

TIT. VI.

Ne SANCTUM BAPTISMA ITERETUR.

1. Impp. VAL. VALENS & GRAT. AAA. ad Flavianum vicarium Africae.

Antistitem, qui sanctitatem baptismatis illicita usurpatione geminaverit, sacerdotio indignum esse censemus. † Eorum enim condemnamus errorem, qui apostolorum praecepta calcantes, Christiani nominis sacramenta sortitos, alio rursus baptismate non purificant, sed incestant, lavacri nomine polluentes. Dat. XVI. Calen. Novemb. *Constantinop.* GRAT. A. IV. & MEROBAUDE COSS. 377.

2. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio PP.

Si quis rebaptizare quempiam de Ministris catholicae sectae fuerit detectus, una cum eo, qui piaculari crimen commisit, (si tamen criminis per atatem capax sit) & hic, cui persuasum sit, ultimo i supplicio percellatur. Dat. XII. Calend. April. *Constantinop.* LUCIO V. C. COS. 413.

3. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio PP.

Nulli haereticorum danda licentia est, vel ingenuos, vel servos proprios, qui orthodoxorum sunt initiati mysteriis, ad suum rursus baptismam deducendi, necnon illos, quos emerint, vel qualitercumque habuerint, necdum suae superstitioni conjunctos, prohibendi catholicae sequi religionem Ecclesiae. Quod qui fecerint, vel, cum sit ingenuus, in se fieri passus sit, vel factum non detulerit: exilio, ac decem librarum auri multa damnabitur: testamenti & donationis faciendae utrisque deneganda licentia. Quae omnia ita custodiri decernimus, ut nulli iudicum liceat delatum ad se crimen minori, aut nulli coercitioni mandare: nisi ipse idem pati velit, quod aliis dissimulando concesserit. Dat. III. Cal. Jun. *Constantinopoli.* FELICE, & TAURO COSS. 428.

TIT. VII.

DE APOSTATIS.

De publicatione bonorum.

1. Impp. CONST. & JULIAN. CC. ad Thalassium PP.

Si quis lege venerabili constitutus, & ex christiano iudaeus effectus, sacrilegis coetibus aggregetur: cum accusatio fuerit approbata, facultates ejusdem dominio fisci jubemus vindicari. Dat. V. Non. Jul. *Mediol.* CONSTANTIO A. IX. & JULIAN. CAES. II COSS. 357.

De accusatione defuncti.

2. Impp. GRATIAN. VALENTINIAN. & THEOD. AAA. ad Hypatium PP.

Si quis defunctum i violata, atque desertae christianae religionis accusat, eumque vel ad sacrilegia templorum, vel ad ritus iudaicos transisse contendit, eaque gratia testari minime potuisse confirmat: intra iuge 2 quinquennium, quod (de) inofficiosis 3 actionibus constitutum est, proprias exigit actiones, futurique iudicii huiusmodi sortiatur exordium. Dat. XII. Cal. Jun. *Patavii,* MEROBAUDE II. & SATURNINO COSS. 383.

De testimonio, testamenti factione, successione, restitutione, penitentia.

3. Impp. THEOD. VALENT. & ARCAD. Flaviano PP.

Hi, qui sanctam fidem prodiderunt, & sanctum baptismam haeretica superstitione profanarunt, a consortio omnium segregati sint, a testimoniis alieni, testamenti (ut ante iam sanximus) non habeant factionem, nulli in hereditate succedant, a nemine scribantur heredes. Quos etiam praecipere 4 procul abjici, ac longius amandari, nisi poenae visum fuisset esse majoris, versari inter homines, & hominum carere suffragiis. † Sed nec unquam in statum pristinum revertantur: nec flagitium horum obliterabitur poenitentia 5: neque umbra aliqua exquisitae defensionis, aut muniminis obducatur: quoniam quidem eos, qui fidem, quam Deo dedicaverant, polluerunt, & prodentes divinum mysterium in profana migraverunt, tueri ea, quae sunt commentitia, & concinnata, non possunt. Lapsis etenim, & errantibus subvenitur. perditis vero, hoc est, sanctum baptismam profanantibus, nullo remedio poenitentiae, (quae solet aliis criminibus adesse) succurritur. Dat. V. Id. Maji, *Concordia,* TATIANO, & SYMMACHO COSS. 391.

TIT. VI. (1. Immo vide L. seq.)

(VII. VII. (1. Adde L. 4. §. 4. sup. de haeret. (2. v. d. l. 5. inf. ad leg. Jul. de adul. l. 7. ff. ad leg. Jul. peculat. adde tit. ff. de statu def. post quinquen. vide tamen l. 4. infr. h. t. l. 12. infr. ad leg. Corn. de falsis. (3. l. 34. infr. de inoff. test. (4. Immo vide L. 5. inf. h. t. (5. Vide tamen l. 8. circa fin. sup. de summa Trin. l. 4. §. 6. sup. de haeret.

De praescriptione temporis. De testamentis, donationibus, venditionibus.

4. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Basso PP.

Apostatarum sacrilegum nomen, singulorum vox continua accusatione inceffet, & nullis 6 finita temporibus huiusmodi criminis arceatur indago. Quibus quamvis praeterita interdicta sufficientiant, tamen etiam illud iteramus, ne postquam a fide devierint, testandi aut donandi quippiam habeant facultatem. Sed nec venditionis specie facere legi fraudem sinantur, totumque ab intestato Christianitatem sectantibus propinquis potissimum defertur. † In tantum autem contra huiusmodi sacrilegia perpetuari volumus actionem, ut universis ab intestato venientibus, etiam post mortem peccantis, absolutam vocem insimulationis congruae non negemus. Nec id patiemur obstare, si nihil in contestationem profano dicatur vivente productum. † Sed ne huius interpretatio criminis latius in incerto vagetur errore: eos praesentibus insectamur oraculis, qui nomine *Christianitatis* induti, sacrificia sacrilega vel fecerint, vel facienda mandaverint: quorum etiam post mortem comprobata perfidia, hac ratione plectenda est, ut donationibus, testamentisque rescissis, hi, quibus hoc deferret legitima successio, huiusmodi personarum hereditate potiantur. Dat. VII. Id. April. *Ravenna;* THEODOSIO XII. A. VALENTINIANO A. II. COSS. 426.

De eo, qui alium in nefandam sectam, ritumve transduxit.

5. Idem AA. Florentio PP.

Eum, qui servum sive ingenuum invitum, seu suasionem plectenda, ex cultu Christianae religionis in nefandam sectam ritumve traduxerit 7, cum dispendio fortunarum capite puniendum esse censemus. Dat. Frid. Cal. Februar. THEODOSIO XV. & VALENTINIANO IV. AA. COSS. 435.

De clericis, vel monachis Apollinaristis, vel Eutychnianis.

6. Impp. VALENT. & MARCIAN. AA. Palladio PP.

Eos, qui catholicarum Ecclesiarum clerici, vel orthodoxae fidei monachi, relicto vero orthodoxae religionis cultu, Apollinaris, vel Eutychnianae haeresim, & dogmata abominanda secuti fuerint, omnibus poenis, quae prioribus legibus adversus haereticos constituta sunt, jubemus teneri, & extra ipsum quoque Romani imperii solum 8 repelli, sicut de Manichaeis 9 praecedentium legum statuta sanxerunt. Dat. Cal. August. VALENTINIANO A. VII., & AVIANO COSS. 450.

TIT. VIII.

NEMINI LICERE SIGNUM I SALVATORIS CHRISTI HUMI, VEL IN SILICE, VEL IN MARMORE, AUT INSCULPERE, AUT PINGERE.

1. Impp. THEOD. & VALENTIN. AA. Eudoxio PP.

Cum sit nobis cura diligens per omnia superni numinis religionem tueri: Signum Salvatoris Christi nemini licere vel in solo, vel in silice, vel in marmoribus humi positum insculpere, vel pingere: sed quodcumque reperitur tolli, gravissima poena mulrando eo, qui contrarium statutis nostris tentaverit, specialiter imperamus. Dat. XII. Calend. Jun. HIERIO, & ARDABURIO COSS. 427.

TIT. IX.

DE JUDEIS I, & COELICOLIS. 2

De legatis.

1. Impp. ANTONIN. A. Claudio TRYPHONINO.

Quod Cornelia Salvia Universitati 3 Judaeorum, qui in Antiochensium civitate constituti sunt, legavit, peti non potest. Dat. Frid. Cal. Jul. ANTONINO A. IV. & BALBINO COSS. 213.

De festivitibus

2. Graecae Constitutionis epitome ex eadem collectione & Nomocan. tit. 7. cap. 4. & Eustathio de temporibus.

In festivitibus aut Sabbatis suis Iudaei corporalia munera non obeunt, neque quicquam faciunt, neque propter publicam privatamque causam in jus vocantur 4, aut ipsi Christianos in jus vocant.

(6. Immo vide L. 2. sup. h. t. (7. l. 18. infr. de judaeis. (8. Vide tamen l. 3. sup. h. t. (9. Immo vide L. 11. l. 12. sup. de haeret.

TIT. VIII. (1. Adde L. 11. infr. de Judaeis.

TIT. IX. (1. Nov. 45. Nov. 146. Nov. Leon. 55. (2. l. 12. infr. h. t. (3. adde l. 20. ff. de reb. dub. (4. l. 13. infr. h. t.

De his, qui conversos ad Christianismum injuria afficiunt.

3. Imp. CONSTANT. A. ad Evagrium PP.

Judæis, (& Cœlicolis,) & Majoribus eorum, & Patriarchis volumus intimari, quod, si quis post hanc Legem aliquem, qui eorum feralem fugerit sectam, & ad Dei cultum respexerit, faxis, aut alio furoris genere, (quod nunc fieri cognovimus) ausus fuerit attentare, mox flammis dandus est, & cum omnibus suis participibus concremandus. Dat. xv. Kal. Novembr. *Murgillo*, CONSTANTINO A. IV. & LICINIO IV. COSS. 315.

De militibus velut hospitii merito irruentibus in synagogam Judaicam.

4. Imp. VALENT. & VALENS AA. Remigio Magistro offic.

In synagogam Judaicæ legis velut hospitii merito, irruentes milites jubeas emigrare, quos privatorum domus, non religiosum loca habitationum merito convenit attingere. Datum Prid. Nonas Martias VALENTINIANO, & VALENTE AA. COSS. 365.

De muneribus.

5. Imp. GRATIANUS, VALENTINIAN. & THEOD. AAA. Hipatio PP.

Jussio, qua sibi Judaicæ legis homines blandiuntur, per quam eis curialium munerum dabatur immunitas, rescindatur. Dat. XVIII. Kal. Maii, *Mediolani* MEROBAUDE II. & SATURNINO COSS. 383.

De nuptiis.

6. Imp. VALENT. & THEOD. & ARCAD. AAA. Cynegio PP.

Ne quis Christianam mulierem in matrimonium Judæus accipiat; neque Judæus Christianus conjugium sortiatur: nam si quis aliquid hujusmodi admiserit, adulterii vicem commissi hujusmodi crimen obtinebit: libertate in accusandum publicis quoque vocibus relaxata. Dat. prid. Id. Mart. *Theſsalonica*, THEODOSIO A. II. & CYNEGIO COSS. 388.

Nuptiæ inter Christianos prohibita, etiam inter Judæos prohibentur, ipsorum lege cessante.

7. Imp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Infantio Comiti Orientis.

Nemo Judæorum morem suum in conjunctionibus retineat, nec juxta legem suam nuptias sortiatur, nec in diversa 6 sub uno tempore conjugia conveniat. Dat. III. Kalend. Januar. THEOD. A. III. & HABUNDANT. COSS. 393.

De judiciis, & arbitriis.

8. Imp. ARCAD. & HONOR. AA. Eutyichiano.

Judæi communi Romano jure viventes, in his causis, quæ tam ad superstitionem eorum, quam ad forum & leges ac jura pertinent, adeant solenni more judicia, omnesque Romanis legibus conferant, & excipiant actiones. † Si qui vero ex his communi pactione ad similitudinem arbitrorum apud Judæos in civili dumtaxat negotio putaverint litigandum; sortiri eorum judicium jure publico non vetentur. Eorum etiam sententias Judices exequantur, tamquam ex sententia cognitoris arbitri dati fuerint. Dat. VI. Non. Febr. HONOR. A. IV. & EUTHICHIANO COSS. 398.

De pretio rerum venalium.

9. Idem AA. ad Judæos.

Nemo exterius religionis Judæorum, Judæis pretia 7 statuet, cum venalia proponunt: Justum est enim sua cuique committore. Itaque Rectores provinciarum vobis nullum discussorem aut moderatorem esse concedent. Quod si quis sumere sibi curam (præter vos, proceresque vestros) audeat: eum, velut aliena appetentem, supplicio coercere festinent. Dat. IV. Kalend. Mart. *Constantinop.* ARCADIO IV. & HONORIO III. AA. COSS. 396.

De curiæ obnoxiiis.

10. Idem AA. & THEODOSIUS A. Eutyichiano F. P.

Quicumque ex Judæis obnoxii curiæ comprobantur, curiæ 3 mancipentur. Dat. III. Kal. Jan. THEOD. A. I. & RUMORIDO COSS. 403.

De Solemnibus. De sancta cruce.

11. Imp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P.

Judæos quosdam festivitatis suæ solemnia ad poenæ quondam recordationem incendere, & sanctæ crucis adsimulatam speciem in contemptum Christianæ fidei sacrilega mente exurere, provinciarum Rectores prohibeant: neve locis suis fidei nostræ signum immisceant, sed ritus suos citra contemptum Christianæ legis retineant: amissurine dubio permessa hæcenus, nisi ab illicitis temperaverint. Datum IV. Kal. Jun. *Constant.* BASSO & PHILIP. COSS. 408.

De calicolis, & eorum adificiis.

12. Idem AA. Jovio P. P.

Calicolarum nomen inauditum quodammodo novum crimen superstitionis vindicavit. Hi, nisi ad Dei cultum venerationemque Christianam conversi fuerint, his legibus, quibus præcipimus hæreticos adstringi, se quoque noverint adstringendos. † Adificia autem eorum, quæ nescio cujus novi dogmatis conventus habent, Ecclesiis vindicentur. Certum enim est, quidquid a fide Christianorum discrepat, legi Christianæ esse contrarium. Dat. Kalend. April. *Ravenna*, HONOR. VIII. THEOD. III. AA. COSS. 409.

De festivitibus.

13. Idem AA. Jovio P. P.

Die sabbati ac reliquis sub tempore, quo Judæi cultus sui reverentiam servant, neminem aut facere aliquid, aut ulla ex parte conveniri debere præcipimus: ita tamen, ut 9 nec illis detur licentia eodem die Christianos orthodoxos convenire, ne Christiani forte ex interpellatione Judæorum ob officialibus, præfatis diebus, aliquam sustineant molestiam: cum fiscalibus commodis, & litigiis privatorum constet reliquos dies posse sufficere. Dat. VII. Kal. Aug. *Raven*, DD. NN. HONORIO VIII. & THEOD. AUG. III. COSS. 409.

Ne Judæi lædantur, & ne insolescant.

14. Idem AA. Philippo P. P. per Illiricum.

Nullus tamquam Judæus 10, cum sit innocens, obteratur, nec expositum eum ad contumeliam religio qualiscumque perficiat: non passim eorum Sinagogæ, vel habitacula concrementur, vel perperam sine ulla ratione lædantur: cum alioquin, etiam si sit aliquis sceleribus implicatus, idcirco tamen judiciorum vigor, jurisque publici tutela videtur in medio constituta, ne quisquam sibi ipsi permittere valeat ultionem. Sed ut in hoc personis Judæorum volumus esse provisum: ita id quoque monendum esse censemus, ne Judæi forsitan insolescant, elatique sui securitate, quicquam præcipites in Christianam reverentiam ultionis admittant. Datum VIII. Id. August. *Constantinop.* HONORIO IX. & THEOD. V. AA. COSS. 413.

De Judice competenti.

15. Idem AA. Aureliano P. P.

Si inter Christianos, & Judæos sit contentio, non a Senioribus Judæorum, sed ab Ordinariis judicibus dirimatur. Dat. XIII. Kal. Nov. HONOR XII. & THEOD. VIII. AA. COSS. 418.

De circumfisione.

16. Idem AA. Asclepiodoro P. P.

Judæi & bonorum proscriptione, & perpetuo exilio damnabuntur, si nostræ fidei hominem circumcidisse eos, vel circumcidendum mandasse constiterit. Dat. Prid. Kal. Februar. THEODOSI XVII. & Festo COSS. 439.

De anniversario canone.

17. Imp. THEOD. & VALENT. AA. Joanni Comiti sacrarum largitionum.

Judæorum primates, qui in utriusque Palestinæ synedriis dominantur, vel in aliis provinciis degunt, periculo suo anniversarium canonem de synagogis omnibus, Palatinis compellentibus, exigant ad eam formam, quam Patriarchæ quondam 12 coronarii auri nomine postulabant: & hoc, quod de Occidentalibus Patriarchis conferri consueverat, nostris largitionibus inferatur. Dat. III. Kal. Jan. *Constant.* FLORENTIO & DIONISIO COSS. 429.

De Judæo Christianum ad suam religionem traducente.

18. Idem Græca Constitutio ex lib. 60. Basil. tit. 54. cap. 31. & Nomocan. tit. 9. cap. 25.

Judæus, qui eum, qui Judaicæ religionis non esset, contraria doctrina ad suam religionem traducere præsumserit, bonorum proscriptione damnetur, miserumque in modum puniatur. Eadem Constitutio Græce & Latine ex Basil. lib. 1. ex lib. 60. tit. 54. cap. 31.

Si Judæus pertrahere Christianum ad religionem suam ausus fuerit, proscribitur, & sanguinis poenam sustinet.

De administrationibus, & dignitatibus. 1. De Synagogis.

19. Idem AA. Florentio P. P.

Hæc valitura in omne ævum lege sancimus, neminem Judæorum, quibus omnes administrationes & dignitates interdixit 13 sunt, nec Defensoris civitatis fungi saltem officio, nec patriæ honorem arripere concedimus: nec ad quælibet sibi officii auctoritate muniti, adversus Christianos, & ipsos plerumque sacræ religionis Antifites, veluti insultante fidei nostræ, judicandi, vel pronun-

(5. l. 10. inf. eod. Nov. 45. adde l. 15. §. 6. ff. de excus. tut. l. 3. §. 3. ff. de decur. (6. l. 2. inf. de incest. (7. Vide tamen l. 1. §. 11. ff. de off. præf. urb. 48. l. 5. supr. h. t.

(9 arg. l. 6. infr. de fruct. & lit. exp. adde l. 2. sup. h. t. (10. l. 6. infr. de pagan. (11. adde l. 8. sup. h. t. (12. l. un. infr. de auro coron. (13. immo videl. 3. §. 3. ff. de decur.

eiandi quamlibet habeant potestatem. §. 1. Illud etiam pari consideratione rationis arguentes, præcipimus, ne qua (Judaica) synagoga in novam fabricam surgat: fulciendi veteres permessa licentia, quæ ruinam minantur. §. 2. Quisquis igitur vel insulas acceperit, quæ sitis dignitatibus non potiatur: vel (si) ad officia vetita irreperit, ab his penitus repellatur, vel (si) Sinagogam extruxerit, compendio Catholicæ Ecclesiæ noverit se laborasse. Et qui ad honores (& dignitates) irreperit, habeatur ut antea conditionis extremæ, et si honorariam (illicite,) promeruerit dignitatem. Et qui Sinagogæ fabricam cœperit, non studio reparandi, cum damno quinquaginta librarum (auri) fraudetur ausibus suis. Cernat præterea bona sua proscripita, mox poenæ sanguinis destinandus, (quasi) qui fidem alterius expugnavit perversa doctrina. Dat. Frid. Kal. Febr. THEODOS. A. XVII. & (FESTO). COSS. 439.

TIT. X.

NE CHRISTIANUM MANCIPIUM HÆRETICUS, VEL JUDÆUS, VEL PAGANUS HABEAT I, VEL POSSIDEAT, VEL CIRCUMCIDAT.

1. Imp. HONOR. & THEODOS. AA. Monaxio P. P.

Judæus servum Christianum nec comparare debet, nec largitatis, vel alio quocumque titulo consequetur. Quod si aliquis Judæorum mancipium, vel Christianum habuerit, vel festæ alterius, seu nationis crediderit ex quacumque causa possidendum, & id circumciderit, non solum mancipii damno multetur, verum etiam capitali sententia puniatur: ipso servo pro premio libertate donando. Dat. IV. Id. April. Constantinop. HONOR. A. XI. & CONSTANTIO V. C. II. COSS. 417.

2. Constitutionis Græcæ Epitome ex lib. 60. βασιλ. ex indice κατὰ ἰσχυρῶν & ex collectione Græcæ constitutionum Ecclesiasticarum, & aliis auctoribus.

Græcus (seu Paganus) & Judæus, & Samaritanus, & alius hæreticus, id est, non existens orthodoxus, non potest Christianum mancipium habere, neque catechumenum circumcidere: quia & ipsum mancipium Christianum ad libertatem pervenit, & qui possidet, dat privatis (largitionibus) triginta libras.

TIT. XI.

DE PAGANIS, & SACRIFICIIS, ET TEMPLIS.

De templis Paganorum claudendis. 1. De Sacrificiis prohibitis.

2. Sanctio.

1. Imp. CONSTANTINUS ad Tautum P. P.

Placuit omnibus locis, atque urbibus universis claudi prætinus templa, & accessu vetito omnibus licentiam delinquendi perditis abnegari. §. 1. Volumus etiam cunctos sacrificiis i. abstinere. §. 2. Quod si aliquid forte hujusmodi perpetraverint, gladio ultore sternantur, facultates etiam perempti fisco decernimus vindicari, & similiter puniri Rectores provinciarum, si facinora vindicare neglexerint. Dat. Kal. Decemb. CONSTANTIO III. & CONSTATE II. AA. COSS. 342.

De sacrificiis prohibitis.

2. Imp. THEOD. GRAT. & VALENT. AAA.

Cynegio P. P.

Ne quis mortalium ita faciendi sacrificii sumat audaciam, ut inspectione jecoris, extorumque præfatio vanæ spem promissionis accipiat, vel (quod est deterius) futura sub execrabili conulatione cognoscat. Acerbioris etenim imminet supplicii cruciatu ei, qui contra vetitum, præsentium vel futurarum rerum explorare tentaverit veritatem. Dat. VII. Kal. Jun. ARCAD. & BAUTONE COSS. 385.

De sacrificiis, de publicorum operum ornamentis.

3. Imp. ARCAD. & HONOR. AA. Macrobio P. P.

Hispaniarum & Procliano Vicario quinque provinciarum.

Sicut sacrificia templorum prohibemus, ita volumus publicorum operum ornamenta servari. Ac ne sibi aliqua auctoritate blandiantur qui ea conantur evertere, si quod rescriptum, si qua lex forte prætenditur: abrepta hujusmodi chartæ ex eorum manibus ad nostram scientiam referantur. Dat. IV. Kal. Febr. RAVEN. THEOD. V. C. COS. 399.

De ritibus, & festis.

4. Idem AA. Apollodoro Proconsuli Africa.

Ut profanos ritus jam salubri lege submovimus, ita festos conventus civium, & communem omnium lætitiā non patimur submoventi. Unde absque ullo sacrificio, atque ulla superstitione damnabili, exhiberi populorum voluptates, secundum veterem consuetudinem, ministrari etiam festa convivia, quando exigunt publica vota, decernimus. Dat. XIII. Kal. Sept. PATAVII, THEOD. V. C. COS. 399.

De veteribus templis.

5. Imp. HONOR. & THEOD. AA. populo Carthaginiensi.

Omnia loca, quæ sacris error veterum deputavit, nostræ rei jubemus sociari. Quod autem ex eo jure ubicumque ad singulas quascumque personas vel præcedentium Principum largitas, vel nostra majestas voluit pervenire, id in eorum patrimoniis æterna firmitate perduret. Ea vero, quæ multiplicibus constitutis ad venerabilem Ecclesiam volumus pertinere, Christiana sibi merite religio vindicabit. Dat. III. Kal. Sept. RAVENNA, HONOR. X. & THEOD. VI. AA. COSS. 415.

De Judæis, vel paganis non lædendis.

6. Idem AA. Asclepiodoto P. P.

Christianis, qui vere sunt, vel esse dicuntur, specialiter de- mandamus; ut Judæis 3, ac Paganis quiete degentibus nihilque tentantibus turbulentum, legibusque contrarium, non audeant manus inferre, religionis auctoritate abusi. Nam si contra securos fuerint violenti, vel eorum bona diripuerint: non ea sola, quæ abstulerint, sed convicii in duplum 4, quæ rapuerint, restituere compellentur. Rectores etiam provinciarum, & Officia, & Principales cognoscat se, si non ipsi talia vindicent, sed fieri a popularibus hæc permiserint, ut eos, qui fecerint, puniendos. Dat. VI. Id. Jun. CONSTANTIN. ASCLEPIODOTO, & MARINIANO COSS. 423.

De delubris, simulacris, sacrificiis, & ritibus.

7. Imp. VALENT. & MARTIANUS AA. Palladio P. P.

Nemo venerandi, adorandique animo delubra, quæ olim jam clausa sunt, referet. Absit a seculo nostro infandis, execrandisque simulacris honorem pristinum reddi, redimiri fertis templorum impios postes, profanos aris accendi ignes, adoleri in iisdem thura, victimas cadi, pateris vina libari, & religionis loco existimari sacrilegium. Quisquis autem contra hanc serenitatis nostræ sanctionem, & contra interdicta sanctissimarum veterum Constitutionum sacrificia exercere tentaverit: apud publicum Judicem reus tanti facinoris legitime accusetur, & convictus proscriptionem omnium bonorum suorum, & ultimum 5 supplicium subeat. Conscii etiam criminis, ac ministri sacrificiorum eandem poenam, quæ in illum fuerit irrogata, sustineat: ut hæc leges nostræ severitate perterriti, metu poenæ desinant sacrificia interdicta celebrare. Quod si vir clarissimus Rector provinciæ post accusationem legitimam, & post crimen in cognitione convictum, tantum scelus dissimulaverit vindicare: quinquaginta libras auri ipse Judex, quinquaginta etiam officium ejus confestim fisco nostro inferre cogatur. Dat. Frid. Id. Novemb. MARCIANO A. & ADELPHIO COSS. 451.

De his, quæ paganis interdicta sunt, non pertentandis.

8. Imp. LEO, & ANTHEMIUS AA. Dioscoro P. P.

Nemo ea, quæ sapius paganæ superstitionis hominibus interdicta sunt, audeat pertentare: sciens, quod crimen publicum committit, qui hæc ausus fuerit perpetrare. In tantum autem hujusmodi facinora volumus esse rescanda, ut etiam si in alieno prædio, vel domo aliquid tale perpetratur, scientibus videlicet Dominis: prædium quidem, vel domus sanctissimis juribus ærarii addicentur: Domini vero pro hoc solo, quod scientes consenserint sua loca talibus contaminari sceleribus, si quidem dignitate, vel militia quadam decorantur, amissione militiæ, vel dignitatis, nec non rerum suarum proscriptione plecentur: privata vero conditionis vel plebejæ constituti, post cruciatum corporis, operibus metallorum, aut perpetuo deputabuntur exilio.

De eo, quod paganis donatur, vel relinquuntur. 1. De paganorum impietatibus puniendis.

9. Græcæ constitutionis epitome ex præfata collectione & Nomocan. tit. 6. c. 3. &

tit. 12. cap. 9.

Si quid datum fuerit aut relictum locis, aut personis, aut ad constructionem Paganici erroris: urbs 6 illud accipiet, in qua per-

Tit. X. (1. l. 56. §. 3. supr. de episc. (2. l. 16. supr. de Judæis
Tit. XI. (1. l. 2. l. 3. l. 7. l. 10. §. 4. inf. h. t. (2. l. 1. §. 1. supr. cod.

(3. l. 14. supr. de Judæis. (4. Vide tamen pr. Inst. de vi bon. rap.
(5. l. 1. §. ult. supr. h. t. (6. arg. l. 16. ff. de usufr. leg.

sonæ habitant, aut sub qua loca subjacent: & expenduntur ad similitudinem imperialium reddituum. §. 1. Paganorum autem impietates puniunt præfides; & quæ supra suam potestatem erunt, referent Imperatori.

1. De Baptismo. 4. De Sacrificiis. 5. Ne pagani doceant. De publica annona.

10. Græca Constitutionis epitome ex eadem collectione, & Namocan. tit. 4. c. 4. & tit. 1. cap. 10.

Qui post sanctum baptismum in errore paganorum manet, ultimo supplicio plectuntur. §. 1. Qui vero nondum sunt baptizati, ipsi cum liberis, & conjugibus, & omnibus suis perducant se ad sanctas Ecclesias, & suos parvulos liberos sine mora baptizari curent: majores vero prius scripturas secundum canones doceantur. §. 2. Si vero propter militiam, vel dignitatem, vel facultates habendas, fingant 7 baptizari; & liberos, aut conjuges ipsorum, aut domesticos suos in errore relinquant, & eos, qui sibi attinent, & necessitudine juncti sunt: publicentur, & competenter plectuntur, & Rempubl. non attingunt. §. 3. Si vero non sint baptizati: nec participes erunt in ulla parte Reipublicæ, neque domini erunt rerum mobilium, vel immobilium, sed fiscus ipsas vindicabit, & congrue punientur, & exultabunt. §. 4. Si autem apparuerint sacrificantes, aut idolatrans, ut Manichæi & puniuntur. §. 5. Non docent autem pagani qualemcumque doctrinam, neque publica fruuntur annona, nec secundum sacram quidem formam.

TIT. XII.

DE HIS, QUI ADECCLESIAM CONFUGIUNT, VEL IBI EXCLAMANT, (ET NE QVIS AB ECCLESIA EXTRAHATUR.)

De Judæis.

1. Imp. ARCAD. & HONOR. AA. ARCHELAO. P. Augustali.

Judæi, qui reatu aliquo, vel debitis fatigati simulant se Christianæ legi velle conjungi, ut ad Ecclesias confugiunt evitare possint crimina, vel pondera debitorum, arceantur: nec ante suscipiantur, quam debita universa reddiderint, vel fuerint innocentia demonstrata purgati. Dat. v. Kal. Jul. Constantinop. CÆSARIO, & ATTICO COSS. 397.

Ne confugiunt ad sacras Ecclesias inde abducantur.

2. Imp. HONOR. & THEOD. AA. Jovino P. P.

Fideli devotaque præceptione sancimus, nemini licere ad sanctas Ecclesias confugiunt abducere: sub hac videlicet definitione, ut si quisquam contra hanc legem venire tentaverit, sciat se majestatis crimine esse retinendum. Dat. x. Kal. Apr. CONSTANTIO. & CONST. COSS. 414.

De spatio ad tuitionem confugientium concesso, & de armis.

Exstat quidem hæc constitutio Græca integrior in 3. Synodi actis, sed qualem Theodosius, & post eum Just. in suum cod. retulit, de emendatione videlicet præmissis. & epilogis, talem ex Cod. Theod. edidimus.

3. Imp. THEODOSIUS, & VALENTINIANUS AA. Antiocho. P. P.

Pateant summi Dei templa timentibus; nec sola altaria & oratorium templi circumjectum, qui Ecclesias quadripartito parietum septa concludit, ad tuitionem confugientium sancimus esse proposita: sed usque ad extremas fores Ecclesiæ, quas oratum gestiens populus primas ingreditur, confugientibus aram salutis esse præcipimus: ut inter templum, quod parietum descripsimus cinctu, & post loca publica, (&) januas primas Ecclesiæ, quicquid fuerit interjacent, sive in cellulis, sive in domibus, hortulis, balneis, arcibus, atque porticibus, confugas interioris templi vice tueatur. Nec in extrahendos eos conetur quisquam sacrilegas manus immittere: ne qui hoc ausus sit, cum discrimen suum videat, ad expetendam opem ipsi quoque confugiant. Hanc autem spatii latitudinem ideo indulgemus, ne in ipso Dei templo, & sacrosanctis altaribus confugientium quemquam mane, vel vespere cubare, vel pernoctare liceat: ipsis hoc clericis, religionis causa vetantibus: ipsis, qui confugiunt, pietatis ratione servantibus. §. 1. Arma quoque in quovis telo, ferro, vel specie, eos qui confugiunt, minime intra Ecclesias habere præcipimus: quæ non modo a summi Dei templis ac divinis altaribus prohibentur, sed etiam cellulis, domibus, hortulis, balneis, arcibus, atque porticibus. §. 2. Proinde ii, qui sine armis ad sanctissimum Dei templum, aut ad sacrosan-

ctum altare, sive usquam gentium, sive in hac alma urbe confugiunt, somnum intra templum, sive ipsum altare, vel omnino cibum capere absque aliqua eorum injuria, ab ipsis clericis arceantur, designantibus spatia, quæ in ecclesiasticis septis eorum tuitioni sufficiant, ac docentibus capitalem pœnam esse propositam, si qui eos conentur invadere. Quibus si per fuga non adnuit, neque consentit: præferenda humanitati religio est, & a divinis ad loca, quæ diximus, turbanda temeritas. §. 3. Hos vero, qui templum cum armis ingredi audent, ne hoc faciant, præmonemus: dein si telis cincti, quovis Ecclesiæ loco, vel ad templi septa, vel circa, vel extra sint: statim eos, ut arma deponant, auctoritate Episcopi a solis clericis severius conveniri præcipimus, data eis fiducia, quod religionis nomine melius, quam armorum præsidio muniantur. Sed si Ecclesiæ voce moniti, post tot tantorumque denunciationses noluerint arma relinquere: jam Clementiæ nostræ apud Deum, & Episcopum causa purgata, armatis, si ita res exegerit, intromissis, trahendos se abstrahendosque esse cognoscant, & omnibus casibus esse subdendos. Sed neque Episcopo inconsulto, nec sine nostra, si ve Judicum in hac alma urbe, vel ubicumque jussione, armatum quempiam ab Ecclesiis abstrahi oportebit: ne, si multis passim hoc liceat, confusio generetur. Dat. x. Kal. April. Constantinop. AN-THOCHO V. C. COS. & qui fuerit nunciatus. 431.

De servis.

4. Imp. THEOD. & VALENT. AA. Imperio P. P.

Si servus cujusquam in Ecclesiam, altariave armatus, nullis hoc suspicantibus, inopinatus irruerit: exinde protinus abstrahatur, vel continuo domino, vel ei, unde eum tam furiosa formido proripuit, iudicetur, eique mox abstrahendi copia non negetur. Sed si armorum fiducia resistendi animos, insania impellente, conceperit: abripiendi extrahendique eum domino, quibus id potest efficere viribus, concedatur. Quod si illum etiam configi in concertatione 2 pugnaque contigerit: nulla erit ejus 3 noxa, nec constanda criminationis relinquatur occasio, si is, qui ex statu servili in hostilis, & homicidæ conditionem transiit, sit occisus. Dat. v. Kal. April. VALERIO, (AETIO) COSS. 432.

De seditione, conclamationibus, tumultu, impetu, conventiculis.

5. Imp. MARCIANUS A. ad Populum.

Denunciamus vobis omnibus: ut in sacrosanctis Ecclesiis, & in aliis quidem venerabilibus locis, in quibus cum 4 pace & quiete vota competit celebrari, abstineatis ab omni seditione: nemo conclamationibus utatur: nemo moveat tumultum, aut impetum committat, vel conventicula 6 collecta multitudine in qualibet parte civitatis, vel vici, vel cujuscumque loci colligere ac celebrare conetur. Nam si quis aliquid contra leges a quibusdam (sibi) existimet perpetrari, liceat ei adire Judicem, & legitimum postulare præsidium. Sciant sane omnes: quod si quis contra hujus Edicti normam aut agere aliquid, aut seditionem movere tentaverit, ultimo supplicio subiacebit. Dat. III. Id. Jul. ipso MARCIANO A. & ADELPHIO COSS. 451.

Ne quis de Ecclesia pellatur, vel trahatur: de rebus victualibus & vestibus, & quiete. 1. De monitione judicis. 2. Et de eo, qui latet intra fines Ecclesiæ, representando. 3. Si monitus respondeat, 4. vel non. 5. 6. De officio œconomi, vel defensoris Ecclesiæ.

6. Imp. LEO A. Erythrio P. P.

Præsenti lege decernimus per omnia loca valitura, (excepta hæc Urbe Regia, in qua nos divinitate propitia degentes, quoties usus exegerit, invocati, singulis causis atque personis præsentanea constituta præstamus) nullos penitus 7, cujuscumque conditionis sint, de sacrosanctis Ecclesiis orthodoxæ fidei expelli, aut trahi, vel protrahi confugas, nec pro his venerabiles Episcopos, vel religiosos Oeconomos exigi, quæ ab ipsis debeantur: his, qui hoc moliri, aut facere, aut nuda saltem cogitatione 8 atque tractatu ausi fuerint tentare, capitali & ultimi supplicii animadversione plectendis. Ex his ergo locis eorumque finibus, quas anteriorum legum præscripta sanxerunt, nullos expelli aut ejici aliquando patimur: nec in ipsis Ecclesiis reverendis ita quemquam detineri atque constringi, ut ei aliquid aut victualium rerum, aut vestis negetur, aut requies. §. 1. Sed si quidem ipsi refugæ appareant in Ecclesia publice, & se in sacris locis offerant, quærentibus conveniendos: ipsis, servata locis reverentia Judicum, quibus subjacent, sententiis moneantur, responsum daturi, quale sibi quisque perspe-

(2. Conf. l. 6. infr. ad leg. Jul. de vi publ. & priv. (3. Adde l. 29. §. pen. ff. ad leg. Aquil. (4. Nov. 123. c. 31. (5. L. ult. infr. h. t. (6. L. 15. sup. de Episcop. l. 2. ff. de colleg. (7. Immo vide Nov. 17. c. 7. l. 4. sup. h. t. (8. Obst. l. 18. ff. de penis.

(7. Adde l. 18. in pr. vers. si vero sup. de hærez. (8. L. 11. l. 12. sup. d. a. TIT. XII. (1. Immo vide l. 2. infr. de crim. sacrileg. adde Nov. 17.

rit convenire. §. 2. Quod si in finibus Ecclesiasticis latitant: religiosus Oeconomus, seu defensor Ecclesie, vel certe quem his negotiis commodiorem auctoritas Episcopalis elegerit, reconditam latentemque personam decenter sine ullo incommodo monitus, intra fines Ecclesie, si invenitur, presentet. §. 3. Cum autem monitus fuerit in publico privatoque contractu actione civili: in ejus sit arbitrio 9, sive per se, sive (si magis elegerit) instructo solenniter procuratore directo, in ejus Judicis, cujus pulsatur sententiis, examine respondere. §. 4. Sed si hoc facere detrectet, aut differat: judiciorum, legumque solitus ordo fervetur. Itaque si res immobiles possidet, post Edictorum 10 solennium citationem, ex sententia judicantis usque ad modum debiti, bonorum ejus sive pradiorum traditio, sive venditio celebretur. Quod si res mobiles habet, easque extra terminos occultat Ecclesie, sententia judicantis, & executoris sollicitudine perquisita, quocumque loco occultentur, eruta, pro aequitatis tramite, modoque debiti publicis rationibus privatisque proficiant. Sane si intra fines habentur Ecclesie, vel apud quemlibet ex clericis abscondita, sive deposita fuisse firmantur: studio & providentia viri reverendissimi Oeconomi, sive defensoris Ecclesie diligentia inquisita, haec quolibet modo ad sacrosanctam Ecclesiam pervenientes, proferantur: ut pari aequitatis ordine, iisdem ex bonis fisco 11, vel Reipublica, sive creditoribus, & quibuscumque justis petitoribus ad modum debiti consulatur. Sicubi deposita, vel commodata dicuntur, inquirendi talem volumus esse cautelam: ut, si sola suspicione apud aliquem adferantur abscondita, de sua etiam conscientia satisfacere auctoritate venerabilis Antistitis jubeatur: adjicientes, quod ea, qua de principalibus personis decrevimus; (in causis) fidejussorum, sive mandatorum, seu rerum ad eos pertinentium, vel familiarium, & sociorum, seu participum, & omnino in iisdem causis obnoxiorum personis precipimus observari: scilicet si ipsos quoque secum confuga intra Ecclesiarum terminos habere voluerint: ut eorum quoque bonis publica debita privataque solvantur, & per eos rerum ubicumque deposita sunt, procedat inquisitio. Et haec quidem de ingenuis liberisque personis. §. 5. Sane, si servus, aut colonus, vel adscriptitias, familiaris, sive libertus, & hujusmodi aliqua persona domestica 12, vel conditioni subdita, conquisitis rebus certis, atque subtrahatis, aut se ipsum furatus 13, ad sacrosanctae se loca contulerit: statim a religiosis Oeconomis sive defensoribus, ubi primum hoc scire potuerint, per eos videlicet, ad quos hoc pertinet, ipsis presentibus, pro Ecclesiastica disciplina & qualitate commissi, aut ultione competenti, aut intercessione humanissima procedente remissione veniae 14, & sacramenti interventione securi ad locum statumque proprium revertantur: rebus, quas secum habuerint, reformandis: diutius enim eos in Ecclesiis non convenit morari, ne patronis seu dominis per ipsorum absentiam obsequia justa denegentur, & ipsi per incommodum Ecclesie egentium & pauperum alantur expensis. §. 6. Inter haec autem, qua sedulo ad religiosi Oeconomi sive defensoris Ecclesie sollicitudinem curamque respiciunt, erit etiam illud observandum, ut singulorum intra Ecclesias confugientium personas, causasque incessanter conquirant: deinde judices, vel eos, ad quos causa & personae pertinent, instantius instruant, & aequitati convenientia diligentius exequantur. Dat. Frid. Kal. Mart. LEONE III. A. COS. 466.

De Magistratibus adeundis, & Ecclesiis non turbandis. De Imperatore per Archiepiscopum instruendo.

7. Graeca Constitutionis epitome ex Graeca collectione Ecclesiasticarum Constitutionum.

Qui habet actionem, aut controversiam cum aliquo, ne 15 turbet Ecclesias per se, aut alium, sed adeat magistratus. Si vero Imperatore in criminibus opus habeat, per Archiepiscopum ipsum instruat. Adversus haec faciens castigatur.

De exclamatione. 1. De eo, qui propter potentem personam ad Ecclesiam confugit.

8. Graeca constitutionis epitome ex eadem collectione.

Qui Imperatore ad magnam Ecclesiam in festo procedente, exclamatione 16 usus fuerit: excidet re sperata, & per Praefectum ejectus castigabitur. §. 1. Qui vero propter potentem personam ad Ecclesiam confugit, doceat Imperatoriam Majestatem per Archiepiscopum, & Ecclesie defensores.

(9. l. 26. infr. de procur. (10. v. l. 68. l. 69. l. 70. ff. de judic. (11. Vide tamen Nov. 17. c. 7. §. 1. Edict. Just. 13. c. ult. §. 3. (12. v. l. 11. §. 1. ff. de panis. (13. l. 1. infr. de serv. fugit. (14. Nov. 123. c. 35. Nov. 5. c. 2. §. 1. in fin. adde §. ult. Inst. de his, qui sui vel al. jur. (15. l. 5. supr. h. t. (16. d. l. 5.

TIT. XIII.

DE I HIS, QUI IN ECCLESIIS MANUMITTUNTUR.

Domini coram Antistite, & plebe potest servum suum manumittere scriptura interveniente. Salic.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Protogenem Episcopum.

Jamdudum placuit, ut in Ecclesia Catholica libertatem domini sui famulis praestare possint, si sub aspectu plebis, adstantibus Christianorum Antistitibus, id faciant: ut propter facti memoriam vice actorum interponatur qualiscumque scriptura, in qua ipsi vice testium signent: unde a vobis quoque ipsis non immerito danda & relinquenda sunt libertates, quo quisque vestrum pacto voluerit, dummodo vestrae voluntatis evidens appareat testimonium. Dat. vi. Id. Jun. SABINO & RUFINO COSS. 316.

Clericis permittitur inter vivos, & in ultima voluntate servos suos manumittere, & plenam libertatem consequuntur. Salic.

2. Idem A. Ofio.

Qui religiosa mente in Ecclesie gremio servis suis meritam concesserint libertatem, eandem eo jure donasse videantur, quo civitas Romana solennitatibus decursis dari consuevit. Sed hoc dumtaxat his, qui sub aspectu Antistitum dederint, placuit relaxari. Clericis autem amplius concedimus, ut cum suis famulis tribuunt libertatem, non solum in conspectu Ecclesie ac religiosi populi plenum fructum libertatis concessisse dicantur, verum etiam cum postremo judicio dederint libertates, seu quibuslibet verbis dari preceperint: ita ut ex die publicatae voluntatis sine aliquo juris teste, vel interprete competat directa libertas. Dat. Kal. Maji. CRISPO II. & CONSTANTINO II. COSS. 321.

TIT. XIV

DE LEGIBUS I, ET CONSTITUTIONIBUS PRINCIPUM 2, ET EDICTIS.

De interpretatione inter aequitatem, & jus.

1. Imp. CONSTANTINUS A. Basso, Praefecto Urbi.

Inter aequitatem 3, jusque interpositam interpretationem nobis solis 4 & oportet & licet inspicere. Dat. 111. Non. Decemb. SABINO & RUFINO COSS. 316.

De privilegiis.

2. Imp. THEOD. & VALENT. C. ad Senatum.

Quae ex relationibus vel suggestionibus Judicantium, vel consultatione in commune florentissimorum sacri nostri palatii procerum auditorium introducto negotio 5 statuimus, vel quibuslibet corporibus 6, aut Legatis, aut Provinciis, vel Civitati, vel Curia donavimus: nec generalia jura sint, sed leges faciant his 7 dumtaxat negotiis atque personis, pro quibus fuerint promulgata, nec ab aliquo retractentur: notam infamiae subituro eo, qui vel astute ea interpretari voluerit, vel impetrato impugnare Rescripto, nec habituro fructum per surreptionem elicit: Et Judice, si dissimulaverit, vel ulterius litigantem audierit, vel aliquid allegandum admiserit, & sub quodam ambiguitatis 8 colore ad nos retulerit, triginta librarum auri condemnatione plectendo. Dat. VIII. Id. Nov. THEODOSIO A. II. & VALENTINIANO Caesare COSS. 425.

Species Constitutionum.

3. Idem AA. ad Senatum.

Leges ut generales ab omnibus aequaliter in posterum 9 observentur, quae vel missae a nobis ad venerabilem coetum oratione condantur, vel inserto Edicti 10 vocabulo nuncupantur, sive eas nobis spontaneus motus ingesserit, sive precatio, sive relatio, vel lis mota legis occasionem postulaverit. Nam satis est Edicti eas nuncupatione censerit, vel per omnes populos judicium programmatis divulgari, vel expressius continere: Quod principes censuerint ea, quae in certis negotiis statuta sunt, similium quoque causarum fata componere. † Sed & si generalis lex vocata est, vel ad omnes iusta est pertinere, vim obtineat Edicti: interlocutionibus, quas in uno negotio judicantes protulimus, vel postea proferemus, non in

TIT. XIII. (1. l. 1. in fin. l. 2. inf. commun. de manumiss. §. 1. Inst. de libertin.

TIT. XIV. (1. l. 1. D. 3. (2. Lib. 1. D. 4. Nov. 66. (3. l. 9. inf. h. t. (4. d. l. 9. l. 11. l. 12. §. 1. infr. cod. (5. Vide tamen l. 12. collata cum l. 3. inf. cod. (6. Vide tamen l. ult. infr. quae sit longa consuet. (7. §. 6. in fin. Inst. de jure nat. gent. & civ. l. 1. §. ult. ff. de const. princ. (8. Vide tamen Nov. 88. c. ult. (9. l. 7. infr. h. t. (10. Edict. Justin. 12. c. 1. l. 6. pr. infr. de secundis nupt.

commune 11 præjudicantibus: nec his, quæ specialiter quibusdam concessa sunt Civitatibus, vel provinciis, vel Corporibus, ad generalitatis observantiam pertinentibus. Dat. VIII. Id. Nov. Ravenna, THEODOS. A. XII. & VALENTINIANO A. II. COSS. 426.

De Principe solum legibus.

4. Idem AA. ad Volusianum P. P.

Digna 12 vox est Majestate Regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri: adeo de auctoritate juris nostra pendet auctoritas. Et revera majus Imperio est, submittere legibus Principatum. Et oraculo præsentis Edicti, quod nobis licere non patimur, (aliis) indicamus: Datum III. Id. Jun. Ravenna, FLORENTIO & DIONISIO COSS. 429.

De eo, quod est contra legem, vel in fraudem legis.

5. Idem AA. Florentio P. P.

Non dubium est, in legem committere eum, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem. 13 Nec pœnas insertas legibus evitabit, qui se contra juris sententiam sæva prærogativa verborum fraudulentè excusat. † Nullum enim pactum, nullam conventionem, nullum contractum inter eos videri volumus subsecutum, qui contrahunt lege contrahere prohibente. Quod ad omnes etiam legum interpretationes tam veteres, quam novas trahi generaliter imperamus: ut legislatori quod fieri non vult, tantum prohibuisse sufficiat: ceteraque, quasi expressa ex legis liceat voluntate colligere: hoc est, ut ea, quæ lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solum inutilia, sed pro infectis 14 etiam habeantur, licet legislator fieri prohibuerit tantum, nec specialiter dixerit inutile esse debere, quod factum est: Sed & si quid fuerit subsecutum ex eo, vel ob id 15, quod interdiciente lege factum est, illud quoque cassum, 16 atque inutile esse præcipimus. §. 1. Secundum itaque prædictam regulam, qua ubicumque (non) servari factum lege prohibente censuimus, certum est, nec stipulationem 17 hujusmodi tenere, nec mandatum 18 ullius esse momenti, nec sacramentum 19 admitti. Dat. VII. Id. April. Constantinop. THEODOSIO A. XVII. & FESTO COSS. 439.

De interpretatione Constitutionis Favorabilis.

6. Idem AA. Florentio P. P.

Quod favore 20 quorundam constitutum est, quibusdam casibus ad læsionem eorum nolumus inventum videri. Dat. Kal. Aug. THEODOSIO A. XVII. & FESTO COSS. 439.

De negotiis præteritis, & futuris.

7. Idem AA. Cyro P. P. & Consuli designato.

Leges & constitutiones futuris 21 certum est dare formam negotiis, non ad facta præterita revocari: nisi 22 nominatim, & de præterito tempore, & adhuc pendens 23 negotiis cautum sit. Dat. Non. April. Constantinop. VALENTINIANO A. V. & ANATOLIO COSS. 440.

Quæ observanda sunt in lege condenda.

8. Idem AA. ad Senatam.

Humanum esse probamus, si quid de cetero in publica private causa emerferit necessarium, quod formam generalem, & antiquis legibus non insertam exposcat, id ab omnibus antea tam proceribus nostri palatii, quam gloriosissimo cœtu vestro, patres Conscripti, tractari: & si universis tam iudicibus, quam vobis placuerit, tunc legata dictari: & sic ea denuo collectis omnibus recenseferi; & cum omnes consenserint, tunc demum in sacro nostri numinis consistorio recitari: ut universorum consensus nostræ serenitatis auctoritate firmetur. Scitote igitur, patres Conscripti, non aliter in posterum legem a nostra Clementia promulgandam, nisi supradicta forma fuerit observata. Bene enim cognoscimus, quod

cum vestro consilio fuerit ordinatum, id ad beatitudinem nostri Imperii, & ad nostram gloriam redundare. Dat. XVI. Kal. Nov. ANTONIO III. & SYMMACHO COSS. 446.

De scientia, interpretatione, & emendatione legum.

9. Imp. VALENTINIAN. & MARTIANUS AA. ad Palladium P. P.

Leges sacratissimæ, quæ constringunt hominum vitas, intelligi 24 ab omnibus debent, ut universi præscripto earum manifestius cognito, vel inhibita declinent, vel permessa sectentur. Si quid vero in iisdem legibus latum fortassis obscurius fuerit, oportet id (ab) Imperatoria 25 interpretatione patefieri, duritiamque legum nostræ humanitati incongruam emendari. Dat. VI. Id. Febr. ANTHEMIO COS.

Qui tenentur legibus.

10.

Omnes legibus regantur, etiam si ad divinam domum 26 pertineant. Dat. VIII. Id. Febr. ANTHEMIO V. C. COS. 455.

Si de novo jure dubitetur.

11. Imp. LEO & ZENO AA.

Cum de novo jure, quod inveterato usu 27 non adhuc stabilitum est, dubitatio emergat: necessaria est tam suggestio 28 judicantis, quam sententiæ Principalis auctoritas. 29. Dat. X. Kal. Maji, Leone Juniore A. COSS. 474.

De sententiâ Imperatoris. 1. De legum interpretatione, & legislatione.

12. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni P. P.

Si imperialis Majestas causam cognitionaliter examinaverit, & partibus cominus constitutis sententiam dixerit: omnes omnino Judices, qui sub nostro imperio sunt, sciant, hanc esse legem non solum illi causæ, pro qua producta est, sed & omnibus similibus. 30 Quid enim majus, quid sanctius imperiali est Majestate? vel quis tanta superbæ fastidio tumidus est, ut regalem sensum contemnat: cum & veteris juris conditores, Constitutiones, quæ ex Imperiali decreto processerunt, legis vim 31 obtinere, aperte dilucideque definiant? §. 1. Cum igitur & hoc in veteribus legibus invenimus dubitatum, si Imperialis sensus legem interpretatus est, an oporteat hujusmodi Regiam interpretationem obtinere: eorum quidem vanam subtilitatem tam risimus, quam corrigendam esse censuimus. Definimus autem omnem Imperatorum legum interpretationem, siue in precibus, siue in iudiciis, siue alio quocumque modo factam, ratam & indubitam haberi: Si enim in præsentibus leges condere soli 32 Imperatori concessum est, & leges interpretari solo dignum Imperio esse oportet: cur autem ex suggestionibus procerum, si dubitatio in litibus oriatur, & sese non esse idoneos vel sufficientes ad decisionem litis illi existiment, ad nos decurratur? & quare omnes ambiguitates iudicum, quas ex legibus oriri evenit, aures accipiunt nostræ, si non a nobis interpretatio mera procedit vel quis legum ænigmata solvere, & omnibus aperire idoneus esse videbitur, nisi is, cui soli legislatorem esse concessum est? Explosis itaque his ridiculis ambiguitatibus, tam conditor, quam interpres legum solus Imperator juste existimabitur: nihil hac lege derogante veteris juris conditoribus: quia & eis hoc majestas Imperialis 33 permittit. Dat. VI. Kal. Nov. DECIO V. C. COS. 529.

TIT. XV.

DE MANDATIS I PRINCIPUM.

An mandata non scripta valeant.

1. Imp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad

Fulgurium P. P.

Si quis adferat cum mandatis nostris secretis se venisse: omnes sciant, nemini quicquam, nisi quod scriptis 2 probaverit, esse credendum: nec ullius dignitate terri, siue ille Notarius, siue Notarii, siue Comitibus proferat dignitatem: sed sacras nostras literas esse quærendas. Dat. XVI. Kal. Jul. HERACLEA, MERCAUDE II. & SATURNINO COSS. * 383.

2. Imp. JUSTINUS & JUSTINIANUS AA.

Sancimus 3, ne quis clarissimorum nostrorum Magistratum maximorum, vel mediocrum in suis sententiis adscribat, nos divino

(11. Immo vide l. 1. §. 1. ff. de const. princ. (12. l. 3. inf. de testam. l. 23. ff. de legat. 3. add. l. 4. inf. ad l. Falcid. l. 8. §. 2. ff. de inoff. test. vide tamen l. 31. ff. h. t. Nov. 105. c. 2. in fin. §. ult. in fin. Inst. quib. modis. testam. infirm. (13. l. 29. l. 30. ff. h. t. l. 6. in fin. ff. de verb. sign. add. l. 3. §. 3. l. 7. §. 3. ff. de SC. Maced. l. 6. §. 3. ff. de jure patron. l. 5. ff. de don. inter vi. & uxor. (14. Immo vide l. 6. infr. de nuptiis. (15. Vide tamen l. 9. infr. de præd. & al. reb. minor. l. 35. ff. de recept. qui arbit. ad l. 3. ff. de offic. præd. (16. l. 14. §. 1. supr. de sacros. Eccles. (17. l. 26. ff. de de verb. obl. (18. §. 7. Inst. de mandat. (19. l. 7. §. 16. ff. de pactis. Nov. 51. confer. tamen l. 1. infr. si advers. vendit. (20. l. 3. §. 5. in fin. ff. de carbon. edic. (21. l. 27. inf. de usur. l. 29. in fin. infr. de testam. l. ult. infr. de suis & legit. lib. l. 23. in fin. infr. mandati Nov. 73. c. 9. in fin. Nov. 115. c. 1. l. ult. infr. de eurat. furios. l. un. §. 15. infr. de caduc. l. 65. in fin. inf. de decur. 2. Feud. 55. vers. nos autem. 5. Feud. 19. (22. l. un. §. fin. inf. de contract. judic. (23. l. 21. in fin. supr. de sacros. Eccles. Nov. 19. circa med. præfat.

(24. l. 1. §. 2. ff. de edil. edic. l. 12. infr. de juris & facti ignor. Nov. Leon. 77. non obstat. l. 22. in pr. infr. de jure deliber. (25. l. 1. supr. h. t. (26. Immo vide l. 31. ff. eod. (27. l. 32. ff. eod. (28. l. 27. ff. de fideic. libert. (29. l. 10. l. 11. ff. h. t. (30. l. 12. l. 13. ff. l. 3. collat. cum l. 2. sup. h. t. (31. §. 6. Inst. de jure nat. gent. & civ. (32. Immo vide §. 4. Inst. d. t. l. 9. ff. h. t. (33. §. 8. Inst. de jur. nat. gent. & civ. l. 2. §. ult. vers. primus. ff. de Orig. Jur. TIT. XV. (1. Nov. 17. (2. l. 5. infr. de jure fisci. (3. Nov. 124.

verbo jussisse aliquem in jus duci aut exhiberi, aut aliquid diversum judicari ab iis, quæ apud ipsos sunt: nisi si de iudicis adfessorio datione quaestio sit, aut de recte ferenda sententia. Id, si acciderit, volumus, ut iudices in suis sententiis mentionem faciant se non de scripto, sed ore tantum illa aut a nobis accepisse, aut a gloriosissimo Quaestore nostri palatii, aut aliquo spectabilium referendariorum. His tantum casibus sine scripto aliquo, jussioni nostræ fidem adhiberi volumus.

TIT. XVI.

DE SENATUSCONSULTIS. I.

Senatusconsulta sunt servanda, & contra ea rescripta non valent, & Imperator punitur. Salyc.

I. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AA.
ad Senatum.

Quamvis Senatusconsultum perpetuam per se obtineat firmitatem, tamen nostris legibus etiam idem prosequimur: adjicientes, ut si quisquam speciali supplicatione eliciendum aliquod Rescriptum tentaverit, ut transire ei formam liceat statutorum, tertia patrimonii parte multetur, & damnatus ambitus crimine, maneat infamis Dat. VI. Kal. Aug. Heracleæ, RICHOMERE, & CLEARCHO COSS. 384

TIT. XVII.

DE VETERI JURÈ ENUCLEANDO, ET DE AUCTORITATE JURISPRUDENTIUM, QUI IN DIGESTIS REFERUNTUR.

Præfatio. 1. De compositione Codicis. 2. De conceptione Digesti. 3. De compositoribus. 4. Quid, & ex quibus libris colligendum est in Pandectarum compositione. 5. Divisio, & ordo Pandectarum. De auctoritate Jurisconsultorum, & eorum libris emendandis. 8. Ut nulla sint antinomiam. 9. Vel similitudines. 10. De legibus, quæ in desuetudinem abierunt, prætermittendis. 11. De libris juris. 12. Nomina hujus operis. De commentariis, paratilis, indicibus. 13. Quomodo libri juris scribi debent. 14. Epilogus.

I. mp. JUSTINIANUS A. Triboniano Viro Eminentissimo
Quaestori sacri Palatii.

Deo auctore nostrum gubernante imperium, quod nobis a cœlesti majestate traditum est, & bella feliciter peragimus, & pacem decoramus, & statum Reipublicæ sustentamus: & ita nostros animos ad Dei omnipotentis erigimus adjutorium: ut neque armis confidamus, neque nostris militibus, neque bellorum ducibus vel nostro ingenio, sed omnem spem ad solam providentiam referamus summæ Trinitatis, unde & mundi totius elementa processerunt, & rerum dispositio in orbem terrarum producta est. §. 1. Cum itaque nihil tam studiosum in omnibus rebus invenitur, quam 2 legum auctoritas, quæ & divinas, & 3 humanas res bene disponit, & omnem iniquitatem expellit: reperimus autem omnem Legum tramitem, qui ab urbe Roma condita, & Romuleis descendit temporibus, ita esse confusum, ut (in) infinitum extendatur, & nullius humanæ naturæ capacitate concludatur: primum nobis fuit studium a Sacratissimis retro Principibus initium sumere, & eorum Constitutiones emendare, & vix dilucida tradere: quatenus in unum Codicem congregatæ, & omni supervacua similitudine, & iniquissima discordia absolutæ, universis hominibus promptum suæ sinceritatis præbeant præsidium. §. 2. Hocque opere consummato, in uno volumine, nostro nomine præfulgente, coadunato, cum ex paucis & tenuioribus relevati ad summam, & plenissimam juris emendationem pervenire properavimus, & omnem Romanam sanctionem & colligere & emendare, & tot auctorum dispersa volumina uni Codici indita ostendere; quod nemo alius neque separare, neque optare ausus est; res quidem nobis difficillima, imo magis impossibilis videbatur, sed manibus ad cœlum erectis, & æterno auxilio invocato, eam quoque curam nostris reposuimus animis, Deo freti, qui & res penitus desperatas donare, & consummare suæ virtutis magnitudine potest. §. 3. Et ad tuæ sinceritatis optimum respeximus 4 ministerium: tibi quoque primo & hoc opus commisimus, ingenii tui documentis, ex nostri Codicis ordinatione acceptis: & jussimus, quos probaveris, tam ex facundissimis Antecessoribus, quam ex viris disertissimis togatis fori amplissimæ sedis, ad sociandum laborem eligere. His itaque collectis, & in nostrum palatium introductis, nobisque tuo testi-

monio placitis, totam rem faciendam permisimus: ita tamen, ut tui vigilantissimi, animi gubernatione res omnis celebretur. §. 4. Jubemus igitur vobis antiquorum Prudentium, quibus auctoritatem conscribendarum interpretandarumque legum sacratissimi Principes præbuerunt, libros ad jus Romanum pertinentes & legere, & elimare: ut ex his omnis materia colligatur, nulla, (secundum quod possibile est,) neque similitudine, neque discordia derelicta: sed ex his hoc colligi, quod unum pro omnibus sufficiat. Quia autem & alii libros ad jus pertinentes scripserunt, quorum scripturæ a nullis auctoribus receptæ, nec usitatæ sunt: neque eos eorum volumina nostram inquietare dignamur sanctionem. §. 5. Cumque hæc materia summa nostri numinis liberalitate collecta fuerit, oportet eam pulcherrimo opere extruere, & quasi proprium & sanctissimum templum Justitiæ consecrare: & in libros quinquaginta, & certos titulos totum (jus) digerere, tam secundum nostri Codicis Constitutionem, quam Edicti perpetui imitationem, prout hoc vobis commodum esse patuerit: ut nihil extra memoratam consummationem possit esse derelictum, sed his quinquaginta libris totum jus antiquum per mille & 6 quadringentos pene annos confusum, & a nobis Purgatum, quasi quodam muro vallatum, nihil extra se habeat: omnibus auctoribus juris æqua dignitate pollentibus, & nemini quadam prærogativa servanda: quia non omnes in omnia, sed certi per certa, vel meliores, vel deteriores inveniuntur. §. 6. Sed neque ex multitudine 7 auctorum, quod melius & æquius est, judicatote, cum possit unius (forsitan) & deterioris sententia, & multas, & majores in aliqua parte superare. Et ideo ea, quæ antea in notis Æmilii Papiniani ex Ulpiano, & Paulo, necnon Marciano adscripta sunt, quæ antea nullam vim obtinebant propter honorem splendidissimi Papiniani, non statim respicere: sed si quid ex his ad repletionem summi ingenii Papiniani laborum, vel interpretationem necessarium esse perspexeritis; & hoc ponere, legis vicem obtinens, non moremini: ut omnes, qui relati fuerint in hunc Codicem prudentissimi viri, habeant auctoritatem, tamquam si eorum studia ex Principalibus Constitutionibus profecta, & a nostro divino fuerint ore profusa: omnia enim merito nostra facimus, quia ex nobis omnis eis impertietur auctoritas: nam qui (non) subtiliter factum emendat, laudabilior est eo, qui primus invenit. §. 7. Sed & hoc studiosum vobis esse volumus: ut si quid in veteribus non bene positum libris inveniatis, vel aliquid superfluum, vel minus perfectum: supervacua longitudine semota, & quod imperfectum est, repleatis, & omne opus moderatum, & quam pulcherrimum ostendatis. Hoc etiam nihilominus observando: ut, si aliquid in veteribus legibus, vel Constitutionibus, quas antiqui in suis libris posuerunt, non recte scriptum inveniatis; & hoc reformetis, & ordini moderato tradatis, ut hoc videatur esse verum, & optimum, & quasi ab initio scriptum, quod a vobis electum, & ibi positum fuerit. Et nemo ex comparatione veteris voluminis, quasi vitiosam scripturam arguere audeat. Cum enim lege antiqua, quæ Regia nuncupabatur, omne jus omnisque potestas populi Romani in Imperatoriam translata sunt potestatem: nos vero sanctionem omnem non dividimus in alias, & alias conditorum partes, sed totam nostram esse volumus: quid possit antiquitas nostris legibus abrogare? Et in tantum eadem omnia, cum reposita sunt, obtinere, ut & si aliter fuerint apud veteres conscripta, in contrarium autem in positione inveniuntur, nullum crimen scripturæ imputetur, sed nostræ electioni hoc adscribitur. §. 8. Nulla 10 itaque in omnibus prædicti Codicis membris antinomia (sic enim a vetustate Græco vocabulo nuncupatur) aliquem sibi vindicet locum, sed sit una concordia, una consequentia, adversario nemine constituto. §. 9. Sed & similitudinem (secundum quod dictum est) ab hujusmodi consummatione volumus exulare, & ea, quæ sacratissimis Constitutionibus, quas in Codicem nostrum redegimus, cauta sunt, iterum poni ex veteri jure non concedimus: cum divalium Constitutionum sanctio sufficiat ad eorum auctoritatem: nisi forte vel propter divisionem, vel propter repletionem, vel propter pleniorum indaginem hoc contigerit; & hoc tamen perraro, ne ex continuatione hujusmodi lapsus oriatur aliquid in tali prato spinosum. §. 10. Sed & si quæ leges in veteribus libris positæ, jam in desuetudinem abierunt: nullo modo vobis easdem ponere permittimus; cum hæc tantummodo obtinere velimus, quæ vel judiciorum frequentissimus ordo exer-

TIT. XVI. (1. Lib. 1. D. 3. Nov. Leon. 78.)

TIT. XVII. (1. v. proem. Inst. l. 1. l. 2. princ. infr. de offic. præf. præf. Afr. (2. Nov. Leon. 36. (3. l. 2. in fin. ff. de legib. (4. l. 2. in pr. infr. h. tit.

(5. l. 2. §. ult. vers. & ut obiter. ff. de Orig. Jur. (6. Immo v. l. 2. in pr. l. 3. in pr. infr. h. t. (7. l. 21. in fin. ff. de testib. (8. §. 6. Inst. de J. N. G. & C. l. 1. in pr. ff. de constit. princ. (9. Const. de nov. Cod. fac. §. 2. (10. d. Const. §. 2. l. 2. §. 15. infr. h. t.

cuit 11, vel longa consuetudo hujus almæ urbis comprobavit, secundum Salvii Juliani scripturam, quæ indicat, debere omnes civitates consuetudinem Romæ sequi 12, (& leges,) quæ caput est orbis terrarum, non ipsam alias civitates. Romam autem intelligimus non solum veterem, sed etiam regiam nostram, quæ Deo propitio cum melioribus condita est auguriis. §. 11. Ideo jubemus, duobus istis Codicibus omnia gubernari: uno Constitutionum, altero juris Enucleati, & in futurum Codicem compositi; vel si quid aliud a nobis fuerit promulgatum Institutionum vicem obtinens, ut rudis animus studiosi simplicibus enutritus, facilius ad altioris prudentiæ redigatur scientiam. §. 12. Nostram autem confirmationem, quæ a nobis Deo adveniente componetur, Digestorum vel Pandectarum nomen habere sancimus, nullis Juris peritis in posterum audentibus commentarios illi applicare, & verbositate sua supradicti Codicis Compendium confundere: quemadmodum in antiquioribus (temporibus) factum est, cum per contrarias interpretantium sententias totum jus pene conturbatum est; sed sufficiat per indices tantummodo & titulorum subtilitatem, (quæ παράτυλα nuncupantur, quædam admonitoria ejus facere, nullo ex interpretatione eorum vitio oriundo. §. 13. Ne autem per scripturam aliqua fiat in posterum dubitatio: jubemus non per simplorum 13 captiones & compendiosa ænigmata, quæ multas per se & per suum vitium antinomias induxerunt, ejusdem Codicis textum conscribi, etiamsi numerus librorum significetur, aut aliud quicquam: nec enim per specialia signa numerorum manifestari, sed per literarum consequentiam explanari concedimus. §. 14. Hæc igitur omnia Deo placido facere tua prudentia una cum aliis facundissimis viris studeat; & tam subtili, quam celerrimo fini tradere: ut Codex consummatus, & in quinquaginta libros digestus nobis offeratur in maximam & æternam rei memoriam, Deique omnipotentis prudentiæ argumentum, nostrique imperii, vestrique ministerii gloriam. Dat. VIII. Kal. Jan., LAMPADIO & ORESTE viris clarissimis COSS. 530.

De bellicis Justiniani facinoribus, & juris compositione. 1. De compositione Codicis, & pandectar. 2. De prima. 3. De secunda. 4. Tertia. 5. Quarta. 6. Quinta. 7. Sexta. 8. Septima parte Digestor. 9. De compositor. Pandect. 10. De nominibus Jurisconsultorum, eorumque libror. & veter. leg. emendat. 11. De compositione Institutionum. 12. De gratiæ redduntur. De utilitate compositionis Justinianæ. 13. De legibus simil. 15. de contrariis. 16. De præmissis. 17. Collatio juris antiqui, & juris Justinian. De libris ex quibus pandectæ collatæ sunt. 18. De rebus novis constituendis. 19. De gratiis Deo agendis. De legibus Justiniani observandis. 20. De catalogo librorum, ex quibus Digesta composita sunt, & de auctoritate Jurisconsultorum. 21. De interpretationibus juris 22. quomodo libri juris scribi debent. 23. De legibus Justinianeis observandis, & manifestandis.

2. Imp. Cæs. FLAV. JUSTINIAN. A. ad Senatum, & omnes populos.

Tanta circa nos divinæ humanitatis est providentia, ut semper æternis liberalitatibus nos sustentare dignetur. Post bella enim Parthica æterna pace sopita, postque Vandalicam gentem ereptam, & Carthaginem, immo magis omnem Libyam Romano Imperio iterum sociatam: etiam leges antiquas jam senio prægravatas, per nostram vigilantiam præbuit in novam pulchritudinem, & moderatum pervenire compendium: quod nemo ante nostrum Imperium unquam speravit, neque humano ingenio possibile esse penitus existimavit: erat enim mirabile, Romanam sanctionem ab urbe condita usque ad nostri Imperii tempora, quæ pene in mille 14 & quadringentos annos concurrunt, intestinis præliis vacillantem, hocque & in Imperiales Constitutiones extendentem, in unam reducere consonantiam: ut nihil neque contrarium, neque idem, neque simile in ea inveniat, & ne geminæ leges pro rebus singulis positæ usquam appareant: namque hoc celestis quidem providentiæ peculiare fuit: humanæ vero imbecillitati nullo modo possibile. Nos itaque more solito ad immortalitatis respeximus præsidium: & summo Numine invocato, Deum auctorem & totius operis præselem fieri optavimus: & omne studium Triboniano 15 viro excelso, magistro officiorum, & exquæstori sacri nostri palatii, & exconsuli credidimus, eique omne ministerium hujusmodi ordinationis imposuimus, ut ipse una cum aliis illustribus & prudentissimis viris nostrum desiderium adimpleret: nostra quoque majestas semper inve-

stigando & perscrutando ea, quæ ab his componebantur; quicquid dubium & incertum inveniebatur, hoc numine celesti erecta emendabat, & in competentem formam redigebat. §. 1. Omnia igitur confecta sunt, Domino & Deo nostro Jesu Christo possibilitatem tam nobis, quam nostris in hoc satellitibus præstante. Et Principales quidem Constitutiones duodecim libris digestas jam ante in Codicem nostro nomine præfulgentem contulimus. Postea vero maximum opus aggredientes, ipsa vetustatis studiosissima opera, jam pene confusa, & dissoluta, eidem viro excelso permisimus tam colligere, quam certo moderamini tradere. Sed cum omnia percontabamur, a præfato viro excelso suggestum est, duo pene millia librorum esse conscripta, & plus quam 16 trecenties decem millia versusum a veteribus effusa: quæ necesse (esset) omnia & legere, & perscrutari, & ex his, si quid optimum fuisset, eligere. Quod celesti fulgore & summæ Trinitatis favore confectum est, secundum nostra mandata, quæ ab initio ad memoratum virum excelsum fecimus: & in quinquaginta libros omne, quod utilissimum erat, collectum est: & omnes ambiguitates decise, nullo seditioso relicto, nomenque libris imposuimus Digestorum, seu Pandectarum, quia omnes disputationes, & decisiones in se habent legitimas, & quod undique fuit collectum, hoc in sinus suos receperunt, in centum quinquaginta pene millia versusum totum opus consummantes, & in septem partes eos digessimus non perperam, neque sine ratione: sed in numerorum naturam & artem respicientes, & consentaneam eis divisionem partium confidentes §. 2. Igitur prima quidem pars totius contextus, quæ Græco vocabulo πρώτα nuncupatur, in quatuor libros seposita est. §. 3. Secundus autem articulus 17 septem libros habet, qui de Judiciis appellantur. §. 4. In tertia vero congregatione omnia, quæ de rebus nominantur, contulimus 18, octo libris eis deputatis. §. 5. Quartus autem locus, qui & totius compositionis quasi quidam inventar umbilicum, octo libros suscepit: in quibus omnia, quæ ad hypothecam 19 pertinent, reposita sunt, ut non a pignoratitia actione in libris de rebus posita multum distarent. Alio 20 libro eidem inserto volumini, qui ædilitium Edictum, & redhibitoriam actionem, & duplæ stipulationem, quæ de evictionibus proposita est, continet: quia hæc omnia titulis emtionum, & venditionum consentanea sunt: & prædictæ actiones, quasi pedisequæ illarum ab initio processerunt, in vetustioris quidem Edicti ordinatione in loca devia, & multo distantia devagantes: per nostram autem providentiam his congregatæ: cum oportuerat ea, quæ de eodem pene loquuntur, in confinio ponere. Alius itaque 21 liber post duos primos nobis excogitatus est de usuris, & trajectitiis pecuniis, & de instrumentis, & testibus, & probationibus (nec non præsumptionibus, & memorati tres singulares libri juxta compositionem de rebus positi sunt. Post hos, si qua de sponsibus, vel nuptiis, vel dotibus legibus dicta sunt, reposuimus, tribus 22 librorum voluminibus ea concludentes. De tutelis autem & curationibus, geminos 23 libros conscripsimus. Et memoratam ordinationem octo librorum, mediam totius operis reposuimus, omnia undique tam utilissima, quam pulcherrima jura continentem. §. 6. Quintus autem exoritur nobis Digestorum articulus, in quem de testamentis (&) 24 codicillis, tam privatorum, quam militum, omne, quicquid antiquis dictum inveniat quis repositum, qui de testamentis appellatur. De legatis autem & fideicommissis quinque 25 librorum numerus adgregatus est. Cumque nihil tam peculiare fuerat, quam (ut) legatis quidem legis Falcidæ narratio, fideicommissis autem Senatusconsulti Trebelliani: singulis libris 26 utrique eorum applicatis, tota pars quinta in novem libros coadunata est. Solum autem Senatusconsultum Trebellianum ponendum esse existimavimus; captiosas etenim, & ipsis veteribus odiosas. Pegasiani Senatusconsulti ambages, & utriusque Senatusconsulti ad se tam supervacuas, quam scrupulosas diversitates respicientes, totum jus super his positum Trebelliano Senatusconsulto adjudicavimus. Sed in his nihil de caducis a nobis memoratum est: ne causa, quæ in rebus non prospere gestis, & tristibus temporibus Romanis increbuit calamitatibus, bello coalescens civili, nostris remaneat temporibus, quæ favor celestis, & pacis vigor firmavit, & (super) omnes gentes in bellicis (victori) periculis superpositum: ne luctuosum monumentum lata secula inumbrare concedatur. §. 7. Sexta deinde pars Digestorum exoritur, in qua omnes

(11. l. 31. ff. de legib. (12. d. l. 32. (13. Const. ad Antec. §. 8. (14. l. 1. §. 5. supr. h. e. (15. l. 1. §. 3. supr. eod.

(16. l. 3. §. infr. eod. (17. a Lib. 5. ad fin. 11. (18. a 12. ad fin. 19. (19. Lib. 20. (20. Lib. 21. (21. Lib. 22. (22. Lib. 23. 24. 25. (23. Lib. 26. 27. (24. Lib. 28. 29. (25. a Lib. 30. ad fin. 34. (26. Lib. 35. 36.

bonorum possessiones positæ sunt, quæ ad ingenuos, quæ ad libertinos respiciunt: ut & jus omne, quod de gradibus, descendit, legitimæque hereditates, & omnis ab intestato successio, & Tertullianum, & Orphitianum senatusconsultum, ex quibus mater & filii invicem sibi heredes existunt; in geminos 27 libros contulimus: bonorum possessionum multitudinem in compendiosum, & manifestissimum ordinem concludentes. † Post hæc ea, quæ de operis novi nunciacionibus, damnique infecti, & pro ædificiis dirutis, & eorum infidiis, & quæ de aqua pluvia arcenda veteribus auctoribus placita sunt: necnon de publicanis & donacionibus tam inter vivos, quam mortis causa faciendis, cauta legibus invenimus, in librum singularem 28 deduximus. † De manumissionibus autem, & de liberali causa alius 29 liber respondit: quemadmodum & de acquisitione tam dominii, quam possessionis, & titulis, qui eam inducunt, multæ & variæ lectiones uni 30 sunt insertæ vol. mini: alio 31 libro deputato his, qui iudicati, vel in jure confessi sunt: & de bonorum detentionibus, & venditionibus, & ut ne quid in fraudem creditorum fiat. Postque hæc omnia interdita glomerata 32 sunt: & deinceps exceptiones; & de temporum prolixitatibus: & de obligationibus, & actionibus liber 33 iterum singularis extenditur: ut præfata sexta pars totius Digestorum voluminis octo libris definiatur. §. 8. Septimus autem & novissimus articulus Digestorum sex 34 libris formatus est: in quo de stipulationibus (seu) verborum obligationibus, & fidejessoribus & mandatoribus, necnon novationibus, & solutionibus, & acceptilationibus, & de Prætorii stipulationibus, omne quod jus invenitur, gemino 35 volumine inscriptum est, quod in libris antiquis nec numerari possibile fuit. Et post hæc duo 36 terribiles libri positi sunt de delictis privatis, & extraordinariis, necnon publicis criminibus, qui omnem continent severitatem, poenarumque atrocitatem. Quibus permixta sunt & ea, quæ de audacibus hominibus cauta sunt, qui se celare conantur, & contumaces existunt: & de penis, quæ condemnatis infliguntur, vel conceduntur: necnon de eorum substantiis. Liber autem 37 singularis pro appellationibus nobis excogitatus est contra sententias, tam civiles, quam criminales causas finientes. Cetera autem omnia, quæ ad municipales, vel de decurionibus, & muneribus, vel publicis operibus, vel nundinis, & pollicitationibus, & diversis cognitionibus (& censibus,) vel significationibus verborum a veteribus inventa sunt, quæque regulariter definita in se recepit 38 quinquagesimus, totius consumationis perfectus. §. 9. Quæ omnia confecta sunt per virum excelsum, necnon prudentissimum magistrum, ex quaestore & ex consule *Tribonianum*, qui similiter eloquentiæ, & legitimæ scientiæ artibus decoratus, & in ipsis rerum experimentis emicuit: nihilque majus, nec carius nostris unquam iustionibus duxit, necnon per alios viros magnificos, & studiosissimos perfecta sunt, id est, *Constantinum* virum illustrem, Comitem sacrarum largitionum, & magistrum scrinii libellorum, sacrarumque cognitionum; qui semper nobis ex bona opinione & gloria sese commendavit: necnon *Theophilum* virum illustrem, magistrum jurisque peritum in hac splendidissima civitate laudabiliter optimam legum gubernationem extendentem: & *Dorotheum* * virum * illustrem & facundissimum quaestorium, quem in Berutiensium splendidissima civitate leges discipulis tradentem propter ejus optimam opinionem, & gloriam ad nos deduximus, participemque hujus operis fecimus: sed & *Anatolium* virum illustrem magistrum, qui & ipse apud Berutienses juris interpret constitutus, ad hoc opus allectus est, vir ab antiqua stirpe legitima procedens, cum & pater ejus *Leontius*, & avus *Eudoxius* * (qui post Patricium inclytæ recordationis quaestorium, & antecessorem, & *Leontium* virum gloriosissimum prætorium, consularem, atque Patricium filium ejus,) optimam sui memoriam in legibus reliquerunt, necnon *Cratinum* virum illustrem, & comitem sacrarum largitionum, & optimum antecessorem hujus almae urbis constitutum. Qui omnes ad prædictum opus electi sunt, una cum *Stephano*, *Menna*, *Prosdocio*, *Eutholmio*, *Timotheo*, *Leonide*, *Leontio*, *Platone*, *Jacobo*, *Constantino*, *Joanne*, viris prudentissimis. Qui patroni quidem sunt causarum apud maximam sedem præfecturæ, quæ Orientalibus prætorii præsidet. Omnes autem suæ virtutis testimonium undique accipientes, & a nobis ad tanti operis consummationem electi sunt: & cum omnes in unum convenerunt, gubernatione Triboniani viri excelsi, ut tantum opus nobis auctoribus possint con-

ficere, Deo propitio in prædictos quinquaginta libros opus consummatum est. §. 10. Tanta autem a nobis antiquitati habita est reverentia, ut nomina prudentum taciturnitati tradere nullo patiamur modo: sed unusquisque eorum, qui auctor legis fuit, nostris Digestis inscriptus est: hoc tantummodo a nobis effecto; ut si quid in legibus eorum vel supervacuum, vel imperfectum, vel minus idoneum visum est: vel adjectionem, vel deminutionem necessariam accipiat, & rectissimis tradatur regulis, & in multis similibus, vel contrariis, quod rectius habere apparebat, hoc pro aliis omnibus positum est, unaque omnibus auctoritate indulta: ut quidquid ibi scriptum 39 est, hoc nostrum appareat & ex nostra voluntate compositum; nemine audente comparare ea, quæ antiquitas habebat, & quæ nostra auctoritas introduxit: quia multa & maxima sunt, quæ propter utilitatem rerum transformata sunt; adeo ut etsi principalis Constitutio fuerat in veteribus libris relata, neque ei pepercimus: sed & hoc corrigendum esse putavimus, & in melius restaurandum: nominibus etenim veteribus relictis, quidquid Legum veritati decorum & necessarium fuerat, hoc nostris emendationibus servavimus; & propter hanc causam, & si quid inter eos dubitabatur, hoc jam in tutissimam pervenit quietem, nullo titubante relicto. §. 11. Sed cum prospeximus, quod ad portandam tantæ sapientiæ molem non sunt idonei homines rudes, & qui in primis Legum vestibulis stantes, intrare ad arcana eorum properant: & aliam mediocrem emendationem præparandam esse censuimus, ut sub ea colorati, & quasi primitiis omnium imbuti, possint ad penetralia eorum intrare, & formam legum pulcherrimam non conniventibus oculis aspicere. Et ideo Triboniano viro excelso, qui ad totius operis gubernationem electus est, necnon Theophilo, & Dorotheo, viris illustribus & facundissimis antecessoribus accersitis, mandavimus, quatenus libris, quos veteres composuerant, qui prima legum argumenta continebant, & *Institutiones* vocabantur, separatim collectis, quidquid ex his utile & aptissimum, & undique sit elimatum, & rebus, quæ in præsentivo in usu vertuntur, consentaneum inveniat, hoc & capere studeant, & quatuor libris reponere, & totius eruditionis primæ fundamenta atque elementa ponere: quibus juvenes suffulti, possint graviora & perfectiora Legum scita sustentare. Admonuimus autem eos, ut memores etiam nostrarum fiant Constitutionum, quas promendatione juris promulgavimus, & in confectioe Institutionum etiam eadem emendatione ponere non morentur: ut sit manifestum & quid antea vacillabat, & quid postea in stabilitatem redactum est. Quod opus ab his perfectum, ut nobis oblatum & relectum est, & prono suscepimus animo, & nostris sensibus non indignum esse judicavimus: & prædictos *libros Constitutionum* vicem habere iustimus: quod & in oratione nostra, quam eisdem libris præposuimus, apertius declaratur. §. 12. Omni igitur Romani juris dispositione composita, & in tribus voluminibus, id est, Institutionum, & Digestorum, seu Pandectarum, necnon Constitutionum, perfecta, & in tribus annis consummata; quæ ut primum separari cœpit, neque in totum decennium compleri sperabatur: omnipotenti Deo & hanc operam ad hominum sustentationem piis obtulimus animis, uberesque gratias maximæ Deitati reddidimus, quæ nobis præstitit & bella feliciter agere, & honesta pace perpotiti, & non tantum nostro, sed etiam omni ævo, tam instanti, quam posteriori Leges optimas ponere. §. 13. Omnibus itaque hominibus eandem sanctionem manifestam facere, necessarium (esse) perspeximus: ut sit eis cognitum, quanta confusione & infinitate absoluti, in quam moderationem & legitimam veritatem pervenerint; Legesque in posterum habeant tam directas, quam compendiosas, omnibusque in promptu positas, & ad possidendi libros earum facilitatem idoneas: ut non mole divitiarum expensa possint homines supervacue legum multitudinis adipisci volumina, sed vilissima pecunia facilis eorum comparatio pateat tam ditioribus, quam tenuioribus, minimo pretio magna prudentia reparanda. §. 14. Si quid autem 40 in tanta legum compositione, quæ ab immenso librorum numero collecta est, simile forsitan raro inveniat, nemo hoc vituperandum existimet: sed primum quidem imbecillitati humanæ, quæ naturaliter inest, hoc inscribat: quia * omnium habere memoriam, & penitus in nullo peccare, divinitatis magis, quam mortalitatis est: quod & a majoribus dictum est: deinde sciat, quod similitudo in quibusdam & his brevissimis adsumpta non inutilis est: & nec citra nostrum propositum hoc subsequutum: aut enim ita lex necessaria erat, ut diversis titulis propter rerum cognationem applicari eam oporteat: aut cum fuerat aliis diversis permixta, im-

(27. Lib. 37. 38. (28. Lib. 39. (29. Lib. 40. (30. Lib. 41. (31. Lib. 42. (32. Lib. 43. (33. Lib. 44. (34. a Lib. 45. ad fin. 50. (35. Lib. 45. 46. (36. Lib. 47. 48. (37. Lib. 49. (38. Lib. 50.

(39. l. 1. §. 7. in fin. supr. h. t. (40. l. 3. §. 13. infr. cod.

possibile erat (eam) per partes detrahi, ne totum confundatur, & in his partibus, in quibus perfectissima visiones veterum exposita fuerant, quod particulatim in eas fuerat sparsum, hoc dividere ac separare penitus erit incivile: ne tam sensus, quam aures legentium ex hoc perturbentur. Similique modo, si quid Principalibus Constitutionibus cautum est, hoc in Digestorum volumine poni nullo concessimus modo: quasi constitutionum recitatione sufficiente, nisi & hoc raro ex iisdem causis, quibus similitudo adsumta est. §. 15. Contrarium 41 autem aliquid in hoc Codice positum nullum sibi locum vindicabit, nec invenitur, si quis subtili animo diversitatis rationes excutiet: sed est aliquid novum inventum, vel occulte positum, quod dissonantiae querelam dissolvit, & aliam naturam inducit discordiae fines effugientem. §. 16. Sed & si quid forsitan praetermissum est, quod in tantis millibus quasi in profundo positum latitabat, & cum idoneum fuerat poni obscuritate involutum necessario derelictum est: quis hoc reprehendere recto animo possit? primo quidem propter ingenii mortalis exiguitatem: deinde propter ipsius rei vitium, quod multis inutilibus permixtum, nullam sui ad eruendum praebuit copiam: dein, quod multo utilius est, pauca idonea effugere, quam multis inutilibus homines praegravare. §. 17. Mirabile autem aliquid ex his libris emerit, quod multitudo antiqua praesenti brevitate paucior invenitur: homines etenim, qui antea lites agebant, licet multae leges fuerant positae, tamen ex paucis lites perferebant, vel propter inopiam librorum, quos comparare eis impossibile erat, vel propter ipsam inscitiam, & 42 voluntate iudicum magis, quam legitima auctoritate lites dirimebantur. In praesenti autem consummatione nostrorum Digestorum e tantis leges collectae sunt voluminibus, quorum & nomina antiquiores homines non dicimus nesciebant, sed nec unquam audiebant, quae omnia collecta sunt substantia amplissima congregata, ut egena quidem antiqua multitudo inveniatur, opulentissima autem brevitatis nostra efficiatur. Antiqua autem sapientiae librorum copiam maxime Tribonianus vir excellentissimus praebuit: in quibus multi fuerant, & ipsis eruditissimis hominibus incogniti: quibus omnibus perlectis, quidquid ex his pulcherrimum erat, hoc semotum in optimam nostram compositionem pervenit. Sed hujus operis conditores non solum ea volumina perlegerunt, ex quibus leges positae sunt: sed etiam alia multa, quae isti, nihil vel utile, vel novum in eis inventientes, quod excerptum nostris Digestis applicarent, optimo animo respuerunt. §. 18. Sed quia *divinae quidem res perfectissimae sunt, humani vero juris conditio semper in infinitum decurrit, & nihil est in ea, quod stare perpetuo possit: multas enim formas edere natura novas depererat*: non desperamus, quaedam postea emergi negotia, quae adhuc Legem laqueis non sunt innodata: si quid igitur tale contigerit, Augustum imploretur remedium; quia ideo Imperialem fortunam rebus humanis Deus praeposuit, ut possit omnia, quae noviter contingunt, & emendare, & componere, & modis, & regulis competentibus tradere: & hoc non primum a nobis dictum est, sed ab antiqua descendit profapia: cum & ipse Julianus Legum, & Edicti perpetui subtilissimus conditor, in suis libris hoc retulerit: ut si quid imperfectum inveniatur, ab imperiali sanctione hoc repleatur: & non ipse solus, sed & Divus Hadrianus in compositione Edicti, & Senatusconsulto, quod eam secutum est, hoc apertissime definivit, ut, siquid in Edicto positum non inveniatur 43, hoc ad ejus regulas ejusque conjecturas, & imitationes possit nova instruere auctoritas. §. 19. Haec igitur omnia scientes Patres Conscripti, & omnes orbis terrarum homines, gratias quidem amplissimas agite summam Divinitati, quae vestris temporibus tam saluberrimum opus servavit: quo enim antiquitas digna divino non est visa iudicio, hoc vestris temporibus indultum est. Haec itaque leges & adore, & observare omnibus antiquioribus quiescentibus, nemoque vestrum audeat, vel comparare eas prioribus, vel si quid dissonans in utroque est, requirere: quia omne, quod hic positum est, hoc unicum, & solum observari sancimus. Nec in iudicio, nec in alio certamine, ubi Leges necessariae sunt, ex aliis libris, nisi ab iisdem Institutionibus, nostrisque Digestis, & Constitutionibus a nobis compositis, vel promulgatis aliquid vel recitare, vel ostendere conetur: nisi temerator velit falsitatis 44 crimini subjectus una cum iudice, qui eorum audientiam patitur, poenis gravissimis laborare. §. 20. Ne autem incognitum vobis fiat

ex quibus veterum libris haec consummatio ordinata est, iustissimus & hoc in primordiis Digestorum nostrorum inscribi: ut manifestissimum sit, ex quibus Legislatoribus, quibusque libris eorum, & quot millibus hoc iustitiae Romanae templum aedificatum est. Legislatore autem, vel commentatore eos elegimus, qui digni tanto opere erant, & quos & anteriores piissimi Principes admittere non sunt indignati: omnibus uno dignitatis apice impertito, nec sibi ququam aliquam 45 praerogativam vindicante: cum enim Constitutionum vicem, & has leges obtinere censuimus, quasi ex nobis promulgatas: quid amplius, aut minus in quibusdam esse intelligatur: cum una dignitas, una potestas omnibus est indulta? §. 21. Hoc autem, quod & ab initio nobis iustum visum est, cum hoc opus fieri Deo adjuvante mandabamus, tempestivum nobis videtur, & in praesenti sancire, ut nemo neque eorum, qui in praesenti juris peritiam habent, neque (qui) postea fierent, audeat commentarios 46 iisdem Legibus adnectere: nisi tantum si velit eas in Graecam vocem transformare sub eodem ordine, eademque consequentia, sub qua & voce Romana positae sunt: hoc quod Graeci κατὰ πόδα dicunt, & si quid forsitan per titulorum subtilitatem adnotare maluerint, & ea, quae Paratitla nuncupantur, componere, alias autem Legum interpretationes, immo magis perversiones, eos iactare non concedimus: ne verbositas eorum aliquod Legibus nostris adferat ex confusione dedecus: quod & in antiquis Edicti perpetui commentatoribus factum est, qui opus moderate confectum, huc atque illuc in diversas sententias producentes (contrahentes) in infinitum distraherunt, ut pene omnis Romana sanctio esset confusa. Quos si passi non sumus, quemadmodum posteritatis admittatur vana discordia? Si quid autem tale facere ausi fuerint: ipsi quidem falsitatis rei constituantur, volumina autem eorum omnimodo corrumpentur. Si quid vero, ut supra dictum est, ambiguum fuerit visum: hoc ad imperiale culmen per iudices referatur, & auctoritate Augusta manifestetur, cui 47 soli concessum est Leges & condere, & interpretari. §. 22. Eandem autem poenam falsitatis constituimus & adversus eos, qui in posterum Leges nostras per siglorum 48 obscuritates ausi fuerint conscribere: omnia enim, id est, & nomina Prudentum, & titulos & librorum numeros per consequentias literarum volumus, non per sigla manifestari: ita ut, qui talem librum sibi paraverit, in quo sigla posita sunt in qualemcumque locum libri, vel voluminis: sciat inutilis se esse Codicis dominum. Neque enim licentiam aperimus, ex tali Codice in iudicium aliquid recitare, qui in quacumque sua parte siglorum habet malitias. Ipse autem librarius, qui eas inscribere ausus fuerit, non solum criminali 49 poena, secundum quod dictum est, plectetur: sed etiam libri aestimationem in duplum domino reddet, si & ipse dominus ignorans talem librum vel comparaverit, vel confici curaverit; quod & antea a nobis dispositum est, & in Latina Constitutione, & in Graeca, quam ad Legum Professores dimissimus. §. 23. Leges autem nostras, quae in his Codicibus, id est, Institutionum, seu Elementorum, & Digestorum, vel Pandectarum posuimus, suum obtinere robur ex tertio nostro felicissimo sancimus Consulatu praesentis duodecimae indictionis, tertio Kalendas Januarias in omne aevum valituras, & una cum nostris Constitutionibus pollentes, & suum vigorem in iudiciis ostendentes in omnibus causis, sive 50 quae postea emergerint, sive quae in iudiciis adhuc pendent, nec eas iudicialis, vel amicalis forma compefcuit: * quae enim jam vel iudiciali sententia finita sunt, vel amicali pacto sopita, haec 51 resuscitari nullo volumus modo. Bene autem properavimus in tertium nostrum Consulatum & has Leges edere: quia maximi Dei, & Domini nostri Jesu Christi auxilium felicissimum cum nostrae Reipublicae donavit: cum in hunc, & bella Parthica abolita sunt, & quieti perpetuae tradita, & tertia pars mundi nobis adcrevit. Post Europam enim, & Asiam, & tota Libya nostro Imperio adjuncta est, & tanto operi Legum caput impositum est: & omnia caelestia dona nostro tertio Consulatu indulta. §. 24. Omnes itaque iudices nostri pro sua jurisdictione easdem Leges suscipiant, & tam in suis iudiciis, quam in hac regia Urbe habeant, & proponant, & praecipue vir excellus hujus almae Urbis Praefectus: curae autem erit tribus excellis Praefectis praetoriis, tam Orientalibus, quam Illyricis, necnon Lybicis, per suas auctoritates omnibus, qui suae jurisdictioni suppositi sunt, eas

(41. l. 1. §. 8. sup. eod. (42. Adde l. 2. §. 3. & 6. ff. de Orig. Jur. (43. Adde l. 12. ff. de LL. l. 7. §. 2. in fin. ff. de jurisd. l. 11. ff. de praescript. verb. (44. l. 3. §. 19. infr. l. 2. Const. de Just. Cod. confirm. sup. §. 3.

(45. l. 1. §. 5. 6. sup. h. t. (46. l. 1. §. 12. sup. l. 3. §. 21. infr. eod. (47. l. 1. ult. §. 1. sup. de legib. (18. Const. ad Antec. §. 8. (49. l. 3. §. 22. inf. h. t. (50. l. 7. sup. de LL. (51. l. 16. infr. de transact.

manifestare. Dat. xvii. Kal. Jan. JUSTINIANO, Domino nostro
ter Consule Feliciter, 533.

3. IN NOMINE DOMINI, ET DEI NOSTRI
JESU CHRISTI.

*Imperator Cas. Flav. Justinianus, Alamannicus, Gothicus, Fran-
cicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus,
pius, felix, inclytus, victor, triumphator, semper colendus Au-
gustus ad magnum Senatum, & populum, & omnes orbis nostri
civitates.*

Dedit nobis Deus post pacem cum Persis initam, post Vandali-
cā trophæa, & totam Lybiæ acquisitionem, postque nominatissimam
Carthaginem nostro iterum Imperio sociatam, ut veterum
Legum renovationis opus ad optatum finem perduceremus: quod
nemo Principum ante nostrum imperium, aut in mentem induci
posse, aut humano ingenio possibile esse existimavit. Erat enim
mirabile, omnem Romanam sanctionem a condita vetere Roma
usque ad nostri Imperii tempora, quæ 52 pene in mille, & tres-
centos annos concurrunt, non solum secum in variis suis parti-
bus, sed in Imperialibus quoque sanctionibus inter omnem nu-
tare consonantiam pariter, ac discordiam: non tamen id solum,
quod secum pugnabat, tollere: sed etiam quod idem, aut simile
reperiebatur, expellere, variamque ipsius pulchritudinis ideam
tribuere, ita ut pro singulis rebus singulæ leges constitutæ vide-
rentur. Quod proculdubio superioris Numinis, & fluentis inde be-
nignitatis fuit, non humanæ cogitationis, aut incepti, aut pote-
statis. Nos itaque, more solito manibus ad Deum erectis, eo-
que, ut nos complecti dignaretur, invocato, & rem aggressi sa-
mus, & omnia tandem confecimus, Triboniano gloriosissimo ma-
gistro, & exquæstore sacri nostri palatii, & exconsule ad omne
ministerium usi; necnon aliis quibusdam illustribus, & prudenti-
bus viris, inquirentes semper ea, quæ ab eis componebantur: &
id, quod erat dubium perferutantes, omnibus quoque secundum
datam nobis a Domino Deo, & Salvatore nostro Jesu Christo
scientiam, & intellectus vigorem imponentes competentem for-
mam. §.1. Et piissimas igitur Constitutiones jam ante in duode-
cim libris comprehensas, Codicem nostræ pietatis cognomine
fulgentem composuimus: nunc vero omnium veterum juris con-
ditorum sententiarum ex multitudine, quæ ad duo millia pene li-
brorum, & trecentas 53 myriadas versuum pertingebat, in mo-
deratum, & perspicuum collegimus compendium. Quinquaginta
igitur libris omnia complexi nunc sumus cœlesti favore, colligentes
omne id, quod erat utile, & omnes ambiguitates deciden-
tes, nullo seditioso relicto. Quos libros Digestas, seu Pandectas
appellavimus, ex eo, quod Legum habeant divisiones, & decisio-
nes; itemque ex eo, quod omne in unum congregatam receperint,
hæc eis appellationem imponentes: nec ultra quindecim my-
riadum versuum numerum eis dantes: & in septem eos dispen-
tes tractatus. Idque non perperam, neque sine ratione, sed ad nu-
merorum naturam, & harmoniam respicientes. §.2. Ea igitur, quæ
apud omnes *πρωτα*, id est, primordia, nuncupantur, in 54 qua-
tuor libros seposuimus. §.3. Deinceps ea, quæ de Judiciis tra-
ctant, in alios septem 55 libros. §.4. Item ea, quæ de rebus, non
in plures, quam octo 56 libros. §.5. Sequentem vero operis par-
tem, quæ quarta, & media *μεσον εσι τῷ παντι* est totius ope-
ris; in aliis 57 octo libris seposuimus, in quibus est quidem 58
hypothecaria, non longe admodum a pignoratitia actione distans:
est & Aedilitium 59 edictum, & de evictionibus stipulatio: quæ
duo accessoria, & consequentia constituta venditionum, longe
tamen admodum in veteri Juris ordinatione ab his devagantia
congregavimus propius propter mutuam inter se cognationem,
ne, quæ de eodem pene loquuntur, longe a se distarent. Post
hæc introduximus post duos illos libros ea, quæ sunt scripta de
uluris tam terrestribus, quam trajectitiis, seu maritimis, & de pro-
bationibus, atque præsumtionibus in unum librum 60; his autem
tribus monobiblis, singularibus libris post tractatum de rebus sibi
invicem proximis depositis, & rursus ea, quæ de sponsalibus,
& nuptiis, & dote legibus dicta sunt congregantes, his etiam
61 tria habere in hac ordinatione volumina concessimus. De tu-
toribus autem minoris ætatis 62 geminos libros, eos, inquam,
qui de tutelis apud omnes nominantur, & hic etiam in compen-
dium concidimus memoratam octo librorum ordinationem, &

(52.l.1. § 5. *supr. h. t.* (53.l.2. §. 1. *vers. sed cum omnia supr. eod.*
Const. ad Antecess. §.1. (54.Lib.4. (55.a 5. *ad fin.* 11. (56.a 12. *ad fin.*
19. (57.a 20. *ad fin.* 27. (58.Lib.20. (59.Lib.21. (60.Lib. 22. (61.
Lib. 23.24. 25. (62.Lib.26.27.

mediam (ut dictam est) hanc partem totius operis confecimus,
pulcherrima, & utilissima jura in his describentes. §.6. De testa-
mentis autem, & legatis, & fideicommissis, omnia congregavi-
mus in novem 63 librorum numerum: quorum principatum ob-
tinent ea, quæ sunt de testamentis, & codicillis, cum omnium,
tum etiam militum, qui ea, ut volunt, faciunt, duobus 64 libris
ordinata, & de testamentis inscripta: quinque 65 autem sequen-
tibus continentur ea, quæ de legatis, & fideicommissis, & omni-
eorum ambiguitate disputata sunt: & quoniam Falcidix narratio
continens, & consentanea erat legatorum, & fideicommissi-
forum proprio tractatui: propterea & ipsam continuo legatorum
supposuimus tractationi, libro 66 integro rei applicato, cum brevi
quadam adiectione: & rursus quia ad Falcidix imitationem (in-
troducendum) erat Trebellianum Senatusconsultum in fideicommissis:
& huic 67 ultimum hujus ordinationis tribuimus locum, totum
jus super his positum, Trebelliano Senatusconsulto attribuentes,
& supervacuum esse Pegasiani Senatusconsulti positionem invenien-
tes, & absurdas horum Senatusconsultorum inter se differentias,
& communiones: quas sane, & veteres perosi, captiosas, & dam-
nosas appellarunt: simpliciore quadam narratione, omne hoc sche-
ma congregantes, & ad unius Senatusconsulti Trebelliani ordi-
nationem applicantes, & hanc quintam partem totius ordinationis
novem his perfecimus libris; in quibus novem libris nihil de
quodam caducis dictum a nobis est: quia propter usum quemdam
non prosperum, cum increbuisse in Republica, & luctuosum
monumentum bellorum civilium essent: non oportebat in his
manere temporibus, in quibus & Deus dedit pacem agere domi,
& foris, & cum oportuit bellum gerere, facile cum ipsius fa-
vore hostes superare, & capere. §.7. Sequitur deinde, & exoritur
nobis, & sexta pars totius compositionis, octo 68 conclusa li-
bris. Pulchre autem incipit ab his, quæ possessiones nominantur,
quas nos similiter, ut cetera diligenter considerantes, tam eas,
quæ ad ingenuos, quam quæ ad libertinos pertinent, ex multa
anteriorum temporum confusione, & obscuritate in purum dedu-
ximus compendium, geminorum 69 illis librorum numerum suf-
ficere arbitantes. Applicavimus autem ipsis, & omnes ab inte-
stato appellatas successiones, & ipsos generum ordines, eorum
gradibus etiam libro inscriptis, & circa omnium finem, Tertul-
lianum, & Orficiam composuimus Senatusconsultum, ex quibus
matres, & liberi invicem successores sunt. Procedit autem post
hæc alius liber 70, qui de ædificiorum operibus, & de ea, quæ
ob ruinosa, & diruta ædificia (datur) satisfactione, & his, qui
in his aliquid insidiarum, aut fraudis admiserint, & de his, qui
ex aquarum impetu vicinos læserint, & de publicorum vectigalium
coactoribus, atque insuper de donationibus tam indefinitis (seu
simplicibus), quam in cogitationem mortis relatis leges, ac jura
ordinant. Rursus autem quicquid de quacumque manumissione
existat, vel de his, quæ super ipsa agitantur causis, & hoc uni
71 traditum est libro. Amplius autem ea, quæ de possessione, &
per ipsam acquisitione, & de causis eam introducentibus sunt,
in 72 unum seposuimus tractatum (seu librum.) Et quidquid etiam
de judiciariis existat sententiis, & his, qui in eis aliqua contra
seipsum confessi sunt, & de bonorum cessione, & creditorum de-
tentione, & venditione, & de bonorum separatione, & curatio-
ne, & ne quid patiantur creditores fraudis, & id in 73 unum
similiter collatum est librum. Sed & Interdictorum modum non
pluribus, quam 74 uni dedimus libro. Inde 75 autem, & ad præ-
scriptiones (seu exceptiones) & in his ordinata tempora venimus.
Et obligationum quidem, & actionum seposuimus modos, & coe-
gimus omnes hanc partem, cui præstant possessiones (ut dictum
est) octo librorum numero descriptam, sextam hanc partem to-
tius voluminis seponentes. §.8. Totius autem extrema pars, quæ
& septima est totius tractationis, sex 76 librorum numero de-
mandata est, incipiens quidem a stipulationibus, procedens vero
ad ea, quæ scripta sunt de fidejussione, & debitorum numera-
tione, solutione, & liberatione ipsorum, & de introductis ex
Prætorum jurisdictione stipulationibus: quæ omnia duobus a no-
bis contracta sunt libris 77; cum apud veteres, nec dici posset,
quod essent libri (ea de re). Procedit & deinceps ad delictorum
narrationem: & omnia recenset, quæ ad majora delicta
pertinent, quæ vocant privata: & item, quæ ad ea, quæ nec-
dum ordinaria appellant, sed ipsis extraordinariorum appellatio-

(63.a 28. *ad fin.* 36. (64.Lib.28.29. (65.Lib.30.31.32.33.34. (66.
Lib.35. (67.Lib.36. (68.a 37. *ad fin.* 44. (69.Lib.37.38. (70.Lib.39.
(71.Lib.40. (72.Lib.41. (73.Lib.42. (74.Lib.43. (75.Lib.44. (76.a
46. *ad 50.* (77.Lib.45.46.
nem

sem imponunt: descendit etiam, & ad publica crimina, quæ atrocissima sunt, & magnam sibi advocant poenam. Duo 73 autem, & hic sunt libri, qui illa quidem, quæ ad delicta, & crimina pertinent, complectuntur: quibus permixta sunt, & ea, quæ de reis criminum, qui se celare tamen conantur, scripta sunt, & de eorum bonis, & de ea, quæ infligitur condemnatis, poena, vel indulgentia. Initium autem nobis alterius rursus 79 libri fit narratio de appellationibus, quæ communis est profecto ad rescindendas tam pecuniarias (seu civiles) sententias, quam criminales. * Quæcumque autem de civibus 80 (seu municipibus,) & decurionibus, & muneribus, & publicis operibus, & nudinis, & redituum pollicitationibus, & variis cognitionibus (seu interrogationibus,) & publica descriptione, veteribus inventa sunt, & quæcumque de verborum existant significatione, & de his, quæ pro regulis apud veteres dicta sunt: hæc omnia in sese recipit ultimus liber. Hujus igitur compositionis, cujus initium est a stipulationibus, hic liber est sextus quidem, si ad proprium principium comparetur: sed est quinquagesimus, si conferatur ad totam consummationis perfectionem, (seu harmoniam) §. 9. Quæ omnia composita sunt, & elaborata peroptime, & ut nostra jussione dignum fuit 81, per Tribonianum illustrissimum, nec non prudentissimum magistrum, & ex quaestore nostrorum palatiorum, & ex consulem, virum, & in ipsis rerum experimentis, & in eloquentia, & in legibus scribendis satis spectatum, & qui nihil unquam nostrarum jussionum contempsit: necnon per alios (viros,) qui sub ipso nobis hoc opus elaborarunt; id est Constantinum magnificentissimum comitem sacrarum largitionum, & antigrapharium (seu magistrum) sacri scrinii, & sacrorum libellorum, & cognitionum Imperialium, qui nobis bonam de se opinionem in omnibus præbuit: necnon Theophilum magnificentissimum magistrum, & Leges (seu jura) in regia hac urbe laudabiliter, & cum summis vigiliis, & ut magisteria sedulitate dignum est, docentem: & Dorotheum magnificentissimum quaestorem, & Doctorem in legum civitate designatum: dicimus autem verendam, & splendidam Berytium metropolim, quem de ipso optima opinio, & gloria, & ad nos deduxit ipsum, & ut hujus operis participem faceremus, hortata est: sed & Ana olium magnificentissimum magistrum, qui & ipse apud Berytenses ea, quæ ex legibus (proficiscuntur,) pulchre docet, vir ex tertia stirpe laudabili juris apud Phœnices interpretum descendens (refert enim genus ad Leontium, & Eudoxium, homines in legibus optimæ memoriæ, post Patricium inclytæ recordationis, quaestorium, & anticensorem, & Leontium gloriosissimum, ex præfecto, & ex consule, atque Patricium ejus alios, summæ administrationis viros) & Cratinum magnificentissimum, atque prudentissimum comitem sacrarum largitionum, (& optimus quoque est is legum enarrator in regia hac urbe:) & præter hos etiam Stephanum, Menam, Prodocium, Eutolmium, Timotheum, Leonidem, Leontium, Platonem, Jacobum, Constantinum, Joannem, viros prudentissimos, qui universi Rhetores quidem sunt gloriosissimorum Præfectorum sacrorum nostrorum Prætoriorum; gloriam autem, seu laudem apud omnes prudentiæ juste habent, & a nobis merito judicati sunt digni, ut eligerentur tantæ certaminis participes. Hæc igitur nobis circa Digestorum elaborata sunt conscriptionem per jam dictos gloriosissimos viros. §. 10. Tanta autem nobis reverentia antiquitatis fuit, ut neque mutari nomina veterum Jurisconsultorum sustinuerimus, sed uniuscujusque illorum appellationem Legibus inscripsimus, mutantem quidem, si quid jam habere visum est non recte, partes vero illas nunc tollentes, has nunc addentes, ex multis denique optimum eligentes, & unam (atque parem) 82 omnibus præbentes potestatis vim, (seu robur:) ita ut quicquid scriptum est in eo libro, id nostra sit sententia: nemine audente comparare ea, quæ nunc facta sunt his, quæ prius erant: quia multa, & numeratu non facilia transposuimus in melius, etiam si quid Imperiali aliqua antiquorum Imperatorum Constitutione in aliam dictum fuerat formam. Nam nomina quidem veteribus servavimus, legum autem veritatem nostram fecimus. Itaque si quid erat in illis seditiosum, (multa autem talia erant ibi reposita) hoc decisum est, & definitum, & in perspicuum finem deducta est quæque lex. §. 11. Sed cum oportebat, & aliquam mediocrem isagogem facere in eorum gratiam 83, qui recenter leges attingunt, nec majorem doctrinam portare possunt: neque hoc extra nostram providentiam reliquimus, scilicet Triboniano 84 gloriosissimo, qui & ad totius operis legitimi gubernationem

electus est, necnon Theophilo, & Dorotheo magnificentissimis, & prudentissimis anticensoribus accersitis mandavimus: ut seligerent ex his, quæ apud veteres erant isagogarum modo composita, ea 85, quæ essent aptissima, & in ipsis rerum argumentis obtinentia; utque colligerent, & nobis offerrent, & ut mentionem etiam facerent nostrarum Constitutionum, quas pro emendatione veteris juris promulgavimus: & ita componerent libros quatuor futuros prima elementa totius isagoges, quos vocari Instituta visum est; quam sane legitimi operis partem compositam nobis obtulerunt, & nos eam totam consideratam a nobis, & perpensam, recteque habere visam, nostris sensibus non indignam esse judicavimus, & pro nostris haberi Constitutionibus, & nostrarum Constitutionum 86 robur habere jussimus: quod & ex his, quæ in præmiis ejusdem voluminis disseruimus, omnibus manifestum fecimus. §. 12. Sic itaque omni Romani juris dispositione ordinata, & in tribus integris, & voluminibus, & annis tanto opere profecto: (quod nobis ab initio omnem spem excedere: circa finem autem, cum jam penetrabilem esse rem docuimus, ne in decem quidem annis totum absolvi posse videbatur) tanta ergo trium annorum celeritate consummato opere, & hac opera Domino Deo oblata, qui dedit, & pacem agere, & bella feliciter dirigere, & leges ponere præterito, præsentis, & futuro temporis: justum esse putavimus, omnibus hominibus facere manifestum nostrum in his rebus studium simul & providentiam: quomodo nempe priori soluti perturbatione, & confusione, & nullum finem habente juris positione, usuri sint posthac legibus rectis, compendiosis, & omnibus ad manum proptis, & litium compendium adferentibus, & paratis, atque expositis omnibus (hominibus) ad facilem acquisitionem, nec amplius egentibus 87 multis pecuniis, ut illorum inutilium librorum congerant multitudinem: sed vilissima pecunia, tam ditioribus, quam ex tenuiore profectis patrimonio, copiam sui comparandi præbentibus. §. 13. Si quid autem ex multitudine ea, quæ nunc congesta est, & ex tantis myriadibus collecta, videbitur esse simile (& geminatum 88,) (hoc autem putamus rarum esse) attamen humanæ naturæ (imbecillitatem) considerantibus, non extra justam apologiam ne hoc quidem videbitur esse: * in nullo enim aberrare, (seu in omnibus irreprehensibilem, seu inemendabilem esse,) divinæ utique solius, non autem mortalis est constantiæ, (seu roboris,) quemadmodum & a majoribus dictum est: deinde est, ubi & similia adsumimus positionem: vel rebus subjectis id exigentibus, ut oporteret idem pluribus applicari titulis: vel quia cum extraneo loco esset commixtum id, quod simile superiori videbatur, impossibile fuit eam similitudinem detrahi: vel etiam, quia sæpe custodienda fuit integra totius theoriæ (seu visionis continentia, nec separanda, (aut divellenda) mens, & intellectus (legentium) per eorum, quæ jam scripta fuerant, ademptionem: quin & hoc sicubi adsumtum est propter rei necessitatem; tamen id breve est, nec ullum fere sui sensum præbens. §. 14. Hoc etiam ipsum, & in Constitutionibus jam inter Imperiales Constitutiones relatis, & jure, quod ex his resultat, observavimus: nam quæ in illis jam cauta erant, ea nec in hoc volumine poni concessimus, nisi ob aliquam interdum circumstantiam similitudinis aliqua causa relicta est. §. 15. Contrariam 89 autem aliis legibus legem ex his, quæ in hoc volumine positæ sunt, non facile quis repererit, si modo ad omnes contrarietatis fines animum intendere festinet, sed inest aliquid diversum: quod adsumtum alterius generis forte hanc, & illam legis positionem apparere faciet. §. 16. Sed & si quid forte prætermisum est eorum 90, quæ poni debebant (forte enim, & aliquid tale contigit propter humanæ imbecillitatem naturæ) multo sane melius est nostris subditis multis inutilibus liberari (legibus,) dum privantur forte paucis quibusdam, quæ videbantur idonea, myriadibus prope infinitis defossa, & deposita, & nemini forte mortalium animadversa. §. 17. Hanc enim ob causam tot libris, (quos antea scribi oportebat,) destituti judices, facilius ex paucissimis juris auctoribus, & libris ad finem litium perveniebant, & judicia decidebant, vel propter inopiam librorum, vel quia non sufficiebant multis laboribus ad inveniendam multa utilia necessariis, & viribus erant impares. In præsentis autem consummatione maximus legum obtinentium congestus est numerus ex libris raris, & qui vix inveniri poterint, & quorum, nec nomina, nec eruditissimi quidem in legibus complures homines noverant. Quorum sane copiam (seu materiam) nobis uberrimam dictus gloriosissimus Tribonianus præbuit

(78. Lib. 47. 48. (79. Lib. 49. (80. Lib. 50. (81. l. 2. §. 9. sup. h. t. (82. d. l. 2. §. 20. (83. §. 2. Inst. de just. & jur. (84. præm. Inst. §. 1.

(85. d. præm. §. 6. (86. d. §. 6. (87. l. 2. §. 13. sup. h. t. (88. d. l. 2. §. 14. confer. l. 1. §. 8. 9. sup. eod. (89. d. l. 2. §. 15. (90. d. l. 2. §. 16.

multorum librorum, & qui vix numerari possunt, suppeditata multitudinem: quibus omnibus perfecte lectis, congesta sunt hæc volumina; sed ex horum multis, & variis hi, qui a nobis ad hoc congregati erant, cum nihil invenissent idoneum, aut novum ab his, quæ jam congregata erant, illationem ex his in hoc opere faciendam optimo animo respuerunt. §. 18. Si vero postea aliquid novi controvvertetur, quod non apparebit legibus his inscriptum (multa enim enim novare novit natura) sed Imperium Deus propter hoc imposuit hominibus, ut emergentia, & legis egentia lege definiat, & humanæ naturæ incertum repleat, & certis concludat legibus, ac regulis: neque hoc nostrum nunc dicimus: sed jam omnium juris conditorum, qui olim claruerunt, prudentissimus Julianus hoc ipsum videtur dixisse, qui & ab imperiali auctoritate implorat fieri legum repletionem in emergentibus ambiguitatibus & quæstionibus: sed & D. Adrianus piæ memoriæ; quando ea, quæ a Prætoribus quotannis edicta fuerant, brevi complexus est libello, assumpto ad id optimo Juliano: in oratione, quam in commune habuit in seniore Roma, hoc ipsum quoque ait: ut, si quid præter id, quod jam ordinatum est, emerferit: conveniens est, eos, qui in magistratu sunt, illud conari decidere, & remedium imponere secundum eorum, quæ jam ordinata sunt, consequentiam (imitationem). §. 19. Hæc igitur omnes (dicimus autem vos, magni Senatus, & omnes nostræ Reipublicæ homines) cognoscetes, gratiam quidem confitemini Deo, qui nostris temporibus tantum bonum servavit: utimini vero nostris legibus; nulli earum, quæ veteribus libris inscriptæ sunt, attendentes: neque ad ea 92, quæ nunc posita sunt, illas comparantes; quia etsi videantur quædam invicem non consonare, tamen prius illud & vetustius nobis ut imperfectum displicuit, nunc autem hoc visum est debere obtinere. Nam prohibemus, illis in posterum uti: hæc autem sola observari in Republica, & obtinere concedimus, & sancimus: ita ut qui conatus fuerit ex prioribus libris, & non ex his duobus foliis, & constitutionum (libro) a nobis compositis, vel factis, uti quibusdam legibus, vel eas in judiciis legere, vel si quis judicaverit ex his apud se recitari eas passus: falsi reus erit 93, & publicorum criminum judicatus, & poenæ addictus: quod etsi non diceremus, vel ex hoc ipso manifestum esset. §. 20. Sed & hoc optimum fore judicavimus, præponere Digestorum volumini, & veteres juris conditores, & illorum volumina, & unde collectio facta sit legum nunc a nobis congestarum: quod & fieri iussimus: & factum est: & simul ea, quæ de his rebus conscripta sunt, supponi huic divinæ nostræ constitutioni præcipimus: ut omnibus fiat manifestum, & quid prioris inexperience simul, & incertitudinis esset, & quid a nobis sit adinventum. Legislatores autem, seu legum interpretes illos congestimus, qui apud omnes probati, & recepti erant, & prioribus Imperatoribus placuerant, & qui ab his nominari meruerant. Si enim aliquis nondum veteribus Legislatoribus cognitus est: nos & huic interdiximus hujus voluminis communicationem. Omnibus sane hic positus unum ordinem, & dignitatem parem dedimus: nulli cuiquam majore, quam ceteris, data prærogativa. Si enim his, quæ ab illis scripta sunt, omnibus Imperialium Constitutionum 94 dedimus robur: quid est, quod in his amplius, quodque minus haberi debeat? §. 21. Illud autem quod statim, cum hanc compositionem legum congregari mandavimus, iussimus: iterum & nunc sancimus illud confirmando omnibus similiter interdiximus, ne 95 quis audeat hominum, qui sunt nunc, aut in posterum erant, commentarios scribere harum legum: præterquam si velit quis in Græcam linguam hæc transferre, quem etiam volumus sola secundum pedem seu κατὰ πόδα nuncupata uti legum interpretatione: & si quid secundum nominatorum paratitorum (ut conveniens est) adscribere voluerint usum: aliud autem nihil omnino ne tantillum quidem circa ea facere, nec rursus dare seditionis, & dubitationis, aut infinitæ multitudinis legibus occasionem: id quod antea in antiqui Edicti factum est ordinatione: ita ut illud brevissimum constitutum ex differentium commentariorum differentia, seu diversitate in infinitam extenderetur multitudinem. Si quid enim forte ambiguum fuerit visum, vel litium certatoribus, vel his, qui rebus judicandis præfunt: hoc Imperator interpretabitur recte: nam hæc facultas illi soli a legibus permissa est. Itaque quisquis ausus fuerit, ad hanc nostram legum compositionem commentarium aliquod adjicere, aliter at-

que nostræ hujus iussionis forma præscribit: is sciat, quod & ipsi falsi reo legibus futuro, & quod composuerit, eripietur, & modis omnibus corrumperetur. §. 22. Eadem poena imposita & adversus eos 96, qui notis (seu signis) quibusdam in scriptura utentur, (quæ signa siglas vocant) & qui per ea conturbare scripturam tentaverint, nec per totam consequentiam literarum numeros, & nomina veterum Prudentum, & totam legum positionem scripserint, sciant etiam librorum ita scriptorum comparatores se inutilis fore libri dominos: neque enim damus licentiam talibus libris in judiciis uti, & aliquid agere: etiam si contingat librum in ea ipsa parte, quæ recitatur, nullum habere tale signum (aut notam), sed in alia quacumque sui parte, quamvis semel tantum id admissum sit. Itaque ipse quidem eum librum pro non scripto profusus habebit. Is autem, qui eum scripserit, & ignoranti emtori dederit: duplum solvet ejus æstimationis ei, qui ita in quantitate damnum passus fuerit, nihilominus infligenda criminali poena. Hoc etenim & in aliis constitutionibus ea de re positus scripsimus, tam his, quæ Latina processerunt voce, quam ea, quæ Græcorum lingua, quam quidem ad legum Professores rescripsimus. §. 23. Hæc igitur volumina, (inst. tutorum, & digestorum dicimus) ex fine tertii nostri felicissimi Consulatus suum robur obtinere sancimus, id est, ex ante tertium calendarum januariarum præsentis duodecimæ indictionis, in omne ævum valitura, & una cum imperialibus constitutionibus vigorem, & locum habitura 97 tam in his, quæ postea emerferint quam in his, quæ in judiciis adhuc pendent, nec dum amicabilibus tradita sunt transactionibus: * quodcumque enim hæc tenus vel judicatum, vel transactum est, retractari non sustinemus. Quem quidem Consulatum tertium nobis nominatissimum dedit Deus: quando & sub ipso pax cum Persis confirmata est, & hoc tantum legum volumen repositum est: quod a nemine majorum unquam excogitatum fuit: atque ad hæc tertia pars mundi (dicimus autem totam Libyam) nostris adjuncta est sceptris: omnia hæc a summo Deo, & Servatore nostro JESU CHRISTO dona tertio nostro Consulatu indulta. §. 24. Omnes 98 itaque laudatissimi nostræ Reipublicæ Magistratus divinam hanc nostram suscipientes constitutionem, ut utantur prædictis nostris legibus, unusquisque in suo procurabit iudicio. Præponet autem eam in maxima, & regia hac urbe, & ejus gloriosissimus Præfectus. Curæ autem erit excellentissimo, & laudatissimo nostro magistro, & gloriosissimis, atque beatissimis Præfectis sacrorum nostrorum Prætoriorum: tam his, quæ ad solem orientem, quam his, quæ in Illyride: necnon his etiam, quæ in Libya sunt: per sua edicta his, qui sub ipsis ordinati sunt, ista facere manifesta, ad omnium nostrorum subditorum inexcusabilem notitiam. Data 17. Kalend. januaris, domino nostro JUSTINIANO perpetuo Augusto III. cos. 533.

TIT. XVIII.

DE JURIS I ET FACTI IGNORANTIA.

De Militie.

1. Imp. ANTONINUS A. Maximo Militi.

Quamvis, cum causam tuam ageres, ignorantia juris propter simplicitatem 2 armatæ militiæ allegationes competentes omiseris: tamen si nondum satisfecisti, permitti tibi, si coeperis ex sententia conveniri, defensionibus tuis uti. Dat. VII. Kal. maii, duobus ASPERIS COSS. 212.

De renunciatione hereditatis.

2. Imp. GORDIANUS A. Juvenali.

Cum ignorantia juris facile excusari non possis, si major 3 annis (vigintiquinque) hereditati matris tuæ renunciasti, fera prece subveniri tibi desideras. Dat. XIV. Kal. maii, ARIANO, & PAPO COSS. 243.

De bonorum possessione omissa.

3. Imp. PHILIPPUS A. Marcellæ.

Si emancipata a patre, intra annum bonorum possessionem petere cessasti: pretendere juris ignorantiam 4 nullis rationibus potes. Dat. XVI. Kal. jul. PEREGRINO, & EMILIANO COSS. 244.

De divisione, & testamenti vitio.

4. Imp. DIOCLET., & MAXIMIANUS AA. Julianæ.

Si post divisionem 5 factam, testamenti vitium in lucem emerferit: ex his, quæ per ignorantiam confecta sunt, præjudicium

(91. Ndy 7.c.2.in pr. (92. Immo vide l.26.27.28. ff. de legib. (93. v. supr. Const. de Just. Cod. confirm. §. 5. (94. v. §. 11. supr. h. t. (95. l. 1. §. 12. l. 2. §. 21. supr. h. t.

(96. d. l. 2. §. 22. (97. d. l. 2. §. 23. (98. d. l. 2. §. 24. TIT. XVIII. (1. Lib. 22. D. 6. (2. l. 9. §. 1. ff. h. t. l. 22. pr. infr. de jur. deliber. (3. l. 9. pr. ff. h. t. (4. l. 10. ff. de bon. poss. l. 6. infr. qui admitt. ad bon. poss. adde l. 8. ff. h. t. (5. v. l. 36. l. 37. ff. fam. ercisc.

tibi non comparabitur. Ostende igitur hoc apud Correctorem virum Clarissimum amicum nostrum, testamentum vel fide veri deficere, vel juris ratione stare non posse: ut infirmata scriptura, quæ testamenti vice prolata est, solidam successionem obtineas. Dat. VIII. Id. Jul. DIOCLETIANO IV. & MAXIM. III. AA. COSS. 290.

De falsa responsione.

5. Iidem AA. & CONSTANT. & MAXIMIAN. Nobilissimi Cæs. Martiali.

Cum falsa demonstratione mutari substantia veritatis minime possit: respondendo id, quod paternum erat, ex maternis esse bonis, nihil egisti. Dat. Prid. Kal. Januar. DIOCLETIANO V. & MAXIMIANO IV. AA. COSS. 293.

De promissione indebiti pro parte.

6. Iidem AA. & CC. Tauro, & Pollioni.

Si non transactionis causa, sed indebitam, errore facti, olei materiam vos Archantico stipulanti spondidisse Rector provinciae animadverterit, reddito quod debetis, residui liberationem condicentes audiet. Dat. V. Kal. Maji, CC. COSS. 294.

De causa decisa, vel non.

7. Iidem AA. & CC. Zoæ.

Error facti, necdum finito negotio, nemini nocet: Nam causa decisa velamento tali non instauratur. Dat. VI. Non. Jul. CC. III. COSS. 300.

De testamento.

8. Iidem AA. & CC. Dionysia.

Cum testamentum nullo jure constiterit: ex ejus, qui ab intestato successit, professione sola, veluti ex testamento libertos per errorem profitentis, orcini vel proprii liberti, si non ipsius accessit iudicium, (cum errantis voluntas nulla sit) effici non poterunt. Dat. V. Kal. Septemb. CC. IV. COSS. 302.

De liberali causa.

9. Iidem AA. & CC. Cajo, & Anthemio.

Non ideo minus, quod a vobis velut a liberis debitam accepisse pecuniam Sanius dicitur, (cum nullus sit errantis consensus) movere status questionem prohibentur ejus heredes. Dat. VI. Id. Decemb. CC. V. COSS. 305.

De solutione indebiti.

10. Iidem AA. & CC. Araphia.

Cum quis jus ignorans, indebitam pecuniam solverit: cessat repetitio. Per ignorantiam enim facti tantum repetitionem indebiti soluti competere tibi notum est. Dat. V. Kal. Jan. CC. VI. COSS. 306.

De sexu & aetate.

11. Imp. CONSTANT. A. Valeriano agenti Vicariam praefecturam.

Quamvis in lucro nec feminis jus ignorantibus subveniri soleat: attamen contra aetatem adhuc imperfectam locum hoc non habere, retro Principum statuta declarant. Dat. III. Kal. Maji, GALLICANO, & SYMMACHO COSS. 330.

De constitutionibus Principum.

12. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Flaviano P. F. Illyrici, & Italiae.

Constitutiones Principum, nec ignorare quemquam, nec dissimulare permittimus. Dat. VI. Kalend. Jan. Vincentia, TATIANO, & SYMMACHO COSS. 391.

De mulieribus.

13. Impp. LEO, & ANTHEMIUS AA. Erythrio P. P.

Ne passim liceat mulieribus omnes suos contractus retractare, in his, quæ prætermiserint, vel ignoraverint: statuimus, si per ignorantiam juris damnum aliquod circa jus, vel substantiam suam patiantur, in his tantum casibus, in quibus præteritarum legum auctoritas eis suffragatur, subveniri. Dat. Kal. Julii, MARTIANO, & ZENONE COSS. 469.

T I T. XIX,

DE PRECIBUS IMPERATORI OFFERENDIS: ET DE QUIBUS REBUS SUPPLICARE LICEAT, VEL NON.

De precibus a servis oblatiis.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Firminæ.

Licet servilis conditio deferendæ precis facile et capax non sit, tamen admissi sceleris atrocitas, & laudabilis fidei exemplum super vindicanda cæde domini tui, nobis hortamento fuit, ut Præfecto Prætorio juxta annotationis nostræ decretum demandarem, (quem adire cura) ut auditis his, quæ in libello contulisti, & reos investigare, & severissimam vindictam juxta Legum censuram exigere curet. Dat. VI. Id. Octob. DIOCLETIAN. VI. & MAXIMIANO III. AA. COSS. 296.

De exceptionibus.

2. Imp. CONSTANT. A. Severo PF. U.

Quoties Rescripto nostro moratoria præscriptio permittitur, aditus supplicanti pandatur. Quod autem totius negotii cognitionem tollit, & vires principalis negotii exhaurit: sine gravi partis alterius dispendio convelli non potest. Nec præscriptio igitur peremptoriæ relaxatio petatur. Dat. X. Kal. Jun. Niceæ, PAULINO, & JULIANO COSS. 325.

De damnosis fisco. De juri contrariis.

3. Idem A. ad populum.

Nec damnosa fisco, nec juri contraria postulari oportet. Dat. Prid. Kal. Octobr. CONSTANTIO A. VII. & CONSTANTIO Cæs. IV. COSS. 354.

De dilatione solutionis.

4. Imppp. GRATIANUS, VALENT. & THEOD. AAA. Floriano P. P.

Universa Rescripta, quæ in debitorum causis super præstandis dilationibus promulgantur; non aliter valeant, nisi fidejussio idonea super debiti solutione præbeat. Dat. VIII. Kalend. Mart. Constantinop. ANTONIO, & SYAGRIO COSS. 382.

De sententiis Praefectorum Prætorio.

5. Impp. VALENT. & VALENS AA. ad Volusianum P. P.

Si quis adversus Praefectorum Prætorio sententias duxerit supplicandum, victusque defuerit: nullam habebit licentiam iterum super eadem causa supplicandi. Dat. XV. Kal. Octobr. Romæ, VALENTIN. & VALENTE AA. COSS. 365.

In AUTHENT. Ut sponsal. lar. §. aliud coll. 9.

tit. 2. seu Novell. 119. cap. 5.

Quæ supplicatio gloriosissimis Praefectis, vel eorum consiliariis, vel causas introducentibus intra decem dies post sententiam offerenda est. Quo subsecuto, sententia non aliter executioni mandabitur, nisi victrix pars dignam fidejussionem præbuerit tantum restituendi cum legitimis augmentis, quantum fuerit in condemnatione, si legitima retractatione sententia resolvatur. Nisi sub hac forma supplicatio porrigatur: executio causa sine fidejussione procedat: retractationis jure illi servando, qui se gravatum putaverit, ut intra biennium supplicare possit Imperatori.

De eo, per quem preces offeruntur.

6. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Iudoro P. P.

Universis simul hanc observantiam remittimus: ut a quocumque liberæ conditionis constituto, vel servo supplicante impetratum fuerit Rescriptum, minime requiratur, per quem preces oblatæ sint. Dat. III. Id. Nov. THEOD. A. VII. & PALLADIO. COSS. 416.

De contrariis Juri.

7. Impp. THEOD. & VALENTIN. AA. ad Senatum.

Rescripta contra jus elicitæ, ab omnibus iudicibus refutari præcipimus: nisi forte sit aliquid, quod non lædat alium, & profit petenti, vel crimen supplicantibus indulgeat. Dat. VIII. Id. Novemb. Ravennæ, THEOD. XII. & VALENT. II. AA. COSS. 426.

(6.l.6. §. 1. ff. de off. præf. l. 6. ff. ad municip. l. 15. infr. de lib. caus. (7. v.l. 2. l. 3. infr. de condic. indeb. juncta l. 65. §. 1. ff. eod. (8. l. 36. ff. fam. ercisc. (9. v.l. 9. infr. h. t. adde l. 5. supr. eod. (10. l. 8. supr. eod. l. 15. ff. de jurisd. (11. v.l. 8. ff. h. t. juncta l. 13. nfr. eod. l. 9. infr. ad Leg. Falcid. (12. v.l. 13. infr. h. t. (13. l. 9. pr. l. 10. ff. eod. (14. l. 9. supr. de legib. (15. l. 11. supr. h. t. (16. l. 7. l. 8. l. 9. ff. eod.

(TIT. XIX. (1. Abrog. l. 6. infr. h. t. (2. l. 1. infr. pro quib. caus. servi, l. 1. pr. ff. ad SC. Silan. (3. l. ult. infr. si contra jus, l. 6. infr. de vectig. l. un. infr. de sentent. adv. fisc. lat. (4. v.l. 8. infr. qui bon. ced. poss. adde l. 24. §. 2. ff. soluto matr. (5. v.l. un. inf. de sent. præf. præf. adde Nov. 119. c. 5. l. 8. supr. de episcop. aud. l. 19. infr. de appell. l. 1. §. 1. 2. ff. de off. præf. præf. (6. v. 101. tit. infr. ne liceat in una, l. 7. tit. 70. (7. Immo vide l. 18. pr. juncta l. 17. ff. de minor. (8. l. un. infr. de sent. præf. præf. (9. v. l. 1. supr. h. (10. l. 3. supr. eod. l. 10. supr. de sacros. eccles. l. ult. infr. si contra jus vel util. (11. Vide enim l. 4. inf. de emanc. (12. Adde tamen l. 2. inf. si nupt. per rescript. pet. l. 2. §. 16. ff. ne quid in loco publ.

De instrumentis. Superflua non debent inseri supplicationi.

8. Iidem AA. FLORENTINO P. P.

Instrumentorum exempla non profit precibus adjunxisse: sed necesse sit eorum in supplicatione vim exprimi, ut responsuro Principi vera precatio rem apertiat cognoscendam: (his) solis (cum necessitas exegerit) verbis precibus inferendis, quorum de sensu inter partes ita dubitari contigerit, ut etiam merito nostrum expectetur iudicium. Dat. vi. Kalend. April. *Constantin.* FLORENT. & DYONISIO COSS. 429.

T I T. XX.

QUANDO LIBELLUS PRINCIPI DATUS LITIS CONTESTATIONEM FACIAT.

Rescriptum Principis non solum habetur pro libello, sed pro contestat. lit. & transit ad heredem. Bald.

1. Imp. ARCADIVS, & HONORIUS AA.

Remigio P. P.

Dubium non est, contestationem (litis) intelligi, etiam si nostræ fuerint tranquillitati preces oblatae: easque adversus heredem quoque ejus, in quem porrectae sunt, vel ab herede ejus, qui meruit, exerceri. 3 Datum 111. Kal. Apr. CP. ARCADIO, IV & HONOR. AA. 111. COSS. 396.

2. Imp. JUSTINIAN. A. Mennæ P. P.

Temporales actiones, quæ per oblationem precum & ad eas rescriptionem perpetuantur, definire necessarium esse duximus, ne quis putet ad alias etiam, quæ certis taxantur temporibus hoc pertinere. Sciant igitur omnes, eas tantummodo per oblationem precum, & ad eas Rescripta perpetuari, quæ a Prætoribus constitutæ annali tempore coarctatæ sunt. Dat. Cal. April. *Constantinop.* DECIO V. C. COS. 529.

T I T. XXI.

UT LITE PENDENTE I, VEL POST PROVOCATIONEM, AUT DEFINITIVAM SENTENTIAM, NULLI LICEAT IMPERATORI SUPPLICARE.

De sententia non retractanda.

1. Imp. ALEXANDER A. Caperio.

Licet postquam supplicasti, prius quam Rescriptum impetrases, Præses Provinciæ vir clarissimus pronunciaverit: cum tamen a sententia non provocaveris, Rescriptum, quod postea secutum esse suggeris, ad retrahenda ea, quæ decreto terminata sunt, non patrocinatur. Dat. Kal. Mart. LUPO, & MAXIMO COS. 233.

De causa pendente, vel terminata.

2. Imp. CONSTANT. A. Probianus suo salutem.

Supplicare, causa pendente non licet, nisi vel actorum communitium, vel pronuntiationis editio denegetur. Qui autem terminatam Rescripto, vel consultatione questionem, exquisito suffragio, refricare conabitur: in omnem litis estimationem adversario suo protinus condemnetur: omni venia deneganda, si quis contra hæc supplicare tentaverit. Dat. Idib. Aug. *Arelate.* P. P. Id. Octobr. *Thebeste,* SABINO, & RUFFINO COS. 316.

De provocatione omissa.

3. Idem A. ad universos Provinciales.

Qui licitam provocationem omiserit, perpetuo silere & debet: nec a nobis impudens petere per supplicationem auxilium: Quod si fecerit desiderio suo carebit, & ignominia & poena notabitur. Dat. Kal. Aug. P. P. Kal. Sept. BASSO, & ABLAVIO COSS. 331.

T I T. XXII.

SI CONTRA JUS, VEL UTILITATEM PUBLICAM, VEL PER MENDACIUM FUERIT ALIQUID POSTULATUM VEL IMPETRATUM.

De omissione.

1. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Gregorio.

Non idcirco minus is, cui ex nostro Rescripto cognitio delata est, iudicare potest quod ex gestis quædam in precibus omissa pro-

ponis. Dat. v. Non. Maji, DIOCLET. IV. & MAXIM. III. AA. COSS. 290.

De mendacio.

2. Iidem AA. & CONSTANT. & MAXIM. CC. Statiz.

Præscriptione mendaciorum opposita: sive in juris narratione mendacium reperitur, sive in facti, sive in tacendi fraude: pro tenore veritatis, non deprecantis affirmationem datum iudicem cognoscere debere, & secundum hoc de causa convenit ferre sententiam. Dat. Kal. Decemb. *Sirmii,* CC. COSS. 294.

Si precum falsitas arguatur.

3. Imp. CONSTANT. A. ad Bassum P. P.

Puniri jubemus decem librarum auri multa iudices, qui veterint precum argui falsitatem. Dat. Kal. Oct. CONST. A. 111. & LICINIO C. 111. COSS. 313.

De eo, cui executio mandatur.

4. Idem A. Ad Pompejanum Consularem Campaniæ.

Et si non cognitio, sed executio mandatur, de veritate precum inquiri oportet: ut, si fraus intervenerit, de omni negotio cognoscatur. 2 Dat. 111. Id. Novemb. *Aquis,* DALMATIO, & ZENOPHILO COSS. 333.

De mendacio.

5. Imp. THEOD. & VALENT. AA. ad Senatum.

Et si legibus consentaneum factum oraculum mendax & precator attulerit, careat penitus impetratis: & si nimia mentientis inteniatur improbitas, etiam severitati subjacea iudicantis. Dat. VII. Id. Nov. THEOD. XII. & VALENT. II. AA. COSS. 426.

De his, quæ juri, vel utilitati publicæ adversantur.

6. Imp. ANASTASIUS A. Matroniano P. P.

Omnes cujuscumque majoris, vel minoris administrationis universæ nostræ Reipublicæ iudices monemus: ut nullum Rescriptum, nullam pragmaticam sanctionem, nullam sacram adnotationem, quæ generali juri, vel utilitati publicæ adversa esse videatur, in disceptationem cuiuslibet litigii patiantur proferri: sed generales sacras Constitutiones modis omnibus non dubitent observandas. Dat. Kal. Jul. *Const.*

T I T. XXIII.

DE DIVERSIS RESCRIPTIS, ET PRAGMATICIS I SANCTIONIBUS.

De causa communi.

1. ALEXANDER A. Supero.

Si libellum de communi causa, tu fraterve tuus dedidisti: quamvis Rescriptum ad unius personam directum sit, utriusque tamen prospectum est. Dat. Id. Jul. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO COSS. 227.

De duratione rescripti.

2. Imp. CLAUDIUS A. Epagato.

Falso adseveratur, auctoritatem Rescriptorum devoluto spatio anni obtinere firmitatem suam non oportere: cum ea, quæ ad jus rescribuntur, perennia esse debeant: si modo tempus, in quo allegari, vel audiri debent, non sit comprehensum. Dat. VII. Kal. Nov. ANTIQCHIANO, & ORPHITO COSS. 271.

De originalibus, & exemplis.

3. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Crispino Præsidi Provinc. Phœnicia.

Sancimus, ut authentica ipsa atque originalia Rescripta, & nostra etiam manu subscripta; non exempla eorum insinuentur. Dat. prid. Kal. A. ANNIBALIANO, & ASCLEPIODOTO COSS. 292.

De beneficiis personalibus sine die, & consule.

4. Imp. CONSTANT. A. ad Lytitanos

Si qua beneficia personalia sine die, & Consule fuerint deprehensa, auctoritate careant. Dat. v. Kal. August. *Samaris,* PROBIANO, & JULIANO VV. CC. COSS. 322.

TIT. XX. (1. v. l. 1. *infr. de off. præf. præf. Or. juncta l. 11. §. 3. §. 6. ff. ad l. Jul. de adult.*) (2. l. 33. *infr. de donat.* Vide tamen l. 2. *infr. h. t. l. 3. inf. de præscript. 30. annor. & l. 15. ff. de in jus. voc.*) (3. v. l. 33. *ff. de oblig. & act.*) (4. v. l. 1. *supr. h. t.*)

TIT. XXI. (1. Nov. 82. Nov. 113. (2. d. Nov. 113. c. 2. 3. v. l. 2. l. 7. *inf. de edendo.*) (4. l. 3. *infr. de error. advoc. l. ult. infr. quom. & quando judex l. ult. infr. sentent. rescind.*) (5. l. 2. *supr. h. t. l. 1. infr. de his, qui propri. met. jud.*) (6. l. 19. *infr. de appell.*)

TIT. XXII. (1. Immo vide l. 5. *inf. h. t.*) (2. Vide tamen l. 6. *infr. d. execut. rei jud.*) (3. l. 2. *supr. h. t.*) (4. Adde l. 29. *ff. de falsis l. ult. pr. infr. de divers. rescript.*) (5. l. 10. *supr. de sacros. eccl. l. un. supr. de Scis. l. 3. l. 7. supr. de precib. Imper. offer. l. 6. infr. de oper. publ. Nov. 113. c. 1.*)

TIT. XXIII. (1. l. 7. *infr. h. t. Nov. 114.*) (2. l. 1. l. 2. *inf. si unus appell.*) (3. Immo vide l. 1. *ff. de nundinis.*) (4. Sic. l. 8. *pr. ff. fam. ercisc. l. ult. ff. quemadm. test. l. 2. ff. de fide instr. l. 7. infr. de edendo. adde l. ult. sup. de mandat. princ.*)

De

De Administrationibus, & dignitatibus.

5. VALENT. & THEOD. & ARCADIUS AAA. ad Nicentium Præfectum annonæ.

Sacrilegii 5 instar est, super quibuscumque administrationibus vel dignitatibus promulgandis, divinis obviare beneficiis. Dat. Kal. Febr. Mediolani, ARCADIO A. & BAUTONE COSS. 385.

De sacro encausto.

6. Imp. LEO A. Hilariano magistro Officiorum & Patricio.

Sacri affatus, quoscumque nostræ mansuetudinis in quacumque parte paginarum scripserit auctoritas, non alio vultu penitus, aut colore, nisi purpurea tantummodo inscriptione lustrentur: scilicet ut costi muricis, & triti conchilii ardore signentur: Eaque tantummodo fas sit proferri, vel dici Rescripta in quibuscumque iudiciis, quæ in chartis, sive membranis subnotatio nostræ subscriptionis impresserit. Hanc autem sacri encausti confectionem nulli sit licitum aut concessum habere, aut quærere, aut a quocumque sperare: eo videlicet, qui hoc aggressus fuerit Tyrhannico spiritu, post proscriptionem bonorum omnium capitali non immerito pœna plectendo. Dat. vi. Kal. Apr. JORD. & SEVERO COSS. 470.

De clausula, si preces veritate nitantur. 1. De pragmaticis sanctionibus.

7. Imp. ZENO A. Sebastiano P. P.

Universa Rescripta, sive in personam precantium, sive ad quemlibet Judicem manaverint: quæ vel adnotatio, vel quævis pragmatica sanctio nominentur: sub ea conditione proferri præcipimus, si 6 preces veritate nitantur: Nec aliquem fructum precator oraculi percipiat impetrati, licet in iudicio adserat veritatem, nisi quæstio fidei precum Imperiali beneficio monstretur inserta. Nam & vir magnificus Quæstor, & viri spectabiles Magistri scriniorum, qui sine præfata adjectione quaecumque divinum responsum dictaverint, & iudices, qui susceperint, reprehensionem subibunt: Et qui illicite dictata scribere ausi fuerint, cujuscumque scrinii memoriales, seu pragmaticarii, vel adjutores primicerii, amissione cinguli feriantur. §. 1. Pragmaticas præterea sanctiones non ad singulorum preces super privatis negotiis proferri: sed si quando corpus, aut schola, vel officium, vel curia, vel civitas, vel provincia, vel quædam universitas hominum ob causam publicam fuerit preces, manare decernimus: ut in his etiam veritatis quæstio reservetur. Dat. x. Kal. Jan. Constantinop. post consulatum BASILICI II. & ARMATHI 477.

De subscriptione Quæstoris.

In AUTHENT. Ut divinæ iussiones subscriptionem habeant gloriosiss. quæst. col. VIII. tit. xv.

al. x. Novell. cxiv. cap. 1.

Gloriosissimi 7 quoque Quæstoris subscriptio est necessaria: in qua contineatur, & inter quos, ad quem iudicem, & per quem sacrum dirigatur oraculum: alioquin a nullo iudice suscipiatur, & qui contra fecerit, xx. lib. auri plectatur, & ejus officium simili pœna percellatur.

T I T. XXIV.

DE STATUIS, ET IMAGINIBUS.

De Iudiciis.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Theodoro P. P.

Si quis Iudicum accepisse æneas, vel argenteas, vel marmoreas statuas 1, extra Imperiale beneficium, in administratione positus, detegatur, emolumenta quæ accepit in ea positus dignitate, quam polluit, cum extortis titulis, vel præsumtis in quadruplum fisco nostro inferat: simulque noverit existimationis suæ pœnam se subiturum. † Nec eos sane a periculo pudoris haberi volumus immunes, qui adulandi studio, aut metu inconstantis ignaviæ tranfrire, quæ sunt interdicta, tentaverint. Dat. xii. Kal. Jan. Mediolani, HONORIO A. IV. & EUTYCHIANO COSS. 398.

Quæ servantur in statutis, vel imaginibus Principibus erigendis.

2. Impp. THEOD. ARCAD. & VALENT. C. Actio P. P.

Si quando nostræ statuae, vel imagines eriguntur: sive diebus (ut adfolet) festis, sive communibus, adsit Iudex sine adorationis ambizioso fastidio, ut ornamentum diei, & loco, & nostræ recordationi sui probet accessisse præsentiam. Dat. III. Non. Maji, THEODOS. A. XI. & VALENTIN. Cæsare COSS. 425.

De privata collatione.

3. Iidem AA. & C. Florentio PP.

In nostræ Serenitatis imaginibus, ac statutis erigendis privata collationis injuriam propulsari præcipimus, ne quid in eis suum collator cognoscat. Dat. III. Non. Aprilis, THEODOSIO A. XVII. & FESTO COSS. 439.

De sumtibus.

4. Iidem AA. & C. ad Nomum Comitem, & Magistrum Officiorum.

Et virtutum 2 præmia tribui merentibus convenit, & aliorum honores aliis damnorum occasionem fieri non oportet. Idcirco, quotiens, vel iudicibus nostris, vel cuilibet alii statuta fuerit a quocumque collegio, seu officio, vel in hac sacratissima civitate, vel in provinciis postulata: nequaquam ex descriptione sumtus colligi patimur; sed ejus 3, cujus ad honorem petitur, expensis propriis statuatam collocari præcipimus. Dat. v. Kal. April. THEODOS. A. XVIII. & ALBINO COSS. 444.

T I T. XXV.

DE HIS, QUI AD STATUAS I CONFUGIUNT.

1. Impp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Cynegio PP.

Qui 2 ad statuas, (vel) vitandi metus, vel creandæ invidiæ causa, confugerint, si certas habuerint causas, quibus confugere ad Imperatoria simulacra debuerint: jure ac legibus vindicentur. Sin vero probati fuerint artibus suis invidiam inimicis creare voluisse: ultrix in eo sententia proferatur. Dat. Prid. Non. Jul. Constantinop. HONOR. N. P. & EVODIO COSS. 386.

T I T. XXVI.

DE OFFICIO PRÆFECTI PRÆTORIO Orientis, & Illyrici.

De libelli donatione.

1. Imp. ALEXANDER A. Theodoro.

Libellus Præfecto Prætorio datus pro litis contestatione haberi non potest. Dat. Prid. Kal. Octobris, AGRICOLA, & CLEMENTINO COSS. 231.

De formis P. P.

2. Idem A. Restituto.

Formam 1 a Præfecto Prætorio datam, etiam generalis sit, minime Legibus, vel Constitutionibus contraria; si nihil postea ex auctoritate mea innovatum est: servari æquum est. Dat. Id. August. SEVERO, & QUINTIANO COSS. 236.

De iudicibus mutandis, & furibus puniendis, & relatione ad Principem.

3. Impp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Tatiano PP.

Si quos Iudices, vel propter adversam, & longinquam corporis valetudinem, vel propter negligentiam, aut furtum, vel simile aliquid vitium Sublimitas tua inutiles esse repererit: his ab administratione remotis, & vice eorum aliis subrogatis, furibusque pœnis legitimis subactis, ad nostræ Mansuetudinis sententiam non crimina, sed vindicta referatur. Dat. v. Idus Decemb. Cap. ARCAD. & BAUTONE COSS. 385.

Cognitio de Iudice ordinario.

4. Iidem AA. Addeo Comiti, & Magistro utriusque militia.

De ordinario iudice semper illustris est cognitio Præfecturæ: licet militari viro ab eo facta fuerit injuria. Dat. Prid. Kal. Constant. THEOD. A. III. & ABUNDANTIO COSS. 393.

De rescriptis.

5. Impp. ARCAD. HONOR. & THEODOSIUS AAA. Anthemio PP.

Si qui posthac velut indebitis oneribus gravati, ad preces crediderint convolandum, sive de naviculariis rationibus, sive transvectionibus: Rescripta, quæ de omnibus his atque hujusmodi ordinationibus emitti contigerit, ad sedem Sublimitatis tuæ rescribantur. Dat. Id. Decemb. STILICONE II. & ANTHEMIO COSS. 405.

(2. l. §. 1. ff. de just. & jur. (3. v. l. 1. supr. h. t.

TIT. XV. (1. Adde tot. tit. supr. de his, qui ad eccles. confug. (2. v. §. 2. Inst. l. 2. ff. de his, qui sui vel al. l. 5. ff. de extraord. crim. l. 3. §. 7. ff. de panis.

TIT. XXVI. (1. v. l. 6. infr. de iudic. l. 27. infr. de fidejuss.

(5. l. 3. infr. de crim. sacril. (6. Adde l. 4. supr. si contra jus. l. 5. infr. si quis alteri, vel sibi. Nov. 138. in fin. Nov. 158. (7. v. h. Nov. 114.

TIT. XXIV. (1. v. l. 2. ff. de loco publ. fruendo.

*Quidam libri notant hic desiderari Græcam constitutionem,
Ejus Epitomen ex Eccl. Basileon putat
Leunclavius hanc esse.*

6.

**Præfectorum prima sit ante universos sedes: post eos Senato-
rum.**

T I T. XXVII.

**DE OFFICIO PRÆFECTI I PRÆTORIO AFRICÆ, ET DE
OMNI EJUSDEM DIOECESIS STATU.**

*De iudicibus civilium administrationum, & officiis eorum.
IN NOMINE DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI.*

*Imperator Cæsar Flavius Justinianus, Alemanicus, Gothicus,
Germanicus, Francicus, Alanicus, Anticus, Vandalicus, Africanus,
pius, felix, inclutus, victor, ac triumphator, semper Augustus,
Archelao Præfecto Prætorio Africæ.*

Quas gratias, aut quas laudes Domino Deo nostro Jesu Christo exhibere debeamus, nec mens nostra potest concipere, nec lingua proferre. Multas quidem, & antea a Deo meruimus largitates, & innumerabilia circa nos ejus beneficia confitemur, pro quibus nihil dignum nos egisse cognoscimus: Præ omnibus tamen hoc, quod nunc omnipotens Deus per nos pro sua laude, & pro suo nomine demonstrare dignatus est, excedit omnia mirabilia opera, quæ in seculo contigerunt, ut Africa per nos tam brevi tempore reciperet libertatem, antea nonagintaquinque annos a Vandalis captivata: qui animarum fuerant simul hostes, & corporum: nam animas quidem diversa tormenta, atque supplicia non ferentes, rebaptizando ad suam perfidiam transferebant: corpora vero liberis natalibus clara, jugo barbarico durissime subjugabant: Ipsas quoque Dei sacrosantas Ecclesias suis perfidiis maculabant: aliquas vero ex eis stabula fecerunt. Vidimus venerabiles viros, qui abscisis radicibus linguis suas pœnas miserabiliter loquebantur: Alii vero post diversa tormenta per diversas dispersi provincias vitam in exilio peregerunt. Quo ergo sermone, aut quibus operibus dignas Deo gratias agere valeamus, qui per me ultimum servum suum, Ecclesiæ suæ injurias vindicare dignatus est, & tantarum provinciarum populos a jugo servitutis eripere? Quod beneficium Dei antecessores nostri non meruerunt: quibus non solum Africam liberare non licuit, sed & ipsam Romam viderunt ab eisdem Vandalis captam, & omnia Imperialia ornamenta in Africam exinde translata: Nunc vero Deus per suam misericordiam non solum Africam, & omnes ejus provincias nobis tradidit, sed & ipsa Imperialia ornamenta, quæ capta Roma fuerant ablata, nobis restituit. Ergo post tanta beneficia, quæ nobis divinitas contulit, hoc de Domini Dei nostri misericordia postulamus, ut provincias, quas nobis restituere dignatus est, firmas, & illasas custodiat: & faciat nos eas secundum voluntatem suam, ac placitum gubernare: ut universa Africa sentiat (omnipotentis) Dei misericordiam: & cognoscant ejus habitatores a quam durissima captivitate, & jugo barbarico liberati, in quanta libertate sub felicissimo nostro imperio degere meruerunt. Hoc etiam deprecantes exoramus sanctæ, & gloriosæ semper virginis, & Dei genitricis Mariæ precibus; ut, quidquid minus est Reipublicæ nostræ, per nos ultimos servos suos restituat in suo nomine Deus, & dignos nos faciat servitium ejus adimplere. §. 1. Deo itaque auxiliante pro felicitate Reipublicæ nostræ per hanc divinam legem sancimus, ut omnis Africa, quam nobis Deus præstitit, per ipsius misericordiam optimum suscipiat ordinem, & propriam habeat præfecturam: ut sicut Oriens, atque Illyricum: ita & Africa, Prætoriana maxima potestate specialiter a nostra clementia decoretur. Cujus sedem jubemus esse Carthaginem, & in præfatione publicarum chartarum præfecturis aliis ejus nomen adjungi: quam nunc tuam excellentiam gubernare decernimus. §. 2. Et ab ea (auxiliante Deo) septem provinciæ cum suis iudicibus disponantur: quarum Tingi, & quæ proconsularis antea vocabatur Carthago, & Byzacium, ac Tripolis rectores habeant consulares: reliquæ vero, id est, Numidia, & Mauritania, & Sardinia a Præsidibus cum Dei auxilio gubernentur. §. 3. Et in officio quidem tuæ magnitudinis, necnon pro tempore viri magnifici Præfecti Prætorio Africæ trecentos nonaginta sex viros per diversa scrinia, & officia militare decernimus. In officiis vero Consularium, ac Præsidum quinquaginta homines per singula officia esse sancimus. §. 4. Quæ vero emolumenta, sive magnificentia tua, sive Consulares, & Præsides, & quod unusquisque ex officio eorum de publico consequi debeat, notitia 2 subter annexa declarat. §. 5. Optamus ergo, ut

omnes iudices nostri secundum voluntatem, & timorem Dei, & nostram electionem, atque ordinationem sic suas administrationes gubernare studeant; ut nullus eorum, aut cupiditati sit deditus, aut violentias aliquas vel ipse inferat, vel iudicibus aut officiis eorum, aut quibuscumque aliis collatoribus inferre permittat. Licet enim per omnes provincias nostras (Deo juvante) festinemus, ut illasos habeant collatores; maxime tamen tributariis dioceseos Africanæ consulimus, qui post tantorum temporum captivitatem meruerunt, (Deo juvante,) per nos lumen libertatis adspicere. Ergo jubemus omnes violentias, & omnem avaritiam cessare, & justitiam atque veritatem circa omnes nostros tributarios reservari. Sic enim & Deus placabitur: & ipsi possunt celerius, sicut collatores alii nostræ Reipublicæ relevari, atque florere. §. 6. Sportulas (3) etiam ab officio tam viri magnifici, Præfecti, (Prætorio) Africani, quam reliquorum iudicum sic exigi jubemus, quomodo in nostris legibus est dispositum; & ab omni Republica nostra custoditur: ut nullus audeat quocumque tempore, vel quocumque modo earum excedere quantitatem. §. 7. Hoc etiam præsentis sanctione credimus ordinandum, ut non multa dispendia pro completionem chartarum, vel codicillorum, vel in nostro laterculo, vel in scriniis Præfecti Prætorio per Africam iudices sustinere videantur: quia, si ipsi dispendiis læsi non fuerint, nullam habebunt necessitatem ejusdem nostræ Africæ tributarios prægravandi. Jubemus ergo, ut iudices Dioceseos Africanæ tam civiles, quam militares in nostro laterculo pro codicillorum, atque chartularum promotionis suæ consuetudinibus nihil ultra sex solidos præbeant: at vero in scrinio Præfectorum non ultra duodecim solidos cogantur inferre. Quem modum si quis excesserit, ipse quidem iudex triginta librarum auri dispendio subiacebit: officium vero ejus non solum simile dispendium, sed & capitale periculum sustinebit. Nam si aliquis ex quacumque parte ausus fuerit iussiones nostras excedere & non festinaverit cum Dei timore eas servare: non solum dignitatis, aut substantiæ periculum sustinebit, sed etiam ultimo supplicio subiacebit. §. 8. Et est notitia (4) Deo auxiliante. Pro (5) annonis, & capitu pro tempore Præfecto Prætorio per totam Africam, auri libras centum. Pro annonis Consularium, auri libras xx. Pro annonis Cancellariorum (6) auri libras 7. † Item officiis ejus ita. In scrinio (7) primo hominibus decem pro annonis 18. pro capitu. sol. 12. Fiunt sol. 148. Item Numerario, pro annonis solid. 5. & pro capitu. sol. 4. Fiunt sol. 46. Secundo pro an. 3. annuos sol. 5. & pro capitu. 7. cap. sol. 5. & pro capitu. 2. cap. solid. 4. Fiunt solid. 16. 3. vero & 4. ad ann. 50. ann. solid. 5. & ad cap. 50. capitu. solid. 4. Fiunt 24. Reliquis 3. ad ann. 50. ann. solid. 5. & ad cap. 50. capitu. solid. 4. Fiunt solid. 28. In scrinio secundo, ut supra scriptum est. In scrinio tertio, ut supra scriptum est. In scrinio quarto, ut supra scriptum est. In scrinio primi scrinii, quod est subadjuvæ hominibus 10. an. 14. cap. 12. Fiunt solid. 116. scilicet. Ita primi scrinio pro ann. 3. ann. solid. 5. & pro cap. 2. capitu. solid. 4. Fiunt solidi 23. Secundo pro ann. 2. ann. solidi, ut supra scriptum est, & pro cap. capitu. solid. ut supra scriptum est, & fiunt solidi 16. Tertio, & quarto pro ann. 1. annona solidorum, ut supra scriptum est, & pro cap. 1. cap. solidorum, ut supra scriptum est. Fiunt sol. 23. Reliquis hominibus 6. ad ann. 1. annona solidi 5. & pro capitu. capitu. solid. 4. Fiunt solidi 58. In scrinio (8) commentariensis hominibus 12. ann. 17. cap. 4. Fiunt solidi 157. Primo commentariensi, ann. 3. solid. 5. pro cap. 2. capitu. sol. 4. Fiunt solidi 23. Sequentes homines 3. ad ann. 2. ann. solid. 5. pro cap. 2. capitu. solid. 4. Fiunt solidi 48. Reliqui homines 8. ad ann. 1. ann. solid. 5. & cap. 1. capitu. solid. 4. Fiunt solid. 27. In scrinio ab actis hominibus 10. ann. 14. cap. 12. solid. 118. Ita primo ann. 3. pro ann. 1. solid. 6. cap. 2. capitu. solid. 4. Fiunt solid. 23. Secundo, tertio ad an. secund. ann. solid. 5. & ad cap. 2. cap. solid. 4. Fiunt solid. 32. Reliquis 17. ad ann. 1. solid. 5. ad cap. 1. capitu. solid. 8. Fiunt solid. 64. † In scrinio libellorum hominibus 7. ann. 6. cap. 6. Fiunt solidi 5. pro cap. 2. cap. solid. 4. Fiunt solid. 16. Secundo 2. pro anno solid. 5. pro cap. 1. solid. 4. Fiunt solid. 12. Reliquis hominibus 4. ad ann. 1. ann. solid. 5. & ad

(3 v. tit. 2. infr. lib. 3. l. 2. §. 12. infr. h. l. l. 33. §. 5. supr. de episcop. & cleric. l. 26. §. 7. supr. de episcop. aud. l. 3. §. 3. l. 5. §. 3. infr. de advoc. divers. jud. adde l. un. infr. de annon. & capitu. (4 v. l. 1. infr. de excus. artif. l. ult. infr. de divers. off. Nov. 8. in fin. (5 v. infr. tit. de annonis, & cap. (6 v. l. 3. l. 5. l. 8. infr. de assess. & domest. & cancell. judic. Nov. 161. c. 1. (7 v. infr. lib. 12. tit. 9. tit. 19. tit. 50. l. ult. infr. de decurionib. (8 l. 45. §. 7. ff. de jur. fisci,

TIT. XXVII. (1. Lib. 1. D. 11. (2. §. 8. infr. h. l.

capit.

capit. 1. solid. 4. Fiunt solid. 36. † In schola *exceptorum* (9) hominibus 60. ann. 74. capit. 62. solid. 618. Ita primo & secundo ann. 3. pro anno solid. 5. & ad cap. capit. solid. 4. Fiunt solid. 46. Aliis hominibus 6. ad ann. 2. ann. solid. 5. ad cap. 1. capit. solid. 4. Fiunt solid. 116. Reliquis hominibus 10. ad ann. 1. ann. solid. 5. & ad cap. 1. capit. solid. 4. Fiunt solid. 115. Reliquis hominibus 44. ad ann. 1. solid. 5. & ad cap. solid. 4. Fiunt solid. 386. † In schola *singularium* hominibus 50. ann. 3. capit. 1. solid. 473. Ita 1. ann. 2. ann. solid. 5. capit. 1. capit. solid. 3. Fiunt solid. 34. Secundo, tertio & quarto ad ann. 5. ann. solid. 5. & ad cap. 1. capit. solid. 4. Fiunt solid. 34. S. Reliquis 46. ad ann. 1. solid. 5. & cap. 1. cap. solid. 4. Fiunt solid. 418. † In schola *mittendariorum* (10) hominibus 50. an. 52. S. capit. 50. solid. 442. Ita primo ann. 2. ann. solid. 5. & ad cap. 1. cap. solid. 4. Fiunt solid. 14. Secundo, tertio & quarto ad ann. 1. ann. solid. 5. & ad cap. 1. capit. solid. 4. Fiunt solid. 34. S. Reliquis hominibus 46. ad ann. 1. ann. sol. 5. & ad cap. 1. cap. solid. 4. Fiunt solidi 324. † In schola *cursorum* hominibus 30. ann. 22. S. cap. 30. solid. 232. Ita primo ann. ann. solid. 5. cap. 1. cap. solid. 4. Fiunt solidi 17. Secundo, tertio & quarto ad ann. 1. S. ann. solid. 5. & ad cap. 1. capit. solid. 4. Fiunt solidi 34. S. Reliquis hominibus 26. ad ann. 1. ann. solid. 5. & ad cap. 1. capit. solid. 4. Fiunt solidi 234. † In schola *nomenculorum* hominibus 22. ann. solidi 5. capitu 12. solid. 4. Fiunt solidi 115. Ita primo anno ann. solid. 5. capit. 1. S. capit. solidos 4. Fiunt solid. 16. Reliquis hominibus 11. ad ann. 1. ann. solid. 5. & ad cap. 1. capit. solid. 4. Fiunt solid. 99. † In schola *stratorum* (11) hominibus 6. ann. 7. capit. 6. solid. 59. Ita primo anno, ann. solid. 5. cap. 1. capit. solid. 4. Fiunt solidi 14. Reliquis hominibus 5. ad ann. 1. ann. solid. 5. & ad cap. 1. capit. solid. 4. Fiunt solidi 45. † In schola *prætorianorum* hominibus decem ann. 12. capit 11. solid. 97. Ita primo annona pro ann. 2. solid. 5. pro capit. solid. 4. Fiunt solid. 16. Reliquis hominibus 9. ad ann. 1. pro ann. solid. 5. capit. 1. pro capit. solid. 4. Fiunt solid. 71. † In schola *draconariorum* hominibus 10. ann. 11. cap. 10. S. solid. 206. Ita primo ann. pro ann. solid. 14. capit. 1. pro capit. 1. solid. 4. Fiunt solidi 16. Reliquis hominibus 9. ad ann. 1. pro ann. solid. 5. capit. 1. pro capit. solid. 4. Fiunt sol. 80. † In scrinio *operum* hominibus 20. ann. 24. cap. 21. solid. 224. Ita primo ann. 3. pro ann. solid. 5. cap. 2. pro capit. solid. 8. Fiunt solid. 24. Reliquis hominibus 3. ad ann. 2. pro ann. solid. 5. & ad cap. 1. pro capit. solid. 4. Fiunt solid. 62. Reliquis aliis hominibus 6. ad ann. 1. pro ann. solid. 5. & ad cap. 1. pro capit. solid. 4. Fiunt solid. 90. † In scrinio (12) *arca* hominibus 20. ann. 28. capit. 21. solid. 224. Ita primo anno 3. pro ann. solid. 5. capit. 2. pro capit. solid. 4. Fiunt solid. 23. Reliquis hominibus 4. ad ann. 2. pro ann. sol. 5. & ad cap. 1. pro cap. sol. 4. Fiunt solid. 42. Reliquis aliis hominibus 6. ad ann. 2. solid. 5. & ad cap. 1. pro cap. sol. 4. Fiunt solid. 68. Reliquis aliis hominibus 110. ad ann. 1. pro ann. sol. 5. & ad cap. 1. pro cap. solid. 4. Fiunt solid. 90. † In schola *chartulariorum* (13) hominibus 50. ann. 58. cap. 2. pro capit. solid. 4. Fiunt solid. 24. Ita primo anno 3. pro ann. solid. 5. cap. 2. pro cap. solid. 4. Fiunt solid. 23. Reliquis hominibus 3. ad ann. 2. pro ann. solid. 5. & ad cap. 1. pro cap. solid. 4. Fiunt solid. 48. Reliquis aliis hominibus 6. ad ann. 1. pro ann. solid. 5. & ad cap. 1. pro capit. sol. 4. Fiunt solid. 44. Reliquis hominibus 40. ad annum primum pro ann. sol. 5. & ad cap. 1. pro capit. solid. 4. Fiunt solid. 360. Fiunt homines 396. ann. 499. solid. 2. 490. capit. 420. Fiunt solid. 4. 73. 3. 682. Item pro ann. & cap. censualium solid. 449. Officiorum ejus solid. 160. potest * medi hominibus 5. ann. 48. capit. 18. solid. 418. Ita primo ann. pro ann. 15. capit. 5. solid. 5. Secundo pro ann. 10. capit. 5. solid. 70. Reliquis hominibus 3. ad ann. 8. & ad cap. 2. solid. 150. † *Grammaticis* (14) hominibus 2. ad ann. 10. & ad cap. 2. ad solid. 70. fortitas. † *Oratoribus* (15) hominibus 2. ad ann. 10. cap. 5. ad solid. 70. §. 9. Hæc igitur, quæ pro dispendiis civilibus Judicibus Africae, eorumque officiis, id est, tam scriniariis (16) amplissimæ ejus Præfecturæ, quam cohortalibus (17), per hanc divinam Constitutionem sta-

tuimus: tua magnitudo cognoscens, ex Kal. septemb. futuræ tertiz decimæ Indictionis effectui mancipari, observarique procuret, atque Edictis publicis innotescat: his scilicet, qui ordinati fuerint a tua sublimitate secundum præsentem divinam Constitutionem, firmitatem sui status in perpetuo habituris. Nam Deo juvante de militaribus Judicibus, & de officiis eorum, & de alio nostro exercitu per aliam sanctionem statuemus. Dat. *Constantinop.* Domino nostro JUSTINIANO P. P.

De Judicibus militaribus, & officiis eorum.

2. Idem A. Belisario Magistro militum per Orientem.

In nomine Domini nostri Jesu Christi ad omnia consilia omnesque actus semper progredimur: per ipsum enim jura Imperii suscepimus: per ipsum pacem cum Persis in æternum confirmavimus: per ipsum acerbissimos hostes, & fortissimos Tyrannos dejecimus: per ipsum multas difficultates superavimus: per ipsum Africam defendere, & sub nostrum Imperium redigere, nobis concessum est: per ipsum quoque, ut nostro moderamine recte gubernetur, & firme custodiatur, confidimus. Unde per ejus gratiam etiam civilium administrationum Judices, & officia singulis Africanis provinciis constituimus: attribuentes quidem emolumentum, quod unusquisque percipere debeat. Ad ejus igitur providentiam etiamnum animum nostrum referentes & armatas militias, & duces militum ordinare disponimus. §. 1. Sancimus itaque, ut *Dux* militum *Tripolitana* provinciarum in Leptimagnensi civitate sedes interim 18 habeat. *Dux* vero *Byzacena* provinciarum (&) in Capfa, & altera *Lepte* civitatibus interim sedeat. *Dux* vero *Numidia* provinciarum in Constantinensi civitate sedes interim habeat. *Dux* autem *Mauritania* provinciarum in Cæsariensi civitate interim sedeat. §. 2. Jubeamus etiam, ut in trajectu, qui est contra Hispaniam, qui *Septa* dicitur, quantos providerit tua magnitudo, de militibus una cum *Tribuno* suo homine prudente, & devotionem servante Republicæ nostræ, per omnia constitutas, qui possint & ipsum trajectum semper servare, & omnia, quæcumque in partibus Hispaniæ, vel Galliarum, seu *Francorum* aguntur, viro spectabili *Duci* denunciare, ut ipsa tua magnitudini referat. In quo trajectu etiam *dromones*, quantos provideris, ordinari facias. §. 3. In *Sardinia* autem jubeamus *Ducem* ordinari: & eum juxta montes, ubi *Barbaricæ* gentes videntur sedere, habentem milites pro custodia locorum, quantos & ibi tua magnitudo providerit. §. 4. Et omnes diligenter commissis suæ custodiæ provinciis invigilent, & ab omni hostium incursione subjectos nostros tueantur illæfos, & festinent die nocteque Dei invocando auxilium, & diligenter laborando, usque ad illos fines provincias Africanas extendere, ubi ante invasionem *Vandalorum*, & *Maurorum* Republica Romana fines habuerat, & ubi custodes antiqui servabant: sicut ex clausuris 19, & burgis ostenditur, maxime autem civitates, quæ prope clausuras, & fines antea tenebantur, cum essent sub Romano imperio constitutæ, auxiliante divina misericordia cum hostes per partes expelluntur, festinent comprehendere, atque munire: & in illis locis duces, & milites per partes accedant, ubi antea fines, & clausuræ provinciarum erant, quando integræ Africanæ servabantur sub Romano imperio provinciarum, quod Deo annuente (cujus auxilio nobis restitutæ sunt) speramus cito nostris provenire temporibus: & ut in securitate, & pace provinciarum cum antiquis finibus integræ serventur, & vigiliis, ac laboribus devotissimorum militum, & cura spectabilium pro tempore *Ducum* custodiantur illæfæ: quoniam ita convenit, ut semper custodes fines provinciarum servent: ne detur hostibus licentia incurrendi aut devastandi loca, quæ nostri subjecti possident. §. 5. Quantos autem milites, sive *pedites*, sive *equites*, per unumquemque litem collocari oportet ad custodiendas provincias, & civitates, tua magnitudo, prout consideraverit, ordinet, & nobis referat: ut, si præviderimus sufficientem esse ordinationem, confirmemus eam: sin autem perpexerimus, & aliquid amplius fieri, ut eam augmentemus. §. 6. Quid autem *Dux* stipendiorum nomine pro se, suisque hominibus, & quid ejus officium consequetur; hoc in subdita declaratur notitia. §. 7. Sicut ergo prædictum est, interim nunc *Duces*, ac milites secundum nostram dispositionem in locis, seu civitatibus, in quibus jussimus, sedeant, donec Deo auxiliante nobis, ac Republicæ nostræ per labores nostros in illis locis constitui possint, in quibus uniuscujusque provinciarum antiquas limes constitutus erat, quando florente Romana Republica memoratæ provinciarum integræ tenebantur. §. 8. Pro *limitaneis* vero ordinandis necessarium nobis

(9. v. l. 5. l. 12. §. 1. infr. de proxim. sacror. scrin. l. 5. l. 7. infr. de palat. saerar. largit. l. ult. §. 3. inf. de remilit. l. ult. inf. de castrensi pecul. l. 5. infr. de numerariis. (10. l. 3. l. 7. §. 1. infr. de palat. saerar. larg. (11. v. infr. de stratorib. lib. 12. tit. 25. (12. v. infr. de susceptorib. præpos. & arcar. lib. 10. tit. 70. adde l. 1. §. 2. l. 25. in fin. supr. de sacros. eccles. (13. v. infr. de numerar. actuar. & chartulariis, lib. 12. tit. 50. (14. l. 2. l. 6. l. ult. infr. de profess. & med. (15. d. l. 2. l. ult. (16. v. infr. lib. 12. tit. 50. (17. v. infr. de cohortalib. lib. 12. tit. 58.

esse videtur, ut extra 20 Comitatenfes milites, qui per castra sunt, milites limitanei constituantur, qui possint & castra, & civitatis limites defendere, & terras colere: & ut alii provinciales videntes eos per partes, ad illa loca se conferant. Et exemplum fecimus unius numeri limitaneorum: ut secundum exemplum, quod nos misimus, per castra & loca, quae providerit tua magnitudo, eos ad similitudinem nostri exempli ordinet: sic tamen, ut si inveneris de provinciis idonea corpora, aut de illis, quos antea milites habebant: limitaneorum constituas in numero, in unoquoque limite: ut, si aliqua forsitan commotio fuerit, possint ipsi limitanei sine Comitatenfibus militibus, una cum Ducibus suis adjuvare loca, ubi dispositi fuerint non longe limitem exeuntes, nec ipsi limitanei, nec Duces eorum: ut nullum etiam dispendium a Ducibus, vel ducianis praedicti limitanei sustineant, nec aliquas sibi consuetudines de eorum stipendiis per fraudem ad suum lucrum convertant. Hac autem non solum in limitaneos volumus observari, sed etiam in Comitatenfes milites. §.9. Et unumquemque Ducem, & Tribunos eorumdem militum jubemus, ut semper milites ad exercitacionem armorum teneant, & non concedant eos divagari, ut, si quando necessitas contigerit, possint inimicis resistere, & nullum audeant Duces, aut Tribuni commeatalem de ipsis dimittere: ne, dum sibi lucrum student conficere, incustoditas nostras relinquunt provincias. Nam si usurpaverint memorati Duces, vel officia eorum, seu Tribuni, commeatalem de militibus relinquere, aut aliquod lucrum de eorum emolumentis sibi acquirere; hoc non solum in quadruplum jubemus publico rependere, sed etiam dignitate eos privari. Magis enim debent & Duces, & Tribuni supra deputata sibi emolumenta secundum labores suos de nostra largitate remunerationem sperare, & non de commeatis militum, aut eorum stipendiis lucrum sibi acquirere: quoniam ideo ordinati sunt milites, ut per ipsos provinciae vindicentur: praecipue cum sufficienter & ipsis Ducibus, & eorum officii emolumenta praestitimus, & semper providimus unumquemque secundum labores suos ad meliores gradus, & ad majores dignitates perducere. §.10. Postquam vero Deo placuerit, & per tuam magnitudinem limes omnis in antiquum statum pervenerit, & bene ordinatus fuerit: tunc ubicumque necessitas emerferit, viri spectabiles Duces invicem sibi, quando usus exegerit, auxilium praebent: ut provinciae, seu limites eorum vigillis & laboribus (Deo juvante) illis custodiantur. §.11. Sicut autem jubemus audaces & feroces contra inimicos Judices, ac milites nostros esse: sic volumus eos mites, & benevolos circa collatores 21 nostros existere, & nullum damnum, nullamque lesionem in eos efficere. Sin autem quisquam de militibus ausus fuerit, quamcumque lesionem tributariis nostris inferre: periculo viri spectabilis Ducis, seu Tribuni & Principis digna vindicta afficiatur, ut indemnes tributarii nostri custodiantur. §.12. Si vero pro quibusdam causis interpellatio apud nostros Judices facta fuerit: jubemus, non amplius sportularum nomine, quam nostris Legibus definitum est, executores accipere, poenam eisdem Legibus insertam ex transgressione formidantes. §.13. Cum autem Deo annuente Africanam nostram provinciam per tuam magnitudinem, secundum nostram dispositionem ordinata, & limites in antiquum statum reducti, & omnis Africa sic detenta fuerit, sicut erat: cum ergo haec omnia (Deo juvante) praesente tua magnitudine, disposita & perfecta fuerint, & per labores tuos, (antiquos) fines omnes Africa receperit, & docuerit nos de omni ordinatione totius Africanam dioeceseos; id est, quanti & qui milites, in quibus locis, vel civitatibus constituti sunt, & quanti limitanei, & in quibus locis & militibus collocati sunt: tunc jubemus tuam magnitudinem ad nostram Clementiam remeare. §.14. Interea vero si aliquas civitates, seu castella per limites 22 constituta providerit tua Magnitudo nimiae esse magnitudinis, & propter hoc non posse bene custodiri: ad talem modum ea construi disponat, ut possint per paucos bene servari. §.15. Cum autem magnitudo tua, omnibus dispositis, ad nos remeare iussa fuerit: tunc Duces uniuscujusque limitis, quotiens pro componendis civitatibus, aut castris, & pro stipendiis suis, aut pro annonis aliquod opus habuerint, celerius ad virum magnificum Praefectum per Africam significant: ut ipse, quae necessaria fuerint, festinet facere, ne aliqua protractio provinciae noceat §.16. Ea vero, quae ipse fecerit, vel quae adhuc necessario procuranda sunt postea, & memoratus vir magnificus Praefectus (Pratorio) Africae, & viri spectabiles Duces, & de aliis omnibus, quae ibi aguntur, frequenter ad nos referant, ut benefacta confirmemus, & quae opportunius debent fieri, ex nostra dis-

positione peragantur. §.17. Hoc etiam decernimus, ut Judices, qui ordinandi sunt per Africanos limites, nihil amplius in sacratissimo Palatio cuilibet personae, aut dignitati, vel in Pratorio per Africam Praefecturae & Magisteriae potestati praebent, nisi quantum subter annexa declarat notitia 23: nam si quis amplius, quam in subdita notitia taxatum est, usurpaverit, seu acceperit, triginta libras auri multae dependat nomine, cum quo & periculo indignationis nostrae (Serenitatis) subjacebit, nulla alia qualibet persona, aut dignitate, aut officio accipiente aliquid ab eis; praeter illos, quorum nomina in subdita notitia continentur. §.18. Ad hoc jubemus, (ut Deo juvante) unusquisque Dux, seu eorum officia, secundum quod notitia subter annexa continet, emolumenta sua ex tributis Africanam Provinciam ex Kal. Septembris instantis felicissimae tertiae decimae Indictionis percipiant. §.19. Et haec notitia, Deo volente, debet delegari Ducibus, & eorum officii in Africa constitutis, pro annonis & capitu per singulos annos praebendis. Ita Clarissimo Viro Duci Tripolitanae provinciae, & hominibus ejus singulis sol. 5. cap. 159. singulis cap. sol. 783. Adfessori Ducis, & officio, ac hominibus ejus, 40. ann. 96. S. sing. ann. cap. sol. 6. Simul fiunt pro ann. & cap. sol. 674. Dividuntur sic: Adfessori (24) in ann. 8. cap. 4. Primicerio (25) in ann. 8. cap. 2. Ducenariis (26) 3. ad ann. 6. sol. fiunt ann. capitis fiunt capitum, cap. Centenariis (27) 6. ann. 5. fiunt. Fiunt ann. 4. & ad cap. 1. fiunt ann. 16. & ad cap. 3. S. fiunt ann. 3. fiunt cap. 8. Circitoribus 9 semis. Aliis 11. ad an. 1. S. fiunt an. 14. fiunt & ad c. 3. fiunt cap. 11. † Item viro clarissimo Duci Byzacena Provinciae: & hominibus ejus ann. 190. singulis in ann. sol. 5. cap. 158. sing. cap. sol. 10. Simul fiunt pro ann. cap. sol. 670. omnes dividuntur sic, Adfessori in ann. 7. cap. 4. Primicerio in ann. 5. cap. 2. Numerario in ann. 6. cap. 3. Ducenario 4. ad ann. 3. fiunt cap. 3. Centenariis 6. ann. * ann. 15. & cap. 1. fiunt. cap. 7. Circitoribus 9. ad an. * fiunt an. 13. & ad cap. 3. fiunt cap. 7. Circitoribus 9. ad ann. 2. fiunt 18. & ad cap. fiunt an. * 13. * cap. 9 semis. Alii 11. ad ann. 3. * fiunt an. 13. S. & ad cap. 11. † Item viro clarissimo Duci Numidia Provinciae, & hominibus ejus ann. 190. sing. ann. solid. 8. cap. 158. sing. cap. sol. 9. Simul fiunt pro ann. & cap. sol. 351. 34. Adfessori ducis, & officio ejus hominibus 40. ann. & cap. sol. 5. cap. 49. sing. cap. sol. 5. cap. 472. sing. cap. sol. 3. Simul fiunt pro ann. & cap. sol. 164. S. Dividuntur sic, Adfessori in ann. 13. cap. 6. Primicerio * ann. cap. 3. Numerario (28) in annum. * Fiunt ad an. 16. & ad cap. centenariis ad an. 11. S. Fiunt duodecim, & ad cap. capita 6. Biarchis (29) 8. Circitoribus 9. ad an. 2. fiunt an. 127. & ad cap. 3. fiunt. cap. 8. semis. Aliis 11. ad an. 2. fiunt an. 16. fiunt 15. & ad cap. 3. fiunt cap. 11. † Item viro clarissimo Duci Mauritania Provinciae & hominibus ejus an. 190. sing. an. solid. 5. cap. solid. 200. 160. 35. Adfessori Ducis, & officio ejus hominibus 40. an. 96. S. * 3. fiunt simul pro ann. & cap. sol. 670. 3. S. Dividuntur sic: Adfessori in an. 9. capit. 4. Primicerio in an. 5. cap. 1. Numerario in ann. cap. 3. Ducenariis 3. ad ann. 3. S. fiunt an. * & capit. 3. fiunt capit. 2. Centenariis 3. ad an. 3. S. fiunt an. * & cap. 3. fiunt cap. 2. * Centenariis 9. ad an. 10. & ad capit. 3. fiunt capit. 5. Biarchis 8. Circitoribus ad an. 8. fiunt an. 18. & ad cap. 3. fiunt capit. 3. fiunt cap. 11. † Item viro clarissimo Duci Sardinia insulae, & hominibus ejus an. 190. singulis an. solidi 282. Adfessori Ducis, & officio ejus hominibus 40. an. 96. S. sing. an. solid. * capit. 48. sing. capit. sol. 9. Simul fiunt pro an. & cap. 150. 186. Dividuntur sic: Adfessori an. 9. & cap. 3. Primicerio in an. 2. cap. 3. Numerario in an. cap. 3. Ducenariis 4. an. 3. fiunt an. 16. & cap. 3. fiunt & cap. 9. Circitoribus 9. an. 3. fiunt an. 29. & cap. 3. fiunt cap. 9. Circitoribus 9. an. 3. fiunt an. 4. cap. 9. semis. Aliis 11. ad an. 16. fiunt, & ad capit. 3. fiunt cap. 20. §.20. Notitia consuetudinum, quas in sacro laterculo, & in Pratorio amplissimae Praefecturae per Africam, & in Officio Magistri militum, pro tempore Dux praebere debet uniuscujusque limitis, sic: in sacro laterculo sol. 6. In officio Magisteriae militum potestatis pro insinuandis administrationis suae divinis nostrae Serenitatis adfatibus sol. 12. In officio amplissimae Praefecturae per Africam pro insinuandis ejusdem chartis, solid. 12. §.21. Gloria itaque tua, quae per hanc pragmaticam sanctionem nostra statuit aeternitas, effectui ea mancipari, observari-

(23.v.l.1.§.8.sup.h.t. (24.inf.de assessor. (25.v.inf.de primicerio. (26.l.1.inf.de off.mag.off.l.1.inf.de exact.trib.l.3.l.4.infr. de agent. in reb.l.5.inf.de princip.agent.in reb.l.1.inf.de lucris advoc. (27.d.d.l.l. (28.v.inf.de numerariis. (29.v.l.1.inf.de off.mag.off.

(20.v.l.13.l.14.inf.de re milit. (21.Nov.128. (22.v.5.4.sup.h.l.

que præcipiat. §. 22. Emissa lex Idib. Aprilis CP. D. N. Justiniano P. P. A. IV. & Paulino V. C. Confl. §. 23. Et hæc notitia, Deo volente, debet delegari Judicibus, & eorum officiis in Africa constitutis pro annonis, & capiti per singulos annos præbendis. Item viro clarissimo Duci Tripolitanae provinciae, & hominibus ejus anno * nonagesimo singula annona solidos quinque, capit centum quinquaginta novem singulis cap. solidos ducentos octoginta duos: adfessori Ducis, & officio ac hominibus ejus quadraginta annis nonaginta & septem. Item viro clarissimo Duci Byzacena, & hominibus ejus similiter. Item viro clarissimo Duci Numidia, & hominibus ejus similiter. Item viro clarissimo Duci Mauritania provinciae, & hominibus ejus similiter. Item Duci Sardinia, & hominibus ejus similiter. §. 24. Item notitia consuetudinum, quas in sacro laterculo, & in Prætorio amplissimæ Præfecturæ per Africam, & in officio Magistri militum pro tempore Dux præbere solet uniuscujusque limitis, sic: In sacro laterculo sex solidos. In officiis Magisteria militum potestatis pro insinuandis divinis administrationibus, seu divinae Serenitatis affatibus, solidos duodecim: pro officio amplissimæ Præfecturæ per Africam pro insinuandis ejus chartis solidos duodecim. §. 25. Gloria itaque tua, quæ per hanc pragmaticam sanctionem nostram statuuntur, æternitatis effectui mancipari, observarique præcipiat.

T I T. XXVIII.

DE OFFICIO PRÆFECTI I URBI.

De cura annonæ.

1. Imp. VALENT. & VALENS AA. ad Volusianum Præfectum Urbis.

Studentibus nobis statum Urbis, & annonariam rationem aliquando firmare: in animum subit, ejusdem annonæ curam non omnibus deferri potestatis. Et ne Præfectura Urbis abrogatum sibi aliquid putaret, si totum ad officium annonarium redudisset: eidem Præfecturæ sollicitudinis necessitatem mandamus: sed non ita, ut lateat officium Annonariæ Præfecturæ; sed ut ambæ potestates, in quantum sibi negotii est, tueantur civilem annonam: sitque societas muneris; ita ut inferior 2. gradus meritum superioris agnoscat, atque ita superior potestas se exerat: ut sciat ex ipso nomine 3. quid Præfecto debeat annona.

De personis advocandis, vel non.

Præfectus urbis in provinciis agentes non evocat, nisi duabus ex causis.

2. Iidem AA. ad Ampelium Præfectum Urbis.

Quod promulgatis sanctionibus tua Sinceritas rescriptum esse non nescit, etiam ex præcepto nostro competenter observet: nec quasdam personas de provincia 4 existimet advocandas, nisi tantummodo suos officiales, & homines populares 5 hujus almæ urbis seditioni obnoxios.

Collatio Præfecturae urbis, & aliarum dignitatum.

3. Imp. VALENS, GRATIANUS, & VALENT. AAA. ad Rufinum Præfectum Urbis.

Præfectura Urbis cunctis, quæ intra urbem sunt, antecellat 6 dignitatibus, tantum (ex omni parte derivatis,) quantum sine omni injuria, ac detrimento honoris alieni usurpat. Dat. VI. Kal. Jul. VALENTE A. V. & VALENTIN. Jun. coss. 376.

Qui subjiciantur Præfecto urbi.

4. Imp. THEOD. VALENTINIANUS, & ARCAD. Severino Comiti sacrarum largitionum.

Omnia Corporatorum genera, quæ in Constantinopolitana civitate versantur, universos quoque cives, ac populares 7 Præfecturæ urbanæ regi moderamine cognoscas.

De primicerio.

5. Imp. THEOD. A. Constantino Præfecto Urbis.

Primicerius 8 adjutor tuæ sedis officii per biennium, quod in eodem gradu ex consuetudine præfixæ ordinationis meruit, curam insuper personarum usurpatione omni, atque ambitione cessante, suscipiat: hoc etiam adjecto: ut, si quis ex memorato ordine, vel conditionis humanæ sine præventus, vel alia quacumque ratione, militiæ gradum propriæ amisisse monstrabitur, solitæ ambitionis injuria vacante, locum 9 is, qui juxta (matriculæ) veritatem sequitur, obtineat.

TIT. XXVIII. (1. Lib. 1. D. 12. (2. Adde l. 5. infr. de off. rect. prov. (3. Sic. l. 5. infr. de defens. civ. (4. v. l. 1. §. 4. ff. h. t. (5. v. l. 28. §. 3. ff. de penis (6. Nov. 62. §. 2. (7. v. l. 2. supr. h. t. (8. v. infr. de primicerio, adde l. 7. infr. de advoc. div. judicium. (9. l. 11. pr. ff. de muner. & honor.

T I T. XXIX.

DE OFFICIO MAGISTRI MILITUM.

De Provincialibus. De præfectura.

1. Imp. VALENT. GRATIAN. & THEOD. AAA. ad Ensignium. P. P.

Viri illustres Comites, & Magistri peditum, & equitum, in provinciales 1 nullam penitus habeant potestatem: nec amplissima Præfectura in militares viros.

De apparitoribus.

2. Imp. HONOR. & THEOD. AA. ad Hypatium Magistrum militum per Orientem.

Apparitores per Orientem statutos officii tui ad aliud judicium trahi minime oportebit. Sciat igitur illustris magnificentia tua, sub te, sive civiliter, sive criminaliter appetantur, eos litigare debere.

De his, qui ultra statutos militant. De tributariis collationibus.

3. Imp. ZENO A. Sebastiano P. P.

Eos, qui 2 ultra statutos in officio Magisteria per Orientem potestatis militant, civilium quoque judicium sententiis super quolibet negotio subjacere (præcipimus:) ipsis quin etiam statutis in tributariis collationibus civilium quoque judicium dispositionibus procul dubio parituris.

De translatione militum.

4. Imp. ANASTASIUS A. Joan. Magistro militum per Illyricum.

Milites de locis, in quibus consistunt, ad 3 alia loca sine speciali nostræ Serenitatis auctoritate nullatenus transferri, præcipimus: ne eorum expensæ in locis, in quibus consistunt, minuantur. † Sed si forte quædam urgens, & necessaria causa emergerit, utilitati ac securitati publicæ tam amplissimam Prætorianam præfecturam, quam tuam sedem sine ulla procrastinatione prospicere protinus oportet, & suggestiones ad nostras aures destinare, indicantes tam loca, de quibus milites transferendi sunt, quam ea, ad quæ pervenire eos oportet: nominaque fortissimorum numerorum 4, in quibus iidem milites referuntur: nec non quantitatem annonarum; & ante omnia causam, ob quam iidem milites transferendi sunt: ut post talem suggestionem, a nostra auctoritate competentia procedant.

De Armenia, & Ponto Polemoniaco, & gentibus.

5. Imp. JUSTINIANUS A. Zetæ Viro Illustri, Magistro militum per Armeniam, & Pontum Polemoniaco & (ceteras) gentes.

Cum propitia divinitate Romanum nobis sit delatum imperium; sollicita cura, cauta diligentia pertractantes, perspeximus oportere etiam partibus Armeniæ 5, & Ponto Polemoniaco 6, & gentibus proprium Magistrum militum per hanc legem constituere: tuamque Magnitudinem, quæ nobis ex ante gestis optime commendata est, idoneam ad talem fore dignitatem confidentes elegimus: certasque provincias, id est, magnam Armeniam, quæ interior dicebatur, & gentes, Anzitenam videlicet, Ingilenam, Astyanenam, Sophenam, Sophonenam, in qua est Martyropolis, Belabitenam, & primam, & secundam Armeniam, & Pontum Polemoniaco tuæ curæ cum suis Ducibus commisimus, comite Armeniæ penitus sublato: cunctosque subdimus numeros, non modo quos in præfenti novos constituimus, sed etiam de præfentalibus 7, & Orientalibus, & aliis agminibus segregatos, non tamen eorum quantitatem agminum minuentes: sed quia plures eis addidimus sine Reipublicæ gravamine: & sine augmento sumtuum, aliquantos subtraximus: ita tamen, ut post hanc subtractionem ampliores remanserint, quam usque ad nostra felicia fuerant tempora.

TIT. XXIX. (1. l. 2. infr. de off. milit. judic. Edict. Just. 4. c. 2. §. 2. (2. l. 5. infr. de apparit. magis milit. (3. l. 15. infr. de re militari (4. v. l. 4. l. 42. ff. de testam. milit. l. 1. in fin. ff. de bonor. possess. ex testam. milit. l. 18. infr. de testam. milit. (5. v. Nov. 28. (7. v. l. 12. l. ult. infr. de re milit. l. 4. infra de apparit. mag. Edict. Just. 13. c. 2. adde l. 13. l. 18. infr. de re milit. l. 6. §. 3. infr. de advoc. div. jud. l. ult. infr. de domest. & protect.

T I T. XXX.

DE OFFICIO QUÆSTORIS. I

De minoris laterculi cura.

1. Imp. THEODOSIUS A. Salustio Quæstori.

Totius minoris laterculi curam scias ad tuæ sublimitatis sollicitudinem pertinere: ita ut tuo arbitrata, & serinio memoriæ totius minoris laterculi dignitates, hoc est, Præfecturæ, omnes Tribunatus, & Præposituræ castrorum, iuxta consuetudinem priscam Clementiæ meæ auctoritate deinceps mittantur. Dat. vi. Kal. Maji Constantinop. CASTINO, & VICTORE COSS. 424.

2. Idem A. Helioni Comiti, & Magistro officiorum.

Omnes minoris laterculi dignitates, quæ sub cura quidem ac sollicitudine viri illustris Quæstoris esse antea videbantur, postea vero, vel universæ, vel mediæ ad Magistrorum militum potestatem, dispositionemque transferant: placuit nunc Clementiæ meæ vetusti temporis more revocato, ad prisca deinceps jura revocare. Dat. 111. Kal. Maji superscriptis COSS. 424.

De officiis, & conditionibus non usurpandis.

3. Imp. ANASTASIUS A. Eusebio Magistro officiorum.

Officia, & conditiones, quæ pertinent ad viros devotos, in sacro serinio memoriæ 2 militantes, nemini liceat sub quacumque occasione sine ulla divini subscriptionis liberalitate peragere: eo, quicumque in hoc fuerit postea facinore convictus, publicatione bonorum suorum multando: Officio quoque Rectoris provinciæ, in qua non allegato super gerenda sollicitudine sacro Rescripto aliquis ausus fuerit eandem curam sibi usurpare, trium librarum auri dispendio feriendo. Dat. Kal. Mart. Constantinop. ANASTASIO A. & RUF. COSS. 492.

T I T. XXXI.

DE OFFICIO MAGISTRI OFFICIORUM.

De privilegiis servandis. De creationibus.

1. Imp. CONSTANT. A. ad Agentes in rebus.

Privilegiis dudum scholæ vestræ indultis, (&) integris reservatis, ad ducenariam 1, centenariam, & biarchiam 2 nemo suffragio, sed labore unusquisque perveniat: Principatum vero adipiscatur matricula 3 decurrende: ita ut ad curas agendas, & cursum illi exeant, quos ordo militiæ vocat, & ejus laborum adiutor. Præterea in quo totius scholæ status, & magistri securitas constituta est, idoneus probitate 4 morum ac bonis artibus præditus nostris per Magistrum obtutibus offeratur, ut nostro ordinetur arbitrio. PP. Romæ, in foro Trajani.

De ordine militiae servando.

2. Imp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Patricium Magistrum officiorum.

Nemo agentium in rebus ordinem 5 militiæ, atque stipendia prævertat, etiam si nostri numinis per obreptionem detulerit indultum: ac si quis formam admissi istiusmodi docebitur obtulisse: in locum, ex quo indecenter emerferat, revertatur: ut is gradu ceteros antecedit, quem stipendia meliora, vel labor proximior fecerit antecere: PP. Hadrumeti.

De senatoribus, & ducenariis.

3. Imp. THEODOS. & VALENT. AA. Pleitio Comiti, & Magistro officiorum.

Scholarium nostrorum devotio probata a nostris parentibus, circa maximæ Serenitatis nostræ affectionem enituit: Unde quidquid ad fovenda servandaque eorum privilegia postulat, statim credimus admittendum. Ideoque suggestionem tui culminis approbantes, viris spectabilibus Comitibus scholarum verberandi 6, degradandive Senatores, & Ducenarios licentiam denegamus: Ea namque, quæ tali commotione digna sunt, ad tuæ sublimitatis volumus referri notitiam.

De militum numero castrorumque, & clausularum cura.

4. Idem AA. Nomo Magistro officiorum.

Cura tui (perpetui) calminis credimus injungendum; ut super omni limite sub tua jurisdictione constituto, quemadmodum se militum numerus habeat, castrorumque ac clausularum 7 cura

procedat quotannis significare nobis propria suggestione procuret. Datum 11. Idib. Sept. Constantinop. MAXIMO II. & PATERIO COSS. 443.

De creandis, 1. vel subrogandis scholaribus. 2. De quadrimestriis brevibus conscribendis.

5. Imp. JUSTIN. & JUSTINIANUS AA. Tatiano Magistro officiorum.

Jubemus, eum ad militiam devotissimorum scholarium de cetero pervenire, qui nostrum meruit iudicium: nec licere pro tempore tui culminis administrationem habenti, sine hujusmodi probatoria 8 aliquem inter eosdem viros devotos scholares suis referre præceptionibus: sed sciat is, qui sine sacro Rescripto ad eandem pervenire militiam ausus fuerit, non solum ea se privari, verum etiam poenæ viginti librarum auri subjici. §. 1. Illud etiam observari de cetero volumus: ut si quis locus, statumve Scholarium in quacumque schola vacaverit, ille subrogetur, quem nostra pietas per sacrum Rescriptum vacantem subire locum præceperit. §. 2. Ad hæc 9 quadrimestrius breves eorumdem Scholarium curæ tuæ sublimitatis, & pro tempore viri excellentissimi Magistri officiorum conscribi volumus, & eos sacro serinio laterculi præstari, ibi deponendos, ut semper notitia eorumdem Scholarium certa sit, neque publico damnum aliquod infigatur. Dat. x. Kal. Maji, Constantinop. MAVORTIO V. C. COSS. 527.

T I T. XXXII.

DE OFFIC. COMITIS SACRARUM LARGITIONUM.

1. Imp. ARCAD. & HONOR. AA. Limenio Comiti.

Palatinis hæc cura debet esse præcipua, ut periculo proprio Notariis destinatis, super negligentia Judicum (si ita res exegerit) conquerantur, ne eorum sit impunita desidia. §. 1. Judices quoque de eorum nominibus referre convenit, quos commodis propriis, magis, quam utilitatibus publicis studere providerint: Breves etiam quadrimestrius 1 ad officium palatinum noverint dirigendos: aurumque exactum ad sacras 2 largitiones sine ulla dilatione esse mittendum. Dat. 111. Kal. Maji, HONOR. VII. & THEOD. II. AA. COSS. 407.

T I T. XXXIII.

DE OFFICIO COMITIS I RERUM PRIVATARUM.

De actis ad officium rei privatæ transmittendis.

1. Imp. VALENT. & VALENS AA. ad Honoratum Consularem Byzantii.

Si quid negotiorum actitatum fuerit, in quibus aliquid commodi fiscalis appareat, ad officium rei privatæ tuæ Gravitas acta transmittat: ut instructione percepta, quid sibi met juris auxilio debeat agnoscat. Dat. vi. Kal. Jan. VALENTIN. & VALENTE AA. COSS. 368.

De thesauro. 1. De cautione præstanda. 2. De rebus nunciatis ante sententiam ex scripto latam.

Lex hæc Græca a Cujacio primum edita ex lib. 60. Basil. & a Contio sub hoc titulo ita restituta.

2. Idem Imp. AA.

Neque Comes privati patrimonii, neque quivis alius eorum Magistratum, qui vel in urbe Constantinopolitana, vel in provinciis sunt, eum, qui super thesauro 2 aliquem defert, admittat. §. 1. Sed si super alio fiscali jure nunciationem quis faciat, sub fidejussione mox non minus quinque librarum (auri) id fiat. §. 2. Et ne quod sigillum, vel descriptio, vel alia ulla innovatio interveniat super rebus nunciatis ante sententiam ex scripto latam.

T I T. XXXIV.

(DE OFFICIO COMITIS SACRI PALATII.)

1. Imp. ARGAD. & HONOR. AA. Minervio Comiti rerum privatæ.

Ad palatinorum curam, & Rationalium officia, omnium rerumstrarum, & totius perpetuarii 1, hoc est, emphyteuticarii juris exactio revertatur. Dat. Kal. Jan. Mediolani, CÆSARIO & ATTICO COSS. 397.

(8. v. l. 9. infr. de div. offic. (9. v. l. 1. infr. de apochis.

TIT. XXXII. (1. v. d. l. 1. (2. v. l. 1. infr. de canone largitionum. adde Nov. 128. c. 15.

TIT. XXXIII. (1. v. l. ult. infr. de assess. l. 1. infr. de advoc. div. judicium l. 64. infr. de decur. l. ult. infr. de petit. publ. Nov. 60. c. 2. Nov. 123. c. 43. Nov. 124. c. 3. Nov. 128. c. 25. (2. l. 7. infr. de delet.

TIT. XXXIV. (1. v. l. 1. infr. de locat. præd.

TIT. XXX. (1. Lib. I. D. 13 Lib. 12. inf. tit. 6. Nov. 35. Nov. 41. Nov. 50. Nov. 80. (2. v. l. 1. §. 8. supr. de off. præf. præ. Afr.

TIT. XXXI. (1. l. 2. §. 19. supr. de off. præf. præ. Afr. (2. d. §. 19. (3. l. ult. supr. de off. præf. urb. (4. Adde l. 6. inf. ad leg. Jul. rep. Nov. 8. pr. vers. quæ propter. Nov. 161. c. 1 (5. v. l. 7. infr. de proxim. sacr. scri. (6. l. 1. infr. de priv. schol. (7. l. 2. §. 4. supr. de off. præf. præ. Afr. adde l. ult. inf. de off. milit. judic.

2. Idem AA. Uratio Comiti rer. privat.

Si quis Judicum vir illustris, vel Præfectus Urbi, cognitionem Comitum rerum privatarum examini debitam, sibimet vindicandam censuerit, vel uitionem contra ejusdem statuta sedis præstiterit: ad quinquaginta librarum auri illationem pœnz nomine officium ejus teneatur: quam deset in articulo exigi, Mansuetudinis nostræ arario sociandam. Dat. vi. Id. Aug. *Ravennæ*, **CONSTANTIO, & CONSTANTINO COSS. 414.**

TIT. XXXV.

DE OFFICIO PROCONSULIS I, & LEGATI.

1. Imp. **CONSTANT. A. Aliano Proconsuli Africæ.**

Legati non solum civiles, sed etiam criminales causas audiant: ita, ut, si sententiam in reos ferendam providerint, ad Proconsules 2 eos transmittere non morentur.

(**DE OFFICIO COMITIS SACRI PATRIMONII.**)

1. Imp. **HONOR. & THEODOS. AA. Simplicio Proconsuli Asiæ.**

Officium Helesponti Consularis æternæ recordationis patrem Serenitatis nostræ adiit: & expositis suis incommodis, quibus a Vicarianis 1 apparitoribus urgebatur, oravit sub tuæ Sublimitatis agere potestate, cujus allegationes humanæ proclivius pium Principem commoverunt, quod & nos obtinere censemus.

TIT. XXXVI.

DE OFFICIO COMITIS ORIENTIS.

1. Imp. **LEO A. Useo P. P.**

Titulos, qui Alytarchiæ 1, & Syriarchiæ 2 muneribus in prima Syria deputati sunt, per officia tam viri spectabilis Comitum Orientis, quam viri clarissimi Rectoris provinciæ flagitari præcipimus. Alytarchiæ quidem ludi, cura viri spectabilis Comitum Orientis, & ejus officio: Syriarchiæ vero, sollicitudine viri clarissimi moderantis provinciæ, ejusque apparitoris exercentur: Nullique penitus curialium, nec si voluerint, idem munus vel honorem subeundi licentia permittatur.

TIT. XXXVII.

DE OFFICIO I PRÆFECTI AUGUSTALIS.

De tributis.

1. Imp. **VALENT THEOD. & ARCAD. AAA. Florentio Præfecto Augustali.**

Omnia tributa per Ægyptiacam diœcesim cura, & providentia Claritatis tuæ 2 a moderatoribus provinciarum exigi jubemus. Si qui tamen ex possessoribus, sive militaribus, sive non militaribus, ad inferenda, quæ debentur, audaces extiterint: eos per militare etiam auxilium (si opus exegerit) ad solutionem compelli sancimus.

De iudicibus ordinariis.

2. Imp. **THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Rufino P. P.**

Præfectus Prætorio Augustali Ordinariorum sub se Judicum examinandi flagitia, & super his referendi, non amovendi 3, vel puniendi habeat potestatem.

TIT. XXXVIII.

DE OFFICIO VICARII.

Collatio vicariorum & comitum. De dignitate.

1. Imp. **VALENT. VALENS & GRATIANUS, AAA. Antonio P. P.**

In civilibus causis Vicarios Comitibus militum convenit anteferri, in militaribus negotiis Comites Vicariis anteponi. Quotiens societas in iudicando contigerit: priore loco Vicarius ponatur, Comes adjunctus accedat. Si quidem præfecturæ meritum ceteris dignitatibus antisteret: & Vicaria dignitas ipso nomine ejus se trahere iudicet portionem: & sacræ cognitionis habeat potestatem, & iudicationis nostræ soleat repræsentare reverentiam.

TIT. XXXV. (1. Lib. 1. D. 16. adde Nov. 30. Nov. 103. (2. l. 11. ff. h. t.

TIT. De off. Com. sacr. patrim. (1. v. inf. de off. vicarii.

TIT. XXXVI. (1. l. ult. inf. de expressis. (2. l. 1. inf. de natur. liber. Nov. 39. in fin.

TIT. XXXVII. (1. Lib. 1. D. 17. l. 1. inf. de postulando. l. 35. §. 3. ff. ex quib. caus. maj. (2. l. 6. inf. de exact. trib. (3. Adde l. 59. inf. de decur. vide tamen l. 6. §. 3. ff. de off. præf.

De relationibus.

2. Idem AAA. ad Hesperium PP.

Relationes Vicariorum, si quando usus attulerit, ad nostram mansuetudinem referantur: Relationes enim Judicum libenter audimus, ne administratorum decretere videatur auctoritas, si eorum consulta veluti profanorum preces a nostris adytis repellamus.

TIT. XXXIX.

DE OFFICIO I PRÆTORUM.

De jurisdictione.

1. Imp. **CONSTANTINUS A. ad Senatum.**

Prætori defertur hæc jurisdictione, sancientibus nobis, ut liberate negotium ipse disceptator examinet. Sane interponi ab eo decreta 2 convenit: ut sive in integrum restitutio referenda est, probatis dumtaxat causis, ab eodem (etiam) interponatur decretum: (seu) tutoris dandi, seu ordinandi curatoris, impleatur ab eo interpositio decretorum: quippe cum apud eum quoque adipisci debeat patronorum iudicio sedula servitus libertatem. Nec sane debita filiorum votis patrum vota cessabunt, ut patenti copia liberos suos exuant potestate magis propriis obsequiis mancipatos: cum sese intelligant his obsequiis plus debere, (a) quibus sese meminerint sacris vinculis exutos. Dat. vi. Kal. Jan. **EUSEBIO & HYPATHIO COSS. 359.**

De creatione. De sumtibus.

2. Imp. **VALENT. & MART. AA. Tatiano PP.**

Tres 3 tantummodo Prætores electæ opinionis in hac urbe per singulos annos iudicio Senatus 4 præcipimus ordinari: qui competentes causas, & debitos actus integre disceptare, atque tractare debent: ut hi tantum tres ex his, qui proprium larem in hac alma urbe habeant, non ex provinciis eligantur. Nec si quis forte propter alias causas ad hanc urbem de provinciis venerit, ad Prætoris munus effertur, sed hi tantummodo (ut dictum est) qui hic domicilium fovent: ita tamen, ut ne ipsi sumtus quosdam inferre cogantur inviti, sed habeant spontaneum liberalitatis arbitrium. Dat. xv. Kal. Jan. **Constant. VALENTIN. VII. & AVIENO COSS. 450.**

TIT. XL

DE I OFFICIO RECTORIS PROVINCIÆ.

De causa falsi, & de proprietate.

1. Imp. **ALEXAND. A. Juliano.**

Potest de falso causam cognoscens Præfex provinciæ, incidentem 2 proprietatis quæstionem dirimere. Dat. vi. Kal. April. **MAXIMO II. & URBANO COSS. 225.**

De potentiorum insolentia.

2. Imp. **CONSTANTIN. A. ad Maximianum Præfid. provinc.**

Præfides provinciarum oportet, si quis potentiorum extiterit insolentior, & ipsi vindicare non possunt, aut examinare, aut pronunciare nequeunt: de ejus nomine ad nos, aut certe ad Prætorianæ Præfecturæ scientiam referre: quo provideatur, qualiter publica disciplinæ, & lætis tenuioribus consulatur. Dat. v. Kal. Maji, **PROBIANO & JULIANO COSS. 322.**

De acclamationibus, & accusationibus iudicum.

3. Idem A. ad provinciales.

Justissimos & vigilantissimos Judices publicis acclamationibus collaudandi damus omnibus potestatem, ut honoris eis auctiores proferamus processus: & e contrario injustos, & maleficos querelarum vocibus accusandi, ut censura nostræ vigor eos absumat. Nam si veræ vocis sint, nec ad libidinem per clientelas effusa, diligenter investigabimus: Præfexis prætorio, & Comitibus, qui per provincias constituti sunt, provincialium nostrorum voces ad nostram scientiam referentibus. Dat. Kal. Nov. **Constant. BASSO & ABLAVIO COSS. 331.**

TIT. XXXIX. (1. Lib. 1. D. 14. Lib. 12. inf. t. 2. Nov. 13. Nov. 25. Nov. 26. Nov. 29. Nov. 104. (2. l. 4. inf. de vind. liber. (3. l. 1. inf. de præf. l. 3. sup. de episcop. aud. adde l. 2. §. 32. ff. de origine jur. (4. Abrog. Nov. Leon. 47. (5. v. l. 2. inf. de prætorib.

TIT. XL. (1. Lib. 1. D. 18. Nov. 24. (2. l. 1. inf. de ord. jud.

De officialibus praefectorum.

4. Idem A. ad Periclem Praesidem.

In officiales Praefectorum cursum 3 publicum laniantes, vel prava contra utilitatem publicam molientes, vindicandi 4 tibi dedimus potestatem: ita ut Praefectos de eorum culpa facias certiores. Datum x. Cal. Nov. Nicopoli, CONSTANTIO, & ALBINO COSS. 335.

De majoribus, & minoribus iudicibus.

5. Imp. VALENT. & VALENS AA. ad Apronianum Praef. Urbi.

Potioris gradus Iudicibus ab inferioribus competens 5 reverentia tribuatur. Sed ubi publica tractatur utilitas, etsi minor Iudex veritatem investigaverit, nulla majori irrogatur injuria. Sane qui insignia dignitatis ad hoc exercet, ut indignis injuriis existimet adficiendos eos, qui officia cum potestate moderantur: non declinabit nostrae indignationis aculeos. Dat. v. Kal. Jun. ARINTHEO & MODESTO COSS. 372.

De hyematione.

6. Imp. VALENT. GRAT. & THEOD. AAA. Cynegio P. P.

Civitas Phodiorum injuriam suam non tam decenter, quam sero conquesta est: Unde inviolabili observatione sancimus, ut, quoniam tempore hyemis navigatio saepe periculosa est, (&) semper incerta: in illis quinque 6 urbibus, quae potiores esse ceteris asseruntur, vicissim hyemandum sibi Iudices recognoscant. Quod si cuiquam tale existat ingenium, ut praeccepta nostra contemnat, q.inquaginta ab eo argenti librae, centum ab ejus officio, si aliter factum fuerit, fisci nostri juribus inferantur.

De eo, qui ex venturae delegationis titulis profligavit.

7. Imp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Cynegio P. P.

Qui ordinariam gesserit dignitatem, quicquid ex venturae delegationis titulis profligaverit: cum dispendio pudoris, atque fortunae de propriis facultatibus intra provinciam positus inferre debebit. Dat. vii. Kal. Jun. Constantinop., HONORIO nobiliss. puero, & EVODIO COSS. 386.

De intercessore, sive executore tribuendo, vel non.

8. Idem AAA. Cynegio P. P.

Ne quis Iudicum in provincia sua Praefectianum 7, vel Palatinum, vel militem, vel ex his etiam omnibus, qui antea in hujusmodi officiis fuerint commorati: intercessorem 8, id est, executorem cujusquam litigatoris petitione in quolibet, seu privato, seu publico negotio putet esse tribuendum: Nam peccantem contra consulta coelestia, cum officio suo non solum detrimentum famae, sed etiam patrimoniorum damna comitentur. Dat. Non. Aug. Constantin. HONORIO N. P. & EVODIO COSS. 386.

De Augustiss. urbe injussu Principis non adeunda.

9. Idem AAA. Polemio P. P. Ilyrici.

Nullus provinciae moderator Augustissimam Urbem sine jussione nostra adire audeat. Nam si patuerit, quem contra decreti nostri praeccepta venisse, is congrua condemnatione plectetur. Dat. x. Kal. Jan. Mediolani, post Consulatum TIMASII & PROMOTI 390.

Ut non palatini, sed iudices exigant a provincialibus.

10. Imp. ARCAD. & HONOR. AA. Limenio Comiti. sacrarum largitionum.

Nullum palatinis tibi obsecundantibus cum provincialibus volumus esse commercium: sed Iudices scire debent, hoc sibi praecipue esse commissum, ut ipsi a provincialibus exigant, & consueta deposcant: palatinum vero possessor non horreat, qui non sibi, sed Iudicibus, atque Officiis praecceptus est imminere. Dat. vi. Kal. Apr. *

De potentum procuratoribus.

11. Imp. (ARCAD.) HONOR. & THEOD. AAA. Theodoro P. P.

Moderatores provinciarum curam gerere jubemus, ne quid potentum procuratores perperam, injusteque committant. Dat. vi. Kal. Dec. Ravenna, BASSO, & PHILIPPO COSS. 408.

De apparitoribus.

12. Imp. HONOR. & THEOD. AA. Monachio P. P.

Omnes provinciarum apparitores pro inveterata auctoritate juxta motum Judicis nudatos, verberibus (si ita res tulerit) subjacere praecipimus: ut & facilis executio rerum publicatarum sit, & Officiorum insolentia comprimatur, & Judicum severitati competens reddatur auctoritas. Dat. vi. Kal. Jan. HONOR. XI. & THEOD. V. AA. COSS. 412.

De cohortalibus.

13. Imp. LEO A. Constantino P. P.

Si quis 9 cohortalibus adhuc obsequiis obligatus, regimen provinciae, vel cingulum, cujuslibet militiae, dignitatisve quoquo modo meruerit: contra licitum usurpatis, impetratisve careat: etiam si ultronee a nostra liberalitate jus regendae provinciae, vel militiae, seu dignitatis cujuscumque sibi jactaverit delatum fuisse. Dat. vii. Id. August. LEONE A. IV. & PROBIANO COSS. 471.

Ubi rectores provinciarum habitare debent.

14. Idem A. eidem P. P.

Nulli Iudicum, qui provincias regunt, in civitatibus, in quibus sacra palatia, aut pratoria 10 sunt, liceat his relictis praeviatorum sibi domos ad habitandum veluti pratoria vindicare: sed sacratissima modis omnibus inhabitare palatia, seu pratoria (cogantur,) ut hac necessitate compellantur eorum reparationi providere. Ubi autem & palatium est, & pratorium: palatium quidem habitationi praesidis, pratorium autem, vel suscipiendis conservandisque 11 speciebus publicis horreorum vice, vel alii necessariae rei deputetur. Quod si quis aliquando dissimulare tentaverit: protinus eum, atque officium ejus quinquaginta librarum auri multam ad reparandum sacrum, quod neglexerit, Palatium solvere sancimus. Dat. vi. Id. Febr., CLEMENTINO & PROBO COSS. *

TIT. XLI.

UT NULLI I PATRIAE SUAE ADMINISTRATIO SINE SPECIALI PERMISSU PRINCIPIS PERMITTATUR.

* Graeca constitutio Anastasii Imper. ut scribit Jac. Cujac. ad Paul. lib. 5. sent. tit. 12. qui tamen putat esse const. ult. tit. De offic. rectoris provinciae: at nos aliter sentimus, moti, & auctoritate librorum veterum, qui novam Rubricam minio scriptam post illum tit. descriptam habent, & Graecorum interpretum consensu, qui ad leg. ult. inf. de crim. sacrileg. hunc tit. numerant 41. lib. 1. Cod. In eadem est etiam nobiscum sententia praestantissimus Ant. Aug. Ceterum crediderim, idem hac Constitutione fuisse cautum, quod supradicta ult. constit. tit. de crim. sacrileg. continetur. Cont.

TIT. XLII.

DE QUADRIMENSTRUIS I BREVIBUS.

* Graeca Constitutio deest.

Hunc titulum diserte ita scriptum in veteribus libris, & a nemine adhuc recentiorum animadversum intrepide restitui, ut qui & hoc loco opportune sit insertus. Putat quidem Jacobus Cujac. vir doctissimus, eum fuisse additum tit. De apochis lib. 10. quia & quadrimenstruorum brevium l. 1. illius tit. mentio fit, sed idcirco non fuit additus, quia hic jam proprio fuerat loco collocatus. Exstat similis tit. lib. 11. C. Theodosiani tit. 25. De quadrimens. brevib. & sub eo Constit. singul. Theodosii, Arcadii, & Honorii AAA. Cont.

TIT. XLIII.

DE OFFICIO I PRAELECTI VIGILUM.

1. Imp. THEOD. & ARCAD. AA. Nephthidio Praefecto urbis.

Praefecti Vigilum hujus urbis nihil de capitalibus causis sua auctoritate statuere debent: sed si quid hujusmodi venerit, Culmini tuae potestatis referre, ut de memoratis causis celsiore sententia iudicetur.

(9. l. 12. l. 13. l. 14. inf. de cohort. (10. v. l. 3. inf. de metat. (11. v. inf. de cond. in publ. horr.

TIT. XLI. (1. l. ult. infr. de crim. sacrileg. l. 3. infr. de divers. off. adde l. 10. inf. de adsess. & domest. l. 3. ff. de off. adsess. l. 37. l. 38. ff. ex quib. caus. maj. vide tamen l. ult. sup. de off. prat.

TIT. XLII. (1. v. l. ult. sup. de off. mag. off. l. 1. sup. de off. com. sacrar. larg. l. 1. inf. de apochis.

TIT. XLIII. (1. Lib. 1. D. 15. Nov. 13. adde l. 2. §. 33. ff. de orig. jur.

TIT.

(3. v. inf. de cursu publico. (4. Adde l. 3. inf. de sportulis. (5. l. 2. l. 3. infr. de off. div. judic. adde l. 1. sup. de off. praef. urb. (6. Adde Nov. 41. Nov. 50. l. 1. inf. ut omnes jud. (7. v. l. 2. l. 3. infr. de apparit. praef. praet. (8. v. l. 7. inf. quae res pignori.

TIT. XLIV.

DE OFFICIO PRÆFECTI ANNONÆ.

Græca Constitutio sub hoc tit. miniatō deesse notatur in manuscriptis. Hoc igitur pacto restitutis quinque tit. in hoc primo lib. C. qui antea deerant (id est, tit. De offic. Comitum sacri patrim. t. De Offic. Vicarii, qui in omnibus manuscriptis exstat, tit. Ut nulli patriæ suæ administratio, &c. tit. De quadrimestr. brevib. & tit. De offic. præf. annon.) perpulchre numerus tit. hujus lib. per omnia convenit cum numero Græcorum: quos duos numeros conciliari anxie studuit Ant. Aug. nec tamen præstare potuit. Cont.

TIT. XLV.

DE OFFICIO CIVILIVM JUDICUM.

De honoratis litigantibus.

1. Imppp. ARCAD. THEOD. & HONOR. AAA.

Curtio P. P.

Honorati, qui litem habere noscuntur, his horis (vel temporibus) quibus causarum, vel merita, vel fata panduntur, residendi cum Judicibus non habeant facultatem. Dat. III. Non. Febr. Ravenna, BASSO & PHILIP. COSS. 408.

De publicis functionibus.

2. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio P. P.

Si quis pro publicis functionibus, quæ flagitantur, aliquo se defendere tentet munimine, adeat Judicem, & promat, quæ duxerat adferenda. Quem si Judex (quod non arbitramur) minus audire maluerit, ipse quidem administrator triginta librarum auri, apparitor vero ejus quinquaginta feriat. Dat. XIII. Kal. Aug. Constant. HONORIO VIII. & THEODOSIO III. AA. COS. 409.

TIT. XLVI.

DE OFFICIO MILITARIUM JUDICUM.

De negotiis privatorum.

1. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA.

Magistris & Comitibus utriusque militiæ.

Nunquam omnino in negotiis privatorum, vel tuitio militaris, vel executio tribuatur. Dat. Prid. Id. Febr. Constantin. THEOD. A. III. & HABUNDANTIO COS. 393.

De foro competente.

2. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Monachio P. P.

Præcipimus, ne quando curiales, vel privatæ conditionis homines ad militare exhibeantur 2 judicium, vel contra se agentium actiones excipiant, vel litigare in eo cogantur. Interminationem autem quinquaginta librarum auri adversus Comitianum officium proponi decernimus, si quid contra hoc aliquando taverit. Dat. vi. Kal. Sept. THEOD. A. VII. & PALLADIO COS. 416.

De his, qui in virorum spectabilium ducum officiis militaverunt.

3. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Anatolio

Magistro militum.

Nemo de his, qui in virorum spectabilium ducum officiis militaverit, scholæ agentium in rebus quacumque subreptione post completam militiam societur, nec agendi vices viri clarissimi Principis accipiat facultatem. Si quis autem adversus hæc nostræ perennitatis decreta venire conetur: militia spoliatus, proscriptionis pœna pro parte bonorum tertia constringatur. Dat. v. Kal. Febr. Constantin. MAXIMO II. & PATERIO COSS. 443.

De ducibus militum.

4. lidem AA. Nomo Magistro officiorum.

Duces militum 3, & præcipue, quibus gentes, quæ maxime cavendæ sunt, appropinquant, in ipsius limitibus commorari, & milites ad proprium redigere numerum imminentibus magistris potestatis, diuturnisque eorum exercitationibus inharere præcipimus. Castrorum quin etiam refectionis (lustrationisque) curam habeant. Quibus cum Principibus, castrorumque præpositis, pro laborum vicissitudine, limitaneorum militum duodecimam

annonarum partem, distribuendam videlicet inter eos magisteria potestatis arbitrio, deputamus. Dat. II. Id. Sept. Constant. MAXIMO II. & PATERIO COSS. 443.

* Constitutio Græca.

TIT. XLVII.

NE REI MILITARIS COMITIBUS, VEL TRIBUNIS LAVACRA PRÆSTENTUR.

1. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA.

Anthemio P. P.

Omni in quietudinem a curiis, & civitatibus præcipimus prohiberi: nec ulla privata ab his succendi balnea ad Tribunorum, vel ducum, aliorumve militarium comitum usus: nec adorationem aliquam pro hac causa profigari. Illustribus enim tantummodo viris comitibus, ac magistris militum (si tamen id voluerint) hoc ministerium indulgemus: dupli pœna violatoribus hujus functionis imminente. Dat. v. Kal. Dec. ARCADIO A. VI. & PROBO COSS. 406.

TIT. XLVIII.

DE OFFICIO DIVERSORUM JUDICUM,

De mulieribus.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Domitium Celsum

Vicarium.

Nemo judex (aliquem) officialem ad eam domum, in qua materfamilias 1 degit, cum aliquo præcepto existimet esse mittendum, ut eandem in publicum protrahat: cum certum sit, debita ejus, quæ inter domum considerato sexu semel contineat, domus ejus, vel cujuscumque rei habita distractione, publicis necessitatibus posse servari. Quod si quis in publicum materfamilias posthac crediderit protrahendam, inter maximos reos citra ullam indulgentiam capitali pœna plectetur. Dat. IV. Id. August. SABINO & RUFFINO COSS. 316.

In AUTHENT. ut nulli jud. §. necessarium col. 9.

t. 17. al 9. seu Nov. 134. c. 9.

Sed hodie novo jure pro fiscalibus, vel privatis debitis nulla mulier debet includi, sed ad judicem veniet per se, vel per procuratorem suum: vel mittat unum, vel alterum, quatenus negotium legitime exequantur. Si contra factum fuerit, majores judices viginti libris auri, minores decem puniantur. Obedientes autem eis cingulo spoliabuntur, & panis subjacebunt corporalibus, & in exilium damnabuntur.

De honore viris celsioribus deferendo.

2. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA.

ad Principium P. U.

Singuli quique judices sciant, celsioribus viris, & his, quorum nonnunquam judicio provehuntur, honorificentiam 2 debitam esse præstandam, nec in proscriptionibus suis fratres audeant nominare: apparitione multanda, cujus hæc est cura. Dat. Id. Feb. RICHOMERE & CLEARCHO COSS. 384.

3. Idem AAA. Constantino PP. Galliarum.

Sciant principes, & cornicularii 3, & primates officiorum, & judices etiam, ternas libras auri a suis facultatibus eruendas, si honoratis 4 viris (quibus etiam Consistorium nostrum ingrediendi facultas præbetur) secretarii judicum non paruerit ingressus, aut 5 reverentia non fuerit in salutatione delata, aut sedendi cum judice societas denegata. Dat. v. Id. Nov. Tyberide, TIMASIO & PROMOTO COSS. 389.

TIT. XLIX.

UT OMNES JUDICES TAM CIVILES, QUAM MILITARES POST ADMINISTRATIONEM DEPOSITAM, QUINQUAGINTA 1 DIES IN CIVITATIBUS,

VEL CERTIS LOCIS PERMANEANT.

1. Imp. ZENO A. Sebastiano P. P.

Nemo ex viris clarissimis Præsidibus provinciarum, vel Consulibus, aut Correctoribus, vel qui administrationis majoris insulas meruerint, id est Viri spectabiles Proconsules, aut Præfectus Augustalis, aut Comes Orientis, aut cujuslibet tractus Vicarius, aut quicumque Dux, vel Comes cujuslibet militis, vel divi-

TIT. XLIV. (1. v. d. §. 33. ff. de Orig. jur. adde l. 1. sup. de off. præf. urb. l. 8. ff. quod cum eo qui in alien. potest.)

TIT. XLV. (1. l. 6. pr. & §. fin. inf. de postul. confex. l. ult. inf. de off. div. jud.)

TIT. XLVI. (1. l. 2. inf. h. t. l. 8. sup. de off. rect. prov. adde l. 2. inf. si a non compet. jud. (2. l. 1. sup. h. t. l. 1. sup. de off. mag. milit. l. 42. inf. de decur. Nov. 145. (3. l. ult. sup. de off. mag. milit. l. 4. sup. de off. mag. off.)

TIT. XLVIII. (1. v. Nov. 134 c. 9. Auth. hodie. inf. de custod. reor. adde l. 18 l. 19 l. 21 l. 22. ff. de in jus voc. (2. l. 3. inf. h. t. l. 5. sup. de off. rect. prov. (3. l. 2. inf. de proxim. sacror. scrip. (4. v. l. 1. sup. de off. jud. civ. (5. v. l. 2. sup. h. t.)

TIT. XLIX. (1. Nov. 8. c. 9.)

narum Comes domorum, postquam sibi successum fuerit, audeat excedere de locis, quos rexisse noscitur, antequam quinquaginta dierum constitutus numerus finiatur: Sed per id tempus Præsides quidem, & Consulares, neque Correctores 2 in metropoli: Spectabiles vero iudices tam civiles, quam militares in civitatibus administratæ dioeceseos illustrioribus, publice, non domi, vel intra sacrosanctos terminos, vel regiones, aut potentes domos latitantes, sed in celeberrimis locis ante omnium, quos nuper gubernaverant, ora versentur: ut pateat omnibus facultas libera super furtis 3, aut criminibus querimoniam commovendi: ita ut ab omni defensus injuria provisione post eum administrantis, ac periculo officii, nec minus curialium, & defensoris civitatis, juratoriarum tantum cautioni commissus, postquam fuerit in querimoniam devocatus, pulsare volentibus (ut dictum est) pro legum ratione respondeat. Nec ullam ante præfinitum tempus de provincia discedendi excusationem ei tribuat, vel divinæ vocis copia, vel codicilli alterius administrationis oblatis, vel præceptum amplissimæ tuæ Sedis, vel alterius civilis, vel militaris cujuscumque potestatis, ut quamcumque sollicitudinem publicam gerat, aut exhibeatur, vel deducatur, aut postremo cujuslibet artis astutia, cujuscumque occasionis excogitata calliditas excludatur: ut modis omnibus, quæ pro universarum provinciarum salute sancimus, sortiantur effectum. Quod si quis temeritate puniendam saluberrimam legem circumscribendam, vel violandam crediderit: licet & Majestatis reus non immerito judicetur, attamen quinquaginta librarum auri multam publicis calculis inferre cogetur: Simili pœna plectendo (eo,) qui post eum administratione suscepta minime eum curaverit honeste retinendum, aut super ejus fuga protinus referendum. §. 1. Administrationem autem deponere non volumus decessorem, antequam successor ad provinciam fines pervenerit 4: licet literis ad eum, seu programmate, vel Edicto ad officium, & provinciales usus fuerit. §. 2. Ipse autem, qui præsentem fugiens non observaverit legem, ubicumque repertus fuerit, licet in hac florentissima civitate, ad provinciam sine ullo penitus obstaculo, præceptione tui Culminis, cura etiam viri clarissimi Rectoris provinciam, in qua repertus fuerit, deducetur, per sex mensium curricula ibidem moraturus: quatenus interea minime possint crimina, vel furta celari. Officium etiam, quod eum, debito tamen honore servato, non prohibuerit contra legem tamen discedere, triginta librarum auri dispendio feriatur. §. 3. Quod si intra quinquaginta dierum numeram fuerit forte pulsatus, & præfato tempore elapso necdum finita lis fuerit, civiliter quidem super furtorum sceleribus pulsatus, dato procuratore instructo, post quinquaginta dies protinus habeat licentiam discedendi: accusatione vero super criminibus facta, per inscriptionum laqueos irretitus, usque ad terminum causæ ibidem necessario perdurabit. §. 4. Sciant autem universi Iudices, apud quos vel administrationis jure, vel ex præcepto amplissimæ tuæ Sedis, hujusmodi controversiæ civiliter, vel criminaliter ventilantur, intra viginti dierum spatium debere se præfata litigia, postquam orta fuerint, terminare. Nam si supersederint, ipsos quidem decem librarum auri condemnationem subire censemus: accusationem vero, seu civilem intentionem, semel in iudicium deductam, præfato modo legitime terminari. Dat. v. Id. Octob. Constantinop. ZENONE A. II. COS. 475.

In AUTHENT. ut iudices sine quoquo suff. §. necessitatem, col. 2. tit. 2. seu Nov. 8. c. 9.

Si vero, antequam compleantur quinquaginta dies, fugiens capiatur: detineatur a provincialibus, & omne, quod datum fuit ea occasione, furti actione exigatur: præfente tamen Deo amabili Episcopo, & causam ex non scripto examinante.

TIT. L.

DE OFFICIO EJUS, QUI VICEM I ALICUJUS JUDICIS, VEL PRÆSIDIS OBTINET.

De causis ad Rempublicam spectantibus.

1. Imp. GORDIANUS A. Domitio P. P.

In causa, quæ spectat ad utilitatem Reipublicæ, eum, qui vice Præsidis provinciam administrat, potuisse cognoscere, in dubium non venit. Sane si in aliquo captum est jus Reipublicæ: juxta scita Divorum Principum, defensores Reipublicæ, si modo adesse

(2. v. l. 10. ff. de off. præf. (3. l. 3. inf. de ass. l. 1. inf. ad leg. Jul. repet. und. Nov. 8. c. 8. & 9. (4. l. 10. ff. de off. procons. l. un. ff. de off. præf. aug. Nov. 95. c. 1. in fin.

TIT. L. (1. Nov. 8. c. 4. Lib. 1. ff. t. 21.

fiduciam negotio putant, restitutionis 2 auxilium possunt flagitare. Dat. III. Non. Nov. SABINO II. & VENUSTO COS. 241.

De jurisdictione.

2. Mandata Imp. THEOD. & VALENT. AA. missa Antiocho, ceterisque P. P. per Referendarium: quæ sic habent.

Suggestente magnificentia vestra, docta Imperialis æternitas, debere eos, qui præceptione 3 Principali, seu vestræ Sedis amplissimæ tueri locum Rectorum provinciarum noscuntur, auctoritatem habere tutores 4, seu curatores petentibus dare, decretum etiam 5 interponere ad alienandas minorum, similiumque eis personarum, seu Curialium facultates, & emancipationes quoque legibus celebrare, & omnia, quæ ad jurisdictionem Rectoris provinciam pertinent, actitare 6, præcipere dignata est pro dispositione vestræ Celsitudinis præfatas hujusmodi sollicitudines peragendi habere licentiam. Dat. Prid. Id. Oct. Constantinop. HIERIO & ARDABURIO COSS. 427.

TIT. LI.

DE ADSESSORIBUS 1, (ET) DOMESTICIS, & CANCELLARIIS JUDICUM.

Ut consiliorum participes spe præmiorum provocentur, non metu cogantur.

1. Imp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA.

Paulino.

Studiorum labor meretur, ut hi, qui in publicis administrationibus constituti, sociari sibi consiliorum participes cupiunt, spe præmiorum, atque honorificentia sua provocent eos, quorum prudentiam sibi putant esse necessariam, non metu terribili, & necessitate incongrua libertati. Dat. Prid. Id. Jul. TIBERIO & MAXIMO COSS. 291.

De subscriptionibus.

2. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum P. U.

Præsides non per adseffores 2, sed per se subscribant libellis. Quod si quis adseffori subscriptionem inconsultis nobis permiserit; mox adseffor, qui subscripsit, exilio puniatur: Præsidis vero nomen ad nos referri jubemus, ut in eum severius vindicetur. Dat. xv. Kal. Sept. CONSTANTINO A. VI. & CONSTANTINO C. COSS. 329.

Ut consilarii, & cancellarii, & domestici post depositam administrationem quinquaginta dies in provincia resideant.

3. Imp. ARCAD. & HONOR. AA. Messalæ P. P.

Consilarios Judicum, & Cancellarios, & eos, qui domesticorum funguntur officio, post depositam administrationem, quinquaginta 3 dies in provinciis residere præcipimus. Pro confesso autem tenebitur, qui accusatus hujusmodi personam subtraxerit: Eaque in quadruplum 4 restitui jubemus, quæ docebuntur ablata: ut duplum spoliatus accipiat, & duplum noster fiscus adquirat. Dat. vi. Kal. Jan. Mediolani, THEODOSIO & RUMORIDIO COS. 403.

De domestico iudicis a publicis actibus arcendo.

4. Iidem & THEOD. AAA. ad Cæcilianum

Vicarium.

Domesticus Iudicis a publicis actibus arceatur. Quod si necessitatibus publicis sese convictus fuerit miscuisse; statim eum ad Majoris potestatis examen deduci oportet, ut competens in eum vindicta promatur. Dat. vi. Id. Apr. HONORIO A. VI. & ARISTENETO COSS. 404.

De ministeriis non iterandis.

5. Imp. HONORIUS, & THEODOSIUS

AA. Seleuco PP.

Nemo in provinciis, qui semel domestici, vel cancellarii ministerium gesserit, ad eandem 5 observationem aliqua ambitione iterum remeare concedatur. Dat. III. id. Dec. Raven. AA. X. & VI. COSS. 415.

6. Iidem AA. Vitaliano Duci Lybiæ.

Nemo de domesticis Ducum, vel Comitum militiarum, officiis eorum connumeratus, post completum sui temporis actum ad 6

(2. l. 4. inf. quib. ex caus. maj. l. 1. l. 3. inf. de jure reip. (3. l. 1. §. 4. ff. de legat. 3. (4. l. 1. ff. de tut. datis. (5. Immo vide l. 2. §. 1. ff. de off. ejus, cui mand. est jurisd. (6. Immo vide l. 1. §. 1. ff. d. t.

TIT. LI. (1. Lib. 1. D. 22. adde Nov. 60. c. 2. (2. l. 13. inf. h. t. (3. l. un. sup. ut omnes jud. (4. l. 1. inf. ad leg. Jul. repet. (5. l. 6. inf. h. t. (6. l. 5. sup. eod. l. 1. inf. ad leg. Jul. de amb. l. 1. in fin. inf. de castrensiensis. l. 14. §. 5. & 6. ff. de muner. & honor. vide tamen l. 12. inf. h. t.

eandem

eandem rursus sollicitudinem audeat adspirare: decem librarum auri condemnatione proposita, si quis hanc violare voluerit sanctionem: eadem poena officio quoque ejus coercendo, si per ambitionem, vel avaritiam, ex his aliquid temerarie confenserit. Dat. VII. Kal. Nov. HONOR. A. XI. & CONSTANTIO II. COSS. 417.

De peculio quasi castrensi

7. Idem AA. Eustathio P. P.

Velut 10 castrense peculium filii fam. adfessores etiam post patris obitum vindicent, qui consiliis propriis administratores juvare consueverunt, si quid licitis, honestisque lucris coadunare potuerunt. Dat. x. Kal. April. Constantin. HONOR. XIII. & THEOD. X. AA. COSS. 422.

De electione, & accusatione domesticorum, vel cancellariorum, & de quaestionibus.

8. Idem AA. Asclepiodoto P. P.

Nullus iudicum ad provinciam sibi commissam quemquam secum ducere audeat, cui domestici, vel cancellarii nomen imponat: nec profectum ad se undecumque suscipiat, ne famae nota cum bonorum publicatione plectatur. Periculo enim Primatum Officii cancellarios sub fide gestorum ex eodem officio electos iudicibus applicari iubemus: ita ut post depositam administrationem, nec militiam deserant, & provincialibus praesentiam sui exhibeant, quo volentibus sit accusandi eos facultas. Si enim idonea causa exegerit, ad detegenda iudicis flagitia, & quaestiones eos subdi oportet. Dat. Prid. Kal. Jul. ASCLEPIODOTO, & MARINIANO COSS. 423.

De domesticis exhibendis.

9. Imp. THEOD. & VALENT. AA. ad Taurum.

Si post depositam administrationem iudicum, praesentiam, vel exhibitionem domesticorum, querimonia provincialium, aut curialium, vel aliqua publica necessitas postulaverit, per eosdem administratores, quorum domestici fuerint, iudicio, legibusque tradantur. Dat. v. Non Jul. Constantinop. THEOD. A. XIV. & MAXIMO COSS. 433.

De eo, qui ultra quatuor menses assedit in sua provincia.

10. Idem AA. Florentio P. P.

In consiliariis observari censemus, ut in eum, qui in sua provincia ultra 11 quatuor menses moderatoribus assederit adversus leges antiquas, & divorum retro Principum scita, proscriptio bonorum, & accusatio publici 12 criminis imminet, nisi per caeleste oraculum, vel amplissimae tuae Sedis praecceptionem sese defendat. Dat. XIII. Kal. Febr. THEOD. XVII. & FESTO COSS. 439.

De honore indictionis.

11. Idem AA. Zoilo P. P. Orientis.

Non minus adfessoribus majorum Magistratum, quam ipsis iudicibus nostrae benevolentiae liberalitas tribuenda est. Ideoque Consiliarios virorum illustrium Praefectorum, tam praetoriorum, quam hujus inclytae urbis, eminentissimorumque Magistrorum militum, nec non etiam viri illustris Magistri officiorum, sive praedicto officio jam functi sunt, seu fungentur in posterum, post depositum etiam officium ab omni indictionis onere seu civilium, seu militarium iudicum prorsus immunes esse praecipimus: ut nec ab Amplissima quidem Sede tui Culminis eis nulla molestia super suscipiendo quolibet gravamine penitus injungatur: quinquaginta librarum auri officio tui Culminis condemnatione multando, si quid adversus statuta Clementiae nostrae innovari concesserit. Dat. v. Kal. Mart. THEOD. A. XVIII. & ALBINO COSS. 444.

De iisdem consiliariis sapius adjungendis.

12. Imp. VALENT. & MART. AA. Palladio P. P.

Liceat omnibus iudicibus illustri praeditis potestate, Consiliarios sibi eosdem secundo, ac tertio, & saepius 13 adjungere; quia qui semel recte cognitus est, non debet ob hoc solum, quod jam probatus est, improbari. Dat. VAL. A. ***.

De jure dicendo.

13.

Numquam sine iudicibus Consiliariis, eorum nomina 14 ponentes, jus dicant.

(9. Immo vide l. 1. infr. ad leg. Jul. de amb. (10. l. 4. infr. de advoc. div. iudicior. l. ult. infr. de inoff. test. adde l. 1. §. 6. ff. ad SC. Trebell. l. 1. §. 16. ff. de collat. honor. §. ult. Inst. de testam. milit. (11. v. l. 37. l. 38. ff. ex quib. caus. maj. (12. l. ult. infr. de crim. sacrileg. (13. v. l. 9. infr. de advoc. div. iudicior. Nov. 15. in fin. confer tamen l. 5. l. 6. supr. h. t. (14. v. l. 2. supr. eod. Nov. 60. c. 2.

Ne quis eodem tempore advocatus, & adfessor sit: neve duorum magistratum adfessor sit. 2. Sanctio.

14. Imp. JUSTINIANUS A Demostheni P. P.

Nemo ex his, qui Advocati causarum constituti sunt, vel fuerint, etiam in hac Regia Urbe, in quocumque iudicio deputati, & in aliis omnibus provinciis nostro subiectis Imperio, audeat in uno eodemque tempore tam advocacy uti 15, quam consiliarii cujuscumque Magistratus, quibus Respub. gerenda committitur, curam arripere: cum satis abundeque sufficiat, vel per advocacy nem causis perfectissime patrocinari, vel adfessoris officio fungine, cum ad utrumque festinat, neutrum bene peragat: sed sive Advocatus esse maluerit, hoc cum debita solertia implere possit: vel, si adfessionem elegerit, in ea videlicet permaneat: Ita tamen, ut post consiliarii sollicitudinem depositam, liceat ei ad munus Advocacionis reverti. §. 1. Nec sit concessum cuicumque duobus Magistratibus adsidere, & utriusque iudicii curam peragere: (neque enim facile credendum est, etiam duabus necessariis rebus 16 unum sufficere: nam, cum uni iudicio adfuerit, alteri abstrahi necesse est, sicque nulli eorum idoneum in totum inveniri) sed altera adfessione penitus semota, unius Magistratus esse contentum iudicio. §. 2. Nec callidis machinationibus hujusmodi legem putet quis esse circumscribendam, etsi non consiliarii signum, quod solitum est, chartis imponat, sed alias quasdam literas excogitatas adsimulaverit, existimans eis licere fungi quidem memorato officio, sub hujusmodi tamen umbra latere: cum * in legem 17 committant (& hi, qui vigorem ejus scrupulosi, & excogitatis artibus eludere festinant. Neque sibi blandiri quemquam oportet, quod praesentis (etiam) legis aculeos possit evadere, quemadmodum & anteriores leges super hac re positas deludebat: si quis etenim in tali commissio fuerit inventus, sciat se de matriculis Advocatorum penitus esse delendum, & decem librarum auri multam nostris privatis largitionibus illaturum, per virum illustrem Comitem rerum privatarum exigendam, & aliam majorem Regalis Culminis subitum offensam: cum nec ipse iudex, qui hoc fieri passus est, & sciens prudensque hoc commiserit, sine Imperiali commotione remanebit. Eidem poenae quidem subjiciendo etiam eo, vel eis, qui in his causis, quarum patrocinium adepti sunt, quibusque Advocacionem suam praestiterunt, adfessiones cujuscumque Magistratus colore audeat, vel audeant vindicare, ne affectionis suae (vel) Advocacionis memor incorrupti iudicis 18 non possit nomen perferre. Dat. v. Kal. Oct. Chalcedone, DECIO V. C. COSS. 529.

TIT. LII.

DE ANNONIS I ET CAPITATIONE ADMINISTRANTUM, ET EORUM ADSESSORUM, ALIORUMVE PUBLICAS SOLLICITUDINIS GERENTIUM, VEL EORUM, QUI ALIQUAS CONSE-CUTI SUNT DIGNITATES.

1. Imp. THEOD. & VALENTIN. AA. Florentino P. P.

Omnibus tam viris spectabilibus, quam viris clarissimis iudicibus, qui per provincias sive militarem, sive civilem administrationem gerunt, necnon comiti commerciorum 2, magistris aëris, sive privatae rei rationali per Ponticam, atque Asianam diocesim, item & adfessoribus iudicum singulorum in praebendis solatiis annonarum hic fixus, ac stabilis servabitur modus, ut ea pro annonis, & capite dignitati suae debitis pretia consequantur, quae particularibus delegationibus solent contineri. Dat. 11. Kal. Jun. Constantin. THEOD. XVII. & FESTO COSS. 439.

TIT. LIII.

DE CONTRACTIBUS I JUDICUM VEL EORUM, QUI SUNT CIRCA EOS ET INHIBENDIS DONATIONIBUS IN EOS FACIENDIS: ET NE ADMINISTRATIONIS TEMPORE PROPRIAS AEDES

AEDIFICENT (SINE SANCTIONE

PRAGMATICA)

1. Imp. JUSTIN. A. Mennae P. P.

Quicumque 2 administrationem in hac florentissima urbe gerunt, emere quidem mobiles res, vel immobiles, vel domos exstruere

(15. l. 5. ff. h. t. (16. l. 9. ff. de pact. (17. l. 5. pr. supr. de legib. (18. v. l. 17. ff. de jurisd.

TIT. LI. (1. Adde tit. 44. supr. h. lib. tit. 16. infr. lib. 10. tit. 24. inf. lib. 11. tit. 38. infr. lib. 12. (2. v. l. 2. infr. qua res venire non poss.

TIT. LIII. (1. l. 33. ff. de reb. cred. (2. l. 11. inf. de his, quae vi metusve non

non aliter possunt, nisi specialem nostri numinis hoc eis permit- tentem divinam rescriptionem meruerint. §. 1. Donationes vero omnimodo recusent: scientes non esse validas eas, in quibuscum- que rebus, & quacumque æstimatione, nisi post administrationem depositam, vel specialiter in scriptis donator eandem donationem ratam 3 habuerit, vel tempus quinquennale præterierit, in quo nulla querela super iisdem donationibus, vel ab ipso donatore, vel ab ejus successoribus facta sit. §. 2. Provincias 4 vero mode- rantibus: non solum donationes, sed etiam emtiones quarumcum- que mobilium, vel immobilium rerum (præter eas 5, quæ ad alimoniam, vel vestes pertinent) & ædificationes, licet sacri apices aliquid eorum permiserint, penitus interdiciamus. Nec ra- tum sit, quod his donatione, vel venditione datum est, licet quinquennale tempus post depositam administrationem excesserit, vel consensus donatoris, vel venditoris post eandem adminis- trationem adjectus sit. §. 3. Hæc autem etiam 6 ad domesticos, & consiliarios eorum trahi necessarium duximus: illud etiam adji- cientes, ut nec per interpositam personam aliquid eorum sine periculo possit perpetrari. §. 4. (Quæ etiam ad præterita 7 negotia referri sancimus, nisi transactionibus 8, vel judicationibus sopita sint.) Dat. v. Id. Dec. *Constant.* D. N. JUSTINIANO A. II COS. 528.

TIT. LIV.

DE MODO MULTARUM I, QUÆ A JUDICIBUS INFLIGUNTUR.

De fama.

1. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. Firmo.

Multa damnum famæ non irrogat. Dat. v. Idus Aprilis, AN- TONINO A. & GETA utrisque II. COSS. 206.

De procuratore Cesaris, vel rationali.

2. Imp. ALEXAND. A. Decimio P. P.

Procuratores meos 2, vel rationales, multæ indicendæ jus non habere, sæpe rescriptum est. Dat. iv. Kal. Sept. MODESTO, & PROBO COSS. 229.

De curatore reipublicæ.

3. Imp. GORD. A. Celeri P. P.

Curator 3 Reipublicæ, (qui Græco vocabulo logista nuncupatur) multandi jus non habet. Dat. Id. Sept. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

De præfectis pratorio.

4. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA.

Eutrop. P. P.

Illustres viros Præfectos Prætoris usque ad quinquaginta librarum auri multam, cum peccatum gravissimum erit, pervenire fini- mus. Dat. viii. Id. Jan. GRATIANO V. & THEODOSIO AA. COSS. 380.

Cui quæritur multa.

5. Imppp. VALENTIN. THEOD. & ARCAD. AAA.

ad Prætextatum. P. P.

Multarum severa compendia æratio nostro protinus esse quæ- renda, nullus ignoret: nisi ipse Judex id, quod ad pœnam admitti facinoris excusculptur, vel publicis operibus, vel cursui publico, vel aliis necessariis causis specialiter deputaverit. 4 Dat. v. Id. Sept. *Aquileja*, RICHOMERE, & CLEARCHO COSS. 384.

De modo multarum.

6. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Messalæ P. P.

Eos, qui ordinario provinciis jure moderantur, erga eorum per- sonas, quos culpa reddit obnoxios, ultra duarum unciarum auri summam condemnari non patimur. §. 1. Proconsularem vero potestatem, si multandi necessitas imminet, senarum unciarum auri summa cohibebit: in qua forma etiam Comes Orientis, atque Præfectus Augustalis erit. §. 2. Ceteri vero spectabiles Judices, & qui vice nostra administrationis gubernacula susceperint, ultra tres auri uncias sibi intelligant licentiam denegatam. §. 3. Id quo- que observandum a moderatore esse censemus, ut in unius cor- reptione personæ (si ad id continuatio peccati impulerit) trinæ

(3. arg. l. ult. inf. si major fact. (4. l. 46. l. 62. pr. ff. de contr. emt. l. 8. ff. ad leg. lul. repet. l. 46. §. 2. ff. de jure fisci. (5. Sic l. 18. ff. de off. præf. (6. l. 33. ff. de reb. cred. adde l. 13. pr. ff. de re milit. l. 11. inf. de his, quæ vi met. l. 3. inf. si certum. l. un. inf. si rect. prov. (7. l. 7. sup. de legib. (8. v. Nov. 115. c. 1. l. 22. in fin. sup. de sacros. eccles.)

TIT. LIV. (1. l. 5. inf. quando provoc. adde l. 2. in fin. ff. de jud. & l. 131. §. 1. ff. de verb. sign. l. 3. inf. de sportulis. (2. Fac. l. 2. in fin. ff. de jud. (3. v. l. ult. ff. de off. adseff. l. 37. ff. de pact. adde l. 46. §. 1. ff. de admin. tut. (4. l. 2. inf. de aleat. adde l. 2. sup. de episcop. aud.

5 tantummodo in anno condemnationis sub præstituta summa se- veritas exerceatur. §. 4. Quod si quis prædictum modum excesserit, hujus auctor admitti, condemnato ad dupli restitutionem: fisco 6 vero nostro ad inferendam eam quantitatem, quam multæ nomine inflixerit, tenebitur. §. 5. Nec tamen ad hujus legis mo- derationem pertinere se credant, qui in peculiaribus, aut ma- nubis, id est, deprædationibus, aut concussionibus, furtis, aliisque flagitiis, quæ coerceri severius convenit, fuerint de- prehensi: scilicet ut scripta per Judices memoratos, in cujuslibet fuerit dirigenda dispendium, sententia proferatur. §. 6. Nec putent factu facile esse, ut aut præcipiti persuasione condemnent, quem culpa non ingravet, aut erubescenda varietate 7 judicii pro arbitrio proprio immutandum esse, quod jusserint: nisi pau- pertas 8 condemnari hoc persuaserit. Dat. xii. Kal. Sept. THEOD. A. II. & CYNEGIO COSS. 388.

TIT. LV.

DE DEFENSORIBUS I CIVITATUM.

De quibus causis defensores cognoscunt.

1. Impp. VALENT. & VALENS AA. Senecæ Defensori.

Si quis de tenuioribus, ac minusculariis rebus interpellandum te esse crediderit, in minoribus causis, id est, usque ad 2 quinquaginta solidorum summam, acta judicialia conficiat: scili- cet, ut, si quando quis, vel debitum justum, vel servum 3, qui per fugam fuerat elapsus, vel quod ultra delegationem dederat, postulaverit, vel quodlibet hujusmodi tua disceptatione restituas. Ceteras vero, quæ dignæ forensi magnitudine videbun- tur, ordinario insinuatō Reftori. Dat. xv. Kal. Jan. *Terici*, VA- LENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

Ex quibus eligendi defensores.

2. Iidem AA. ad Probum P. P.

Defensores civitatum 4, non ex decurionum, seu cohorta- lium corpore, sed ex aliis idoneis personis huic officio deputentur. Dat. III. Non. Nov. iisdem COSS. 365.

De rusticis.

3. Iidem & GRATIANUS AAA. ad Senatum.

Utiles ratione perspectum est, ut innocens, & quieta rusticitas peculiaris patrocinii, id est, defensoris locorum beneficio perfruatur, & apud eum in pecuniariis causis litigandi habeat facultatem. Dat. iv. Id. Aug. *Hierapoli*, VALENTINIANO, & VALENTE AA. utrisque II. COSS. 368.

De officio defensorum.

4. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA.

Theodoro defensori.

In defensoribus universarum provinciarum erit administrationis hæc forma, & tempus 5 quinquennii spatii metiendum: scili- cet ut in primis parentis vicem plebi exhibeas: descriptionibus rusticos, urbanosque non patiaris adfingi: officialium insolentia, & Judicum procacitati (salva reverentia pudoris) occurras: in- grediendi, cum voles, ad Judicem liberam habeas facultatem: superexigendi damna, vel spolia plus petentium ab his, quos li- berorum loco tueri debes, excludas: nec patiaris quicquam ul- tra delegationem solitam ab his exigi, quos certum est, nisi tali remedio, non posse reparari. Dat. xi. Non. Jan. *Constant.* AR- CADIO, & BAUTONE COSS. 385.

5. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA.

Potamio Præfecto Augustali.

Defensores nihil sibi insolentur, nihil indebitum vindicantes, nominis sui tantum fungantur officio. Nullas infligant 6 mul- tas: Sæviores non exerceant quæstiones: Plebem, vel decurio- nes ab omni improborum insolentia, & temeritate tueantur: ut id tantum, quod esse dicuntur, esse non desinant. Dat. III. Non. Mart. *Constant.* ARCADIO A. II. & RUFFINO COS. 392.

6. Idem AAA. Tatiano P. P.

Per omnes regiones, in quibus fera & periculi sui nescia latronum fervet insania, probatissimi quique, & districtissimi defensores

(5. Adde l. 4. pr. inf. de serv. fugit. (6. Sic l. 3. sup. de assess. (7. v. enim l. 14. ff. de re judic. l. 15. inf. de pœn. (8. l. 6. in fin. ff. de off. præf. adde l. 1. in fin. ff. de pœn. l. 4. vers. quod si inf. de serv. fug.

TIT. LV. (1. Nov. 15. (2. Abrog. d. Nov. c. 3. in fin. (3. l. 5. inf. de serv. fug. (4. Confer. d. Nov. 15. c. 1. (5. Abrog. d. c. 1. §. 1. (6. Immo v. l. 3. inf. de sportulis.

ad sint disciplinæ, & quotidianis actibus præsent, qui non sint crimina impunita coalescere; removeant patrocina, quæ favorem reis, & auxilium scelerosis impartiendo, maturari scelera fecerunt. Dat. v. Id. April. **ARCADIO A. II. & RUFINO COSS. 392.**

7. Impp. **ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA.**

Cæciliano P. P.

Defensores civitatum oblatos sibi reos in ipso latrocinio, vel congressu violentiæ, aut perpetrato homicidio, aut stupro, vel rapto, vel adulterio deprehensos, & actis publicis sibi traditos, expresso crimine cum his, a quibus fuerint accusati, mox sub idonea persecutione ad Judicium dirigant. Dat. prid. Kal. Jan. **Mediolani, STILICONE II., & ANTHEMIO COSS. 405.**

De ordinatione. 1. De eo, quod fit in læsionem possessorum.

8. Impp. **HONOR. & THEOD. AA. Cæcilio P. P.**

Defensores ita præcipimus ordinari, ut sacris 7 orthodoxæ religionis imbuti mysteriis, reverendissimorum Episcoporum, necnon clericorum, & honoratorum, ac possessorum, & curialium decreto constituantur: de quorum ordinatione referendum est ad illustrissimam Prætorianam potestatem: ut literis ejusdem magnificæ sedis eorum solidetur auctoritas §. 1. Quod si quid a qualibet persona contra publicam disciplinam in læsionem possessorum fieri cognoverint defensores, referendi habeant potestatem ad illustres, & magnificos viros Præfectos Prætorii, & illustres viros Magistros equitum & peditum, Magistros etiam officiorum, & Comites tam sacrarum largitionum, quam rerum privatarum. Dat. xv. Kal. Febr. **Ravennæ, HONORIO VIII. & THEOD. III. AA. COSS. 409.**

De fraude susceptorum coercenda. 1. De actorum confessione injurias suas contestari cupientibus non deneganda.

9. Idem **AA. Cæcilio P. P.**

Jubemus cura, ac solertia defensorum minime possessores majoribus 3 mensuris, & ponderibus a susceptoribus prægravari: sed eos deprehensos, ad judicium dirigi cum ipso commissæ fraudis indicio. §. 1. Illud etiam fieri permittimus, ut, si provincialibus nostris contestari injurias, seu læsiones suas cupientibus 9, actorum confessio a defensoribus denegetur, licentia eis tribuatur querelæ propriæ libellum conscriptum, eo tempore, quo fuerat contestandum in frequentioribus civitatum locis proponendi, conveniendique scribas, tabularios, & cetera officia publica commonendi, per quæ libellum colligi oportebit, atque invitis supra memoratis personis, sub actorum confessione ingerendi,

(7. v. l. 19. sup. de episcop. aud. l. 19. sup. de Judæis, adde Nov. 8. tit. juris. vers. & communicator. (8. l. 9. inf. de suscept. (9. Nov. 53. c. 3.

quorum quæstione fides possit inquiri: qua probata, in eos, quos gestorum petitam confessionem negasse constiterit, vigor judicarius exeratur. Dat. xi. Kal. Febr. **Ravennæ, HONORIO VIII. & THEODOSIO III. AA. COSS. 409.**

De abdicatione.

10. Impp. **THEOD. & VALENTIN. AA. Cyro P. P.**

Nulli defensorum 10 licere decernimus, si de publica sollicitudine se voluerit liberare, nisi divinos affatus intimaverit tuæ Sublimitatis judicio: triginta librarum auri poenam tam moderatoribus provinciarum, quam ceteris judicibus, vel temeratoribus sacri nostri oraculi, subituris, si neglecta fuerit auctoritas Principalis. Dat. xv. Kal. Sept. **Constantinop. CYRO V. C. COSS. 441.**

TIT. LVI.

(DE MAGISTRATIBUS I MUNICIPALIBUS.)

De nominationibus, & excusationibus.

1. **CONSTANTINUS A. ad Florentium P. P.**

Decuriones ad Magistratum, vel exactionem annonarum ante tres menses, vel amplius nominari debent, ut, si querimonia eorum justa videatur, sine impedimento in absolvendi locum alius subrogetur. Dat. Id. April. **Constantin. SEVERO, & RUFINO COSS. 323.**

De actis conficiendis.

2. Impp. **VALENTINIANUS, & VALENS AA. ad Germanianum.**

Magistratus conficiendorum actorum 2 habeant potestatem. Dat. XIII. Kal. Jan. **GRATIANO NP. & DAGALAIPO COS. 366.**

TIT. LVII.

(DE OFFICIO JURIDICI I ALEXANDRIÆ.)

1. Impp. **LEO & ANTHEMIUS AA. Alexandro Duci & Præf. Augustali.**

Jubemus, apud Alexandriæ dumtaxat clarissimæ civitatis Juridicum, licitum & concessum esse, singulis quibuscumque volentibus donationis conscriptæ solemniter instrumenta referare, eisdemque robur adjiciat gestorum series apud eundem confecta, tamquam si apud virum clarissimum Moderatorem 2 Provinciæ, vel Magistratus, vel Defensores plebis habita fuisset dicerentur.

(10. Adde l. 10. ff. de off. præf.

TIT. LVI. (1. v. inf. de decurion. (2. Confer. l. un. inf. de prox. l. 2. inf. de edendo.

TIT. LVII. (1. Lib. 1. D. 20. (2. l. 30. inf. de donat.

LIBER SECUNDUS.

TIT. I.

(DE EDENDO. I)

De deposito. De reo rationes exhibere cogendo.

1. Imp. **ANTONINUS PIUS A. Æmilio.**

Ipsæ dispice, quemadmodum pecuniam, quam te deposuisse dicis, deberi tibi probes. Nam quod desideras, ut rationes suas adversaria tua exhibeat: id ex causa ad Judicis officium pertinere solet. P. P. iv. Kal. Octobr. **SABIN. II. & SEVERO COSS. 136.**

De actis publicis edendis.

2. Impp. **SEVERUS, & ANTONINUS AA. Fausto.**

Is, apud quem res agitur, acta publica, tam civilia, quam criminalia exhiberi inspicienda ad investigandam veritatis fidem jubebit. P. P. Non. Julii, **SEVERO A. & ALBINO COSS. 195.**

De emendatione, vel mutatione actionis.

3. Idem **AA. Valenti.**

Edita actio 2 speciem futuræ litis demonstrat: quam emendari, vel mutari licet, prout Edicti perpetui monet auctoritas, vel jus reddentis decernit æquitas. Dat. II. Kal. Sept. **SEVERO III. & ANTONINO AA. COSS. 203.**

De onere probationis. An reus edere cogatur.

4. Imp. **ANTONINUS A. Epaphrodito.**

Qui accusare volunt, probationes habere debent: cum neque juris, neque æquitatis ratio permittat, ut alienorum instrumentorum inspiciendorum potestas fieri debeat. * Actore 4 enim non probante, qui convenitur, etsi nihil ipse præstat, obtinebit. P. P. v. Idib. Mart. **DUOBUS, & ASPRIS COSS. 213.**

De rationibus privatis creditoris.

5. Imp. **ALEXAND. A. Valentinianæ.**

Non est novum, cum 5, a quo petitur pecunia, implorare ratione creditoris, ut fides rei constare possit. P. P. vii. Id. Mart. **MAXIMO II. & ÆLIANO COSS. 224.**

De rationibus publicis edendis.

6. Idem **A. Uranio.**

Justum est desiderium ejus, a quo pecunia petitur, licet nomine publico 6, ut rationibus publicis exhibitis constet, quantum (sub) nomine suo solutum sit. P. P. 16. Kal. Dec. **MAXIMO II. & ÆLIANO COSS. 224.**

(4. v. l. ult. inf. h. t. l. ult. inf. de rei vind. l. 2. l. 3. inf. de probat. l. 8. inf. de except. adde tamen l. 1. sup. h. t. (5. v. l. 6. inf. eod. (6. Adde l. 7. l. 8. inf. eod. l. 4. inf. de fide instrum. l. 2. ff. eod. Nov. 128. c. 4.

TIT. I. (1. Lib. 2. D. 13. (2. v. l. 1. pr. ff. h. t. (3. §. 34. §. 35. Inst. de act.

De instrumentis privatis communibus cum fisco.

7. Idem A. Valenti.

Procurator privatæ rationis instrumentorum, quæ communia tibi esse cum fisco dicis, describendorum 7 facultatem secundum morem fieri jubebit: & si quando res exegerit, ad fidem petitionis tuæ apud alium judicem probandam aliquid eorum proferri, desiderante eo, qui convenitur, (ut id fiat, præcipiet.) P. P. x. Kal. Mart. FUSCO, & DEXTRO COSS. 226.

Si in aliquo documento alterius documenti mentio fiat.

In AUTHENT. ut sponsalitiæ largitates §. & hoc insuper, coll. 9. tit. 2. seu Nov. 119. c. 3.

Si quis in aliquo documento mentionem faciat alterius documenti, nulla ex hac memoria fiat exactio: nisi aliud documentum, cujus memoria in secundo facta est, proferatur, aut alia secundum leges quantitatis debita probatio exhibeatur: quia & quantitas, cujus memoria facta est, pro veritate debeatur: Hoc enim & in veteribus legibus invenitur.

Actor reo, non reus actori edit.

8. Idem Aug. Floro.

Et quæ a D. Antonino 8, patre meo, & quæ a 9 me rescripta sunt, cum juris, & æquitatis rationibus congruunt: Nec enim diversa sunt, vel discrepantia: quod multum 10 interfit, an ex parte ejus 10, qui aliquid petit, quique doli exceptione submoventi ab intentione petitionis suæ potest, rationes promi reus desideret, quibus se posse instruere contendit, quod utique ipsa rei æquitas suadet: an vero ab eo, a quo aliquid petitur, actor desideret rationes exhiberi: quando hoc casu non oportet originem petitionis ex instrumentis ejus, qui convenitur, fundari. P. P. Kal. Oct. FUSCO, & DEXTRO COSS 226.

TIT. II.

DE IN JUS VOCANDO. I

De uxore patroni.

1. Imp. ALEXANDER A. Trophinio.

Sicut bonis moribus convenit, reverentiam manumissoris 2 uxori præberi: ita re exigente, in jus eam sine permisso Prætoris vocari, prohibitum est. P. P. IV. Kal. Apr., AGRICOLA, & CLEMENTINO COSS. 231.

De Patrono, patrona, eorumque liberis, parentibus, & heredibus, absque venia non vocandis.

2. Imp. GORDIANUS A. Nocturno.

Venia Edicti non petita, patronum 3, seu patronam, eorumque parentes, & liberos, heredes insuper, etsi extranei sint, a libertis, seu liberis 4 eorum non debere in jus vocari, jus certissimum est: Nec in ea re rusticitati venia præbeatur, cum naturali ratione honor hujusmodi personis debeatur. Cum igitur confitearis patroni tui filium sine permisso Præsidis te in jus vocasse: pœnam 5 Edicto perpetuo præstitutam, Rescripto tibi concedi temere desideras. P. P. VIII. Id. Nov. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

De parentibus absque venia non vocandis.

3. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Rosanæ.

Qui in potestate Patrum 6 agunt, adversus eos experiri non possunt. Si igitur emancipata est, venia Edicti 7 petita, hoc facere non prohiberis. Quod & in matris persona observandum est. P. P. VIII. Id. Nov. DIOCLETIANO II. & MAXIMIANO AA. COS. 287.

Ne in jus vocatus ad aliud judicium vocetur, & de fori præscriptione.

Qui semel in jus vocavit aliquem in Regia Urbe, vel in provinciis post libellum ei oblatum, amplius eundem reum ex scripto, vel sine scripto ne peragat: hoc est, ne Judicem sine scripto adversus eundem adeat, sed apud primum 8 Judicem permaneat. §. 1. Qui libellum accepit, etiamsi in aliud officium translatus sit, miles forte, vel clericus factus, respondeat omnino in primo foro, quod secundum primam ejus conditionem censetur competens, nullam habens fori præscriptionem. §. 2. Qui semel in jus vocavit, si post admonitionem reo oblatam eum ad alium

(7. Vide enim l. ult. ff. de fide instr. (8. l. 4. sup. h. t. (9. l. 5. l. 6. sup. eod. (10. arg. l. 4. in fin. sup. eod.

TIT. II. (1. Lib. 2. D. 4. adde §. 3. Inst. de pœn. rem. litig. Nov. 53. (2. Adde §. 2. Inst. de injur. l. 13. ff. h. t. (3. d. l. 13. l. 14. §. 1. l. ult. ff. eod. (4. l. ult. inf. de libert. (5. l. 24. ff. h. t. (6. l. 4. ff. eod. §. 3. Inst. de pœna rem. litig. (7. v. l. 2. sup. h. t. (8. Nov. 53. c. 3.

Judicem ob easdem causas vocaverit: & eum 9 indemnem præstet, & causa cadat, etsi justam habuit actionem.

TIT. III.

DE PACTIS. I

De fideicommissio conditionali.

1. Imp. SEVERUS, & ANTONINUS AA. Philino.

Conditionis incertum inter fratres non iniquis rationibus conventionione finitum est. Cum 2 igitur verbis fideicommissis petitum a patre tuo profiteris, ut, si vita sine liberis decederet, hereditatem Licinio Frontoni restitueret: pactum eo tempore de sextante (Licinio) Frontoni dando, cum liberos Philinus non sustulerit, interpositum, non idcirco potest iniquum videri 3, quod facta (sicut placuit) divisione diem suum, te filio ejus superstitite, functus esset. P. P. VII. Kal. Dec. SEVERO A. & VICTORINO COS. 200.

Si actum sit adversus emtores hereditatis.

2. Imp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Claudio.

Post venditionem hereditatis a te factam, si creditores contra emtores actiones suas movisse probare poteris, eosque eas spontanea voluntate suscepisse; exceptione taciti pacti non inutiliter defenderis. P. P. Prid. Id. Febr. SEVERO III. & ANTONINO AA. COSS. 203.

De servo.

3. Idem AA. Restituto.

Servus 4 creditoris meliorem causam domini facere potest: in deterius autem reformare novo pacto non potest obligationem recte constitutam. P. P. VIII. Kal. Apr. SEVERO III. & ANTONINO AA. COSS. 203.

De litis renunciatione.

4. Idem AA. Valeria.

Postquam liti de prædio motæ renunciaisti, causam finitam instaurari (posse) nulla ratio 5 permittit. P. P. IV. Id. Febr. ALBINO & EMILIANO COSS. 207.

De solutione partis, & pacto de parte non petenda.

5. Imp. ANTONINUS A. Demagora.

Creditori tuo si partem pecuniæ exsolvistis, de parte vero non petenda inter te, & eum convenit ob causas, negotiaque ejus tuo patrocinio, fideque defensa: ea obligatione partim civili jure, partim honorario 6, liberatus es. Nam exceptio perpetua pacti conventi, vel doli, residui petitionem repellit: eum & solutum per ignorantiam repeti posset. P. P. VIII. Kal. Aug. Roma, ANT. A. IV. & BALBINO COS. 214.

De pactis contra jus, vel bonos mores.

6. Idem A. Basilix.

Pacta, quæ contra 7 leges, constitutionesque, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim habere, indubitati juris est. P. P. Kal. Aug. iisdem COSS. 214.

De creditore, qui successit debitori.

7. Idem A. Julio Maximo.

Debitori tuo si heres exististi, actio, quam contra eum habuisti, adita hereditate 8 confusa est. Sed si eam hereditatem, posteaquam in judicio obtinuisti, ei tradidisti, quem sententia superaveras: ea conditione, pactoque, ut tam ceteris creditoribus, quam tibi in eo, quod tibi deberetur, si eam hereditatem non adisses, satisfaceret: pacti, conventionisque fides servanda est: quæ si non servatur, ex stipulatu 9, si modo pacto subjecta est, dabitur actio: (vel) præscriptis verbis, si stipulatio non intervenit. P. P. III. Kal. Aug. ANT. IV. & BALBINO COSS. 214.

De pecoribus partiariis.

8. Idem A. Mucatraulio.

Si pascenda 10 pecora partiaria 11 (id est, ut fetus eorum portionibus, quibus placuit, inter dominum, & pastorem dividantur.) Apollinarem suscepisse probabitur; fidem pacto præstare per judicem compelletur. P. P. IV. Kal. Oct. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO COSS. 227.

(9. d. Nov. 53. c. 1.

TIT. III. (1. Lib. 2. D. 14. §. 3. Inst. de except. (2. Adde l. 16. inf. h. t. Vide tamen l. ult. inf. eod. (3. Immo v. l. 45. §. 1. ff. de legat. 2. (4. l. 133. ff. de R. J. (5. l. 18. inf. de donat. (6. l. 7. §. 7. ff. h. t. (7. d. l. 7. §. 7. l. 1. §. 7. ff. de pos. l. 14. §. 1. ff. sol. matr. l. 26. l. 61. ff. de V. O. l. 30. inf. h. t. l. 4. inf. de inut. stip. (8. l. 5. inf. de hered. act. l. 50. ff. de fidejus. l. 95. §. 2. ff. de solut. (9. l. 14. inf. h. t. (10. l. 13. §. 1. ff. de præscr. verb. (11. l. 25. §. 6. ff. locati.

De

De dolo.

9. Imp. ALEXAND. A. Dionysio.

Cum, posteaquam adversarius matris tuæ victus esset, matrem tuam circumvenerit, ut ei caveret nullam se controversiam de servis moturam: id pactum mala fide factum, irritum est; & cum ex ea conventionem cum matre tua agi coeperit, iudex eam liberabit. P. P. Prid. Id. Sept. ALEXAND. 11. & MARCELLO COSS. 227.

De dote, differentia legis, & pacti nudi.

10. Idem A. Nicæ.

Legem 12, quam dixisti, cum dotem pro alumna dares, servari oportet. Nec obesse tibi poterit, quod dici solet, ex pacto actionem non nasci 13: tunc enim hoc jure utimur, cum pactum nudum est; alioquin cum pecunia datur, & aliquid de reddenda ea convenit: utilis est conditio. P. P. 111. Kal. MART. ALBINO, & MAXIMO COSS. 228.

De dote.

11. Idem A. Capitoni.

Ex 14 conventionem quidem, qua pactam novercam tuam cum patre tuo dicis, cum fundum in dotem daret, ut creditoribus, quibus fuerant prædia obligata, usuras solveret: actio tibi adversus eam competere non potest, etsi pactum in stipulationem deductum probetur. Sed si fundus æstimatus (ita ut pars instrumenti significat) in dotem datus est: ex vendito actio, ut placitis stetur, competit. 15. P. P. Non. Decemb. ipso A. 111. & DIONE 11. COSS. 230.

De prioribus, & posterioribus pactis.

12. Idem A. Flacillæ.

Pacta novissima 16 servari oportere, tam juris, quam ipsius rei æquitas postulat. Quapropter si conventionem, quæ præcessit, diversa pars usuram se non esse consensit, & maxime si (ut proponis) id etiam apud acta Præsidis adseveravit: actionem, quæ super prima conventionem fuerat, exercere non prohiberis. P. P. 111. Kal. Mart. AGRICOLA, & CLEMENT. COSS. 231.

De contractibus bonæ fidei.

13. Imp. MAXIMINUS A. Mario.

In bonæ fidei contractibus ita demum ex pacto actio competit, si in continenti fiat 17: Nam quod postea placuit, id non petitionem, sed exceptionem parit. P. P. v. Idib. Jan. MAXIMINO A. & AFRICANO COSS. 237.

De pacto pænali, & stipulatione subjecta.

14. Imp. GORDIANUS A. Cælio militi.

Si pacto, quo pœnam adversarium tuum promississe proponis, si placito non stetit 18, stipulatio subjecta est; ex stipulatu agens, vel id, quod in conventionem devenerat, ut fiat, consequeris: vel pœnam stipulatione comprehensam more judiciorum exiges: nam bona adversarii tui in te transferri citra solennem ordinem frustra deprecaris. P. P. Kal. Apr. GORDIANO A. 11. & POMPEJANO COSS. 242.

De futura successione.

15. Imp. VALENT. & GALLIEN. AA. & VALERIANUS

Nobiliss. Cæs. Pactumejo.

Pactum 19, quod dotali instrumento comprehensum est, ut, si pater vita fungeretur, ex aqua portione ea, quæ nubebat, cum fratre heres patris sui esset: neque ullam 20 obligationem contrahere, neque libertatem testamenti faciendi mulieris patri potuit auferre. P. P. x. Kal. Mart. ÆMILIANO, & BASSO COSS. 260.

De precaria substitutione.

16. Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Diaphanto.

Cum proponas 21, filios testamento scriptos heredes rogatos esse, ut qui primus rebus humanis eximeretur, alteri portionem hereditatis restitueret: quoniam præariam substitutionem fratrum consensu remissam adferis, fideicommissi persecutio cessat. P. P. 1v. Id. Febr. MAXIMO 11. & AQUILIANO COSS. 286.

De Scriptura.

17. Idem AA. Deximacho.

Pactum, quod bona fide interpositum docebitur, etsi scriptura 22 non existente: tamen, si aliis probationibus rei gestæ veritas comprobari potest, Præses Provinciæ secundum jus custodiri efficiet. P. P. 1x. Kal. Jul. iisdem COSS. quibus supra 286.

De parte accepta ab uno ex Correis debendi.

18. Idem AA. Julio, & Æmilio.

Si creditores vestros ex parte debiti admisisse quemquam vestrum pro sua persona solventem probaveritis, aditus Rector Provinciæ, pro sua gravitate, ne alter pro altero exigatur, providebit. P. P. vii. Id. Jan. DIOCLETIANO 111. & MAXIMIANO AA. COSS. 287.

De futura successione.

19. Idem AA. Victoriano militi.

Licet inter privatos hujusmodi scriptum, quo comprehenditur, ut is, qui supervixerit, alterius 23 rebus potiatur, ne donationis quidem mortis causa gestæ efficaciter speciem ostendat: tamen cum voluntas militum, quæ super ultimo vitæ spiritu, deque familiaris rei decreto quoquomodo contemplatione mortis in scripturam deducitur, vim postremi iudicii obtineat: proponasque, te ac fratrem tuum ad discrimen prælii pergentes, ob communem mortis fortunam invicem esse pactos, ut ad eum, qui superstes fuisset, res ejus, cui casus finem vitæ attulisset, pertinerent: existente conditione intelligitur ex fratris tui iudicio, (quod principalium constitutionum prompto favore firmatur) etiam rerum ejus compendium ad te delatum esse. P. P. xv. Kal. Dec. Sirmii, ipso xv. & 111. AA. COSS.

De rerum dominio.

20. Idem AA., & CC. Martiali.

Traditionibus 24, & usucapionibus 25 dominia 26 rerum, non nudis pactis 27 transferuntur. P. P. Kal. Jan. ipso v., & 1v. AA. CC. COSS. 293.

De divisione, & transactione.

21. Idem AA. & CC. Eusebio.

Cum proponas, inter vos sine scriptura 28 placuisse, fratrum tuorum successiones æquis ex partibus dividi, & transactionis causa probari possit, hanc intercessisse conventionem: exceptione te tueri potes si possides 29. Quod si adversarius tuus teneat: ex hoc placito nullam actionem natam esse, si tibi stipulatione non prospexisti, debes intelligere: nec adversario 30 tuo transactione uti concedendum est, nisi ea, quæ placita sunt, adimplere paratus sit. P. P. Kal. Maji, FAUSTO 11. & GALLO COSS. 298.

De tutoribus, & curatoribus.

22. Idem AA. & CC. Archelao.

Pactum curatoris recipere minorem quantitatem paciscentis, adultæ ætatis suffragium, ne noceat 31, efficiet: tutores 32 enim & curatores exigentes pupillis, & adultis debitum, non etiam 33 remittentes, præstant obligationis liberationem. P. P. xviii. Kal. Dec. Sirmii, ipso vii. & vi. AA. COSS. 299.

De filio.

23. Idem AA. & CC. Honorato.

Filius paciscendo 34, aut debitum accipiendo, nihil detrahit patris obligationi. P. P. xvii. Kal. Dec. Sirmii, ipso vii. & vi. AA. COSS. 299.

An pactum cum quibusdam factum aliis prosit.

24. Idem AA. & CC. Dominæ.

Si actionem legati, vel fideicommissi, quam adversus heredes mariti quondam tui habuisti, te adfectione heredum aliis remisisse probetur: exceptionem pacti contra debitores instituenti, actiones nocere tibi minime posse intelligis. P. P. xvii. Kal. Jan. Sirmii, CC. 111. COSS. 300.

(12. l. 1. infr. de pact. convent. (13. l. 7. §. 4. ff. h. t. l. 27. in fin. infr. de locato. l. 1. infr. de pact. convent. l. 5. infr. de contrah. stip. (14. l. 1. infr. sine censu, vel reliq. (15. Immo vide d. l. 1. in fin. (16. l. 27. §. 2. ff. h. t. (17. l. 7. §. 5. ff. eod. l. penult. infr. de pact. inter emt. (18. l. 27. l. 28. infr. h. t. (19. Adde l. 3. infr. de collat. l. ult. ff. de suis. & leg. (20. l. 61. ff. de V. O. l. 5. infr. de pact. convent. l. 4. infr. de inutil. stip. confer. l. ult. vers. quare infr. h. t. (21. l. 1. supr. eod.

(22. v. l. 21. infr. h. t. l. 5. infr. de transact. l. 9. l. 10. infr. de fide instrum. l. 9. infr. de locato cond. l. 9. infr. de nupt. l. 4. ff. de pignorib. l. 4. ff. de fide instrum. Nov. 73. c. 3. excipe tamen l. 17. infr. de fide instrum. l. 1. infr. de jure emphyt. Nov. 74. c. 4. Nov. 97. c. 4. l. 4. §. 1. infr. de rec. arbiur. (23. v. l. 70. ff. de hered. instit. adde l. 5. supr. l. 30. infr. h. t. (24. l. 2. infr. de crim. steli. lion. l. 7. in fin. ff. pro emt. l. 9. infr. de donat. inter vir & ux. adde l. 31. pr. ff. de acquir. rer. dom. l. 15. infr. de rei vindic. (25. l. 3. ff. de usurp. & usucap. (26. Vide enim l. 1. ff. de pignor. act. (27. v. l. 10. supr. h. t. (28. v. l. 17. supr. eod. l. 9. infr. de fide instrum. (29. l. 15. infr. fam. erc. (30. l. 45. ff. h. t. (31. Adde l. 10. ff. de transact. (32. l. 28. pr. & §. 1. ff. h. t. (33. Vide tamen l. 56. §. 4. ff. de furtis. (34. Adde l. 4. infr. si alien. res pignori. l. 30. ff. h. t. l. 22. ff. de solut.

De pactionibus debitorum.

25. Idem AA. & CC. Euthemero.

Debitorum pactionibus, creditorum petitio nec tolli 35, nec mutari potest. S. IV. Kal. Maji, *Sirmii*, CC. III. coss. 300.

De pacto successorum debitoris.

26. Idem AA. & CC. Cornelia.

Pacto successorum debitoris ex lege duodecim Tabularum 25 alienum hereditarium pro portionibus 36 quæ sitis singulis ipso jure divisum, in solidum unum obligare creditori non potest: Quod & in honorario succedentibus jure locum habet. De chi rographis itaque communibus exhibendis coheredem, vel non perfectis in divisione placitis convenire, quanti tua interest, potes. P. P. III. Id. Octob. *Variani*, CC. coss. *

De stipulatione pactum confirmante.

27. Idem AA. & CC. Aurelio Chresimo.

Petens ex stipulatione, quæ placiti servandi causa secuta est, seu antecessit pactum, seu post statim 37 interpositum sit: recte secundum se ferri sententiam postulat. S. VI. Idib. Nov. *Heraclea*, CC. coss. *

Si certis annis quod convenerat, datum fuerit.

28. Idem AA. & CC. Leontio.

Si certis annis 38, quod nudo pacto convenerat, datum fuerit: ad præstandum in posterum indebitum solutum obligare non potuit eum, qui pactum fecit, nisi placitis stipulatio intercesserit. S. III. Non. Decemb. *Burodixi*, ipsis VIII. & VII. AA. coss. 303.

De fori præscriptione, & juris sui renunciacione.

29. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

Si quis in conscribendo instrumento se se confessus fuerit, non usum fori præscriptione propter cingulum militiæ 39 suæ, vel dignitatis 40, vel etiam sacerdotii 41 prærogativam: licet antea dubitabatur 42, si oporteret eandem scripturam tenere: & eum, qui hoc pactus est, non debere adversus suam conventionem venire: vel licentiam ei præstare, discedere quidem ab scriptura, suo autem jure uti: sancimus nemini licere adversus pacta sua venire, & contrahentes decipere: Si enim & ipso Prætoris Edicto 43 *Pacta conventa, quæ neque contra leges 44, neque dolo malo inita sunt, omnimodo observanda sunt*: quare & in hac causa pacta non valeant. cum alia sit regula juris antiqui, *omnes licentiam habere, his, quæ pro se introducta sunt, renunciare 45*: Omnes itaque Judices nostri hoc in litibus observent: & hujusmodi observatio & ad pedaneos judices, & ad compromissarios, & arbitros electos perveniat: scituri, quod si neglexerint, etiam litem suam 46 facere intelligantur: Dat. Kal. Sept. *Constant.* Post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

Pactum de hereditate viventis.

30. Idem A. Joanni P. P.

De quaestione tali a Casariensi advocacione interrogati sumus: Duabus vel pluribus personis spes alienæ hereditatis fuerat ex cognatione forte ad eos devolvenda: pactaque inter eos inita sunt pro adventura 47 hereditate; quibus specialiter declarabatur, si ille mortuus fuerit, & hereditas ad eos pervenerit, certos modos in eadem hereditate observari: vel, si forte ad quosdam ex his hereditatis commodum pervenerit, certas pactiones evenire. Et dubitabatur, si hujusmodi pacta servari oporteret. Faciebat autem eis quaestionem, quia adhuc superstiti eo, de cujus hereditate sperabatur, hujusmodi pactio processit: & quia non sunt ita confecta, quasi omnimoda hereditate ad eos perventura, sed sub duabus conditionibus composita sunt, si ille mortuus fuerit, & si ad hereditatem vocentur hi, qui hujusmodi pactionem fecerunt. Sed nobis omnes hujusmodi pactiones odiosæ esse videntur, & plenæ tristissimi, & periculosi eventus. Quare enim, quodam vivente & ignorante, de rebus ejus quidam pacifcentes conveniunt? Secundum veteres itaque regulas sancimus, *omnimodo hujusmodi pacta, quæ contra bonos mores 48 inita sunt, repelli, & nihil ex his pactionibus observari, nisi ipse forte, de cujus hereditate pactum est, voluntatem suam eis accommodaverit 49, & in ea usque ad extremum vitæ suæ spatium perseveraverit 50*: tunc etenim sublata acerbissima spe, licebit eis illo scien-

(35. v. l. 39. ff. de neg. gest. (36. l. 1. infr. si certum pet. (37. Confer. l. 13. supr. h. t. (38. v. l. 7. infr. de usuris. l. 31. ff. de oper. libert. adde tamen l. 6. ff. de usuris. (39. v. l. 6. infr. de jurisd. (40. v. l. ult. infr. d. t. (41. v. l. 51. supr. de episcop. & cler. (42. v. l. 18. ff. de jurisd. (43. l. 7. §. 7. ff. h. t. (44. v. l. 6. supr. eod. (45. Adde l. 31. l. 46. ff. eod. l. 4. §. 4. ff. si quis cautionib. l. 41. ff. de minorib. (46. v. l. ult. ff. de extraord. cogn. (47. v. l. 2. §. 2. ff. de vulg. & pupill. substit. (48. v. l. 6. supr. h. t. (49. v. l. 46. ff. de hered. inst. (50. l. 15. supr. h. t.

te & jubente hujusmodi pactiones servare: Quod etiam anterioribus (legibus &) constitutionibus non erat incognitum, licet a nobis clarius est introductum. † Jubemus etenim, neque donationes talium rerum, neque hypotecas penitus esse admittendas, neque alium quemquam contractum: cum in alienis rebus contra domini voluntatem aliquid fieri, vel pacisci, secta temporum nostrorum non patiatur. Dat. Kal. Novemb. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. IV.

DE TRANSACTIONIBUS. I

De pactione vel transactione facta cum quibusdam ex tutoribus vel curatoribus.

1. Imp. ANTONINUS A. Celerio.

Neque pactio, neque transactio cum quibusdam ex curatoribus five tutoribus 2 facta, auxilio ceteris est in his, quæ separatim communiterve gesserunt, vel gerere debuerunt. Cum igitur tres curatores habueris, & cura duobus ex his transigeris: tertium convenire non prohiberis. Dat. Kal. Maji, *GENTIANO & BASSO* coss. 212.

De metu litis.

2. Idem A. Luctatio.

Cum te proponas cum sorore tua de hereditate transigisse, & ideo certam pecuniam ei te debere cavisse; etsi nulla fuisset quaestio hereditatis, tamen propter timorem litis 3 transactione interposita, pecunia recte cauta intelligitur: ex qua causa si fisco solvisses: repetere 4 non posses: & si non solvisses, tamen jure convenieris. P. P. III. Id. Aug. *ANTONINO A. IV. & BALBINO* coss. 214.

De actione administrata curæ.

3. Imp. ALEXAND. A. Tullia.

Age cum Geminiano, quod pater ejus curator tibi datus negotia tua gesserit; & si apud judicem negabit se hac actione teneri, quoniam transactio & Aquiliana 5 stipulatio interposita est: judex contemplatione judicii, quod bonæ fidei 6 est, quaeret, de quantâ pecunia nominatim transactum sit: & si apparuerit de minore transactum 7, quantam pecuniam reliquam ex administratione curæ deberi probatum fuerit, solvere eum jubebit, quod non in stipulationem Aquilianam obligationis jure tantum deductum est, quanta erat quantitas pecuniæ, quæ debebatur. Dat. Prid. Idib. August. *MAXIMO II. & AELIANO* coss. 224.

4. Idem A. Numidio.

Actione administrata curæ ab eo, qui legitimæ ætatis annos complevit, in Aquilianam stipulationem deducta, & per acceptilationem extincta, nullam aliam 8 superesse, nisi de dolo intra concessa tempora 9, non ambigitur: nisi specialiter etiam de dolo transactum sit. P. P. III. Non. Martii, *ALEXANDRO A. II. & MARCELLO* coss. 227.

De transactione cum herede tutoris sine scriptura.

5. Idem A. Evocato.

Cum te transigisse cum herede quondam tutoris tui profiteris: si id post legitimam ætatem fecisti, frustra desideras, ut a placitis recedatur. Licet enim (ut proponis) nullum instrumentum 10 intercesserit: tamen si de fide contractus confessione tua constat, scriptura, quæ probationem rei gestæ continere solet, necessaria non est. P. P. Kal. Martii, *ALBINO & AEMILIANO* coss. *

De querela inofficiosi, de actione ex stipulatu, vel præscriptis verbis.

6. Idem A. Pomponiis.

Cum mota inofficiosi querela matrem vestram cum diversa parte transigisse, ita, ut partem bonorum susciperet, & a lite discederet, proponatis: instaurari quidem semel omissam querelam per vos, qui matri heredes exististis, juris ratio non sinit: Verum, si fides placitis præstita non est: in id, quod interest, diversam partem recte convenietis. Aut enim stipulatio conventioni subdita est, & ex stipulatu actio competit: aut, si omissa verborum obligatio est, utilis actio, quæ præscriptis verbis rem gestam demonstrat, danda est. P. P. VII. Idib. Jan. *AGRICOLA & CLEMENTE* coss. 231.

TIT. IV. (1. Lib. 2. D. 15. (2. l. 15. ff. de tut. & rat. distrah. adde l. ult. §. 3. ff. de liber. legat. (3. l. 65. §. 1. ff. de cond. indeb. (4. v. l. 23. infr. h. t. (5. v. l. 4. ff. eod. (6. §. 28. Inst. de action. l. 7. ff. de neg. gest. (7. Ob. l. 5. l. 9. §. 1. ff. h. t. adde l. 4. infr. eod. (8. v. l. 36. ff. de verb. oblig. (9. v. l. ult. infr. de dolo. (10. v. l. 17. supr. de pact.

De procuratore.

7. Imp. GORD. A. Junio militi.

Transactionis placitum ab eo interpositum, cui *causa actionem*, non *decisionem litis* mandasti, nihil petitioni tuæ 11 derogavit. PP. XIV. Kal. Jan. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

De alimentis.

8. Idem A. Licinio.

De alimentis prateritis, si quaestio deferatur, transigi potest: De futuris autem sine Pratore 12, seu Præsidi interposita transactio nulla auctoritate juris censetur. PP. X. Kal. Jan. PIO & PONTIANO COSS. 239.

De possessione.

9. Idem A. Agrippino.

Si super possessione, quæ tibi quaesita est, cum quaestione patereris a fratre uxoris tuæ, pactum, conventum, & stipulatio inter vos (ut allegas) interposita est, ut, si intra diem certum idem adversarius tuus decem aureos tibi numerasset, possessione ei cederes; vel, si eam inferre quantitatem non curasset, ulterius quaestione non patereris: & is, qui ita spondit, promissio satis non fecit: consequens est, te, ad quem res pertinet, vim ab eo pati non debere. Cujus rei gratia, Vir Clarissimus Præses provinciae interpellatus, vim 13 (fieri) prohibebit: præcipue cum, etiam si in rem diversa parti actio competeret, hujusmodi pactio propter utilem exceptionem posset submoveri. PP. VI. Idib. April. GORD. August. 11. & POMPEJANO COSS. 242.

De lite non revocanda.

10. Imp. PHILIPPUS A. Apolophanix.

Fratri tui filiis de paterna successione, ac statu etiam nunc contra fidem sanguinis, itemque placitorum, quaestione inferre parum probe postulas: nullus etenim erit litium 14 finis, si a transactionibus bona fide interpositis coepit facile discedi. PP. Præd. Kal. April. PEREGRINO, & ÆMILIANO COSS. 245.

De fideicommissio reciproco.

11. Imp. VALERIANUS (GALLIENUS) AA. & VALERIAN.

Nobilis Caesar Cajano militi.

De fideicommissio a patre inter te, & fratrem tuum vicissim dato, si alter vestrum sine liberis excefferit vita, interposita transactio rata est 15; cum fratrum concordia remoto captandæ mortis alterius voto improbabiliter retinetur: & non potest eo casu rescindi, tamquam circumventus sis: cum pacto tali consenseris: neque eam, cui subveniri solet, statem agere te proponas: nec, si ageres, iisdem illis de causis in integrum restitutionis auxilium impetrare deberes. PP. XV. Kal. Decemb. VALLERIANO, & GALLIENO AA. utrisque 11. COSS. 256.

De administratoribus civitatis.

12. Idem AA. Primo.

Præses provinciae existimabit, utrum de dubia 16 lite transactio inter te, & civitatis tuæ administratores facta sit: an ambitiose 17 id, quod indubitate deberi posset, remissum sit: nam prior casu ratam manere transactionem jubebit: posteriore vero casu, nocere civitati gratiam non sinet. PP. XVI. Kalend. Mart. ÆMILIANO, & BASSO COSS. 260.

De metu, & dolo. De domino, & servo.

13. Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Probæ.

Interpositas metus 18 causa transactiones ratas non haberi. Edicto perpetuo continetur. Nec tamen quilibet metus ad rescindendum ea, quæ consensu terminata sunt, sufficit: sed talem metum probari oportet, qui salutis periculum 19, vel corporis cruciatum contineat. † Ad vim tamen, vel dolum arguendum qualitas 20 causa principalis non sufficit: Unde, si nihil tale probari potest, consensu quaestiones terminatas minime instaurari oportet. Sed quoniam eum, cum quo te transigisse commemoras, ex ancilla (tua) natum, servum tuum esse adseveras: si vera sunt, quæ precibus complexus es, alia ratio pactum reformat. Nec enim dubii juris est, dominos cum servis suis paciscentes 21, ex placitis teneri atque obligari non posse. S. IV. Non. April. Byzantii, ipsi 14. & III. AA. COSS. 290.

Si a transactione recedatur.

14. Idem AA. Sopatra.

Si diversa pars contra placitum agere nititur, æquitatis ratio suadet, refusa pecunia (cum & tu hoc delideras) causam ex integro agi. PP. IV. Non. Jul. ipsi 14. & III. AA. COSS. 290.

De Aquiliana stipulatione, & acceptilatione.

15. Idem AA. Pontio.

Ut responsum congruens accipere possis, inferre pacti exemplum: ita enim intelligemus, utrum sola conventio fuerit, an etiam Aquiliana stipulatio 22, nec nec & acceptilatio secuta fuerit, quæ si subdita esse illuxerit, nullam adversaria tuæ petitionem hereditatis, vel in rem specialem competere palam est. PP. XV. Kal. Aug. ipsi 14. & III. AA. COSS. 290.

De lite non resuscitanda.

16. Idem AA. & CC. Cæcilio.

Causas, vel lites transactionibus legitimis finitas, Imperiali Rescripto resuscitari non 23 oportet. S. V. Id. Mart. ipsi 5. & IV. AA. COSS. 293.

Si is, qui quid transactionis causa accepit, de conventionem resiliat.

17. Idem AA. & CC. Marcello.

Cum proponas, ab ea, contra quam supplicas, litem, quam tecum habuit, transactione decisam, eamque 24 acceptis his, quæ negotii dirimendi causa placuerat dari, nunc de conventionem resiliisse, ac petas, vel pacto stari, vel data restitui: perspicis, si quidem de his reddendis manente transactionis placito, statim stipulatione, si contra fecerit, prospexisti, & viginti quinque annis major fuerit: quod exceptionem pacti, & actionem datorum 25 habeas. Quod si nihil tale convenit: exceptio tibi, non etiam eorum, quæ dedisti, repetitio competit, parva securitate. PP. V. Id. Jun. ipsi AA. V. & IV. COSS. 293.

De publicis criminibus.

18. Idem AA. & CC. Valenti.

Transigere, vel pacisci de crimine capitali, excepto 26 adulterio, prohibitum non 27 est: in aliis autem publicis criminibus, quæ sanguinis pœnam non ingerunt, transigere non licet, citra 28 falsi accusationem. S. III. Kal. Sept. AA. COSS. 293.

De instrumentis post transactionem repertis.

19. Idem AA. & CC. Irenzo.

Sub prætextu instrumenti post reperti 29 transactionem bona fide finitam rescindi, jura non patiuntur. † Sane si per se, vel per alium subtractis instrumentis, quibus veritas argui potuit, decisionem litis extorsisse probetur: si quidem actio superest, replicationis auxilio doli mali pacti exceptio removetur: si vero jam perempta est, intra constitutum tempus tantum actionem de dolo potes exercere. Dat. IV. Kal. Octobr. Sirmii, AA. COSS. 293.

De vi transactionis: De nocte.

20. Idem AA. & CC. Antistix.

Non minorem auctoritatem transactionum, quam rerum judicatarum esse, recta ratione placuit: siquidem nihil ita fidei congruit humana 30, quam ea, quæ placuerant custodiri. Nec enim ad rescindendum pactum sufficit, quod hoc secunda hora noctis intercessisse proponas: cum nullum tempus sanæ mentis majoris viginti quinque annis consensum repudiet. S. IV. Kal. Octobr. ipsi AA. COSS. 293.

De simulata emione.

21. Idem AA. & CC. Geminiano.

Cum ea, quæ transactionis causa dari aut retineri 31 convenit, velut emtorem eum, quem accipere placuerat, obtinere præscribitur: his, quæ simulate 32 geruntur, pro infectis habitis, frustra ficti pretii postulatur numeratio. S. V. Non. Octobr. ipsi AA. COSS. 293.

De doli contestatione.

22. Idem AA. & CC. Alexandro.

Si major transigisti, ad rescindendam transactionem de dolo contestatio non sufficit. S. Kal. Dec. ipsi AA. COSS. 293.

(22. Vide enim l. 2. l. 3. infr. de acceptil. l. 4. supr. l. 32. infr. h. t. adde tamen l. 28. infr. eod. (23. v. l. 24. infr. eod. (24. l. 24. infr. eod. adde l. 14. supr. eod. (25. l. 23. pr. ff. de condic. indeb. (26. Immo vide Nov. 134. c. 10. adde l. 10. infr. ad leg. Jul. de adul. (27. v. l. 1. ff. de bon. eor. qui ante sent. (28. v. l. 7. infr. de falsis. (29. v. l. 29. infr. h. t. l. 78. in fin. ff. ad SC. Treb. adde tamen l. 3. §. 1. ff. h. t. l. 35. ff. de re judic. l. 3. ff. de jurejur. (30. l. 1. ff. de pact. (31. Vide enim l. 38. infr. h. t. (32. l. 55. ff. de contrah. emt. l. 54. ff. de oblig. & act. v. infr. plus valere quod agitur.

(11. l. 3. pr. ff. d. t. (12. l. 7. §. 2. l. 8. ff. h. t. (13. l. 1. ff. uti possideris. (14. l. 16. infr. h. t. (15. v. l. 16. supr. de pact. (16. v. l. 1. ff. h. t. (17. l. 4. pr. ff. de decret. ab ord. fac. (18. v. l. 1. pr. ff. quod met. caus. (19. l. 8. infr. de rescind. vend. (20. Confer l. 10. infr. d. t. adde l. 6. infr. de his quæ vi. (21. v. l. 36. infr. de liber. caus.

De conditione indebiti.

23. Iidem AA. & CC. Tatiano.

Nec intentio creditorum Archimedorum, cui alios successisse profiteris, si obligatus pro eo non fuisti, tenere te potest: sed hoc integro negotio tractari convenerat: nam cum jam quaestionem transactione decisam, & a te dari placitam, numeratam pecuniam proponas: hujus indebiti soluti prae-textu, improbe tibi petitionem decerni postulas: cum etsi tantum in stipulationem fuisset deducta, indebiti promissi velamento defendi non posses. Dat. VIII. Id. Mart. CC. coss. 294.

De solutione partis.

24. Iidem AA. & CC. Victorino.

Siquidem ex causa transactionis acceptis (his,) quae instrumento continentur, nihil amplius peti, convenit, adversariam tuam exceptionis auxilio defendi perspicis. † Sin vero certam quantitatem, quasi solam ab ea debitam, reddere se debere, sine litis decisione confessus est: tam eam, quam residuam debiti partem petere minime prohiberis. S. v. Non. Aprilis Sirmii, CC. coss. 294.

De transactione, vel donatione ob spem futurae successionis facta.

25. Iidem AA. & CC. Marcellae, & Quirillae.

Si majores viginti quinque annis cum patruo sive avunculo vestro transigisti, vel ei debita donationis causa sine aliqua conditione 33 remisisti: non idcirco, quod hoc ejus hereditatis captae causa, id est, spe futurae successionis, vos fecisse proponatis, aliis eis succedentibus instaurari finita debent. S. 11. Id. April. CC. coss. 294.

An transactio matris noceat liberis.

26. Iidem AA. & CC. Dionysiadae.

Transactione matris, filios ejus non posse servos fieri 34, notissimi juris est. S. Id. April. CC. coss. 294.

De agrote.

27. Iidem AA. & CC. Catoni.

Sanum mente 35, licet agrum corpore, recte transigere, manifestum est: nec postulare debueras improbo desiderio, placita rescindi valetudinis corporis adversae velamento S. VII. Id. Maji CC. coss. 294.

De actis, & scriptura.

28. Iidem AA. & CC. Sapparitz.

Sive apud acta Rectoris provinciae, sive sine actis scriptura intercedente, vel non 36, transactio interposita est: hanc servari convenit. † Sed quoniam *Ut certum quid accipias*, convenisse te, licet sine scriptura, proponis, nec hujus rei causa stipulationem secutam esse: quamvis ex pacto non potuit nasci actio: tamen rerum vindicatione pendente 37, si exceptio pacti opposita fuerit, doli mali, vel in factum replicatione usa, poteris ad obsequium platorum adversarium tuum urgere. Dat. 111. Non. Jul. CC. coss. 294.

De speciebus post transactionem repertis: & de errore.

29. Iidem AA. & CC. Martiae.

Sub praetextu specierum post repertarum 38, generali transactione finita, rescindi prohibent jura. Error autem circa proprietatem 39 rei apud alium extra personas transigentium tempore transactionis constituta, nihil potest nocere. S. 14. Kal. Oct. CC. coss. 294.

De dolo.

30. Iidem AA. & CC. Antonino.

Transactione finita, cum ex partibus tuis 40 magis dolum intercessisse, quam eorum, contra quos preces fundis, confitearis, instaurari grave, nec non criminofum tibi est. S. v. Id. Octobr. Crebro, CC. coss.

De clausula, Nihil amplius peti.

31. Iidem AA. & CC. Proculo.

Si de certa re pacto transactionis interposito hoc comprehensum erat, nihil amplius peti: etsi non additum fuerat, eo nomine, de ceteris tamen quaestionibus integra permaneat actio 41 PP. 14. Id. Oct. Byzantii, CC. coss. 294.

De re judicata.

32. Iidem AA. & CC. Cyrillo.

Si causa cognita prolata sententia, sicut jure traditum est, appellationis vel in integrum restitutionis solemnitate suspensa non est:

(33. Adde l. 12. infr. de donat. inter vir. & uxor. (34. l. 10. inf. de liber. caus. (35. l. 3. infr. qui testam. l. 2. l. 17. ff. eod. adde l. 1. §. 9. ff. de edil. edict. (36. v. l. 5. supr. h. t. l. 17. supr. de pact. (37. Adde l. 21. supr. d. t. de pact. l. 33. infr. h. t. (38. l. 19. supr. eod. (39. l. 18. infr. de rei vindic. (40. Adde l. 2. §. 3. ff. ad SC. Vellej. l. 4. infr. de revoc. donat. (41. l. 24. supr. h. t.

super judicato 42 frustra transigi, non est opinionis incertae. Proinde, si non Aquiliana 43 stipulatione, & acceptilatione subsecuta competentem tibi actionem peremisti, Praeses provinciae usitato more legum rebus pridem judicatis effectum adhibere curabit. S. VIII. Kal. Novemb. CC. coss. 294.

De evictione.

33. Iidem AA. & CC. Euchrusio.

Si pro fundo, quem petebas, praedium certis finibus liberum 44 dari transactionis causa placuit, nec eo tempore minor annis viginti quinque fuisti, licet hoc praedium obligatum post, vel alienum pro parte fuerit probatum: instaurati decisam litem prohibent jura. Ex stipulatione 45 sane, si placita servari, secuta est: vel, si non intercesserit, praescriptis verbis actione civili subdita, apud Rectorem provinciae agere potes. Si tamen res ipsas apud te constitutas, ob quarum quaestionem litis intercessit decisio, fiscus, vel alius a te vindicavit: nihil petere potes. S. v. Id. Novemb. Melantiadae, CC. coss. 294.

De administrata tutela obligatione. De hereditatis pollicitatione.

34. Iidem AA. & CC. Cyrillo, & Ptolomaidi.

Cum donationis, seu transactionis causa administrata tutela debiti scientes vos obligationem fratri vestro remisisse proponatis nec unquam 46 volentibus dolo inferatur: frustra de dolo quaerimini: Nec ad implendum promissum hereditatis 47 propria pollicitatione quisquam adstringitur. PP. VI. Id. Nov. CC. coss. 294.

De praesentia amicorum, & de metu.

35. Iidem AA. & CC. Hammoni.

Transactionem, quae dominii translatione, vel actione peracta seu perempta, finem accepit: cum ea amicis etiam intervenientibus revera ostenditur processisse: metus velamento rescindi postulantis professio detegit improbitatem. S. IX. Kal. Decemb. Nicomediae, CC. coss. 294.

Si quid convenit, nec datum sit, nec offeratur.

36. Iidem AA. & CC. Achillae.

Si major annis viginti quinque transigisti quamvis dari tibi placita representata necdum probentur: nec offerant hi, qui conveniuntur, ne quid amplius ab his exigi possit, exceptionis proficit aequitas. S. VI. Id. Decemb. CC. coss. 294.

De stipulatione poenali.

37. Iidem AA. & CC. Basilicæ.

Promissis transactionis causa non impletis, poenam 48 in stipulationem deductam, si contra factum fuerit, exigi posse constat. S. XII. Kal. Jan. Nicomediae, CC. coss. 294.

Quomodo transigitur.

38. Iidem AA. & CC. Theodotioni.

Transactio nullo dato, vel retento 49, seu promisso, minime procedit. S. VIII. Kal. Jan. Nicomediae, CC. coss. 294.

De poenitentia.

39. Iidem AA. & CC. Martiane.

Quamvis eum, qui pactus est, statim 50 poeniteat: transactio (tamen) rescindi, & lis instaurari non potest: & qui tibi suavit, intra certum tempus licere a transactione recedere, falsum adseveravit. S. Kal. Jan. Sirmii, CC. coss. 294.

*De scriptura. De Aquiliana stipulatione, & acceptilatione.**De pana.*

40. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEODOS. AAA.

Eutropio PP.

Ubi pactum, vel transactio scripta est, atque Aquiliana stipulationis, & acceptilationis vinculis firmitas juris innexa est: aut subsecutis secundum leges accomodandus est consensus, aut si poena una cum his, quae data 52 probantur, ante cognitionem causae (si adversarius hoc maluerit), inferenda est. Dat. 111. Non. Jun. Constantinop. EUCHERIO, & SYAGRIO coss. 381.

De jurejurando.

41. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Rufino PP.

Si quis major annis (viginti quinque) adversus pacta, vel transactiones nullo cogente imperio, sed libero arbitrio, & volun-

(42. v. l. 7. l. 11. ff. eod. l. 23. §. 1. ff. de condic. indeb. (43. v. l. 3. supr. h. t. (44. Adde l. 10. ff. de condic. indeb. (45. v. l. 28. supr. h. t. (46. l. 3. §. 5. ff. de hom. libero. l. 145. ff. de R. J. (47. v. l. ult. supr. de pact. l. 25. supr. h. t. l. 61. ff. de verb. oblig. (48. l. 40. infr. h. t. confer l. 7. supr. eod. l. 6. infr. de contrah. stipul. (49. v. l. 21. supr. h. t. (50. l. 5. infr. de oblig. & act. l. 12. in fin. infr. de contrah. emt. adde l. 3. infr. de rescind. vend. (51. l. 37. supr. l. 41. infr. l. 16. ff. h. t. (52. l. 14. supr. l. 41. infr. eod. l. 23. §. 3. ff. de condic. indeb.

tate confectas, putaverit esse veniendum, vel interpellando Judicem, vel supplicando Principibus, vel non implendo promissa: eas autem, invocato Dei omnipotentis nomine, eo auctore solidaverit: non solum notetur infamia, verum etiam actione privatus, restituta poena 53, quæ pactis probatur inserta, & rerum proprietate careat, & emolumento, quod ex pactione, vel transactione illa fuerit consecutus. Itaque omnia eorum mox commodo deputantur, qui intemerata pacti jura servaverint. † Eos etiam hujus legis, vel iactura dignos esse jubemus, vel munere, qui nomina nostra placitis inferentes, salutem 54 Principum, confirmationem initarum juraverint esse pactionum. Dat. v. Idus Octobr. Constantinop. OLYBRIUS, & PROBINO COSS. 395.

De falso. De jurejurando.

42. Imp. LEO, & ANTHEM. AA. Acrochirio PP.

Si ex falsis 55 instrumentis transactiones, vel pactiones initæ fuerint, quamvis jusjurandum 56 (de) his interpositum sit, etiam civiliter falso revelato, eas retractari præcipimus: ita demum, ut, si de pluribus causis, vel capitulis eadem pactiones seu transactiones initæ fuerint, illa tantummodo causa, vel pars retractetur, quæ (ex) falso testamento composita convicta fuerit, aliis capitulis firmis manentibus: nisi forte etiam de eo, quod falsum dicitur, controversia orta decisa sopiatur. Dat. Kal. Jul. Constantinop. MARTIANO, & ZENONE COSS. 469.

De questione super servili, vel adscriptitia conditione.

43. Imp. ANASTASIUS A. Thomæ P. P. P. per Illyricum.

Jubemus, in omnibus litigiis jam motis, & pendentibus, seu postea super servili, vel adscriptitia conditione movendis, transactiones celebrandas, vel jam celebratas (si non alio juri cognito modo eas vacillare contigerit) vires suas obtinere: nec ob hoc videri tenorem earum titubare, quod pro conditione servili, vel adscriptitia confectæ sunt. Dat. xv. Kal. Decemb. PATRITIO, & HYPATIO COSS. 500.

TIT. V.

DE ERRORE CALCULI. I

1. Imp. DIOCL. & MAXIM. AA. CC.

Aureliano Quarto.

Errorem calculi, sive ex uno contractu, sive ex pluribus emerferit, veritati non afferre præjudicium, sæpe constitutum est: unde rationes etiam sæpe computatas denuo tractari posse, si res judicatæ 2 non sunt, vel transactio non intervenit, explorari juris est. Sed & si per errorem calculi, velut debitam quantitatem, cum esset indebita, promissisti, conditio liberationis tibi competit. Dat. vi. Kal. Mart. AA. COSS. 287.

TIT. VI.

DE POSTULANDO. I

De prohibitione judicis.

1. Imp. ANTONINUS A. Artemidoro.

Cum a Præfecto 2 Egypti perpetuo causas agere prohibitus non appellaveris 3, placitis obtempera. PP. III. Kal. Aug. SABINO 11. & ANULLINO COSS. 217.

De libertis.

2. Imp. ALEXANDER A. Polydoro.

Nec ceterorum liberti 4, ne dum mei quidem, si ita sunt libertis eruditi 5, ut patrocina desiderantibus præstare possint, prohibentur id facere. PP. Non. Mart. JULIANO 11. & CRISP. COSS. 225.

Si causa, ob quam promissum est, non sequatur.

3. Imp. GORDIANUS A. Flaviano.

Si sub specie honorarii, quod advocato usque ad certum 6 modum deberi potuisset, eam quantitatem, quam desiderio tuo complecteris, te daturum cavisti: & quasi mutuam pecuniam accepisses, eam te redditurum promissisti, nec temporis spatio, gesto negotio consensum, ac fidem accommodastis: competenti exce-

ptione non numerata pecunia tutus es, & ex hac causa cautionem interpositam, usitato more potes condicere. PP. v. Id. Jun. SAB. 11. & VENUSTO COSS. 241.

De absentia patroni.

4. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

Theodotioni.

Velamento absentis 7 patroni causa, rursus ad finitas quaestiones redire quis frustra conatur. S. 4. Kal. Jan. Nicomedia, CC. COSS. 294.

Pactum de quota litis.

5. Imp. CONST. A. Helladio.

Si qui advocatorum existimationi suæ immensa, atque illicita compendia prætulisse sub nomine honorariorum ex ipsis negotiis, quæ tuenda susceperint, emolumenta sibi certæ partis 8 cum gravi damno litigatoris, & deprædatione poscentes fuerint inventi: placuit, ut omnes, qui in hujusmodi sævitate permanferint, ab hac professione penitus arceantur. Dat. III. Kal. Apr. PAULINO, & JUL. COSS. 325.

De officio advocati.

6. Imp. VALENT. & VALENS AA. ad Olybrium

Præf. Urb.

Quisquis vult esse causidicus, non idem in eodem 9 negotio sit advocatus, & iudex: quoniam aliquem inter arbitros, & patronos oportet esse delectum. §. 1. Ante omnia autem universi advocati ita præbeant patrocina iurgantibus: ut non ultra, quam litum poscit utilitas, in licentiam conviciandi, & maledicendi temeritatem prorumpant: agant, quod causa desiderat: temperent se ab injuria. Nam si quis adeo procax fuerit, ut non ratione, sed probris putet esse certandum, opinionis suæ imminutionem patietur: nec enim conniventia commodanda est, ut quisquam, negotio derelicto, in adversarii sui contumeliam, aut palam pergat, aut subdole. §. 2. Præterea nullum cum eo litigatore contractum, quem in propriam recipit fidem, ineat advocatus: nullam conferat pactionem. §. 3. Nemo ex his, quos licebit accipere 10, vel decebit, aspernante habeat, quod sibi semel officii gratia libero arbitrio obtulerit litigator. §. 4. Nemo ex industria protrahat iurgium. §. 5. Apud Urbem autem Romanam etiam honoratis, qui hoc officium putaverint eligendum, eo usque liceat orare, quousque malaerint, videlicet ut non ad turpe compendium stipemque deformem hæc arripiatur occasio, sed laudis per eam augmenta quarantur. Nam si lucro pecuniaque capiantur: veluti abjecti atque degeneres inter vilissimos numerabuntur. §. 6. Quisquis igitur ex his, quos agere permisimus, vult esse causidicus: eam solam, quam sumet tempore agendi, sibi sciat esse personam, quousque causidicus est: Nec putet quisquam honori suo aliquid esse detractum, cum ipse necessitatem elegerit 12 standi, & contemserit jus sedendi. 13 PP. Kalend. Septemb. VALENTINIANO, & VALENTE AA. II. COSS. 368.

De aequitate in advocatis concedendis servanda.

7. Idem & GRATIANUS AAA. ad Olybrium

Præf. Urbi.

Providendum est, ne hi, quos in foro aut meritum nobilissimos fecerit, aut vetustas, in una parte consistant, aliam a rudibus, atque tironibus necesse sit sustineri: atque ideo si in uno auditorio duo tantum præ ceteris fuerint, vel plures, quorum fama sit hilarior: in judicantis officio sit, ut par causidicorum distributio 14 fiat, & exæquetur partibus auxilium singulorum: & æqua divisio procedat. Si quis vero 15 monitus a iudice, ea excusatione, quæ nequeat comprobari, cuicumque parti patrocinium denegaverit, careat 16 foro: sciat etiam numquam sibi ad agendum copiam posse restitui. Si quis autem ex litigatoribus detectus fuerit separatim tractasse cum plurimis, & adversario suo tali fraude subtraxisse parvis defensionis copiam: ostendet procul dubio iniquam a se litem foveri, & auctoritatem judicariam a se delusam experietur. Dat. Kal. Mart. Treveris, VALENTIN. & VALENT. AA. utrisque III. COSS. 370.

(53. v. l. 40. supr. h. t. (54. Immo vide l. 2. infr. de reb. cred. (55. v. infr. si ex falsis instrum. (56. Adde l. ult. infr. de non numer. pec. l. 5. in fin. supr. de legib. Nov. 51. c. 1.

TIT. V. (1. v. Edict. Just. 9. c. 2. in fin. (2. Immo vide l. 1. §. 1. ff. quæ sentent. sine appell.

TIT. VI. (1. Lib. 3. D. 1. (2. l. 1. §. 13. ff. de off. præf. urb. l. 9. ff. de pænis. (3. v. l. ult. supr. ut lite pendent. (4. Adde l. 2. ff. de off. assess. (5. Adde l. 17. infr. de judiciis, l. 11. §. 1. vers. jurisperitos, infr. de advoc. div. judicior. (6. v. l. 1. §. 12. in fin. ff. de extraord. cogn.

(7. arg. l. 6. infr. de revoc. donat. adde l. 1. infr. de repud. bon. possess. vide tamen l. 7. ff. de jure fisci. (8. l. 53. ff. de pact. l. 1. §. 12. ff. de exir. cogn. l. 20. inf. mandati adde l. 6. §. fin. l. 7. ff. eod. l. 9. §. 2. ff. de off. proc. l. 15. inf. de procur. (9. l. 14. supr. de assess. l. 5. ff. de off. assess. l. 17. ff. de jurisd. (10. Vide enim §. 5. inf. h. l. l. 15. inf. de procur. (11. l. 13. §. 9. infr. de judic. (12. v. Nov. 71. c. 1. (13. Vide enim l. 1. supr. de off. civ. jud. l. ult. supr. de off. divers. jud. (14. Adde l. 1. §. 4. ff. h. t. l. 9. §. 5. ff. de off. procons. (15. Immo vide l. 156. pr. ff. de reg. jur. l. 17. inf. l. 8. §. 1. ff. de procurat. adde Nov. 17. c. 13. (16. v. l. 9. ff. de pan.

De eo, qui non est sacrosanctis Catholicae religionis imbutus mysteriis.

8. Imp. LEO, & ANTHEMIUS AA. Nicoftrato PP.

Nemo 17, vel in foro Magnitudinis tuae, vel in provinciali iudicio, vel apud quemquam iudicem accedat ad Togatorum consortium, nisi sacrosanctis Catholicae religionis fuerit imbutus mysteriis. Sin autem aliquid quoquo modo, vel quadam machinatione factum, vel attentatum fuerit: Officium quidem Sublimitatis tuae centum librarum auri iacturam pro condemnatione sustineat: idem vero, quicumque ausus fuerit contra providum Nostrae Serenitatis decretum officium advocacionis per subreptionem arripere, & prohibitum patrocinium praestiterit, ab advocacionis officio remotus, stilum proscriptionis, atque perpetui exilii specialiter sustinebit: scituris etiam provincialium Rectoribus, quod is, sub cuius administratione aliquid huiusmodi fuerit attentatum, partis bonorum dimidiae proscriptionem, & poenam exilii per quinquennium sustinebit. Dat. Prid. Kal. Apr. Constantinop. ANTHEMIO A. II. cos. 468.

TIT. VII.

DE ADVOCATIS DIVERSORUM JUDICIORUM.

De pravaricatione.

1. Imp. ANTONINUS A. Doloni.

Si patronum causa pravaricata 1 putas, & impleveris accusationem, non deerit adversus eum pro temeritate commissi sententia 2: atque ita de principali causa denuo quaeretur. Quod si non docueris pravaricatum: & calumnia notaberis 3, & rebus iudicatis, a quibus non est provocatum, stabitur. PP. 111. Kal. Octobr. ANTON. A. IV. & ALBINO. COSS. 214.

De decurionibus.

2. Imp. VALENS, GRATIANUS, & VALENT. AAA. ad Antonium PP.

Qui necessario patriae suae debent municipio functiones, eos decurionibus aggregatos nolumus 4 evagari: permittentes, ut in negotiis caudicorum fungantur officiis, & in civitatibus propriis subeant munera curialium; ita tamen, ut non contra 5 Rempub. civitatis, in qua honorem hunc consecuti sunt, eis adesse permittatur. Dat. xv. Kal. Septemb. Ravenna, VALENT. VI. & VALENTIN. II. AA. COSS. 378.

De provincialibus functionibus.

3. Imp. ARCAD. & HONOR. AA. ad Africanum PP.

Ne quis ex corpore Togatorum (minime curialibus nexibus illigatus) provinciales suscipiat functiones: scilicet ut ambientibus claudatur ingressus, & invitis necessitas 6 auferatur. Dat. 111. Non. August. Constantinop. ARCAD. 111. & HONOR. II. AA. COSS. 394.

De peculio quasi castrensi.

4. Imp. HONOR. & THEOD. AA. Eustathio PP.

Fori tui Culminis, & universorum iudiciorum advocati, quicquid ex huiusmodi professione, vel plius occasione quaesierint, id (etiam) post patris obitum praecipuum, veluti 7 peculium castrense, ad exemplum militum, proprio dominio valeant vindicare. Dat. x. Kal. April. Constantinop. DD. NN. HONOR. XIII. & THEOD. X. AA. COSS. 422.

De muneribus necnon privilegiis, & immunitatibus.

5. Imp. THEOD. & VALENT. AA. Cyro Praef. Urbi.

Quicquid animi largitate, & munificentia Principali praestiterimus Togatis per Orientem eminentissima praefecturae reverentia studiorum: id sibi praesenti sanctione praestitum esse cognoscant patroni causarum illustris Urbicariae praefecturae. Dat. vii. Kal. Jan. Constantinop. THEOD. XII. & VALENTIN. II. AA. COSS. 426.

6. Iidem AA. ad Florentium PP.

Sancimus, ut advocatis, qui apud tuam Magnificentiam causas acturi sunt, a nullo iudice, nec ab ipsa eminentissima praefecturae sollicitudo ulla penitus injungatur: sed nec advocatis provincialiarum, vel spectabilium iudicum quisquam existimet aliquid injungendum. Nulla igitur Togatis inspectio, nulla peraequatio ingerratur, nulla operis constructio, nulla discussio 8, nullum ratio-

cinium imponatur, nullum denique aliud eis mandetur, praeter 9 arbitrium in eodem dumtaxat loco, ubi advocacionis exercent officium, quinquaginta librarum auri (poena) officio feriendo, si legis istius regulas temerare tentaverit. Dat. vii. Kal. Mart. Constantinop. THEOD. A. XVII. & FESTO. COSS. 439.

7. Iidem AA. Thalassio PP. per Illyricum.

Iisdem privilegiis, iisdemque immunitatibus potiri togam illustrissimam per Illyricum Praefecturae, quibus fruitur toga per Orientem Praetorianae sedis excelsae, decernimus. Dat. vi. Id. Septemb. Constantinop. THEOD. A. XVII. & FESTO. COSS. 439.

De numero advocatorum. De curiali, vel alia viliori conditione. De quasi castrensi peculio.

8. Iidem AA. Cyro PP. Consuli designato.

Cum advocatio praetoriana centum quinquaginta numero 10 togatis minime vel minuendo, vel augendo concludatur: jubemus eos, qui ex his ad fisci 11 patronatum pervenerint, a cohortis 12 vel alterius vilioris conditionis nexibus cum liberis 13 quandocumque genitis liberos custodiri: postque tale officium depositum, annumque 14 completum, Advocatorum consortio abscedere cum Comitiva consistoriana: omneque, quod togatis fori Celsitudinis tuae quolibet casu, quolibet adquiritur titulo, quasi 15 castrense sibi vindicare: nec patribus, nec avibus paternis earum rerum commodum acquirere, legis istius auctoritate decernimus. His omnibus etiam ad Urbicariae praefecturae advocacionem trahendis. Dat. 111. Kal. Jan. VALENT. A. V. & ANATOL. COSS. 440.

De advocato, qui administrationem aliquam peregit.

9. Iidem AA. Apollonio PP.

Si quis de togatis fori Celsitudinis tuae, vel Illyricanae, seu Urbicariae praefecturae, sive de his, qui in provincialibus iudiciis caularum patrocinium profitentur, electione tuae Sedis regendae provinciae munus potestatemque susceperit: post peractam integre ac sine ulla opinionis labe administrationem, & ad illud officium, unde abstractus est, & unde sibi vitae subsidia comparabat, remeandi habeat facultatem 16: nec causas orate denuo quadam prohibeatur invidia. Dat. xii. Kal. Sept. Constantinop. EUDOXIO, & DIOSCORO COSS. 442.

De patronis fisci.

10. Imp. VALENTIN. & MARTIAN. AA. Palladio PP.

Binos, qui priores in tui Culminis sede inveniuntur, ad patronatum fisci singulis quibuscumque annis accedere, paribus dignitatis, & privilegiorum insignibus ambiendos (esse) praecipimus, quibus antehac utebatur is, qui solus fisci creabatur patronus. Dat. xiv. Kal. Jul. Constantinop. HERCUL. & ASPORATIO COSS. 452.

De numero, & filiis advocatorum. 1. Quales, & quomodo creandi advocati.

11. Imp. LEO A. Viviano PP.

Nemini licere fancimus aliquem sub adfidenti colore statutis centum quinquaginta Advocatis, quos sibi eminentissima Praefectura in consilium assumerit, aggregare. 17 §. 1. Non aliter vero consortio Advocatorum tuae Sedis aliquis societur, nisi prius in examine viri clarissimi Rectoris provinciae, ex qua oriundus est, praesentibus cohortalibus gesta conficiant, quibus aperte pateat cohortali vita, ac fortunae eundem minime subjacere. 18 (Atque haec fieri volumus) si praesens vir clarissimus Rector provinciae fuerit in ejus examine: si vero abfuerit, apud defensorem sui oppidi gesta conficiant. Jurisperitos etiam eorum doctores jubemus iuratos sub gestorum testificatione depromere, esse eum, qui posthac subrogari voluerit, peritia juris instructum. Filios 19 autem togatorum excellentiae tuae, qui vel nunc causas agunt, vel futuris temporibus activerint, ceteris supernumerariis anteferri. §. 2. Illud insuper decernimus, ut etiam his, qui ultra centum quinquaginta Advocatos Eminentissimae tuae Sedis reperiuntur, liceat & apud Virum spectabilem Praefensilem, vel Praefensilem Augustalem, vel Comitum Orientis, apud viros etiam spectabiles Vicarios, & apud Rectores provincialium negotia perorare. Dat. Kal. Februar. Constantinop. MAGNO, & APOLLONIO COSS. 460.

(17. l. 1. supr. de episcop. aud. l. 9. infr. de divers. off. Nov. 144. c. 2.

TIT. VII. (1. l. 11. infr. de accus. l. 3. §. 13. ff. de hom. libero. l. 3. ff. ad SC. Turpil. (2. v. l. 4. §. 4. vers. pravaricator. ff. de his, qui not. infam. l. 1. in fin. l. 2. ff. de pravar. (3. v. l. 4. §. 4. ff. de his, qui not. infam. (4. l. 25. l. 26. infr. de decur. (5. Immo vide l. 10. l. 11. ff. de postul. (6. v. l. 13. in fin. infr. h. t. (7. l. 7. supr. de assess. l. 8. infr. h. t. adde l. 34. supr. de episc. (8. Immo vide l. 3. infr. de disc. ff.

(9. l. ult. §. 14. ff. de munerib. l. 13. §. 2. ff. de vac. & excus. mun. vide tamen l. 3. §. 1. ff. de recept. qui arbit. (10. Sic. l. 11. in fin. l. 13. l. 15. l. 17. inf. h. t. (11. v. l. 10. infr. eod. (12. l. 17. inf. eod. l. 2. inf. tit. prox. (13. l. 66. infr. de decur. (14. Abrog. l. 12. inf. h. t. (15. l. 4. supr. h. t. juncta l. 34. supr. de episcop. aud. (16. l. 12. supr. de assess. (17. l. 8. supr. h. t. (18. l. 17. inf. eod. (19. l. 13. infr. eod. l. 3. §. 5. infr. t. prox.

De patrono fisci.

12. Idem A. Eusebio PP. Illyrici.

Sancimus, patronum fisci judicio Celsitudinis tuæ, non jam quotannis 20, sed biennio pro veteri consuetudine finem officii sui sortiri: salvis eidem consortio privilegiis omnibus, quæ a retro Principibus meruit, manentibus. Dat. x. Kal. Mart. *Constantin.* BASILIO & VIVIANO COSS. 463.

De advocatis Alexandria, & de avvocato fisci.

13. Imp. LEO & ANTHEMIUS AA. Alexandro Duci Ægyptiaci limitis, & Præfeto Augustali.

Petitionum virorum disertissimorum Advocatorum Alexandrinæ splendidissimæ civitatis, quam de fori sui matricula 21, & fisci patrono obtulerunt, merito admittentes, hac sanctione decernimus, quinquaginta statutos haberi: eorumque nomina pro tempore matriculæ conficiendæ inscribi: & eos advocacionis officium in judicio tam viri spectabilis Præfeti Augustalis, quam viri spectabilis Ducis Ægyptiaci limitis petentibus adhibere; ceteros vero ultra memoratum numerum constitutos, apud alios iudices ejusdem Alexandrinæ civitatis perorare: Filiis 22 scilicet statutorum in loco deficientium supernumerariis anteposendis. Egrementem autem post biennium fisci patronum, contemplatione laborum, Exconsularis moderatoris provinciæ dignitate decorari: licentia, facultateque ei non deneganda, cum usus exegerit, tam pro se, quam 23 pro filiis, parentibus, & uxoribus, necnon etiam personis ex transverso latere usque ad quartum gradum constitutis, patrocinium suum adhibere. Quando autem fisci patronum mori contigerit, gradu eum sequentem sine ulla dilatione in locum ejus subrogari: heredibus defuncti nihil 24 exinde sibi commodi acquiri posse speraturis: cunctis privilegiis, quæ hactenus habuisse noscuntur, necnon his, quæ suggestio tuæ Magnitudinis continet, etiam in posterum intactis, inviolatisque servandis: quatenus hujusmodi delato eis liberalitate nostræ Serenitatis honore possint in otio, & tranquillitate reliquum vitæ suæ tempus peragere, nulla eis invitis ingerenda sollicitudine.

Collatio advocatorum & militum.

14. Idem AA. Callicrati PP. Illyrici.

Advocati, qui dirimunt ambigua fata causarum, suæque defensionis viribus in rebus sæpe publicis, ac privatis lapsa erigunt, fatigata reparant, non minus provident humano generi, quam si præliis, atque vulneribus patriam, parentesque salvarent. Nec enim solos nostro imperio militare credimus illos, qui gladiis, clypeis, & thoracibus nituntur, sed etiam Advocatos: militant namque causarum patroni, qui gloriosæ vocis consili munimine, laborantium spem, vitam, & posteros defendunt. Dat. v. Kal. Apr. *Constantinop.* ZENONE & MARTIANO COSS. 469.

De privilegiis. 1. De salario.

15. Imp. LEO A. Dioscoro PP.

Post duos fisci patronos 25, qui ex anterioribus constitutionibus iisdem beneficiis muniuntur, sexaginta 26 quatuor togatos, qui in præfenti sunt, a primo usque ad sexagesimum quartum Imperialibus beneficiis perfrui censemus, quibus fisci patroni, liberique eorum honorati sunt. §. 1. His quoque illud adjiciendum esse statuimus: ut, si quis patroni fisci adeptus gradum, fatalem diem obierit, universa totius anni solatia, ex quo hoc idem officium peragere cœperit, ad heredes 27, seu successores suos, sive liberi, sive extranei fuerint, transmittendi tam ex testamento, quam ab intestato liberam habeat facultatem. Dat. xvii. Kal. Jan. *Constant.* FESTO & MARTIANO COSS. 472.

De privilegiis.

16. Imp. LEO JUNIOR & ZENO AA. Justiniano Præf. Urbi.

Ad similitudinem sexaginta quatuor 28 Advocatorum fori amplissimæ Prætorianæ Præfecturæ, quindecim tantum ex foro tuæ Magnitudinis; qui in præfenti gradus primos obtinent, post fisci videlicet patronum, eisdem privilegiis nostræ Mansuetudinis beneficio perfruantur, quibus fisci patroni, liberique eorum muniuntur. Dat. xvii. Kal. Apr. *Constant.* LEONE JUNIORE A. COS. 474.

(20. l. 8. sup. h. t. (21. v. l. ult. sup. de ass. ff. (22. l. 11. sup. h. t. (23. l. 10. l. 11. ff. de postul. l. 3. §. 1. inf. t. prox. (24. Immo vide l. 15. in fin. inf. h. t. (25. l. 10. sup. eod. (26. l. 16. inf. eod. (27. Confer. l. 4. ff. de off. ass. ff. l. 19. §. ult. ff. locati, l. 13. vers. heredibus, sup. h. t. adde l. 8. ff. de annuis leg. l. ult. inf. de domest. & protecl. juncta l. 1. §. 13. ff. de extraord. cogn. (28. l. 15. sup. h. t.

De advocatis Præfecturæ per Illyricum,

1. Et eorum privilegiis.

17. Imp. ZENO A. Paulo PP. per Illyricum.

Jubemus, advocacionem fori tui Culminis centum quinquaginta 29 (sicut antea constitutum fuerat) Advocatis concludi: eundemque numerum, quoties vel professionis sine, vel morte, vel quocumque fuerit casu imminutus, electione magnificæ tuæ Sedis impleri: ita ut in præfenti quidem, & hinc usque ad biennium ad impletionem supra definiti numeri subrogandi, sine ulla cohortalis, aut cujuslibet deterioris conditionis quæstione succedat: salva videlicet adversus eos apparitoribus, si qua competit, actione; quam certum est, postquam fisci patronatum officio impleto exegerint, evanescere: post lapsum vero biennium, foro tuæ magnificæ potestatis inseri postulantibus, nisi sub gestorum confectioe minime eos cohortali conditioni subjacere patefactum fuerit, admittantur. §. 1. Cuncta sane privilegia, quæ magnificæ per Orientem præfecturæ Advocatis ex divinis retro Principum, seu inclytæ recordationis Leonis, vel nostris sanctionibus indulta sunt, tuæ 31 quoque gloriosissimæ Sedis causidicis absque ulla discretione competere, per hanc in æternum valituram legem sancimus. Dat. vi. Kal. Jan. *Constant.* DECIO & LONGINO COSS. 486.

De multis.

18.

Nullus multæ dictionem habeat in eos Advocatos, qui intra fori Prætoriani statutum 32 numerum sunt, præter ipsum Præf. Præf.

De lite non protrahenda.

19.

Ne ideo lis protrahatur, quod in ea non reperiantur Advocati tres, cum duo sufficiant.

TIT. VIII.

DE ADVOCATIS DIVERSORUM JUDICUM.

De dignitate ejus, qui deposuit officium advocacionis.

1. Imp. ANASTASIUS A. Eusebio Magistro offic.

Suggestionem viri Illustris Comitum rerum privatarum, & Proconsulis Asiæ duximus admittendam: per quam nostræ Serenitatis auribus intimavit, fori sui advocatos communi petitionis magno-pere postulasse, ut, postquam advocacionis deposuerint officium, dignitate quadam, nostra liberalitate, potiuntur. Jubemus itaque post depositum (ut dictum est) præfatum officium, unumquemque eorum, qui in præfenti sunt, vel postea matriculis eorum pro tempore fuerint inserti, Clarissimi primi ordinis Comitum perfrui dignitate: quatenus & tempore quietis fructum præteritorum laborum consequantur: proque fide, atque industria erga clientes suos comprobata (a) privatæ conditionis hominum multitudine segregati, Clarissimis merito connumerentur. Dat. ii. Kal. Jan. *Constant.* ANASTASIO A. II. COS. 497.

De cohortali, vel deteriore conditione.

2. Idem A. Thomæ PP. per Illyricum.

Advocatos (amplissimæ) tuæ Sedis, qui pro tempore ad fisci patroni gradum, & officium provehuntur, una cum liberis jam natis, vel postea procreandis, ab omni cohortalis 1, seu cujuslibet deterioris conditionis vinculo immunes, ac liberos cum patrimonio suo conservari decernimus: (Cum) constet hoc jam pridem tam Advocatis amplissimæ Prætorianæ per Orientem 2, quam magnificæ Urbicariæ 3 (Præfecturæ) sacris Constitutionibus esse indultum: & non dubium sit, non tantum eas, sed etiam sublimissimæ tuæ Sedis germanas esse potestates. Dat. xii. Kal. Dec. PATRICIO & HYPATHIO COSS. 500.

De privilegiis patronorum fori Comitum Orientis & fisci.

3. Idem A. Constantino PP.

Jubemus pro tempore primatem Advocatorum fori viri Illustris Comitum Orientis per 4 biennium fisci patroni fungi officio, & solatia sibi communi consensu deputata per idem biennium consequi: hoc quoque transacto, professionem advocacionis deponere: consortio videlicet eorundem Advocatorum ad quadraginta tantum viros redigendo: ita ut, si qui superflui sunt, jam eidem consortio sociati, de advocacionis officio minime rejiciantur: nemine alio eis adjiciendo: ne quadraginta virorum numerum Advocatorum con-

(29. v. l. 11. sup. eod. (30. l. 11. §. 1. sup. eod. (31. l. 7. sup. eod. (32. l. 8. pr. l. 11. pr. sup. eod.

TIT. VIII. (1. l. 8. l. 17. sup. t. prox. (2. d. l. 17. in fin. (3. d. l. 8. in fin. (4. l. 12. sup. t. prox. confer. l. 5. inf. h. t.

fortium excedere, contingat. §. 1. Ad hæc eos, qui (prout statutum est) fisci patroni deposuerint officium, postea quoque non prohiberi singulos tam pro se, quam pro jugali sua, & focero, & focru, necnon genero, & nuru, liberisque propriis, colonis, & servis ad se pertinentibus advocacionis fungi officio. §. 2. Nec ædículas eorum *metatorum* onere molestari, si tamen in una tantummodo suaque domo singuli talem prærogativam sibi vindicare maluerint. §. 3. Pro *sportulis* præterea modum, quem notitia nobis porrecta declarat, tam pro his, quam pro colonis, & eorum servis custodiri: neminique præberi licentiam eundem modum circa sportularum exactiorem contra eos excedendi. §. 4. Nec de cetero quemquam, antequam per statuta tempora legum eruditioni noscatur inhæsisse, supradicto consortio sociari. §. 5. Et filios Advocatorum, vel adhuc in tali constitutorum officio, vel eorum, qui fisci patronatum deposuerint, superstitum, vel mortuorum, extraneis ad idem officium accedentibus anteponi: eique gratis, & sine sumtibus sociari: & si ipsi (prout dispositum est) solito tempore legum doctrinam meruerint. §. 6. Ut autem his, qui fisci patroni officium adepti sunt, vel fuerint, non tantum superstitibus, sed etiam morte præventis prospiciatur: tam ad heredes fisci patroni, qui semel ad talem gradum vocatus sit, solatia eius transire, hisque servari: quam ipsos, qui fisci patronatum jam deposuerunt, vel postea deposuerint, minime cujuslibet actus publici sollicitudinem nolentes subire compelli, nec exhibitionis, seu deductionis onere (nisi speciali auctoritate nostra) molestari: & in provincia inculpandos per sententiam viri spectabilis Comitum Orientis, utpote competentis judicis, conveniri atque litigare decernimus. Datum Kal. Jul. Constantinop. SABINIANO, & THEODORO COSS. 505.

De privilegiis patronorum fisci.

4. Idem A. Eustachio PP.

Laudabile vitæque hominum necessarium Advocacionis officium, maxime Principalibus præmiis oportet remunerari. §. 1. Ideoque jubemus, viros Clarissimos fisci pro tempore patronos fori tuz Celitudinis, solempni die festivitatis Kalendarum Januariarum ipsius tantummodo anni, per quem tale peragunt officium, inter spectabiles sacri nostri Consistorii Comites divina nostræ Serenitatis manu puncti consequi solatia. §. 2. Et postquam tale deposuerint officium, si quidem filios ingenuos habeant, eos Clarissimorum Notariorum inferi consortio, Tribunalium sacras solitas 10 epistolas sine quadam suffragii solutione percepturos. §. 3. Et si quis per sententiam Sublimitatis tuz monitus, super agnito debito, vel agnita causa, quæ ingeritur ei, confessionem exponere paratus sit: eam non arbitro delegato, sed tunc temporis fisci patronis, vel alterutri eorum, si alter adesse non possit, pro more tamen solito sub actuum testificatione intimari. §. 4. Quotiesque de nuptiis (quis) sine dotalibus 11 instrumentis mutuo contrahendi matrimonium animo celebratis, super affectu suo liberis ex hujusmodi conjugio jam extantibus, vel necdum procreatis, legitimis allegationibus uti maluerint, eas apud eosdem pro tempore fisci patronos, vel alterutrum eorum (ut dictum est) gestis intervenientibus commendari, ita videlicet, ut juri cognita allegationes in absentibus personis, si quæ competunt, ferventur intactæ. §. 5. His insuper, quicumque apud viros gloriosos pro tempore Consules 12 mancipia sua libertate donare voluerint: antelatos fisci patronos ad eandem libertatem peragendas propriam advocacionis vocem accomodare. §. 6. Aliis nihilominus privilegiis, quæ jam pridem memoratis, vel fisci patronis, vel adhuc advocacionis pro tempore peragentibus officium togatis, diversis modis indulta sunt, ex hac etiam sanctione nostra in sua stabilitate duraturis. Dat. XI. Kal. Decembr. Constantinop. ARIOVINIO, & MESSALA COSS. 506.

De privilegiis patronorum fori Præsidialis secundæ Syria, & fisci

5. Idem A. Sergio PP.

Petitiones virorum disertissimorum fori Præsidialis secundæ Syria provincie Advocatorum cum competenti moderatione censuimus admittendas: & jubemus 13, pro tempore primatem eorum per biennium fisci patroni fungi officio, & solatia tibi communi consensu deputata per idem biennium consequi: hocque transacto professionem advocacionis deponere, consortio videlicet eorumdem Ad-

vocatorum ad triginta tantummodo viros redigendo: ita ut, si qui superstiti sunt jam eidem consortio sociati, de advocacionis officio minime rejiciantur: nemine alio eis adjiciendo, ne triginta virorum numerum Advocatorum excedere consortium contingat. §. 1. Ad hæc (eos) qui (prout statutum est) fisci patroni deposuerint officium, postea quoque non prohiberi singulos tam pro se, quam pro jugali sua, & focero, & focru, necnon genero, & nuru, liberisque propriis, colonis, & servis ad se pertinentibus advocacionis fungi officio. §. 2. Nec ædículas eorum, *metatorum* onere molestari: si tamen in una tantummodo suaque domo singuli talem prærogativam sibi vindicare maluerint. §. 3. Pro *sportulis* præterea modum, quem notitia nobis porrecta declarat, tam pro his, quam pro colonis, & eorum servis custodiri: neminique præbere licentiam eundem modum circa sportularum exactiorem contra eos excedendi. §. 4. Nec de cetero quemquam, antequam per statuta tempora legum eruditioni noscatur inhæsisse, supradicto consortio sociari. §. 5. Et filios Advocatorum, vel adhuc in tali constitutorum officio, vel eorum, qui fisci patronatum deposuerint, superstitum, vel mortuorum, extraneis ad idem officium accedentibus anteponi: eique gratis, & sine sumtibus sociari, si & ipsi (prout dispositum est) solito tempore legum doctrinam meruerint. §. 6. Ut autem his, qui fisci patroni officium adepti sunt, vel fuerint, non tantum superstitibus, sed etiam morte præventis prospiciatur: tam ad heredes fisci patroni, qui semel ad talem gradum vocatus sit, solatia ejus transire, hisque servari: quam ipsos, qui fisci patronatum jam deposuerunt, vel postea deposuerint, minime cujuslibet actus publici sollicitudinem nolentes subire compelli, nec exhibitionis, seu deductionis onere (nisi speciali auctoritate nostra) molestari: & in provincia inculpandos per sententiam viri clarissimi provinciam, in qua degunt, moderantis, utpote competentis judicis, conveniri, atque litigare decernimus. Dat. Kal. Decemb. ANATOLIO, & AGAPITO COSS. 508.

De privilegiis patronorum fisci.

6. Imp. JUSTIN. A. Marino P. P.

Restituendæ sunt clarissimis eloquentiæ luminibus sexaginta auri librarum, quas sub imperio Zenonis divæ memoriæ pedaneis deputatas arbitris, necnon fidejussorum 14 vires æstimantibus, tamen auferendas credidit preparca posterioris subtilitas Principis, ut jam liberalitate nostri numinis, viri clarissimi fisci patroni præfatam auri summam sine fraude annis singulis consequantur, ab amplissima tua Sede pari lance in utrumque dividendam. Nam universis redditur, quod pro voto omnium primatibus indulgetur. §. 1. Sacras insuper epistolas 15, quibus approbantur viri clarissimi Tribuni Prætoriani, & Notarii, non unius tantum nomine, sed alterius quoque utrius præstandas perspicimus, sive suos filios, sive alios quosdam duxerint illustrandos. §. 2. Ad hæc altiore beneficio codicillos, quibus illustris honoratur dignitas, consequantur: quos unius solum nomine eisdem viris facundissimis daturos nos pollicemur, profuturos scilicet alteri 16 eorum altero concedente: seu qui ex provinciis suis, vel ex amicis voluerint, in provinciis tamen degentibus. §. 3. Licentiam eis præterea facimus binos homines singulis annis itidem offerendi, nostram adoratos purpuram statutis inferendos præsentibus domesticis, unum equitum, alterum scholæ peditum, in vacantem eorum locum, qui diem sancti sunt: nullo, dum supererunt, de militia 17 venundanda pacto cum eis interposito, quorum ejusmodi conventiones intersunt: ita tamen, ut iidem viri facundissimi, cum offerendos eosdem crediderint homines, bina solidorum pro singulis millia, nihilque amplius, coverint dependenda viris magnificis Comitibus dicatissimorum domesticorum: id est, equitum quidem pro eo, qui inter equites meritis est: peditum autem pro eo, qui inter pedites inferendus est: solitis videlicet statim stipendiis, necnon etiam ceteris solatiis iisdem tyronibus deputandis sine quolibet alio dispendio. §. 4. Aliis etiam privilegiis potiantur, quæ diversis temporibus consecuti sunt, sive per Augustos apices, sive per dispositiones, & sententias Amplissimæ tuz Sedis: nam qui nobis digni judicati sunt, hi multo magis in anterioribus quoque sunt adjuvandi. Dat. Kal. Decemb. Constantinop. ipso A. & EUTHERICO COSS. 519.

(5. Sic. l. 4. supr. de sacros. eccl. adde l. 8. pr. supr. tit. prox. (6. v. l. 13. vers. licentia sup. tit. prox. (7. v. l. 1 §. 8. sup. de off. præf. prat. Africa. (8. v. Const. ad antec. §. 1. in fin. (9. l. 15. in fin. supr. tit. prox. (10. v. l. 6. §. 2. inf. h. t. (11. Immo vide §. ult. Inst. de nupt. l. 10. C. de natur. lib. Nov. 12. c. ult. Nov. 18. c. ult. (12. l. ult. infr. de manum. vind. (13. l. 3. supr. h. t.

(14. v. l. 9. l. 10. pr. ff. qui satisd. cog. l. 7. §. 3. ff. de minor. l. ult. ff. a quib. appell. (15. l. 4. supr. h. t. (16. Sic. l. 1. supr. de divers. rescript. (17. v. l. ult. infr. de pignorib. l. 5. infr. qui milit. p. off.

De numero advocatorum. 1. De temporis ordine servando. 2. Ubi degendum. 3. Sanctio. 4. De sexcentis aureis. 5. De privilegiis olim indultis. 6. De sportulis, & sumtibus litis.

7. Idem A. Theodoro P. P.

Per hanc legem decernimus, ne; antequam in octoginta tantum virorum numerum, fori tui Culminis Togatorum collegium deductum fuerit, aspirare quis qualibet arte concedatur, aut possit: nisi vel eorum filii, qui triginta priorum obtinent numerum, facundia studiis eruditi, gratis 18 videlicet, & sine ullo suffragio, aut fortasse exteri non ultra duos per annos singulos facundia, & ipsi conspicui, taxati fuerint: nullo deinceps, postquam in octoginta virorum numerum redacti fuerint, superate qualibet rursus ambitione, vel astutia quantitatem ausuro. §. 1. Interdicenda quoque cunctis licentia prævendi progressus seriem 19, quam ipsius temporis ordo suppeditat: & ut in mercatorum contractibus, loca permutandi: & adhuc tyrones jam interesse veteribus. §. 2. Hoc etiam pronuntiandum censemus, ne quis ex his in aliis degat regionibus, relicta observatione glorificæ tuæ Sedis. Noverint etenim, qui, post nomen impetratum patroni litium, ultra trium annorum spatium ex sacratissima hac urbe morandum duxerint, nec nuncupationem Togati, nec privilegia virorum hujusmodi concedenda sibi: ut ne repetitis ex industria prædictæ Sedis auctoritatibus protrahantur, aut multiplicentur peregrinationis excursus. §. 3. Quorum omnium si quid vel minimum quocumque tempore fuerit violatum: viginti primates ejusdem ordinis, & qui pro tempore sollicitudinem ab actis in amplitudinis tuæ gerent officio, adutores etiam eorum denis singuli libris auri feriantur, quod adversus Imperialia consulta Serenitatis nostræ tendentibus non statim objecerint intercessionem legis præsentis, aut non resisterint, & omnino non prohibuerint, ne quid tentaretur contrarium, cum nec in administratores sublimissimæ tuæ Sedis, si non intente custodierint disposita salutaria, & ut non temerentur, prospexerint, pœna deerit decem auri librarum. §. 4. Sexcenti autem aurei, quibus pro tempore fiscali patronis fori tuæ Celsitudinis, ad exemplum priorum temporum ex arca tui iudicii consulatur: ne post decursum celerem advocacionis, & labores gloriosos egeni exeat: non (ut sæpe contingit) incerto die præsentur, sed cum (ad) medium iter pervenerint patrocinii rerum fiscalium: id est, Kalendis octobribus per annos singulos sine cunctatione solventur. §. 5. Quidquid insuper privilegiorum retro Principum sacris affatibus, vel auctoritate tribunalis, cujus interest, huic eidem ordini datum ostenditur, inviolatum servari. §. 6. Cumque lite quisquam eorum pulsatus fuerit, seu civilis causa certamine, aut criminalis quæstionis obtentu, hic, vel in provinciis: cum per concessum tempus eorum adesse quemquam evenit, nullas executores sportulas adsequi; nec qui controversiis movendis inserviunt, aut excipiendo, seu præparando, vel officio quolibet alio, quocumque nomine sumtum exigendum censemus. Dat. Id. Februarii. Constantinop. JUSTINO A. 11. & OPILIONE COSS. 524.

De privilegiis patronorum fiscali.

2. Idem A. Archelao. P. P.

Nemo, excepta Menandri fiscali patroni persona, speret ad cetero permutationum saltibus superiore gradu captato, fructurum se beneficiis, quæ patronis ararii, seu dum officium exhibent causis fiscalibus, aut post impletum agmen impertita monstrantur. Dat. XII. Kalend. Septemb. JUSTINO A. 11. & OPILIONE COSS. 524.

Productio §. 2. l. 7. ad advocatos Illyricianos.

9. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

De constitutione divinæ recordationis 21 Justini patris nostri super Togatis amplissimæ tuæ Sedis prolata, Illyriciani advocati postulaverunt a nobis (eis) clarum fieri, si locum etiam circa eos possit habere, sive cum comæatu, sive sine comæatu iudicio ejusdem Sublimitatis (tuæ) abfuerint. Sancimus itaque, (talem) legem generaliter etiam in persona eorum valere, ut si quis sine comæatu ultra continuum biennium abfuerit, vel cum comæatu ultra quinquennium, de matricula penitus aboleatur: nulla licentia ei danda gradum suum vindicare, nec iterum viris disertissimis Togatis ejusdem sedis adfistere. Perfruantur igitur Advocati ejusdem Sublimitatis hac nostra generali sanctione.

(18. l. 3. §. 5. l. 5. §. 5. supr. h. t. (19. l. 8. infr. eod. (20. l. 7. §. 1. supr. eod. l. 11. ff. de muner. (21. l. 7. supr. h. t.)

TIT. IX.

DE ADVOCATIS FISCALI.

An contra fiscum patrocinium præstari possit.

1. Imp. ANTONINUS A. Claudio.

Cum te fiscali causam agitare proponas, quamvis te salarium percepisse neges, tamen placitis acquiesce. Eos enim, qui causam fiscali egissent, prohibitum est adversus 1 fiscum patrocinium præstare. P. P. XIII. Kalend. Januar. ANTONINO A. IV. & ALBINO COSS. 214.

Qui in una causa fisco præstitit patrocinium, in alia potest contra fiscum postulare. Bald.

2. Imp. VALERIANUS, & GALLIEN. AA. Frequentio.

Potes, auctoribus nobis, adversus 2 fiscum quoque patrocinium exhibere privatis: dum eam scilicet causam, quam tu, cum fiscali advocatus fueras, forte tractasti, suscipere declines. P. P. VI. Kal. Mart. VALERIAN. III. & GALLIENO II. AA. COSS. 255.

De commodis fiscalibus non occultandis. De calumniis non movendis.

3. Imp. CONSTANTIN. A. Eliano Proconsuli Africæ, post alia.

Fiscali advocatus pœnas metuens, caveat, ne fiscalia commoda occultet, neve ullo negotio existente, fiscali nomine privatis audeat calumnias 3 commovere. Dat. VI. Id. Novemb. Treveri. CONSTANT. A. IV. & LICINIO CÆSAR. IV. COSS. 315.

De Rationalibus, & Præfectis arario.

4. Imp. GRATIANUS, VALENTINIAN., & THEOD. AAA. ad Ammianum Comitem rerum privatarum

Rationales 4, privata rei causis, vel sacris arariis præsentibus, examen præsentis 5 fiscali advocato suscipiant. P. P. XVII. Kal. Jan. MEROBAUDE II., & SATURNINO COSS. 383.

TIT. X.

DE ERRORE ADVOCATORUM, VEL LIBELLOS, SEU PRECES CONCIPIENTIUM.

De præsentia principalis litigatoris.

1. Imp. ALEXAND. A. Aureliæ.

Ea, quæ advocati præsentibus 1 his, quorum causæ aguntur, allegant, perinde habenda sunt, ac si ab ipsis dominis litium proferantur. P. P. Kal. Mart. ALBINO, & MAXIMO COSS. 228.

De errore scripturæ.

2. Imp. GORDIANUS A. Rogato militi.

Errores eorum, qui desideria, id est, preces scribunt, veritati præjudicium 2 afferre non posse, manifestum est. Et ideo si condemnationem, cujus mentionem libello insertam esse proponis, manifeste probare potes non intercessisse: allegationes tuas lædi non oportere, is, qui super negotio disceptaturus est, non ignorabit. P. P. x. Kal. Jul. PIO, & PONTIANO COSS. 239.

De præsentia litigatoris, & de sententia lata.

3. Imp. DIOCLETIANUS, & MAXIMIANUS AA. & CC. Ulpia.

Sententiis finita negotia, rescriptis revocari non 3 oportet. Nec enim, quæ constituta sunt, (id est,) ut advocatorum error litigatoribus non noccat, tibi etiam optulari possunt: cum te præsentis 4, neque causæ palam ex continenti, id est triduo 5 proximo contradixisse, neque post sententiam appellationis remedio (si tibi hæc displicebant) usam esse proponas. Dat. VI. Kal. Sept. Viminacii, CC. COSS. 294.

TIT. XI.

UT QUÆ DESUNT ADVOCATIS PARTIUM, JUDEX SUPPLEAT.

Judex ex officio supplere potest in jure, non in factis. Alex.

1. Imp. DIOCLETIANUS, & MAXIMIANUS AA., & CC. ad Honoratum.

Non dubitandum est, Judicem, si quid a litigatoribus, vel ab his, qui negotiis adfistunt, minus fuerit dictum, id supple-

TIT. IX. (1. Excip. l. 2. inf. h. t. l. 10. l. ult. ff. de postul. adde l. 2. sup. de advoc. div. judicior. (2. v. l. 1. supr. h. t. (3. l. 7. vers. ne liceat infr. de delator. (4. v. l. 2. sup. de modo mult. l. ult. in fin. inf. ad leg. Jul. majest. (5. l. 2. infr. si advers. fisci. l. 7. ff. de jur. fisci. collata l. 4. supr. de postul.

TIT. X. (1. l. 3. infr. h. t. (2. v. l. 92. ff. de reg. jur. l. 5. l. 9. sup. de juris & facti ignor. l. 7. pr. sup. de div. rescript. adde l. 6. §. 1. ff. de off. præf. (3. v. supr. ut lite pendens. & infr. sentent. rescind. (4. l. 1. supr. h. t. (5. l. ult. infr. de judic.

re 1, & proferte, quod sciat legibus, & juri publico convenire. S. XVI. Kal. Mart. DIOCLETIANO 5., & MAXIMIANO 4. AA. COSS. 293.

T I T. XII.

EX QUIBUS CAUSIS INFAMIA IRRIGATUR.

De carcere, & vinculis.

1. Imp. SEVERUS, & ANTONINUS AA. Manilio.

Infamia detrimentum minime tibi affertur ob id solum, quod in carcerem conjectus es, vel vincula tibi jussu legitimi Judicis injecta sunt. P. P. sine die, & Confule.

De eo, qui plus debito exegit.

2. Iidem AA. Venerio.

Neque furti, neque vi bonorum raptorum, neque peculatus damnatus intelligi potest, qui, cum plus debito nomine debitorum exegisset, in duplum a Præsidente condemnatus est. P. P. v. Id. Jan. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

De eo, qui ad tempus ordine motus est.

3. Iidem AA. ad Metrodorum.

Et si severior 2 sententia dici debuit, tamen cum Proconsul vir clarissimus certis rationibus motus 3 mitiorem sententiam dixerit, & ordine decurionum te biennio abstinere jusserit, transacto 4 tempore non esse te in numero infamium, palam est: eo quod post biennium remisisse tibi prohibitionem decurionatus Judex videtur. P. P. x. Kal. Jan. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

De exilio temporali.

4. Iidem AA. Venustiano.

Si Posidonium in tempus anni relegatum, sententiam non excessisse Proconsulis probaveris, quinque annis exilio temporali damnandum inter infames 5 haberi non oportet: quoniam sententia severitas cum ceteris damnis transigere videtur. P. P. VI. Kal. Mart. SATURNINO & GALLO COSS. 199.

De fustibus, & injuriis.

5. Iidem AA. Ambrosio.

Decuriones quidem, item filios decurionum fustibus 6 castigari prohibitum est. Verum si injuriam 7 te fecisse Proconsul vir clarissimus pronuntiaverit, ignominia notatus es. P. P. Kal. Jul. SATURNINO & GALLO. COSS. 199.

De condemnatione in opus publicum ad tempus.

6. Iidem AA. Justo.

Ad tempus in opus publicum damnati, pristinum quidem statum retinent: sed damno infamiae post impletum tempus subjiciuntur. P. P. VII. Id. Decemb. GETA & PLAUTIANO COSS. 204.

De eo, qui bonis paternis abstinuit.

7. Iidem AA. Demetrio.

Nemo ob id, quod bonis paternis se abstinuit, infamis est. P. P. v. Id. Jan. ANTONINO A., & GETA II. utrisq. COSS. 206.

De furto, & de eo, apud quem res furtiva inventa est.

8. Iidem AA. Ulpia.

Si furti condemnata es, citra verbera quoque fustium, famam damnatum subiisti. 8 Quod si res furtiva, quam alter furripuit, apud te ignorantem comperta est: non laetis existimationem tuam durior sententia. P. P. X. Kal. Mart. ANTONINO A., & GETA utrisque 11. COSS. 206.

De publicis negotiis defensis.

9. Iidem AA. Lato.

Neminem sequitur infamia ob defensa publica negotia patris 9 suae. P. P. XII. Kal. Mart. ANTONINO II. A., & GETA utrisque 111. COSS. 209.

De injuriis.

10. Iidem AA. Severo.

Injuriarum 10 ex persona quoque 11 servi damnatus, infamia notatur. P. P. IV. Kal. Aug. iisdem COSS. 209.

De cessione, & venditione bonorum.

11. Imp. ALEX. A. Herennio.

(Debitores) qui bonis 12 cesserint, licet ex ea causa bona eorum venierint, infames non fiunt. P. P. X. Kal. Maji. MAX. II. & ALIAN. COSS. 224.

De expilata hereditate.

12. Idem A. Donato.

Si te expilasse hereditatem, sententia Præsidis constiterit, non ex eo, quod non & alia poena tibi irrogata est, furti 13 improbius infamiam evitasti. P. P. Kal. Jul. JULIANO II. & CRISPINO COSS. 225.

De his, quae pater in testamento, filios increpans scripsit.

13. Idem A. Juventio.

Ea, quae pater testamento suo filios increpans 14 scripsit, infames quidem filios jure non faciunt, sed apud bonos, & graves opinionem ejus, qui patri displicuit, onerant. XII. Kal. Novemb. ipso A. III. & DIONE COSS. 230.

De fustibus. De quaestione.

14. Imp. GORDIANUS A. Jovino.

Nullam existimationis infamiam avunculus tuus pertimescat ictibus fustium 15 subiectus (ob crimen quaestione habita,) si sententia non praecessit, ignominiae maculam irrogans. Dat. Kal. Sept. PIO & PONTIANO COSS. 239.

De luctu.

15. Idem A. Sulpitia.

Decreto Amplissimi Ordinis luctu foeminarum deminuto, tristior habitus ceteraque hoc genus insignia mulieribus remittuntur: non etiam intra tempus 16, quo his elugere maritum moris est, matrimonium contrahere permittitur: cum etiam, si nuptias alias intra hoc tempus secuta est, tam ea, quam is, qui sciens eam duxit uxorem, etiam si miles sit, perpetuo Edicto labem pudoris contrahat. P. P. XVII. Kal. Jul. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

De fustibus caso, & super dicto εὐνοφάντησας.

16. Idem A. Domitiano.

Fustibus casum, cui per praconem 17 ita dictum est 18, εὐνοφάντησας, (id est, calumniatus es,) ut calumniatorem 19 videri notatum, ideoque esse famosum, manifestum est. P. P. III. Kal. Aug. SABINO, & VENUSTO COSS. 241.

De interlocutione Judicis sine causa cognitione.

17. Idem A. ad Magnum.

Verbum precibus insertum potius verecundiam onerare, quam ullam existimationis maculam videtur aspergere. Etenim cum non causa cognita 20 dictum est εὐνοφάντησας, sed ad postulatum patroni, interlocutione Judicis responsum sit: nequaquam hoc infamiam irrogat. P. P. VIII. Kal. Octob. ATTICO & PRÆTEXTATO COSS. 243.

De injuriis, de pacto, transactione, jurejurando.

18. Imp. VALERIANUS, & GALLIENUS AA.

Antiocho.

Non damnatos quidem dumtaxat injuriae, sed pactos 21 quoque perpetuum Edictum infamat. Verum pactos eos demum, qui ullos adversariis nummos pro mala conscientia 22 ex transactione numerassent, in hac causa placuit intelligi. Ceterum simplex ejus (rei) gratiae integram pacti existimationem illibatamque conservat. Quod si jurejurando decisa contentio sit: nemo dubitaverit, quin religionem absolutio judicantis sequatur. P. P. XIV. Kal. Jan. SEGULARE II. & DONATO COSS. 261.

De interlocutione Præsidis.

19. Imp. CARINUS, & NUMERIANUS AA.

Aristocrati.

Interlocutio Præsidis 23, quae indicta est, infamem eum, de quo quaeris, fecisse non videtur, cum non specialiter ob injuriam, vel admissam vim condemnatus sit, sed ita Præsidis verbis gravatus & admonitus, ut ad melioris vitae frugem se reformet. P. P. XVII. Kal. Febr. CARINO II. & NUMERIANO AA. COSS. 284.

TIT. XI. (1. l. ult. pr. infr. de de appell. l. 6. §. 1. ff. de off. praes. adde l. ult. ff. de hered. pet.)

TIT. XII. (1. Lib. 3. D. 2. Lib. 10. infr. tit. 57. (2. v. l. 11. pr. juncta l. 31. ff. de panis. (3. v. l. 37. vers. in delictis. ff. de minor. l. 2. ff. de termino moto. (4. v. l. 13. §. 1. ff. ad leg. Corn. de fals. l. 15. pr. ff. ad municip. l. 3. §. 1. ff. de decur. (5. l. 4. §. 4. ff. de dere milit. (6. l. 2. §. 2. ff. de decur. adde l. ult. ff. eod. l. 9. §. 11. §. 12. ff. l. 3. l. 9. l. 12. infr. de panis. l. ult. infr. de quaest. (7. l. 1. l. 4. in fin. ff. h. t. l. 7. ff. de jud. pub. §. 2. Inst. de pan. rem. lit. (8. v. dictas leges. adde l. 53. ff. de furtis. (9. l. 2. pr. ff. de jure fisci. l. 4. infr. de delato. rib. (10. adde l. 5. supr. h. t. (11. Immo vide §. 3. Inst. de injuriis.

(12. l. ult. infr. qui bonis cedere. (13. v. l. 1. §. 1. ff. de effraCTORIB. (14. l. 3. ff. de liber. & posthum. (15. l. 22. ff. h. t. confer. l. 1. supr. eod. (16. l. 1. vers. qui eam ff. eod. l. 1. l. 2. l. 6. infr. de sec. nupt. l. 4. infr. ad SC. Tertull. Nov. 22. c. 40. Nov. 39. c. 2. adde l. 3. l. 9. l. 10. l. 11. l. 23. l. 25. ff. h. t. (17. Confer. l. 13. ff. de jurejur. (18. Adde l. 17. infr. h. t. (19. l. 1. vers. qui in judicio ff. eod. (20. l. 19. infr. l. 13. §. 6. ff. h. t. (21. l. 4. in fin. l. 6. §. 3. 4. ff. eod. §. 2. Inst. de pana temere litig. (22. l. 5. ff. h. t. (23. v. l. 17. supr. eod. adde l. 20. ff. eod.

De feneratoribus.

20. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

Fortunato.

Improbum fœnus exercentibus, & usuras 24 usurarum illicite exigentibus, infamiae macula irroganda est. S. xvii. Kal. Mart. ipſis AA. COSS. 284.

De minore, qui artem ludicram exercuit.

21. Idem AA. & CC. Statio.

Si fratres tui minores 25 dumtaxat ætate (in) ludicræ 26 artis ostentatione spectaculum sui populo præbuerunt, inviolatam existimationem obtinent. Dat. v. Kalend. Septemb. ipſis AA. & COSS. 284.

Pro socio.

22. Idem AA. & CC. Domitiano.

Fidem rumpens 27 societatis, cum infamiae periculo, suo nomine pro socio conventus, ad faciendum satis urgetur. Dat. vi. Id Decemb. Nicomedia, CC. COSS. 284.

TIT. XIII.

DE PROCURATORIBUS. I

Cautio de rato.

1. Divus ANTONINUS PIUS A. Severo.

Cautio ratihabitionis 2 tunc exigitur a Procuratore, quoties 3 incertum est, an ei negotium mandatam sit. PP. iv. Id. Octob. GALLICANO & VENUSTO COSS. 151.

De causa appellationis pecuniariae.

2. Divi FRATRES Sextiliae.

Cum rem pecuniariam esse dicas, potes per maritum tuum solemnibus impletis, appellationi adversariae tuae respondere: cum appellationes pecuniariae etiam per procuratores 4 exerceri ab utraque parte litigantium possint. Accepta viii. Kalend. August. ipſis IV. & III. AA. COSS. 163.

De fideicommissio.

3. Imp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Pomponio.

Eum, qui res agit heredum, a quibus tibi deberi fideicommissum dicis, evoca ad Prætorum virum clarissimum: qui aut tibi respondere cogetur 5, aut ab administratione negotiorum secundum formam jurisdictionis prohibebitur. † Deliberabit autem Prætor, si non defendantur heredes, an mittere te in possessionem 6 debeat, secutus jurisdictionem, quæ exerceri adversus indefensos solet. PP. x. Kalend. Septemb. CHILONE & LIBONE COSS. 205.

De absente. De mulieribus.

4. Idem AA. Saturnino.

Quia absente te judicatum dicis: æquum est, tibi restitui causam defensionem. † Nec oberit tibi, quod uxor 7 tua interfuit iudicio, aut etiam acquievit sententiæ: cum aliena negotia per mulieres 8 non aliter agi possint, nisi in rem 9 suam, & proprium lucrum mandatæ sint eis actiones. PP. Prid. Non. Januar. APRO & MAXIMO COSS. 208.

De reconventione.

5. Imp. ANTONINUS A. Pancratiz.

Actionem ei, qui absentis nomine agere vult, si non eum defendat 10, denegari oportere, jam Edicto Perpetuo expressum est. iv. Kal. Mart. DUOB. ASPRIS COSS. 213.

De reo criminis.

6. Imp. ALEXAND. A. Martiano.

Reum 11 criminis constitutum defensionem causæ suscipere non posse, antequam purget innocentiam suam, incognitum non est. vi. Kal. Mart. MAXIMO II. & ÆLIANO COSS. 224.

(24. v. l. 28. inf. de usuris. (25. Immo vide inf. si advers. delict. adde l. 37. vers. in delictis ff. de minor. (26. v. l. 2. in fin. ff. h. t. (27. l. 1. vers. qui pro soc. ff. eod. §. 2. Inst. de pœn. tem. litig.

TIT. XIII. (1. Lib. 3. D. 3. (2. l. 39. §. 1. ff. h. t. §. 3. Inst. de satisfd. (3. l. 21. ff. ratam rem. (4. l. 26. inf. h. t. l. 3. inf. quor. appellat. (5. l. 8. §. 3. ff. h. t. (6. l. 2. pr. ff. quib. ex caus. in possess. l. 8. in fin. infr. quom. & quando judex. l. 2. in fin. inf. ubi in rem actio. (7. l. 54. ff. h. t. l. 2. pr. ff. de R. J. (8. Vide tamen l. 42. ff. h. t. l. 3. §. 2. ff. de liber. caus. (9. Adde l. 55. ff. h. t. (10. l. 33. §. 3. l. 43. §. 4. l. 70. ff. eod. (11. arg. l. 1. inf. de reis postul. leg. 5. pr. ff. de publ. judic. leg. 17. §. 12. ff. ad municip.

De milite.

7. Idem A. Macrino.

Militem nec pro patre, vel matre, vel etiam uxore, nec ex sacro rescripto, procuratorio nomine experiri oportet 12: cum neque defensionem alienam suscipere, vel redimere negotia, vel quasi suffragatorem accedere, utilitate publica permittatur. PP. viii. Id. Mart. MAXIMO II. & ÆLIANO COSS. 224.

An procurator procuratorem facere possit.

8. Idem A. Mansueto.

Quod quis sibi debitum exigere tibi mandavit, ante litis 13 contestationem, tu alii petendum mandare non potes. P. P. viii. Kalend. Septemb. MAXIMO II. & ÆLIANO COSS. 224.

De militibus.

9. Idem A. Aufidio.

Qui stipendia merentur, suis negotiis superesse, inoffensa disciplina, possunt. Nec potest dici eum, qui honesta, & verecunda præcedente causa mandatas sibi actiones exercuerit 14, alieno negotio fungi: cum, licet contentio ex persona alterius bona fide sumatur, hunc tamen rem suam 15 gerere non ambigitur. Quod militibus meis interdicti non modo absurdum, verum etiam iniquum est. Sine die, & Consule.

De finibus mandati. De fraude, vel dolo.

10. Idem A. Castiz.

Si procurator ad unam speciem constitutus, officium mandati egressus est, id, quod gessit, nullum domino præjudicium facere potuit. 16 † Quod si plenam potestatem 17 agendi habuit, rem judicatam rescindi non oportet: cum si quid fraude, vel dolo egerit convenire eum more judiciorum non prohibearis. PP. III. Kalend. Mart. ALBINO & MAXIMO COSS. 228.

De pupillis, adultis, & eorum tutoribus, vel curatoribus.

11. Idem A. Sebastiano.

Neque tutores, neque curatores ex sua persona in rem pupilli, vel adolescentis procuratorem facere possunt, sed actorem 18 constituere debent. † Pupillus autem, vel pupilla, adultus, vel adulta, tam ad agendum, quam ad defendendum, tutore, seu curatore interveniente, procuratorem ordinare possunt. Ipſi etiam tutores, & curatores post litis 19 contestationem a se factam, ad exemplum procuratorum, qui litem contestati sunt, dare procuratores non prohibentur. PP. Prid. Id. Maji, ALEX. A. III. & DIONE COSS. 230.

Qui sine mandato admittuntur. De atate.

12. Idem A. Frontoni.

Exigendi a filio tuo mandati, qui se defensionem tuam offerebat, duplici ratione necessitas non fuit: aut quod defendere quis, sive libertus, sive extraneus sit, sine mandato potest, satisfactione tamen pro defensione præstita, & alia proculdubio observatione subiecta: aut quod filius, etiam si ultro actionem patris nomine dirigat, mandatam probare non cogitur. 20 † Sane, quod necdum legitimam ætatem idem filius tuus compleverit, ob hoc quidem depellere a procuratoris officio eum iudex non injuste 21 potuit: sed multo justius fuit, hujusmodi defensorem audire, quam te absentem quasi contumacem, & indefensum gravi condemnatione afficere. v. Kal. Octobr. AGRICOLA & CLEMENTINO COSS. 231.

De prescriptione militiae.

13. Imp. GORDIANUS A. Luciano militi.

Ita demum super lite persequenda, quam tibi mater mandavit, 22 actionem intentare potes, si, cum primum litem contestaveris 23, non est tibi eo nomine opposita præscriptio militiae: quod nec, cum appellatio agitur, tibi objici potest. Nam si integra res est, ratio perpetui Edicti acceptam tibi non permittit alieno nomine actionem intendere. III. Idib. Januar. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

De minore vigintiquinque annis.

14. Idem A. Sabiniano.

Non eo minus sententia adversus te lata, juris ratione subsistit, quod adversaria tua minor vigintiquinque annis constituta, causam suam marito sine curatore agendam mandavit. Minoribus enim ætas in damnis subvenire, non in rebus prospere gestis obesse

(12. §. ult. Inst. de except. adde tamen l. 8. §. 2. ff. l. 9. l. 13. infr. h. t. (13. l. 11. l. 23. inf. eod. l. 8. §. 3. ff. mandati. l. 4. in fin. ff. de appellat. (14. Immo vide l. 7. sup. h. t. (15. v. l. 55. ff. eod. (16. l. 7. sup. de transact. l. 13. ff. de pact. (17. Adde l. 10. in fin. l. 11. l. 12. ff. de pact. (18. §. ult. Inst. de curat. l. 13. ff. de tutel. l. 9. ff. ratam rem. (19. v. l. 8. sup. h. t. (20. Confer tamen l. 3. §. 3. ff. eod. (21. v. l. 51. ff. eod. (22. l. 9. supr. l. 8. §. 2. ff. eod. (23. l. 19. infr. de probat.

consuevit. 24 PP. III. Non. Octobr. GORDIANO A. II. & POMPEIANO CC. COSS. 242.

De redemptione litis.

15. Imp. DIOCLETIANUS & MAXIM. AA. & CC. Cornificio.

Litem te redemisse 25 contra bonos mores precibus manifeste professus es: cum procuracionem quidem suscipere (quod officium gratuitum 26 esse debet) non sit res illicita: hujusmodi autem officia non sine reprehensione suscipiuntur. S. III. Non. April. CC. COSS. 294.

De venditione.

16. Idem AA. & CC. Paconia.

Procuratorem, vel actorem prædii, si non specialiter distrahendi mandatum 27 accepit, jus rerum domini vendendi non habere, certum ac manifestum est. Unde, si non ex voluntate domini, vendentibus his, fundum comparasti, pervides improbum tuum desiderium esse, dominium ex hujusmodi emtione tibi concedi desiderantis. S. Non. April. Byzantii, CC. COSS. 294.

De invito.

17. Idem AA. & CC. Mardonio.

Inventus 28 procuracionem suscipere nemo cogitur: nec eandem ultra, nisi provocationis 29 causa, extendere. Sed nec defensionem absentis subire compellitur: cum fidem susceptam implere sufficiat. PP. Non. Jun. Philippopoli, DIOCLET. V. & MAX. IV. AA. COSS. 293.

De feminis.

18. Idem AA. & CC. Dionysia.

Alienam suscipere defensionem, virile 30 est officium, & ultra sexum muliebrem 31 esse constat. Filio itaque tuo, si pupillus est, tutorem pete. S. XIV. Kal. Febr. Sirmii, CC. COSS. 294.

Si actor pretium in rem domini verterit.

19. Idem AA. & CC. Firmo.

Si pretium quidem actoribus alienum fundum, vel servum citra 32 mandatum domini tibi distrahentibus dedisti, & neque præcessisse, neque secuta contractum domini declaretur voluntas, in rem autem ejus idem pretium processisse, provinciæ Præses causa cognita perspexerit, hoc tibi restitui jubebit. Prid. Idus Mart. CC. COSS. 294.

De negotii transitu ad personam procuratoris.

20. Idem AA. ad Verinum Præsidem Syria.

Nihil arbitramur interesse, utrum ab initio, an cœpta jam lite, negotium ad personam procuratoris transitum fecerit. Dat. X. Kal. Octobr. (Demesso CC. COSS.)

De feminis, & de maritis.

21. Imp. CONSTANTINUS A. ad Concilium Provinciæ Africa.

Maritus citra 33 mandatum in rebus uxoris cum solemnī satisfactione, & alia observatione intercedendi liberam habeat facultatem: ne femina, persequendæ litis obtentu in contumeliam matronalis pudoris irreverenter irruant, & conventibus virorum, vel judiciis 34 interesse cogantur. † Sin autem mandatum susceperit, licet maritus sit, id solum 35 exequi debet, quod procuratio emissā præscripserit. Dat. IV. Id. Mart. Adrumeti, CONSTANTINO A. & LICINIO CÆSARE utrisque II. COSS. 312.

De litis translatione.

22. Idem A. ad Bassum P. Urbi.

Procuratoribus institutis, & post contestatam 36 litem dominis 37 effectis, hi, qui mandaverant, non habeant facultatem negotia persequendi, nisi capitales inimicitia 38, vel morbus 39, vel alia 40 necessaria causa intercesserit: tunc enim etiam invitis his, transferri lis potest. Dat. XIIII. Kal. Jul. CONSTANTIN. A. & LICINIO CÆS. V. utrisque COSS. 319.

De jure procuratoris effecti domini litis.

23. JULIANUS A. secundo P. P.

Nulla dubitatio est, post causam in judicio agitatam 41, utpote dominum 42 litis procuratorem effectum, etiam post excessum 43 ejus, qui agendam, vel defendendam litem mandaverat, posse inchoatam causam jurgiumque finire: quippe cum & procuratorem posse eum instituere, veteris juris 44 voluerint conditores. Lect. II. Non. Febr. JULIANO A. IV. & SALLUSTIO COSS. 363.

De exceptione procuratoria.

24. Imp. GRATIAN. VALENT., & THEOD. AAA. Pancratio Præf. Urb.

Licet in principio quæstionis persona debeat inquiri procuratoris 45, an ad agendum negotium mandatum a domino litis habeat: si tamen falsus procurator inveniatur 46, nec dici controversiæ solent, nec potest 47 esse judicium. Dat. II. Kal. Apr. Constantinop. ANTONIO & SYAGRIO COSS. 382.

De his, qui per se litigare non possunt.

25. Imp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Tatiano PP.

Qicumque 48 Prætorianæ vel Urbanæ Præfecturæ sublime fastigium, vel magisterium militare, vel consistorianæ comitivæ insignia meruerit dignitatis, vel proconsulare jus dixerit, aut Vicarii fuerit administratione suffultus: si quod ab eo vel infertur jurgium, vel refertur, procuratoris personam in negotii sui jura substituat. † Quod si quis sanctionis hujus statuta transgressus, judiciis sese jurgaturus ingesserit, careat ejus litis sorte, cujus non per procuratorem expectavit eventum: Judex nihilominus, qui contra fecerit, noverit a se viginti libras auri, (item) ab Officio quoque suo tantundem ponderis exigendum. Dat. XVIII. Kalend. Octobr. ARCAD. A. II. & RUFINO COSS. 392.

In AUTHENT. ut ab illustr. col. 5. tit. 26. ad. 18.

seu Nov. 71. cap. 1. §. 1.

Hoc jus stabit usque ad illustres solos: ceteri enim commune jus amplectuntur.

De causis pecuniariis.

26. Imp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Anthemio PP.

In pecuniariis controversiis, etsi specialiter hoc præcepti, vel sententiæ minime designat auctoritas, passim unicuique (si tamen ita 49 maluerit) per procuratorem respondendi tribuimus facultatem: nisi forte quosdam, justiores nonnunquam ob causas vehementiores, maximi Judicis vocabit auctoritas. Dat. Prid. Idib. Octob. *

Ne quis in duobus foris procurator sit.

περί μετεντάλιατ.

27. Imp. ZENO A. **

Constitutio prohibet duorum judiciorum unum 50, eundemque publicum procuratorem esse: sed alios quidem esse in maximis judiciis gloriosissimorum Magistratum procuratores, alios vero, qui eloquentissimis iudicibus pedaneis ministrent in litibus: ac neque eum, qui litem inchoavit procuratorem apud Diatetam, seu pedaneum, eundem ipsum terminare ipsam litem apud gloriosissimum Magistratum, sed nec metentalma, id est, translationem mandati fieri ab ipso ad alium procuratorem, qui apud gloriosissimum Magistratum adsideat: nulla impensa pro permutatione procuratoris faciendâ in hoc metentalmate, neque communi satisfactione pro hoc metentalmate exigenda, sed & iudicium solvi satisfactionem, & de ratihabitione cautionem ita ab initio concipi, ut comprehendantur in his, & expensæ hujus metentalmatis, ut is, a quo exigitur alterutra harum satisfactionum, stipuletur, *Quia spondeo me & hunc, apud Diatetam procuratorem pro iudicatorum solutione aut satisfactione confirmaturum, & si contingat ex ratione Diatete, aut ex appellatione data contra ipsius sententiam transferri causam ad maximum iudicium, cui subest Diateta, etiam tum ex metentalmate futurum procuratorem in maximo iudicio simili modo confirmaturum me spondeo.* Si non hæc omnia observata fuerint, si quidem circa maximum iudicium lex hæc omnia observata fuerint, si quidem circa maximum iudicium lex hæc transilita fuerit, competenti scri-

(24. arg. l. 6. supr. de legib. (25. l. 5. supr. de postul. l. 53. ff. de pact. l. 7. ff. l. 20. inf. mandati. (26. l. 1. in fin. ff. d. t. (27. Adde l. 19. inf. l. 63. ff. h. t. (28. l. 3. §. 1. l. 35. §. 2. ff. eod. l. 156. pr. ff. de R. J. (29. v. l. 8. §. 8. ff. mandati. (30. Adde l. 1. inf. quando mulier tutela. (31. Confer. l. 4. supr. h. t. (32. v. l. 16. supr. eod. (33. Adde l. ult. inf. de pact. conv. (34. l. ult. inf. de rec. arbit. l. 1. §. 5. ff. de postul. (35. l. 10. supr. h. t. adde l. 56. l. 63. ff. eod. (36. Vide enim l. 16. ff. eod. l. 3. infr. mandati. (37. l. 3. infr. h. t. (38. l. 14. l. 21. ff. eod. v. l. 6. §. 17. ff. de excus. tut. (39. l. 20. ff. h. t. (40. l. 10. l. 23. ff. eod.

(41. l. 11. l. 22. supr. eod. (42. d. l. 22. l. 4. in fin. ff. de appell. l. 11. pr. ff. de dol. mal. & met. except. (43. Vide tamen l. 59. in fin. ff. de re iudicata. (44. l. 27. in fin. ff. h. t. adde l. 8. l. 11. supr. eod. (45. l. 19. infr. de probat. juncto §. ult. Inst. de except. (46. l. 1. infr. quib. res iudic. l. 19. inf. de fure. l. 27. pr. ff. h. t. l. 44. in fin. ff. de iudic. (47. Vide tamen l. 56. ff. d. t. (48. Confer. Nov. 71. c. 1. Auth. hoc jus. infr. h. t. (49. l. 6. §. 3. supr. de his qui ad Eccles. (50. Adde l. 14. supr. de assess.

nio quinque auri libras persolvat pœnam. Si vero circa Diatetas hæc lex prætermiſſa fuerit, is, qui litem adimplet, qui apparet eloquentiſſimo Diatetæ, unius auri libræ exigetur pœnam. Alii vero duo, qui ex officio ſegregati ſunt, & attributi Diatetæ, ſive ex ſcholis duarum auri librarum exigentur multam: ipſe vero procurator, a quo quid peccatum contra hanc legem fuerit, plagis caſtigetur a Magiſtratu, aut Diateta, interdictus in poſterum procuratoris officio fungi in iudicio.

De fidejſſore. 1. Si moriatur, aut alias non appareat procurator.
28. Conſtitutionis argumentum ex lib. Eulſtathii.

περί χρονιαίων διατημάτων.

Si fidejſſor procuratoris non definiert tempus, & dixerit forte, *Ego fidejubeo pro ipſo*, & ſi mortuus fuerit, aut amplius non appareat: idque contigerit intra viginti dies, alius fidejſſor dandus erit. §. 1. Si moriatur, aut alias non inveniatur is, qui ad litem ab aliquo datus eſt procurator, poſt viceſimum diem a judiciali decreto ſuper alterius procuratoris datione interpoſito, ſex menſium acceſſionem, ſeu terminum habebit principalis reus peregre degens in remota provincia, ad alium procuratorem dandum, vel ad veniendum per ſe in iudicium: ſi enim in proxima, non autem in longinqua provincia abſit, tunc iudicis arbitrio terminus, ſive dilatio definietur.

TIT. XIV.

NE LICEAT POTENTIORIBUS PATROCINIUM LITIGANTIBUS PRÆSTARE, VEL ACTIONES IN SE TRANSFERRE. 1

1. Imp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA.

Ariſtobulo ſalutem.

Divine admodum conſtituit D. Claudius conſultiſſimus Princeps, patens noſter, ut jactura cauſæ aſſicerentur hi, qui ſibi potentiorum patrociniū advocaſſent: ut, hoc propoſito metu, judicialia lites potius ſuo Marte diſcurrerent, quam potentiorum dominorum opibus niterentur. † Quem palam eſt in tantum provincialium quaſtionibus eſſe commotum, ut hujus ſanctionis Rectores provinciarum cuſtodes, & contemptæ hujus rei vindices fecerit: ſcilicet, ut in actores, ſeu procuratores in ſubſidia negotiorum, vel uſurpatos gratia, vel redemptos 2: ſevera ſententia vindicarent. Quare cum interſit in univerſum omnium, & præcipue tenuiorum, qui ſæpe importunis potentium interceſſionibus opprimuntur: inter litigatores audientiam tuam impertiri debebis. † Nec metuas, ne præjudices Clariffimis viris: cum D. Claudius hujus rei Rectorem provinciæ diſceptatorem, & ſi res poſtularret, ultorem ſpecialiter fecerit. Dat. iv. Id. Sept. AA. 111. & 11. COSS. 287.

2. Imp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA.

Joanni P. P.

Si cujuſcumque modi actiones 3 ad potentiorum fuerint delatæ perſonas, debiti creditores jactura multentur. Aperta enim credentium videtur eſſe voracitas, qui alios actionum ſuarum redimunt exactores. Dat. v. Id. Jul. HONOR. VII. & THEODOSIO II. AA. COSS. 407.

TIT. XV.

DE HIS, QUI POTENTIORUM NOMINE TITULOS PRÆDIIS AFFIGUNT 1, VEL EORUM NOMINA IN LITEM PRÆTENDUNT.

1. Imp. ARCAD. & HONOR. AA. Meſſala P. P.

Animadvertimus plurimos injuſtarum deſperatione cauſarum, potentium titulos, & clariffimæ privilegia dignitatis, his, a quibus in jus vocantur, opponere: At ne in fraudem legum, adverſariorumque terrorem his nominibus abutantur, & titulis, qui hujusmodi dolo ſcientes conniverint, aſſiciendi ſunt publica ſententia nota. Quod ſi nullum hac in parte conſenſum præbuerint, ut libelli, aut tituli eorum nominibus, (vel ædibus affigerentur alienis: eatenus in eos, qui fecerint, vindicetur, ut affecti plumbo perperuis metallorum ſuppliciis deputentur. † Quiſquis igitur lite pulſatus, (cum ipſe & rei ſit poſſeſſor & juris, & titulum illata ſolemniter pulſationis exceperit) contradictoriis libellis, aut titulis alterius nomen crediderit ingerendum: ejus poſſeſſionis, aut cauſæ, quam ſub hac fraude, aut retinere, aut evitare tentaverit, amiſſione multetur: nec repetendæ actionis, etiam ſi ei probabilis negotii merita ſuffragantur, habeat facultatem. Eos ſane, qui ſe ſponte

TIT. XIV. (1. Arg. t. inf. de alienat. jud. mut. cauſ. facta, adde l. 3. pr. l. 4. §. 3. ff. eod. (2. Adde l. 15. ſup. t. prox. (3. v. l. 22. inf. mandati.

TIT. XV. (1. Adde Nov. 17. c. 15. l. 3. inf. de bon. vac. t. 16. 17. inf. h. lib. Nov. 164. c. 1.

alienis litibus inferi patiuntur, cum his neque poſſeſſio, neque proprietas competat: veluti famæ ſuæ prodigos, & calumniarum redemptores, notari oportebit. Dat. xv. Kal. Dec. Med. STILLCHONE & AURELIANO COSS. 400.

TIT. XVI.

UT NEMO PRIVATUS I TITULOS PRÆDIIS SUIS, VEL ALIENIS IMPONAT, VEL VELA REGIA SUSPENDAT.

1. Imp. HONORIUS & THEODOSIUS AA.

Flaviano P. P.

Regia majeſtatis eſt, ut noſtræ 2 tantum domus & patrimonia titulorum inſcriptione legantur. Omnes igitur intelligant, publico juri eſſe deputandum id, cui nomen dominicum præſcribitur. Dat. III. Kal. Dec. Ravenna, BASSO & PHILIPPO COS. 408. Imponens titulum, vel vela regia rebus ab alio juſte, vel injuſte poſſeſſis, ſi plebejus eſt, ultimo ſupplicio punitur: ſi nobilis, deportatur.

2. Imp. THEODOSIUS & VALENTINIANUS AA.

ad Florentium P. P.

Ne quis vela Regia ſuspendere, vel titulum audeat, ſine præceptione Judicis competentis, alienis rebus imponere, quas quocumque modo qualiſcumque perſona poſſideat: licet non dominus, licet injuſtus poſſeſſor, vel temerarius inſaſor, qui poſſidet, doceatur. † Eum autem, qui hoc facere auſus fuerit, ſi plebejus eſt, ultimo ſubdi ſupplicio: ſi Clariffimus, vel curialis, vel miles, vel clericus, proſcribendum, deportandumque, non ſolum civitate Romana, ſed etiam libertate privari cenſemus: executoresque hujus legis omnes Judices eſſe oportere. † Depoſendi autem, vel frangendi titulos 3, & conſcindendi vela, non ſolum eis, ad quorum præjudicium tale aliquid contra fas, contraque leges committitur: ſed omnibus tam liberis, quam ſervis ſine metu calumniæ, vel accuſatione criminis licentiam miniſtramus: decernentes, Judices, eorumque Officia tricenis libris auri multari, ſi talem accuſationem vel admittant, vel depoſitam ſcribi concedant. Dat. xv. Kal. Jul. THEOD. A. XVII. & FESTO COSS. 439.

TIT. XVII.

UT NEMINI I LICEAT SINE JUDICIS AUCTORITATE SIGNA REBUS IMPONERE ALIENIS.

1. Imp. PROBUS A. Octavio.

Sæpe reſcriptum eſt, ante ſententiam ſigna rebus, quas aliquis tenebat, imprimi non oportere. Et ideo ea rebus, aut fructibus apud te conſtitutis illicite impoſita, poeris ipſe licite detrudere 2: ut amotis his, cauſa, quæ ex officio tibi inferitur, terminetur. Dat. iv. Kal. Jul. PROBO A. II. & LUPO COSS. 278.

2. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

Craugaſio.

Reſus, quas alius detinet 3, imprimere ſigna nemini licet, etiamſi ſuas, vel obligatas ſibi eas eſſe aliquis aſſerit.

TIT. XVIII.

NE FISCUS, VEL RESPUBLICA PROCURATIONEM ALICUI PATROCINII CAUSA IN LITE PRÆSTET.

De prætextu debiti.

1. Imp. GORD. A. Legitimo & aliis.

Reipublicæ juribus adjuvari te ſub obtentu 1 quantitatis, quam eidem Reipublicæ debes, contra juris rationem deſideras. III. Id. Jan. GORDIANO A. II. & POMPEJANO COSS. 242.

De donatione partis rerum, vel actionum.

2. Idem A. Tertullo.

Cum allegas, partem 2 rerum, vel actionum dimidiam fiſco, quo magis ejus juribus protegaris, velle te donare: hujusmodi litium donationem admitti, temporum meorum diſciplina non pati-

TIT. XVI. (1. v. d. Nov. 17. c. 15. Nov. 28. c. 5. l. 3. inf. de bon. vac. (2. v. d. c. 5. §. 1. (3. l. 1. inf. t. prox. l. 22. §. 2. ff. quod vi aut clam. Nov. 28. c. 5. Conſt. Tib. de div. dom. c. 4.

TIT. XVII. (1. v. Nov. 60. Nov. 164. (2. v. l. ult. ſup. t. prox. (3. Adde l. 22. §. 2. ff. quod vi aut clam.

TIT. XVIII. (1. l. 3. inf. h. t. (2. l. 22. §. 2. ff. de jur. fiſc. l. 91. ff. de her. i. ſt. §. ult. Inſt. quib. mod. teſtam.

tur. Unde jus tuum, si quod tibi competit, citra invidiam fisci mei tueri solenniter cura. S. vi. Non. Aug. GORDIANO. A. 11. & POMPEJANO COSS. 242.

De prætenu debiti.

3. Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Amphioni. Abhorret a seculo nostro, sub prætenu debiti procuratio- nem contra privatos fiscum præstare. Dat. viii. Kal. Jan. Philippopoli, CC. COSS. 294.

4. Idem AA. & CC. Achilli.

Ad fraudem creditoribus faciendam, invidiam 4 fiscalium contra seculi nostri tranquillitatem implorari non decet. Redde itaque, quod fisco nostro debes: & si conventus velut a creditore fueris, quem tibi numerasse pecuniam negas, exceptione non numerata pecuniam secundum leges uti potes. Dat. xvi. Kal. Jan. Sirmii CC. COSS. 294.

TIT. XIX.

DE NEGOTIIS GESTIS. I.

De sumptibus factis affectione materna, vel domestica.

1. Imp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Sopatra.

Cum tutores 2 filiorum tuorum suspectos faceres, eisdemque tutores (seu curatores) peteres, munere pietatis 3 fungebaris: quæ causa non admittit negotiorum gestorum actionem: ut sumtus 4, quos in ea lite fecisti, repetere possis: cum, etiam si quis pro affectione domestica aliquos sumtus fecerit, nulla ratione eos repetere possit. PP. 111. Non. Oct. DEXTRO & PRISCO COSS. 197.

De pupillo.

2. Idem AA. Rufina.

Contra impuberes quoque, si negotia eorum urgentibus necessitatibus rationibus utiliter gerantur: in quantum locupletiores 5 facti sunt, dandam actionem, ex utilitate ipsorum receptum est. Quæ tibi quoque jure decernitur, quod sumtus in pupillam, quem Romam tutorum petendorum gratia duxisti, fecisse te allegas: si non matertera ejusdem se facere paratam propriis impendiis 6 ostenderit. PP. x. Kal. Febr. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

De soluto pro coherede.

3. Idem AA. Hadriano.

Sive pro fratre coherede pecuniam solvisti, negotiorum gestorum actione experiri potes: sive pignoris 7 liberandi gratia debitum universum solvere coactus es, actionem 8 eandem habebis, vel judicio familiae exercundæ, si non est inter vos redditum, eam quantitatem assequeris. PP. viii. Kal. Febr. ANULINO & FRONTONE COSS. 200.

De pupillæ negotiis tutoris mandato gestis.

4. Idem AA. Claudio.

Qui pupillæ negotia tutoris mandato 9 suscepit, pro tutore negotia non videtur gessisse, sed negotiorum gestorum actione pupillæ tenebitur. P. P. 111. Nonas decemb. FABIANO & MUTIANO COSS. 202.

De libertis.

5. Idem AA. Tryphonio.

Officio nec minus obsequio liberti functus, negotiorum gestorum actionem contra patroni filias pupillas habere non potest. PP. xiiii. Kal. Jul. GETA & PLAUTIANO COSS. 204.

De curatore dato patris testamento.

6. Idem AA. Gallo.

Curatorem tibi quidem patris testamento datum dicis, quod non potest videri jure 10 factum: quod si (ut proponis) administrationi se immiscuit: negotiorum gestorum actio tam adversus eum, quam contra 11 heredes ejus tibi competit. PP. * AFRO & MAXIMO COSS. 208.

De aditione hereditatis ex parte.

7. Imp. ANTONINUS A. Euphrata.

Si ab eo, qui negotia tua gessit, heres ex duabus uncis institutus es: etiam si adeas hereditatem, in reliquis decem uncis adversus coheredem 12 competit tibi petitio, si quam adversus defun-

ctum habuisti actionem. P. P. vi. Id. Mart. Romæ, SABINO & ANULINO COSS. 217.

De temporis præscriptione.

8. Idem A. & C. Severo.

Adversus eos, qui negotia tua gesserunt, negotiorum gestorum judicio civiliter consistit: nec tibi oberit, si propter occupationes militares eam litem tardius fueris executus: cum hoc genus actionis longi temporis præscriptione excludi non possit. PP. vi. Kal. Aug. ANTONINO & ADVENTO COSS. 219.

De ratihabitione.

9. Idem A. Sallustio.

Si pecuniam (tuam) a debitore tuo Julianus exegit, eamque solutionem ratam habuisti: habes adversus eum negotiorum gestorum 13 actionem. PP. viii. Kal. Mart. PRÆSENTE & EXTRICATO COSS. 218.

De eo, qui servum agrum curavit.

10. Imp. ALEXANDER A. Secundo, & aliis.

Si servum 14 alienum non inutilem domino constitutum agrum curavisti: negotium utiliter gessisti, & competentem vobis actionem sumtus recuperare potestis. PP. xii. Kal. Dec. ALEXAND. A. 11. & MARCELLO COSS. 227.

De impensis a matre factis.

11. Idem A. Herennia.

Alimenta quidem, quæ filiis 15 tuis præstitisti, tibi reddi non justa ratione postulas: cum id exigente materna pietate feceris. Si quid autem in rebus 16 eorum utiliter, & probabili more impendisti: si non & hoc materna liberalitate, sed recipiendi animo fecisse te ostenderit: id negotiorum gestorum actione consequi potes. PP. xii. Kal. Febr. ALBINO & MAXIMO COSS. 228.

Si filius pro patre solverit.

12. Idem A. Theophilo.

Si filius pro patre suo debitum solverit, nullam actionem ob eam solutionem habet: sive in potestate patris, cum solveret, fuerit, sive sui juris constitutus: si donandi animo 17 pecuniam dedit. Si igitur pater tuus sui juris constitutus, pro patre suo negotia gerens, non præcedente mandato debitum ejus solvit: negotiorum gestorum actione agere cum patris tuis (potes). PP. Kal. Aug. AGRICOLA & CLEMENTINO COSS. 231.

De impensis in uxorem agram, vel in funus ejus.

13. Idem A. Aquilia.

Quod in uxorem tuam agram 18 erogasti, non a focero repetere, sed affectioni tuæ (debes) expendere. † In funus 19 sane ejus, si quid eo nomine quasi receptorus erogasti: patrem, ad quem dos rediit, jure convenis. PP. viii. Kal. Nov. AGRICOLA & CLEMENTINO COSS. 231.

De negotiis mariti, & uxoris, mandato mariti gestis.

14. Idem A. Mutiano Rufo.

Si mandatum solius mariti secutus, tam ipsius, quam uxoris ejus negotia gessisti, tam tibi, quam mulieri invicem negotiorum gestorum competit actio. Ipsi sane, qui mandavit, adversus te mandati actio est: sed & tibi adversus eum contraria, si quid forte supererogasti. PP. x. Kalend. Mart. MAXIMO 11. & URBANO COSS. 235.

De eo, quod Vitricus in privignas impendit.

15. Imp. GORDIANUS A. Eutyichiano.

Si paterno 20 affectu privignas 21 tuas aluisti, seu mercedes pro his aliquas magistris expendisti: ejus erogationis tibi nulla repetitio est. Quod si (ut) repetiturus 22 ea, quæ in sumtum misisti, aliquid erogasti: negotiorum gestorum tibi intentanda est actio. PP. vi. Id. Jul. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

De tributis pro sorore solutis.

16. Imp. GALLUS & VOLUSIANUS AA. Eutyichiano.

Si negotium sororis 23 tuæ gerens pro ea tributa solvisti, vel mandante ea, vel rogante id fecisti: negotiorum gestorum actione, vel mandati, id, quod solvisti te consistit, repetere poteris. PP. xi. Kal. Maji, GALLO & VOLUSIANO COSS. 253.

(3. Adde l. 1. supr. h. t. (4. l. 2. in fin. supr. eod.

TIT. XIX. (1. Lib. 3. D. 5. (2. Adde l. 44. ff. h. t. (3. l. 13. l. 15. infr. l. 27. in fin. ff. eod. l. 32. §. 2. ff. de condiç. indeb. confer tamen l. 11. infr. l. 34. ff. h. t. l. 14. §. 7. ff. de religiof. l. 47. ff. de don. inter vir. & uxor. (4. v. l. 2. l. 10. ff. h. t. (5. l. 6. pr. l. 21. §. 1. l. 37. pr. ff. eod. (6. Adde l. ult. in fin. infr. de alim. pup. præst. (7. v. l. 6. infr. de distract. pignor. (8. l. 31. in fin. ff. h. t. l. 73. §. 2. ff. de contrah. emt. l. 18. in fin. infr. fam. ercisc. (9. Vide enim l. 6. pr. ff. h. t. (10. §. 1. Inst. de curat. (11. l. 17. infr. h. t. (12. l. 6. supr. eod.

(13. Immo vide l. 60. ff. de R. J. l. 50. ff. mand. (14. l. 10. §. 1. ff. h. t. l. 2. ff. de impens. (15. v. l. 1. supr. l. 15. infr. h. t. (16. v. l. 47. ff. de donat. inter vir. & uxor. (17. l. 4. ff. h. t. l. 33. in fin. ff. de legat. 3. l. 2. in fin. infr. de rei vindic. (18. v. l. 22. §. 8. ff. soluto matr. (19. Adde l. 14. §. 7. l. 16. ff. de relig. l. 1. supr. h. t. (20. l. 11. supr. eod. (21. Adde tamen l. 1. infr. ubi pupill. educari. (22. Confer l. 34. ff. l. 11. supr. h. t. (23. Adde l. 3. supr. eod.

De successoribus curatoris.

17. Imp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. CC. Claudiz. Curatoris etiam successores 24 negotiorum gestorum utili con- ventos actione tam dolum, quam latam culpam præstare de- bere, nec ad eos officium 25 administrationis transire, ideoque nullam alienandi eos res adultæ potestatem habere convenit. Dat. xiiii. Kal. Jan. Sirmii, AA. COSS. 293.

De bona fide, de gestis ex necessitate.

18. Iidem AA. & CC. Pomponio. Ob negotium alienum gestum, sumtuum factorum usuras 26 præstari bona fides suavit: Quo jure contra eos etiam quo- rum te necessitate compulsam negotium gessisse proponis, per judicem negotiorum gestorum uteris. Dat. ix. Kal. Januar. AA. COSS. 293.

De re communi.

19. Iidem AA. & CC. Alexandro. Ab uno herede pro solido re veluti communi 27 venundata, de pretio coheres venditoris negotiorum gestorum (actione) rati- ram 28 faciens venditionem, agere potest. Dat. Id. Febr. Sirmii, CC. COSS. 294.

Collatio tutoris vel curatoris & negotiorum gestoris; de dolo, & culpa: de his, quæ negotiorum gestor exegerit, vel non.

20. Iidem AA. & CC. Octavianæ. Tutori, vel curatori similis non habetur, qui citra mandatum, negotium alienum sponte gerit: quippe superioribus quidem necessitas muneris administrationis finem: huic autem propria voluntas facit: ac satis abundeque sufficit 29, si cui vel in paucis amici labore consulatur. Secundum quæ super his quidem, quæ nec tutor, nec curator constitutus, ultro quis administravit, cum nec tantum dolum 30, & latam culpam, sed & levem præstare necesse habeat: a te conveniri potest, & ea, quæ tibi ab eo deberi patuerit, cum usuris 31 compelletur reddere. De ceteris vero, quæ ab aliis tui constituta juris detenta exacta non sunt, ab hoc, qui nec 32 agendi quidem propter exceptionis obsta- culum facultatem habere potuit, exigi non potest: & idcirco adversus eos, quos res tuas tenere dicis, detorquere tuas peti- tiones debes. Dat. viiii. Kal. Maji, Sirmii, CC. COSS. 294.

De manumissione.

21. Iidem AA. & CC. Michræ. Si cognati tui servos suos manumiserunt: hoc, quod admini- strasse eos rem tuam contendis, impedimento 33 eorum liberati fieri non potuit. Quin autem ex actu præcedenti post manu- missionem, si utriusque temporis administratio non connexa 34, sed separata sit: conveniri non posse, proculdubio est. Dat. vi. Kal. Oct. Viminacii, CC. COSS. 294.

De casu fortuito.

22. Iidem AA. & CC. Eulogio. Negotium gerentes alienum non interveniente speciali pacto, casum fortuitum 35 præstare non compelluntur. Dat. xi. Kal. Decemb. CC. COSS. 294.

Utrum hæc actio sit in rem, an in personam.

23. Iidem AA. & CC. Theodoro. Negotiis gestis, non in rem, sed in personam est actio. Dat. xii. Kal. Dec. Nicomedia, CC. COSS. 294.

De prohibitione domini.

24. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P. Si quis, nolente, & specialiter prohibente domino rerum, admini- strationi earum sese immiscuit: apud magnos auctores dubi- tabatur, si pro expensis, quæ circa res factæ sunt, talis negotio- rum gestorum habeat aliquam adversus dominum actionem. Quam quibusdam pollicentibus directam, vel utilem: aliis negantibus (in quibus & Salvius Julianus fuit) hoc decidentes sancimus, si contradixerit dominus, & eum res suas administrare prohibuerit, secundum Juliani sententiam, nullam esse adversus eum (vel di- rectam, vel utilem) contrariam actionem, scilicet post denun- ciationem, quam ei dominus transmisserit, non concedens ei res

(24. l. 6. supr. eod. l. 1. 2. inf. de hered. tutor. (25. l. 1. inf. si quis igno- rans rem minor. (26. l. 19. §. 4. ff. h. t. l. 37. ff. de usuris (27. l. 3. in fin. ff. h. t. immo vide l. 25. §. 16. ff. famil. ercisc. (28. l. 9. ff. h. t. obft. l. 60. ff. d. R. J. (29. l. 39. §. 2. in fin. ff. de admin. tut. (30. l. 23. ff. de R. J. l. 11. ff. h. t. adde tamen l. 3. §. 9. ff. eod. (31. l. 19. §. 4. ff. eod. l. 37. ff. de usur. (32. l. 6. §. ult. ff. h. t. (33. l. 37. ff. de fideicom. libert. (34. d. l. 37. l. 17. 18. ff. h. t. l. 1. infr. an servus arg. l. 3. ff. de tutel. & rationib. distr. (35. l. 22. ff. eod. l. 6. inf. de pign. act. confet. l. 1. inf. de com. l. 39. ff. mand. l. 23. ff. de R. J.

ejus attingere: licet res bene ab eo gesta sint. Quid deinde, si dominus aspexerit ab administratore multas expensas utiliter factas, & tunc dolosa adsimulatione habita eum prohibuerit, ut neque anteriores expensas præstet? Quod nullo modo patimur: sed ex quo (ea) restitio ad eum facta est, vel in scriptis, vel sine scrip- tis sub testificatione aliarum tamen personarum: ex eo die pro faciendis meliorationibus nullam ei competere actionem: super anterioribus autem, si utiliter factæ sunt, habere eum actionem contra dominum concedimus sua natura currentem. Dat. xiv. Kal. Dec. LAMPADIO & ORESTE COSS. 530.

TIT. XX.

DE HIS, QUÆ VI, METUSVE I CAUSA GESTA SUNT.

De rei interitu.

1. Imp. ALEXAND. A. Felici. Persecutionem eorum, quæ vi vel furto ablata sunt, etiamsi postea interciderint integram 2 esse, jure responsum est. PP. Kal. Dec. MAXIMO II. & ALIANO COSS. 224.

De eo, qui cavet, deinde solvit.

2. Idem A. Alexandro. Cum te non solum cavisse, verum etiam solvisses pecuniam con- fitearis: qua ratione 3 ut vim passus restitui, quod illatum est, postules, perspicere non potest: quando verisimile non sit, ad solutionem te properasse ommissa querela de chirographo, ut- pote per vim extorto, nisi & in solvendo vim te passum dicas. P. P. VI. Kal. Jul. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO COSS. 227.

De venditione, de herede, de actione in rem, de longæ possessionis præscriptione.

3. Imp. GORD. A. Cajo. Si vi vel metu fundum avus tuus distrahere coactus est, etiamsi maxime emtor eum alii vendidit: si tamen tu avo tuo heres 4 existitisti, ut tibi reddito a te 5 pretio restituatur, postquam pla- cuit in rem 6 quoque dari actionem secundum formam Perpetui Edicti, adito Præside provinciæ poteris postulare, si modo qui secundo loco comparavit, longæ possessionis præscriptione non fuerit munitus. PP. VI. Id. Aug. PIO & PONTIANO COSS. 239.

De venditione, de anno, de causâ cognitione, quid veniat in hanc actionem.

4. Idem A. Primo & Euthydico. Si per vim vel metum mortis, aut cruciatus corporis venditio a vobis extorta est, & non postea eam consensu 7 corroborastis: juxta Perpetui formam Edicti, intra annum quidem agentes, (quo experiendi potestas est) si res non restituatur, quadrupli condem- nationem referetis: scilicet reddito 8 a vobis pretio: post annum vero causa cognita, eadem actio in simplum permittitur. Quæ causâ cognitio eo pertinet, ut ita demum decernatur, si 9 alia actio non sit. PP. IIII. Non. Aug. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

De venditione, de persona, a qua vis est adhibita.

5. Idem A. Rufo militi. Non interest, a quo 10 vis adhibita sit patri & parvo tuo, utrum ab emtore, an vero sciente emtore ab alio, ut vi metusve possessionem vendere cogentur. Nam si adhibita vi com- pulsus sunt, possessiones suas, quæ majore valebant, minimo 11 distrahere: jurisdictionis tenore, ut id, quod improbe factum est, in priorem statum revolvatur, impetrabunt. PP. VI. Kal. Jan. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

De dignitate Senatoria.

6. Imp. DIACL. & MAXIM. AA. & CC. Polliz. Ad invidiam alicui nocere nullam dignitatem oportet: Unde in- telligis, quod ad metum arguendum, per quem dicis initum esse contractum, Senatoria 12 dignitas adversarii tui sola non est idonea. PP. IIII. Kal. Maji, Heraclia. CC. COSS. 294.

De metu mortis, cruciatu corporis, capitalibus minis.

7. Iidem AA. & CC. Cotui. Si donationis 13, vel transactionis, vel stipulationis, vel cujus- cumque alterius contractus obligationis confectum instrumen- tum, metu mortis, vel cruciatu corporis extortum, vel capita- les 14 minas pertimescendo, adito Præside provinciæ probare po-

TIT. XX. (1. Lib. 4. D. 2. (2. l. 14. §. 11. ff. h. t. (3. l. 9. §. 3. ff. eod. l. 40. ff. de condiç. indeb. immo vide l. 7. ff. de condiç. ob turp. caus. (4. v. l. 14. §. 2. in fin. ff. h. t. (5. l. 4. infr. eod. (6. l. 9. §. 4. d. l. 14. §. 2. ff. eod. (7. l. 2. supr. eod. (8. l. 3. supr. eod. (9. l. 14. §. 2. ff. eod. (10. l. 9. §. 1. l. 14. §. 3. ff. eod. l. 15. in fin. ff. de dolo l. 1. §. 12. ff. de vi & vi arm. (11. l. 8. infr. de rescind. vendit. (12. immo vide l. 11. inf. h. t. (13. l. ult. infr. eod. (14. v. l. 9. inf. eod.

teris: hoc ratum haberi secundum Edicti formam non patietur. Dat. 11. Non. Jan. AA. COSS. 299.

De spe recipiendi, de metu civilium munerum.

8. Iidem AA. & CC. Tryphonio.

Cum te domus & horti venditionem fecisse sub spe recipiendi, quod de frumento feceras, instrumentum vel timore, ne ad civilia munera nominareris, proponas, & rescindi venditionem, veluti metus causa factam, desideres: intelligis, ad ratum non habendum contractum, metum hujusmodi prodesse non posse. Dat. 21. Kal. Sept. *Viminacii*, CC. COSS. 300.

De iactatione, contestatione, atrocitate facti.

9. Iidem AA. & CC. Hymnodæ.

Metum, non iactationibus 15 tantum, vel contestationibus, sed atrocitate facti probari convenit. Dat. Kal. Dec. CC. COSS. 300.

De metu accusationis.

10. Iidem AA. & CC. Faustinz.

Accusationis instituta, vel futuræ 16 metu alienationem seu promissionem factam rescindi postulantis, improbum est desiderium. Dat. vi. Kal. Febr. CC. COSS. 302.

De eo qui est in officio: de eo qui conjugis vel amici nomine abutitur.

11. Imp. CONSTANTINUS A. ad Evagrium P.P.

Si per impressionem quis aliquem metuens saltem in mediocri officio constitutum 17, rei suæ in eadem Provincia vel loco, ubi tale officium peragit, sub venditionis titulo fecerit cessionem: & quod emptum fuit reddatur, & nihilo minus etiam pecunia retineatur: simili poena servanda, si qui vel 18 conjugis vel amici nominibus abutentes, prædam tamen sibi acquirant. x. Kal. Oct. *Aquilejæ*, CONSTANTINO A. VII. & CONSTANTINO CÆS. COSS. 353.

De extortis per potentiam.

12. Imp. HONOR. & THEODOS. AA. ad populum.

Venditiones 19, donationes 20, transactiones 21, quæ per potentiam extortæ sunt, præcipimus infirmari. Dat. xiiii. Kal. Mart. *ipsis* AA. VIII. & III. COSS. 409.

TIT. XXI.

DE DOLO MALO. I

Si fidejussor a creditore pignora emerit.

1. Imp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Clementinz.

Si fidejussor a creditore pignora emerit 2: oblata quantitate sortis & usurarum, tibi dominium cum fructibus, quos bona fide percepit, consultius restituet, ne fidei ruptæ gratia de dolo possit actio exerceri. Accepta Dat. 111. Id. Maji, *PLAUTIANO* & *GETA* COSS. 204.

Si alia actio detur vel non. De causa cognitione.

2. Imp. ANTONINUS A. Agrippæ.

De dolo actio, cum alia 3 nulla competit, causa cognita 4 permittitur. Dat. Non. Novembr. *GENTIANO* & *BASSO* COSS. 212.

De absentia Reip. causa.

3. Imp. GORDIANUS A. Aquilino.

Non possunt obesse tibi tempora, quæ in actione de dolo solent computari 5, quibus Reipublicæ 6 causa (ut allegas) occuparis: sed exinde tibi incipiet tempus cedere, ex quo muneribus liberatus, facultatem agendi intra præstituta tempora cœperis obtinere. PP. Idib. Augusti. *SABINO* II. & *VENUSTO* COSS. 241.

De contractu, facio ut des.

4. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

Menandra.

Cum proponas, inter te, & eum, quem in contubernio ancillam tuam sibi conjunxisse memorasti, placuisse, *Ut tibi pro eadem daret mancipium*: intelligis, quod si manumisisti, vel ei tradidisti, & ille manumisit, revocandæ libertatis potestatem non habes, sed solum, si necdum statutum tempus excesserit, & fidem placiti rumpat, desiderare debes, de dolo 7 tibi decerni actionem. Quod si penes te dominium ejus remansit: adito Præfide provinciae, cum

natis ejus hanc potes recuperare, si nulla moveatur status questio. Dat. 111. Kal. Maji, *Heraclia*, CC. COSS. 294.

De transactione inter filiam emancipatam & patrem qui tutelam ejus gessit.

5. Iidem AA. & CC. Amphidrosæ.

Si superstite patre per emancipationem 8 tui juris effecta, matri successisti, rebusque tuis per legitimum 9 tutorem patrem eundemque manumissorem administratis, postea transegitisti cum eo bona fide: perspicis, quod si pactum tantum factum sit, petitio tua per exceptionem submoveretur: Si vero novatio legitimo modo intercessit, & acceptilatio subsequuta est: nullam tibi jam superesse actionem. † Sane, si lasa es immodice 10, liberatione solemniter per novationem, atque acceptilationem tributa: non de dolo 11 propter paternam verecundiam 12, sed in factum actio tibi tribuenda est. Dat. Id. Jun. CC. COSS. 294.

De indiciis.

6. Iidem AA. & CC. Hymnodæ.

Dolum ex indiciis perspicuis 13 probari convenit. Dat. Kal. Decemb. CC. COSS. 294.

De repudiatione hereditatis.

7. Iidem AA. & CC. Sebastiano.

Si major quinque & viginti annis hereditatem fratris tui repudiasti: nulla 14 tibi facultas ejus adeundæ relinquitur. Sane, si ejus uxoris tibi substituta dolo 15 factum est, actionem de dolo contra eam exercere potes. Dat. xvi. Kal. Maji, CC. COSS. 294.

De tempore hujus actionis.

8. Imp. CONSTANT. & ad Symmachum Vicarium.

Optimum duximus non ex eo die, quo se quisque admissum dolum didicisse commemoraverit, neque intra anni milis tempus, sed potius ex eo die, quo adseritur commissus dolus, intra continuum biennium de dolo actionem moveri: si abfuerit, si præsto sit is, qui dolum se passum esse conqueritur. † Omnes igitur sciant, neque incipiendæ post biennium 16, neque ante completum biennium cœptæ, post biennium (vero) finiendæ doli actionis (esse) concessam licentiam. Dat. viiii. Kal. Aug. *Nesso*, CONSTANTINO A. V. & LICINIO CÆS. COSS. 319.

TIT. XXII.

DE IN INTEGRUM RESTITUTIONE I MINORUM 2 (VIGINTI QUINQUE ANNIS.)

De querela inofficiosi.

1. Imp. ALEXAND. A. Plotianæ.

Illud inspiciendum est, num inofficiosi querelæ vel palam, vel tacita 3 dissimulatione sit renunciatum. Nec hoc autem in tuam personam cadere posse auxilium, quod ætati impertitur, ostendit. Dat. v. Id. Jul. *MAXIMO* II. & *ÆLIANO* COSS. 224.

De bonorum possessione, & numero liberorum.

2. Imp. GORDIANUS A. Alexandro.

Eo tempore, quo soror tua auxilio ætatis juvabatur, si patris intestati bonorum possessionem accipere debuit: licet quinque 4 filios superstites habuerit, non tamen ideo minus ad Edicti prærogativam pertinet: scilicet si nunc per ætatem beneficium restitutionis largitur. PP. viiii. Id. Aug. *ULPIO* & *PONLIANO* COSS. 239.

De contractu minoris habentis vel non habentis curatorem.

3. Imp. DIOCLET. & MAXIMIANUS AA. & CC. Attiano.

Si curatorem habens minor quinque & viginti annis post pupillarem ætatem res vendidisti, hunc contractum servari non oportet 5: cum non ab similibus ei habeatur minor curatorem habens, cui a Prætoze curatore dato, bonis interdictum est. † Si vero sine curatore constitutus contractum fecisti: implorare in integrum restitutionem, si nec dum tempora præfinita excesserint, causa cognita non prohiberis. Dat. xiv. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. COSS. 293.

(15. l. 9. pr. ff. cod. l. 13. supr. de transact. (16. l. 9. inf. de contrah. stip. (17. l. un. supr. de contract. judic. l. 3. §. 1. ff. h. t. (18. d. l. un. §. 3. supr. de contract. judic. l. 13. pr. ff. de re milit. (19. l. ult. §. 1. ff. h. t. l. 6. pr. ff. de off. præf. l. 7. supr. h. t. (20. d. l. 7. (21. d. l. 7. l. 13. supr. de transact.

TIT. XXI. (1. Lib. 4. D. 3. (2. l. 59. §. 1. ff. mandati. l. 5. in fin. ff. de distract. pignori. l. 59. ff. de fidejuss. (3. l. 1. §. 1. ff. h. t. (4. l. 9. in fin. ff. cod. (5. v. l. ult. infr. cod. (6. l. 1. ff. de div. temp. præscript. (7. l. 5. §. 3. ff. de præf. verb.

(8. §. 6. Inst. quib. mod. jus pair. pot. (9. v. Inst. de legit. paren. tut. (10. v. l. 2. l. 3. inf. de rescind. vend. (11. l. 11. 12. ff. h. t. (12. v. l. ult. inf. qui & advers. quos. (13. l. 6. ff. de probat. (14. v. l. 2. 3. supr. de jur. & facti ignor. (15. l. 9. §. 1. ff. h. t. l. 4. §. 28. ff. de doli mali & met. except. (16. Immo vide l. ult. inf. de tempor. in integr. restit.

TIT. XXII. (1. Lib. 4. D. 1. (2. Lib. 4. D. 4. (3. l. 8. §. 1. l. 15. §. 1. ff. de inoff. (4. l. 12. inf. de admin. tut. (5. Immo vide l. 101. ff. de verb. oblig.

De probatione minoris ætatis, & tempora restitutionis excessisse.

4. Iidem AA. & CC. Isidoro.

Si minorem te quinque & viginti annis fuisse, cum contraheres, ostenderit 6, & tempora restitutionis præstituta 7 excessisse, ab adversario tuo comprobatum non fuerit: Præses provinciæ in integrum restitutionis dare tibi auxilium debet. Dat. vi. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. coss. 293.

Si dolus adversarii non probetur: si ante impletum 25 annum restitutio petatur.

5. Iidem AA. & CC. Rufo.

Minoribus in integrum restitutio, in quibus se captos 3 probare 9 possunt, et si dolus adversarii non probetur, competit. §. 1. Ante impletum 10 etiam quintum & vicissimum annum, de his, in quibus se captos existimant minores, posse in integrum restitutionem implorare, certissimi juris est. Dat. v. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. coss. 293.

De morte adversarii.

6. Iidem AA. & CC. Sententiæ.

Si intra ætatem 11, cui succurri solet, in integrum restitutionis (auxilio) lis inchoata est, nec ei a te renunciatum est: mors ejus, contra quem hæc fuerit implorata, fraudi tibi esse non potest. Dat. v. Kal. Maji, *Sirmii*, CC. coss. 294.

De tutore falso ætate probata liberato.

7. Iidem AA. & CC. Severæ.

De tutela avunculi ejusdemque tutoris, cui falso 12 ætate probata præstituti liberationem, quem ignarum ætatis tuæ non fuisse tam officium tutelæ, quam sanguinis proximitas arguit: si necdum statutum tempus excessit, ex causa in integrum restitutionis heredes ejus convenire potes. Dat. xi. Kal. August. CC. coss. 294.

De prætermisissis vel ignoratis.

8. Imp. HONOR. & THEOD. AA. Juliano, Proconsuli Africa.

Minoribus in his, quæ vel prætermiserunt 13, vel ignoraverunt, innumeris auctoritatibus constat esse consultum. Dat. Non. Maji, CONSTANTIO V. C. coss. 414.

De eo qui usus est jure communi.

9. Imp. ZENO A. Æliano P. P.

Non videtur circumscriptus esse minor, qui jure sit usus communi. 14. Dat. Kal. Jan. BASILIO & CONSTATE coss. 480.

TIT. XXII.

DE FILIOFAMILIAS MINORE. I

De fidejussione.

1. Imp. GORDIANUS A. Gaudio militi.

Filiusfamilias, si minor viginti quinque annis pro extraneo fidejussit 2, in integrum restitutionem implorare non prohibetur. Sed & si pro patre 3 suo fidejussor existit, eique diem suum functo non successit: in integrum restitutionem postulare potest. Dat. Kal. Julii, GORDIANO A. II. & POMPEJANO coss. 242.

De mutuo.

2. Idem A. Tryphoni militi.

Si frater tuus, cum mutuum 4 pecuniam acciperet, in patris fuit potestate, nec jussu ejus, nec contra Senatusconsultum contractum est: propter lubricum ætatis, adversus eam cautionem in integrum restitutionem potuit postulare. P. P. III. Non. Octob. ULPIO & PONTIANO coss. 239.

TIT. XXIV.

DE FIDEJUSSORIBUS MINORUM.

Restitutio concessa minori non prodest fidejussori. Alex.

De evictione.

1. Imp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Mironi.

Postquam in integrum ætatis beneficio restitutus es, periculum evictionis emtori, cui prædium ex bonis paternis vendidisti præstare non cogaris. Sed ea res fidejussores, qui pro te interve-

(6.l.9.infr.de probat.l.32.ff.de minor (7.v.infr.de tempor. in integr. rest.l.1.infr.si tutor vel cur. interv. (8.v.l.44.ff.de minor.juncta l.ult.infr.h.t. (9. Immo vide L.9.§.4.ff.de jurejur. (10.l.1.in fin.infr.si minor se major. (11.v.l.5.supr.h.t. (12 Adde L. ult.infr.si min.se major. (13.l.44.ff.de minor.adde tit.infr.si ut omisam. (14.l.11.§.3.in fin.ff.de minor.l.51.§.4.ff.de fidejuss.l.116.§.1 ff.de R.J.

TIT. XXIII. (1.l.3.§.4.l.38.in fin. ff.de minor.l.8.§.6. infr. de bonis quæ lib. (2.l.7.§.3.ff.de minor. (3.l.8.infr.de fidejuss. (4.l.1.infr.si adv.cred.

TOM. II.

nerunt excusare non i potest. Quare mandati judicio, si pecuniam solverint, aut condemnati fuerint, convenieris: modo si eo quoque nomine restitutionis auxilio non juvaberis. vi. Kal. Octob. SEVERO A. & ALBINO coss. 195.

De obligatione fidejussoris ob venditionem & de dolo.

2. Imp. DIOCL. & MAXIM. AA. Curioni.

Si ea, quæ tibi vendidit possessiones interposito decreto Præsidis, ætatis tantummodo auxilio juvatur: non est dubium, fidejussorem ex persona sua obnoxium 2 esse contractui. Verum si dolo 3 malo apparuerit contractum interpositum esse: manifesti juris est, utrique personæ, tam venditricis, quam fidejussoris consulendum esse. S. vi. Kal. Maji, DIOCLETIANO II, & MAXIMIANO AA. coss. 287.

TIT. XXV.

SI TUTOR VEL CURATOR INTERVENERIT.

De aditione hereditatis.

3. Imp. ANTONINUS A. Martianæ & aliis.

Si jam puberes utriusque sexus parentum hereditatem adiistis, si etiam nunc in ea ætate estis, ut, eo quod paternæ hereditati vos obligastis, in integrum restitutionis auxilium accipere debeatis: per procuratores 1 vestros, adite Præsidem provinciæ. Quod si legitimam ætatem implestis, idque tempus 2, quo in integrum restitui potestis, excessistis: curatores vestros si adversus eos nondum experti estis, judicio secundum formam juris convenite. P. P. II. Non. April. LETHO & CÆREALI coss. 216.

De gestis in judicio vel extra judicium.

2. Imp. ALEX. A. Martianæ.

Minoribus annis viginti quinque etiam in his 3, quæ presentibus tutoribus, vel curatoribus, in judicio, vel extra judicium gesta fuerint, in integrum restitutionis auxilium superesse, si circumventi sunt, placuit, P. P. III. Non. Mart. MAXIMO II. & ÆLIANO coss. 224.

De male gestis a tutore vel curatore, & de concurrentibus remediis.

3. Imp. DIOCL. & MAXIM. AA. Nicomedi.

Etiam in his, quæ minorum tutores vel curatores male 4 gestis probari possunt: licet personali actione a tutore vel curatore (jus) suum consequi possint, in integrum tamen restitutionis auxilium eisdem minoribus dari, jampridem placuit. Dat. iv. Non. Maji, MAXIMO & AQUILINO coss. 286.

De contractu cum curatoribus.

4. Iidem AA. & CC. Isidoro.

Si creditor non vestram personam, sed curatorem secutus, cum ipsis contractum habuit, & ab ipsis stipulatus est: nullam ei prorsus adversus vos actionem competere manifestum est. v. Kal. Maji, *Heraclia*, AA. coss. 293.

De concurrentibus remediis.

5. Iidem AA. & CC. Valentino.

Etiam tutoribus vel curatoribus distrahentibus, vel alias contractibus, minores tam restitui rebus propriis, quam tutorum, vel curatorum damna sequi, nullo eis præjudicio per electionem generando, placuit. vi. Id Decemb. CC. coss. 294.

TIT. XXVI.

SI (IN) COMMUNI EADEMQUE CAUSA IN INTEGRUM RESTITUTIO POSTULETUR.

Patrum sororis fratri non præjudicat, ut nec restitutio sororis fratri patrocinator.

1. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

Aphobio, & aliis.

Nec si major viginti quinque annis soror vestra fuit, vobis non mandantibus, nec ratam transactionem habentibus, de jure vestro quicquam minuere potuit. Nam si cognitis, quæ gestis, hic consensum post viginti quinque annos (ætatis) 1 commodastis: quamvis illa minor pro portione sua restitutionis auxilium implorare possit: vobis tamen, ad communicandum Edicti perpetui beneficium, ejus ætas patrocinari 2 non potest. S. III. Id. Aug. CC. coss. 294.

TIT. XXIV. (1.l.2.infr.h.t.l.13.ff.de minor. (2.l.35.ff.de recept. qui arbitr. (3.l.7.§.1.ff.de except.adde l.89.ff.de acquir.vel omist.her. l.48.§.1.ff.de fidejuss.l.95.§.3.ff.de solutionib.

TIT. XXV. (1.v.l.25.§.1 ff.de minor. (2.l.4.supr.de in integr. restit. (3.l.4.infr.si adv.rem judic.l.ult.ff.de in integr.restit.l.29.l.47. ff.de minorib. (4.l.2.supr.h.t.adde d.l.47.ff.de minorib.

TIT. XXVI. (1.Immo vide l.3.§.2.ff.de minor. (2.v.l.47.§.1 ff.d.t.

F

TIT. XXVII.

T I T. XXVII.

SI ADVERSUS REM JUDICATAM 1 (RESTITUTIO
POSTULETUR.)*De judicio tutelæ.*

1. Imp. ALEXANDER A. Villis.

Minus ex tutelæ judicio consecuti, de superfluo habere actionem ita potestis, si tempore judicii minores annis fuistis, & nunc beneficium ætatis vobis largitur. Ceterum, si post legitimam ætatem sententia prolata est, iterato eandem actionem de eisdem speciebus inferre non potestis. P. P. v. Kal. Febr. POMPEIANO & PELIGNO COSS.

De patria potestate.

2. Imp. GORD. A. SERENÆ.

Si cum pater tuus te in sua potestate esse, minimeque emancipationem 2 a se factam valere diceret, Proconsul super causa cognoscens te ejus potestati subjectam pronunciaverit: cum adversus eam sententiam in integrum restitui postules: is, qui provinciam regit, in impertienda cognitione suas partes secundum leges exhibebit. P. P. xv. Kal. Decemb. ULP. & PONTIANO COSS. 239.

De sententia ejus, qui vice Principis judicavit.

3. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Æliana.

Adversus sententiam ejus, qui tunc vice 3 Principis judicavit, in integrum restitutionis auxilium apud Prætorum seu Præsidem provinciæ Clarissimum Virum flagitare nequaquam poteris: Nam adversus ejus sententiam, qui vice Principis cognovit, solus Princeps restituet P. P. xviii. Kalend. Novembr. PHILIPPO A. & TITIANO COSS. 246.

De minoribus defensis vel indefensis.

4. Imp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA.

Urbino & aliis.

Cum & minores vos esse affirmetis, & indefensos, nullum vobis præjudicium fieri Præses provinciæ pro sua gravitate curabit. Nam si justa defensione tutorum, vel curatorum vobis assistente 4, aliquid statutum est: intelligetis in integrum restitutionis auxilium vobis esse necessarium: eodem obtinente, etiam si per procuratorem 5 vestrum legitime ordinatum lis agitata est. Dat. xvi. Kalend. Maji, MAXIMO & AQUIL. COSS. 286.

De sententia lata contra tutores vel curatores.

5. Idem AA. & CC. Marriano.

In rem pupilli, vel adulti contra tutores seu curatores a Præsi de lata sententia, restitutionis auxilium non minus, quam si quid adversus eos fuisset statutum, implorare minores posse consuevit. Dat. x. Kal. Novembr. AA. COSS. 293.

T I T. XXVIII.

SI ADVERSUS VENDITIONEM. 1

De iurjurando.

1. Imp. ALEXANDER A. Florentino Militi.

Si minor 2 annis viginti quinque emtori prædii cavisti nullam de cetero te esse controversiam facturum, idque etiam iurjurando 3 corporaliter præstito servare confirmasti: neque perfidia, neque perjurii me auctorem (tibi) futurum sperare debuisti. Dat. vi. Kal. Septemb. *

Nova Constitutio FRIDERICI. 4.

Sacramenta puberum sponse facta super contractibus rerum suarum non retractandis, inviolabiliter custodiantur. † Per vim autem, vel per justu metum extorta etiam a majoribus, (maxime ne querimoniam malefactorum commissorum faciant) nullius esse momenti jubemus.

De commentitiis venditionibus, vel curatorum infidiis.

2. Imp. CONSTANT. (CONSTANTIUS, & CONSTANS, AAA.) ad populum.

In integrum restitutione minoribus adversus commentitias 5 venditiones, & adversus tutorum (seu curatorum) infidias, sanctionum præsidio cautum esse non dubium est. Dat. Id. Aug. Sirmii, CONSANTIO II. & CONSTATE CC. COSS. 339.

TIT. XXVII. (1. l. 7. §. 11. l. 8. l. 29. l. 36. ff. de minor. (2. l. 5. in fin. ff. de probat. (3. l. 18. §. 4. ff. de minor. adde l. 16. in fin. l. 17. ff. eod. (4. l. 2. supr. si tut. vel curat. interv. (5. v. l. 23. ff. de minor.

TIT. XXVIII. (1. v. l. 11. §. 4. l. 27. §. 1. l. 35. l. 38. ff. de minor. adde l. 1. §. 13. ff. si quid in fraudem patroni (2. l. 27. §. 1. vers. item ex diverso. ff. de minor. (3. v. l. 3. infr. si minor se maior. (4. 2. Feud. 53. §. fin. (5. l. 7. §. 8. ff. de minor.

T I T. XXIX.

SI ADVERSUS VENDITIONEM PIGNORUM.

Si res minoris est vendita jure creditoris, minor non restituitur, nisi ob enorme damnum. Bald.

1. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

Sabinæ & aliis.

Etiam adversus venditiones pignorum, quæ a creditoribus 1 fiunt, minoribus subveniri, (si tamen magno detrimento afficiantur) jam pridem placuit. Si igitur pignori captis prædii, ac distractis, enorme damnum ex hujusmodi venditione passos vos ostenderitis: præsertim cum hodie minores vos esse affirmetis, auxilium restitutionis vobis impertietur. Dat. x. Kal. Dec. Sirmii, ipsis AA. COSS. 293.

2. Idem AA. & CC. Severæ & Clementinæ.

Rem, quam a patre 2 vestro quondam creditor ejus obligatam sibi distraxit, per ætatem vestram postulantium revocari desiderium non habet rationem: Quod juris est, etiam si extraneo successistis: Nam si creditor non bona fide versatus est: ipsum magis, vel tutores, five curatores vestros, qui hanc venundari passi sunt, convenite. Dat. xiiii. Kal. Maji Sirmii, CC. COSS. 294.

T I T. XXX.

SI ADVERSUS DONATIONEM. 1

1. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Theodoræ.

Si quæ res ante nuptias congruenti moderatione a minore annis viginti quinque marito sponsaliorum tempore, etiam curatore præsentem, tibi donatæ sunt: obtentu ætatis non revocabuntur. S. III. Non. Nov. DIOCLETIANO & ARISTOBOLO COSS. 285.

Pater non potest alienare res donatas filiis emancipatis.

2. Idem AA. & CC. Medæ.

Si in te ac fratrem tuum emancipatos pater vester donationem fecit: in alium postea transferendo portionem ejus, nihil vobis abstulit: nec si frater tuus (sibi) quasi prædii 2 rustici partem donanti patri consensit, dominium ab eo discedere potuit propter Senatûs consulti auctoritatem: nec auxilium in integrum restitutionis hac in re necessarium est. In aliis vero rebus, quæ etiam sine decreti recitatione alienari possunt, si, postquam sibi donatæ fuerint, postea alii donanti eandem patri voluntatem in minori ætate commodavit, nec præstituta tempora restitutionis excessit: hoc auxilium implorare potest. Dat. viii. Kal. Jan. AA. COSS. 293.

T I T. XXXI.

SI ADVERSUS LIBERTATEM.

De sententia.

1. Imp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Hamniæ.

Si post decretum Prætoris viri clarissimi, qui fideicommissariam libertatem deberi pronunciavit, Secundus, (quem conditioni non paruisse conquereris) manumissus non est, aras tua litis instaurationem admittit. Quod si 1 libertatem (quamvis indebitam) dedisti, non posse eam revocari intelligis: sed damnum 2, quod ob eam causam illatum est, judicio negotiorum gestorum a curatoribus tuis esse sarcendum. P. P. 11. Kal. Jul. LATERANO & RUFINO COSS. 198.

De manumisso vindicta.

2. Imp. GORD. A. Solanæ.

Et si minor viginti, annis, ut allegas, constituta servum tuum, ab eo circumscripta, in concilio manumissisti: tamen vindictæ impositio, qua libertas justa munitur, nec obtentu quidem ætatis rescindi potest: indemnitati 3 vero tuz a manumisso scilicet sarcienda, ab eo, cujus jurisdictio est, quatenus juris ratio permittit, consuli debet. P. P. vi. Id. Mart. GORDIANO A. II. & POMPEIANO COSS. 242.

Si vindicta vel alio modo manumisso facta sit: & de fraude curatoris.

3. Imp. VALER. & GALLIEN. AA. Marthonæ, & Sabinillæ.

Quos retrahi in servitutem postulat, si non in concilio causa cognita, cum minores annis viginti fuissetis, manumissistis:

TIT. XXIX. (1. Adde l. 4. infr. de reb. alien. non alien. l. 2. in fin. infr. de præd. min. (2. l. 1. §. 2. ff. de reb. eor. qui sub tut.

TIT. XXX. (1. v. l. 4. infr. de prædiis minor. l. 12. §. 3. ff. de admin. tut. (2. v. infr. de præd. min.

TIT. XXXI. (1. l. 11. §. 1. vers. item queri. l. 33. ff. de minor. (2. l. 2. l. 3. infr. h. l. 48. §. 1. ff. de minor. (3. v. l. 1. supr. h. l.

non per in integrum restitutionem, sed ipso 4 jure persequi potestis. Quod si probata causa, libertas praestita est: restitutio in integrum contra libertatem locum habere non potest. Si tamen in ea re, culpa, seu fraude liberti, ejusdemque curatoris ratio vestra laesa sit: sarciti 5 damnum ab eo, qui hoc intulit, Praeses provinciae curabit, non dubitaturus etiam graviorem executionem adhibere, si quid tam aperta fraude commissum est, ut puniendum in liberto crimen deprehendatur. P. P. VIII. Kal. Oct. SECULARE, II. & DONATO COSS. 261.

De sententia.

4. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Tatiano.

In judicio de liberali causa sententiam pro libertate latam, ne quidem prerogativa minoris aetatis sine appellatione 6 posse rescindi, ambigi non potest. Dat. VI. Id. Januar. ip[s]is AA. V. & IV. COSS. 293.

TIT. XXXII.

SI ADVERSUS TRANSACTIONEM VEL DIVISIONEM (IN INTEGRUM MINOR RESTITUI VELIT).

1. Imp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Antonio.

Cum in integrum pupilla restituta, rescindi 1 transactionem, vel divisionem 2 placuit: tu quoque actionibus, quas pridem habuisti, uteris. P. P. XV. Kal. April. Sirmii, AA. COSS. 203.

2. Imp. DIOCL. & MAXIM. AA. & CC. Hymnodx.

Si ex persona minorum in integrum restitutio adversus transactionem propter aetatis auxilium imploretur: tibi quoque agenti ex integro, vel replicatione contra exceptionem pacti, vel, si peremptam esse constet pristinam obligationem, ex instauratione negotii tributa (tibi) actione conluendum est. Dat. Kal. Decembr. AA. COSS. 303.

TIT. XXXIII.

SI ADVERSUS SOLUTIONEM 1 A TUTORE, VEL A SE FACTAM.

1. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Sotericz.

Exemplo ceterorum debitorum tutores etiam, quae ex administratione tutelae debent, curatoribus solventes liberantur: sed ante tempus in integrum restitutionis praestitutum Edicto perpetuo permissum beneficium implorari, & an sit tribuendum, per causae cognitionem aestimari 2 potest. Dat. VI. Id. Febr. CC. COSS. 294.

2. Idem AA. & CC. Laurinz.

Indebito legato 3, licet per errorem juris a minore soluto restitutionem ei decerni: si necdum tempus, quo restitutionis tribuitur auxilium, excefferit, rationis est. Dat. XV. Kal. April. Sirmii, CC. COSS. 294.

TIT. XXIV.

SI ADVERSUS DOTE.

1. Imp. ALEX. A. Valenti.

Quoniam circumventam dicis sororem tuam omnia bona 1 in dote dedisse: an veritas allegationi (tuae) adstet; si ad te hereditas 2 sororis tuae, vel bonorum possessio pertinuit, & tempora nondum praeterierint, intra quae legibus conceditur ex persona defuncti postulare in integrum 3 restitutionem; Praeses provinciae, praesente adversa parte, examinabit. Dat. VI. Id. Jul. MAXIMO & PATERNO COSS. 234.

TIT. XXXV.

SI ADVERSUS DELICTUM.

Regula, & exceptio.

1. Imp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Longino.

In criminibus quidem aetatis suffragio minores 1 non juvantur: etenim malorum mores infirmitas animi non excusat. Si tamen delictum non ex animo, sed extra venit: noxia non committitur, etiam si poenae causa pecuniae damnum irrogetur: & ideo minoribus in hac causa integrum restitutionis auxilium competit. Dat. Id. Oct. SEVERO A. II. & VICTORINO COSS. 201.

De petitione tutoris omissa.

2. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

Proculz.

Licet in delictis aetate neminem excusari constet: matri tamen, quae filiis tutorem aetatis lubrico lapsa non petit, eorum minime denegari successionem convenit: cum hoc in majoribus matribus tantum obtineat. v. Non. Mart. CC. * 294.

TIT. XXXVI.

SI ADVERSUS USUCAPIONEM.

Contra usucapionis damnum minor restituitur.

1. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Isidorx.

Contra eos, qui res minorum tenent, si usucapione 1 dominium acquisierint, restitutionis auxilium eis decerni debet. Dat. Kal. Maji, Sirmii, CC. COSS. 294.

TIT. XXXVII.

SI ADVERSUS FISCUM. 1

De venditione.

1. Imp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Longino.

Si Probis in minore aetate constitutus, circumventus a Rufino dispensatore nostro, venditionem rei, praecipiti animo, pretio longe minore 2 contrahere festinavit: juris publici fiscus noster in integrum restitutionis jure sequetur auctoritatem. Dat. * SEVERO A. II. & VICTORINO COSS. 201.

De iudice competenti, & de causa cognitione.

2. Imp. ALEXAND. A. Antiocho & aliis.

Si adversus privatos in integrum restitutionem tam tu, quam fratres tui desideratis: Praesidis provinciae, viri clarissimi notio est: isque cognita causa aestimabit, an auxilium, quod imploratis, conferri vobis debeat. Quod si adversus fiscum id postulatis, intelligitis, Procuratorem meum, una cum Praeside, praesente fisci 3 patrono, adire vos debere. Dat. Kal. Aug. ALEXAND. A. II. & MARCELLO COSS. 227.

De iudice competenti.

3. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

Laurentio.

Edicto quidem D. Marci parentis nostri res minorum exceptae, nihil tuum adjuvant desiderium: siquidem debiti causa patris minoris, vel etiam ipsius praedia venundata quinquennii 4 praescriptionis nullam admittunt quaestionem. Sed quoniam per collusionem, sive fraudem tunc temporis Procuratoris nostri nimis exiguo 5 pretio fundum tuum cum mancipiis venundatum asseveras: si aditus Rationalis noster tuis adesse fidem allegationibus, nec servatam solennitatem 6 hastarum animadvertit: fisco te satisfaciente, revocata venditione, fundum tibi restitui jubebit. Dat. Id. Febr. Sirmii, CC. COSS. 294.

TIT. XXXVIII.

SI ADVERSUS CREDITOREM.

1. Imp. ANTONINUS PIUS A. Prunico.

Cum & ipse profitearis, cum Zenodora minore viginti quinque annis (te) contraxisse, nec doceri potuisse Praetorem virum clarissimum ex eo contractu locupletiore 1 (eam esse) factam:

TIT. XXXV. (1. l. 2. infr. h. t. l. 37. ff. de minor. l. 36. ff. ad leg. Jul. de adult.)

TIT. XXXVI. (1. l. 45. pr. ff. de minorib. l. 48. pr. ff. de acquir. rer. dom. adde l. ult. in quib. caus. in integ. l. 3. in fin. infr. de praescrip. 30. vel 40. annor.)

TIT. XXXVII. (1. Adde l. 45. in fin. ff. de jure fisci. (2. l. 2. l. 8. infr. de rescind. vend. (3. v. l. 7. ff. de jure fisci. (4. Abrog. §. ult. Inst. de usucap. tot. tit. infr. de quadr. praescript. (5. v. leg. 3. infr. si vendito pign. (6. v. infr. de fide, & jure hasta.)

TIT. XXXVIII. (1. l. 2. infr. h. t. l. 24. §. 4. l. 27. §. 1. ff. de minor. intelli-

(4. l. 2. infr. in quib. caus. restit. (5. v. l. 1. in fin. supr. h. t. (6. l. 9. ff. de appell.)

TIT. XXXII. (1. l. 96. §. 1. ff. de solut. (2. l. penult. infr. communi div. l. 17. infr. de praed. minor.)

TIT. XXXIII. (1. l. 98. §. 2. ff. de solut. (2. l. 19. §. 3. l. 24. §. 1. l. 44. ff. de minor. (3. l. 25. ff. d. t.)

TIT. XXXIV. (1. l. 3. §. 5. l. 9. §. 1. ff. de min. l. 43. §. 1. ff. de admin. tut. (2. Vide enim l. 18. in fin. ff. de minor. (3. l. 3. l. 4. supr. de rest. in integ.)

intelligis eam merito in integrum restitutam. Dat. vi. Non Aug. LARGO & MESSALINO COSS. 148.

2. Imp. GORD. A. Cajano.

Si (ut allegas) minor annis pecuniam foenori accepisti, nec ea in rem 2 tuam versa est: adversus cautionem, per quam eo nomine te obligasti, in integrum restitutionis auxilium potes solenniter postulare. P. P. III. Non. Febr. GORD. A. II. COS. 242.

TIT. XXXIX.

SI MINOR AB HEREDITATE SE ABSTINEAT. I

1. Imp. SEVER. & ANTONIN. AA. Florentio & aliis.

Si vos paternæ hereditati non immiscuistis: ob eam rem testificatio necessaria non fuit, cum fides veritatis verborum adminicula non desideret. Quod si pro herede 2 gessistis, vel bonorum possessionem accepistis; propter ætatem, cui subveniri solet, in integrum restitutionis auxilium accipere debetis. P. P. VI. Nonas Maji, SATURNINO & GALLO COSS. 199.

In AUTHENT. ut spon. larg. §. ad hæc quoque col. 9. tit. 2. seu Nov. 119. cap. 6.

Si omnes creditores presentes sunt, ubi restitutio postulat, a iudice vocentur, ut intersint 3, cum minor se abstinet: sed si omnes absint, vel quidam: solenniter a iudice citentur: quibus intra tres menses non apparentibus, minor sine periculo ab hereditate discedat: iudice providente, ubi & qualiter res hereditaria debeant custodiri, quantitate earum in actis manifestanda.

2. Imp. GORD. A. Herodota.

Si, cum avi tui testamento te heredem reliquissent, hereditates eorum non adiisti: liberum tibi est, repudiata paterna successione, per in integrum restitutionis auxilium (quo te ætatis jure dicis esse munitam) hereditatem parentum tuorum (licet antea non adiisti) nunc obtinere. P. P. III. Nonas Febr. GORDIANO A. II. & POMPEJANO COSS. 242.

TIT. XL.

SI UT OMISSAM HEREDITATEM I VEL BONORUM POSSESSIONEM, VEL QUID ALIUD ACQUIRAT.

1. Imp. GORD. A. Protz.

Minores viginti quinque annis non tantum in his, quæ ex bonis propriis amiserunt, verum etiam si hereditatem sibi delatam non 2 adierint, posse in integrum restitutionis auxilium postulare, jamdudum placuit. P. P. Idib. Oct. ULPIO & PONTIANO COSS. 239.

2. Imp. DIOCL. & MAX. AA. & CC. Sarapiadi.

Ad bonorum possessionem in paternis rebus omissam minores in integrum restitutionis admitti beneficio jam pridem placuit. Restituti autem decreto, bona, quæ habuerunt mortis 3 tempore patris, debent conferre (fratribus.) Dat. XVI. Kal. Nov. Sirmii, CC. COSS. 294.

TIT. XLI.

IN QUIBUS CAUSIS IN INTEGRUM RESTITUTIO NECESSARIA NON EST.

De morte defuncti non defensa.

1. Imp. ALEX. A. Murato.

Minoribus viginti quinque annis (præsertim qui per tutores & curatores non defenduntur) non obesse 1, si mortem defuncti parentis non ulciscantur, innumeris divorum Parentum meorum ac meis Rescriptis continetur. v. Idus Maji, ALEXANDRO A. III. & DIONE COSS. 230.

De querela inofficiosi.

2. Imp. VALER. & GALLIEN. AA. Theodoræ.

Adolescentiæ tempus non imputari in id quinquennium 2 liberis, cujus præscriptio seram inofficiosi quæstionem moventibus opponi solet, manifeste ante descripsimus. Impleta igitur ætate legitima, non est in integrum restitutio necessaria: quia non redintegratio amissa causæ his datur, sed integra ipsa causa servatur. PP. II. Id. Aug. TVSCO & BASSO COSS. 259.

De mora.

3. Imp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Decimo.

In minorum persona re ipsa 3, (&c) ex solo tempore tardæ præstitionis, recepto jure moram fieri creditum est: in his videlicet, quæ moram desiderant, id est, in bonæ fidei contractibus, & fideicommissis, & legatis.

De sententia lata contra tutorem, qui pro officio tutelari non caverat.

4. Idem AA. & CC. Stratonice.

Si tutor tuus, qui pro tutelari officio non caverat, iudicio expertus est; contra eum lata sententia, juri tuo officere non potuit: nec ea, quæ ab eo gesta sunt, ullam firmitatem obtinent. Frustra ergo in integrum restitutionis auxilium desideras: quando ea, quæ ab eo gesta sunt, qui legitimi 4 administratoris personam sustinere non potuit, ipso jure irrita 5 sunt. S. XVIII. Kal. Nov. Nicomedia, CC. COSS. 294.

De præscriptionibus.

5. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni PP.

Sancimus favore imperfectæ ætatis exceptionem non numeratæ pecuniæ ab initio minoribus non currere; ne, dum in integrum restitutionem expectamus, (vel) aliquod emergat obstaculum, per quod hujusmodi beneficio minor uti non possit, vel substantia ejus subvertatur. Sed humanius est, latius eandem legis interpretationem extendere, in omnibus casibus, in quibus vetera jura currere quidem temporales præscriptiones adversus minores concesserunt; per in integrum autem restitutionem eis 6 subveniebant: eas ipso jure non currere: melius etenim est, intacta eorum jura servari, quam post causam vulneratam remedium querere: videlicet exceptionibus triginta 7, vel quadraginta annorum in suo statu remanentibus. Dat. Kal. Nov. Constantinop. post LAMPADIUM & ORESTEM VV. CC. COSS. 531.

TIT. XLII.

QUI, ET ADVERSUS QUOS IN INTEGRUM RESTITUTIO NON POSSUNT.

Si adolescens diligens, & industrius esse dicatur; & decurio sit; si liberos susceperit.

1. Imp. ALEX. A. Cononidi.

In consilio quidem cognoscentis de restitutione in integrum esse oportet, num is 1, qui se minorem annis læsum esse dicit, diligens paterfamilias fuerit, actibusque publicis industrius se docuerit, ut lapsum eum per ætatem verisimile non sit. Verum si causa cognita circumventus deprehendatur: propter hoc solum velut præscriptione a solito auxilio removeri non debet, scilicet, quod urgentibus patriæ necessitatibus decurio minor annis creatus sit, vel propagandæ soboli 2 liberorum educatione prospexerit. PP. X. Kal. Oct. LUPO & MAXIMO COSS. 233.

An contra parentes, vel patronos detur restitutio.

2. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni PP.

Cum apud veteres dubitabatur, an liberi 3 parentes suos, vel liberi patronos in querimoniam deducere possent, quasi non 4 rite in eos versatos: quidam existimabant, nullam esse contra hujusmodi personas in integrum restitutionem, pondere naturali, vel patronali reverentia hujusmodi petulantia refragante; nisi vel 5 ex magna causa, vel adversus turpem eorum personam: alii autem personarum quidem, vel causa distinctionem respuendam (esse) censuerunt, tunc autem tantummodo dandam esse restitutionem putaverunt, cum minor ex sua simplicitate se deceptum, non ex dolo patris, vel patroni circumscriptum esse diceret. Sed ut maneat in omnibus honor parentibus, & patrono, vel patronæ illibatus, atque intactus: sancimus, nullo modo, neque adversus parentes utriusque sexus, neque adversus patronum, vel patronam dari restitutionem 6: nam personarum reverentia omnem eis excludit 7 restitutionem: cum proculdubio sit, etiam ipsas personas cavere, ne quid suæ opinioni contrarium existat. Dat. Kal.

(3. l. 5. infr. de act. emt. l. 1. §. ult. ff. de usur. l. 87. §. 1. ff. de legat. 3. (4. v. infr. de tut. vel curat. qui satis non dedit. (5. arg. l. 24. in fin. supr. de procur. (6. Immo vide l. 3. infr. quib. non objic. (7. l. 3. infr. de præscript. 30. vel 40. annor.

TIT. XLII. (1. l. 11. §. 3. §. 4. l. 44. ff. de minor. (2. l. 12. infr. de adm. tut. (3. l. 27. in fin. ff. de minor. (4. l. 11. §. 1. ff. de dolo. l. 4. §. 16. ff. de doli mali vel met. except. l. 7. ff. de obseq. (5. Nov. 155. c. 1. (6. Vide tamen l. 11. in fin. ff. l. 5. supr. de dolo. (7. Immo vide l. 2. supr. si adv. rem judic. l. 2. supr. & advers. donat. l. ult. infr. de bon. quæ liber.

(2. v. l. 1. supr. h. t.

TIT. XXXIX. (1. Adde l. 3. §. 2. ff. de minor. (2. l. 7. §. 5. ff. d. t. (3. arg. l. 39. ff. de adopt. l. 47. ff. de re judic.

TIT. XL. (1. Adde l. 4. infr. arbitr. tut. (2. l. 7. §. 9. ff. de minor. l. 8. §. 6. infr. de bon. quæ liber. (3. l. 6. infr. de collat.

TIT. XLI. (1. l. 6. infr. de his, quib. ut indign. (2. l. 2. in fin. ff. de inoff. adde l. 1. supr. de restit. in integ.

Sept. Constantinop. post Consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

T I T. XLIII.

SI MINOR, SE MAJOREM DIXERIT, VEL (MAJOR) PROBATUS FUERIT.

De errore.

1. Imp. ALEXANDER A. Maximianz.

Si, cum minor annis vigintiquinque esses, tabulis, quæ sunt tuarum professionum, oblati tibi, ætatem quasi major annis vigintiquinque decepta probasti: in integrum restitutionem intra statutum legibus tempus, etiam post impletam ætatem, de omnibus intra 1 (eam) ætatem adversus te gestis, postulare apud eum, cui de ea re jurisdictio est, potes. PP. xii. Kal. April. MAX. & PATERNO COSS. 234.

De dolo, & fallacia minoris.

2. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

Vitaliano.

Si is, qui minorem nunc se (esse) adseverat, fallaci majoris ætatis mendacio te deceperit: cum juxta statuta juris errantibus 2 non etiam fallentibus minoribus publica jura subveniant, in integrum restitui non debet. Dat. iiii. Kal. Decemb. DIOCLET. II. & MAXIMIANO AA. COSS. 293.

De dolo minoris; de injuria, & circumventionem adversarii; de jurejurando.

3. Iidem AA. & CC. Theodoræ.

Si alterius circumveniendi causa, minor ætate majorem te probare aspectu 3 laboraveris: cum malitia suppleat ætatem, restitutionis auxilium tam sacris Constitutionibus, quam Rescriptorum auctoritate denegari statutum est. Quod si per injuriam, vel circumventionem adversarii hoc fuerit factum; durabit beneficium, quo minoribus causa cognita subveniri solet. Aditus itaque Præses provinciæ, probationis ætatis examinata causa; si tuum dolum non repererit intercessisse, ac te minorem (tunc) fuisse probaveris: causa cognita in integrum restitui providebit. Si tamen in instrumento, per sacramenti religionem 4, majorem te esse adseverasti, non ignorare debes, exclusum tibi esse in integrum restitutionis beneficium: nisi palam & evidenter ex instrumentorum probatione, non per testium depositiones, te fuisse minorem ostenderit. Hujusmodi autem sacramento corporaliter præstito nullum tibi superesse auxilium, perspicui juris est. Dat. xiiii. Kalend. Octob. Sirmii, CC. COSS. 294.

De errore.

4. Iidem AA. & CC. Labio.

Cum circa probandum annorum numerum, apud Rectorem provinciæ erratum esse proponas, & in hujusmodi causis etiam filiisfamilias minoribus subveniri admissum sit: ea, quæ in preces contulisti, Præsidem provinciæ examinare convenit, qui, si ætata ætate tua majorem annis falsa 5 opinione te præsumisse ex probationum luce cognoverit, erga minoris personam fidem veri sequetur. Dat. vi. Idus Decemb. CC. COSS. 294.

T I T. XLIV.

SI SÆPIUS IN INTEGRUM RESTITUTIO POSTULETUR.

De re judicata.

1. Imp. SEVERUS, & ANTONINUS AA. Romano, & aliis.

(Si) post sententiam Proconsulis contra vos latam desiderastis in integrum restitui, nec obtinistis: frustra rursus, ut ea quaestio (in integrum restitutionis) agitur, desideratis; appellare enim debuistis, si vobis sententia displicebat: Sed si adhuc in ea ætate estis, cui subveniri solet, appellandi jus 1 vobis restituimus. PP. v. Kal. August. CHILONE, & LIBONE COSS. 205.

De novis causis.

2. ALEXANDER A. Justo militi.

Quamquam curatores pupillæ victi sunt, cum in integrum restitui pupillam desiderabant: cum tamen novis defensionibus causam instrui posse dicas: adeant curatores uxoris tuæ judicem, & petant, ut causas in integrum restitutionis agant. PP. v. Kal. Aug. ALEXAND. A. II. & MARCELLO COSS. 227.

TIT. XLIII. (1. l. 5. supr. de restit. in integr. (2. l. 37. ff. de minor. l. 2. §. 3. ff. ad SC. Vellej. l. 110. ff. de R. J. (3. l. 32. ff. de minor. (4. v. l. 1. supr. si advers. vendit. l. 9. §. 4. ff. de jurejur. (5. l. 7. supr. de restit. in integr.

TIT. XLIV. (1. v. supr. si adv. rem judic. l. 7. §. 11. ff. de minor.

TOM. II,

3. Imp. PHILIPPUS A. Anitæ.

In una eademque causa iteratum in integrum restitutionis auxilium non jure, (nisi novæ 2 defensiones prætentantur) posci, sæpe rescriptum est. PP. 2. Kal. Jul. PEREGRINO, & ÆMIL. COSS. 245.

T I T. XLV.

DE HIS, QUI VENIAM ÆTATIS IMPETRAVERUNT. I

De restitutione deneganda.

1. Imp. AURELIANUS A. Agathocli.

Eos, qui veniam ætatis (a principali Clementia) impetraverunt, etiam si minus idonee rem suam administrare videantur, in integrum restitutionis auxilium impetrare non posse, manifestissimum est: ne hi, qui cum eis contrahunt, principali auctoritate circumscripti esse videantur. PP. Kal. Jul. AURELIANO A. & CAPITOLINO COSS. 275.

De venia ætatis concedenda.

2. Imp. CONSTANT. A. ad Verinum PP.

Omnes adolescentes, qui honestate morum præditi paternam frugem, vel avorum patrimonia gubernare cupiunt, & super hoc imperiali auxilio indigere cœperint, ita demum ætatis veniam impetrare audeant, cum vicesimi anni metas impleverint 2: ita ut post impetratam ætatis veniam iidem ipsi per se principale beneficium allegantes, non solum per scripturam 3 annorum numerum probent, sed etiam testibus idoneis advocatis, morum suorum instituta, probitatemque animi, & testimonium vitæ honestioris edoceant. §. 1. Feminas quoque, quas morum honestas, mentisque solertia commendat, cum octavum, & decimum annum egressæ fuerint, veniam ætatis impetrare sancimus. Sed eas, propter pudorem 4 ac verecundiam feminarum, cœtui publico demonstrari non cogimus, sed percepta ætatis venia, annos tantum (ætatis) probari (posse) testibus (quinque) vel instrumentis misso procuratore concedimus: ut ipsæ etiam in omnibus negotiis tale jus habeant, quale & mares habere præscripsimus: ita tamen, ut prædia sine decreto non alienent. §. 2. Sed Senatores quidem Clarissimi viri in hac Regia urbe commorantes apud Sublimitatem tuam: ceteri vero apud Prætozem, in provinciis autem omnes apud earum Rectores de suis moribus, & honestate perdoceant. §. 3. Hi vero, qui contra memoratam dispositionem veniam ætatis a Principali Clementia impetraverint, sciant eam nullas vires obtinere. Dat. iiii. Kal. Jul. Roma CRISPO II. & CONSTANTINO Cæs. II. COSS. 321.

De rerum obligatione, vel alienatione.

3. JUSTINIANUS A. Mennæ PP.

Eos, qui veniam ætatis a Principali Clementia 5 impetraverunt, vel impetraverint, non solum alienationem, sed etiam hypothecam minime posse sine decreti interpositione rerum suarum immobilium facere jubemus, in quarum alienatione, vel hypotheca decretum 6 illis necessarium est, qui necdum veniam ætatis meruerunt: ut similis sit in ea parte conditio minorum omnium, sive petita sit, sive non, ætatis venia. Dat. viii. Id. April. DECIO V. C. COSS. 529.

Quæ sit legitima, vel perfecta ætas.

4. Idem A. ad Senatum.

Si quis aliquid dari, vel fieri voluerit, & legitima ætatis fecerit mentionem, vel (si se) absolute dixerit perfecta 7 ætatis: illam tantummodo ætatem intellectam esse videri volumus, quæ & vigintiquinque annorum curriculum completur, non quæ ab Imperiali beneficio suppletur: & præcipue quidem in substitutionibus, vel restitutionibus hoc intelligi sancimus: nihilominus tamen & in aliis: nisi specialiter quisquam addiderit, ex venia ætatis velle aliquid procedere. Dat. ix. Kal. April. LAMPADIO, & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

T I T. XLVI.

SI MAJOR FACTUS RATUM HABUERIT. I

1. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Eutychiano.

Si inter minores quinque & viginti annis, vel scriptura interposita, vel sine scriptura 2 facta sine dolo divisio est, eamque post legi-

(2. v. l. 2. supr. h. t.

TIT. XLV. (1. Adde Nov. Leon. 28. l. 3. pr. ff. de minor. (2. Abrog. d. Nov. Leon. 28. (3. l. 1. supr. si minor. se major. l. 13. ff. de probat. (4. Adde l. ult. infr. de recept. arbitr. (5. v. d. Nov. Leon. 28. in fin. (6. v. infr. de præd. & al. reb. minor. (7. l. 50. in fin. ff. de legat. 3. l. ult. ff. de condit. & demonstr.

TIT. XLVI. (1. Adde infr. Lib. 5. tit. 74. (2. v. l. 17. l. 21. supr. de pact. l. 9. infr. de fide instr.